PSİKOBİYOGRAFİ DİZİSİ

GENİŞLETİLMİŞ 3. BASKI

Bİ'AT ve ÖFKE

RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN PSİKOBİYOGRAFİSİ

telos

CEMAL DİNDAR

Telos: 6
Telos Psikobiyografi -1

Bi'at ve Öfke
Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi
Cemal Dindar

Üçüncü baskı: Mart 2014

Telos Yayınevi
Sertifika no: 28676
Şehit Muhtar Mahallesi, Ana Çeşme Sokak
No. 14/4 Beyoğlu 34435 İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80
www.teloskitap.com
e-posta: telosyay@gmail.com

Kapak ve sayfa tasarımı: Ebru Özbay - Sertaç Ergin
Kapak fotografı: Tolga Sezgin

Düzelti: Asım Uçar
Son okuma: Derya Koptekin

Baskı: Ceylan Matbaa (Sertifika no: 23352)
Davutpaşa Caddesi, Güven İş Merkezi
B-Blok,No: 318 Topkapı İstanbul
Telefon: (0212) 613 10 79

ISBN- 978-605-85643-5-0

Bi'at ve Öfke

RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN PSİKOBİYOGRAFİSİ

Cemal DİNDAR

Genişletilmiş Üçüncü Baskı

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

İlk baskısı 2007'de yapılan Bi'at ve Öfke'nin elinizdeki üçüncü baskısı ile birlikte hem kitabın nihai biçimine ulaştığını, hem de 'babalar ve oğulları' hikayesinde çemberin tamamlandığını, bittiğini düşünüyorum.

AKP kalsa da bitse de, her iki durumda da, Tayyip Erdoğan'ın siyasi ömrü Juliet Mitchell'ın deyişiyle "erkek kardeşliği idealinin gerisindeki tiran erkek kardeş"in ortaya çıkışıyla nihayete ermiş görünüyor. Bunu 2014 Şubat ayı içinde gerçekleştirdiğim ve kitaba da aldığım iki söyleşi ve bir değerlendirme içeren ek bölümde tartıştım.

Daha önce bağımsız yayınladığım Öfke Dili/Yeni Sağ Zihniyetin Yapıtaşları metnini Bi'at ve Öfke'ye ekledim. Zira Tayyip Bey'in kişiliğinden ve öyküsünden ayrı bir AKP düşünmek giderek imkansızlaşmıştı. Birbirini tamamladılar.

2000'li yılların başında 'büyük demokrat' olarak hemen her toplumsal gruptan alkış toplayan bir kişilikti, Erdoğan. Despotizme eğiliminin daha o günlerde 'ruhsallık bilgisi' ve özellikle psikanaliz ile çözümlenmesini içeren Bi'at ve Öfke, Freud'un insan bilimleri üzerine yazdıklarına bu topraklardan bir şükran bildirisi de...

Bu şükran duygusunu aktarabildiğimi umuyorum.

Okmeydanı, 26 Şubat 2014

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Neşet Ertaş yıllar sonra Çiçekdağı'na, doğup büyüdüğü topraklara dönüyor. Bir otomobilin içinde. Birazdan inecek, birazdan alanı doldurmuş olan hemşerilerine "Toprağımın insanları! Merhaba" diye seslenip selamını verecek.

Konser alanına otomobil yavaşça ilerlerken etrafını saran kalabalıktaki çocuklar "Neşet Dayıı... Neşet Dayıı" diye bağırıyorlar. Sonra orta yaştan bir sesin ünleyişi geliyor: "Neşet Baba..." Ve otomobilin camına yüzünü dayamış olan bir başkasının dilinden üç defa dökülen şu söz sahneyi tamamlıyor: "Sana kurban olurum... sana kurban olurum... sana kurban olurum..."

Bi'at ve Öfke'nin Mayıs 2007 tarihli ilk baskısından bugüne Recep Tayyip Erdoğan'ın psikobiyografisinde ve Türkiye'nin toplumsal sisteminde neyin artıp neyin eksildiğini anlamamız için anahtar bir sahnedir bu. Aynı kişide, kan bağına değil de yer bağına dayalı bir şekilde dayı ve baba rollerinin buluşması ve bu buluşmaya duyulan şükranın büyük bir gönüllülükle "sana kurban olurum"a ulaşması... bu topraklarda kuşaklararası çatışmaların çözümlenmesinde en yeğin ve yine de hakkaniyetli ruhsal imkanları sunuyor olabilir.

Bunun öte yüzünde ne mi var? Dayı rolünün ya sırf kan bağına / güce dayalı bir şekilde dayılanmaya dönüşmesi, ya da geriye çekilmesi, sönmesi var. İster şişkin bir dayılanmaya dönüş-

sün, isterse sönsün sonuç değişmiyor: baba da başka bir şeye; Şef'e dönüşüyor.

Tayyip Bey'e , 'Baba' diye seslenişi imkansız kılan şeylerden biri de nereye gitse ve nereden dönse 'Tayyip Dayı' ünleyişinin imkansız hale gelmesidir.

Son üç yıllık süreçte Başbakan Erdoğan'ın psikobiyografisindeki en önemli dönüşümlerden biri bu oldu. Kardeşler ittifakıyla ve özellikle dayı tarafını, yani kadınları siyasete katma becerisiyle, elbette bir de tarihsel anı iyi değerlendirerek ilçe başkanlığından başbakanlığa uzanan bir siyasetçinin, kardeşlikten babalığa değil, şefliğe yürüyüşüne tanıklık ettik.

Şef varsa, bir de şef tabusu vardır. Söz konusu dönem, Erdoğan'ın büyüdüğü mahalleden, içinden çıktığı toplumsal gruplardan uzaklaştığı, biriyle yan yana fotoğrafa durmasının veya mesela bir gazeteciye röportaj vermesinin o kişi veya gazeteci için büyük bir nimet, en büyük mesleki başarı haline geldiği dönem de oldu. Dokunanın ya büyük bir kutla donatıldığı, ya da yandığı tabu konulmuş bir muktedirden söz ediyoruz. Yanma ile ilgili örneği ise 1 Aralık 2010 tarihli gazetelerden ve bizzat Başbakan Erdoğan'ın ifadesiyle aktaralım. İsviçre bankalarında sekiz gizli hesabı olduğuna dair Wikileaks belgelerindeki iddialar hatırlatıldığında şu sözü söylemişti: "Belediye başkanlığım döneminde "Erdoğan'ın 1 milyar doları var" diyen, Ergenekon davasında zanlı olarak içeride." Yani?..

Neşet Ertaş'a yıllar sonra döndüğü Çiçekdağı'nda çocuklar Neşet Dayı diye bağırıyordu. 28 Kasım 2010 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın rektörlerle Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı toplantı sırasında, yükseköğrenimle ilgili bir buluşmada sözlerini söylemek isteyen öğrencilere hudutsuz şiddet uygulandı. Hamile olan bir öğrenci aldığı darbelerle çocuğunu kaybetti.

Bir sarayın önünde Şef-Kağan tabusunun ne olduğu tüm Türkiye'ye gösterilmiş oldu. Ya da her yurttaşa şu mesaj açık bir şekilde gönderildi:

Liderinin Türkiye'sine hoş geldin!

* * *

Bu, meselenin bir yanı. Bir de özellikle Anayasa'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi için yapılan referandum sürecindeki tartışmalar ve sonrasında netleşen başka bir fotoğraf var. AKP dönemi, 24 Ocak / 12 Eylül Darbesi bu ülkeye ne ekmişse onun nihai ürünüdür.

Tayyip Bey'in öyküsünde bir zamanlar 'kimsesizlerin kimi' olma iddiasıyla beliren nice imkanın zaman içinde törpülenmesi ve 24 Ocak-Turgut Özal ve 12 Eylül-Kenan Evren kişiliklerinin aynı bedende bir siyasal kimliğe kavuşması rastlantı değil. 12 Eylül Darbesi sonrasında inşa edilen 'yeni sağ'ın amentüsü haline gelen 'güçlü lider ve yüce millet' söyleminin öteki yüzü: 'şef ve sadık milleti'dir.Şef ile onun dilinden düşmeyen ve gerçekte kendi yüceliğine bi'at edilmesi talebiyle meydanlara boca ettiği 'yüce millet'i arasındaki hipnoid, uyuşturucu ilişki 12 Eylül'den beri tek başına liderliği tatmış her faninin söyleminde ana renktir. Tayyip Bey'in sosyal demokratlara yüklenirken sıklıkla kullandığı bir benzetmeyi anımsayalım: "Bunların önlerine üç beş koyun koysanız, onları bile güdemezler."

Çoban belli. Koyunların kim olduğu ise besbelli!

12 Eylül Darbesi'nden AKP iktidarına uzanan yakın tarihimizle ilgili gerçek o kadar yüzeyde belirmeye başladı ki, artık ne öyle derin çözümlemelere, ne de ağdalı tezlere ihtiyaç var. 12 Eylül Darbesi, Şef'inin anlatımından biliyoruz, 70'lerin sonlarında adım adım planlanmış bir darbedir. Gerekçesi 24 Ocak Kararları'nın uygulanması ve neoliberalizmin bu topraklara

sorunsuz yerleşmesi için halkın itiraz kanallarının felce uğratılmasıdır. Darbe ile birlikte her 7-8 kişiden biri gözaltına alınmış ve baskı aygıtından geçirilmiştir. Evinden ya da yanından yörenden birinin gözaltına alınması demek, eğer o baskı aygıtının bir parçası değilsen senin de gözaltına alınman demektir.

Freud'un Totem ve Tabu'da anlattığı uygarlık hikayesi Türkiye'de bu baskıyla birlikte başa sardırılmıştır. Freud'un tezi: Başlangıçta insanlar sürüler halinde yaşıyorlardı. Sürünün başında bir Şef vardı. O her şeyin sahibiydi ve koşulsuz-tartışmasız muktedirdi. Hatta Freud buradan yola çıkarak, "Başlangıçtan beri iki tür psikoloji vardı... Şef'in psikolojisi ve sürünün psikolojisi", diye yazar. Günümüzde bunun izdüşümü: Liderin psikolojisi- yönetilenlerin psikolojisi.

Freud'cu çerçeve ile bakarsak, 12 Eylül'ün ne yaptığı ortada. Başka bir toplum hayali kuran ve bu talep için kardeşlik akdiyle bağlanmış olanları hudutsuz cezalandırmış ve bu cezalandırma sürecinde Devlet, Baba olmaktan çıkıp ceberrut bir Şef'e dönüşmüş, Şef'i diriltmiştir. "Niye 12 Eylül Anayasası'na bu halk %92 Evet dedi?" deniliyor. En kötü toplumsal sözleşme, yazılı yasa, Şef'in hayaletini görmekten daha ehven olduğu içindir, belki de. Otuz yıldır bu toplumsal sözleşmeyi Şef'in vesayetinden kurtarmak için verilen mücadelede elde edilen kazanımlar, Tayyip Erdoğan liderliğindeki AKP döneminde Şef'in elinin güçlenmesiyle birlikte ve üstelik sahte-demokratizm söylemiyle birbir eritilmiştir.

Kenan Evren 12 Eylül günlerinin despotik şefi idi. 'Epeydir idam edilen yok', diye yakındığı için o günün 'Millet Meclisi' hızla genç bedenleri ipe göndermişti. Tayyip Bey, birkaç ay sürmüş mahpusluk deneyimini hemen hep merhum Adnan Menderes'in idamıyla kıyaslıyor ya... bu mevzuda da onun retoriğinde dirilen Menderes değil, Kenan Paşa'dır. Yıldırım Tür-

ker yazdığı bir "yeni 'Radikal'' yazısında Tayyip Bey'i ağabey rolü ekseninde anlatmış. Biz buna Şeflik diyelim... Şu mesajın katılığı ve mutlaklığı, tam da güya 12 Eylül'le hesaplaşma iddiasındaki Tayyip Erdoğan'ın dilinden cıva ağırlığınca hepimizin hayatına döküldü : "Taraf olmayan bertaraf olur!"

Tayyip Bey'de dirilen artık mahallenin delikanlı ağabeyi değil, 12 Eylül şefinin hayaletidir.

* * *

Bi'at ve Öfke, bu kısa önsözde çerçevesini çizdiğimiz dönüşümün kaynakları ile de ilgili bir çalışma.

Kuşkuculuğun, bu üç yıl içinde, "Büyük birader seni gözetliyor" kertesince topluma yayılmış olması; öfkenin, siyaset sahnesinde baskın duygu haline gelmesi; bizlik'e katılmayan kişi veya grupların siyasi erkçe ve kalın çizgilerle sınırlandırılması; her türlü itirazın kişiselleştirilmesi, tehdit olarak algılanması veya yargılanmaya dönüştürülmesi; insanlığın tüm tarihsel gelişiminin en önemli özelliği olan eleştirel düşünce ile eyleme geçme arasındaki farkı alımlama yeteneğinin dumura uğratılması; toplumsal sistemin manivelası olan kurumların bütünlüğünün görünür bir şekilde "bizimkiler ve onlar" şeklinde bölünmesi; Türkiye haritasının kimliklere göre türdeş coğrafi bölgelere ayrılması, ki 29 Mart 2009 seçimi veya referandum sonucunda ortaya çıkan harita bu konuda ciddi uyarılar içermektedir; baskı aygıtlarının farklı toplumsal guruplara uygulanışında şiddetin düzeyi açısından uçurumun ortaya çıkması; yukarıda sözünü ettiğimiz Şef tabusuna uygun bir şekilde narsisistik 'seçilmiş/alternatifsiz lider' kabulünün bir toplumsal çaresizlik gibi de yaşatılması; bunlarla birlikte mistik düşünme ile bedeni hep sözün önüne koyan pornografik eylemin sorunsuz yan yanalığı ... Daha da çoğaltılabilir.

2007'nin başlarında yayınlanmış bir metinde öne çıkan ve çözümlenen kişilik özelliklerinin hemen her birinin bu süre zarfında ülkenin baskın siyasi pratiğine dönüşmüş olması, tezlerinin doğrulanmışlığı ile bir inceleme için sevinç, ülke ve onun yurttaşı olan yazar için ise üzüntü kaynağıdır.

Üç yıl önce sonsöz niyetine Çinlilerin ünlü bedduasının Türkiye'de yaşayanlar için tuttuğunu yazmışım: "Umarım tuhaf zamanlarda yaşarsınız."

Çok daha fazlasına doğru yol almışız gibi; bir vasatın galebe çaldığı, öğrenilmiş çaresizlikle kol kola melankolik zamanlara…

Okmeydanı, 10 Aralık 2010

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu inceleme, yaşadığımız tarih kesitini farklı bir perspektiften, ruhsallık alanında birikmiş bilgiyle yeniden okuma ve anlama önerisidir. Bu 'yeniden okuma ve anlama' çabasında, dünün İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı, bugünün Başbakanı olan ve Cumhurbaşkanı olup olamayacağı bu kitabın yazıldığı günlerde en önemli memleket meselesi haline gelen Recep Tayyip Erdoğan'ın psikobiyografisinden yola çıkacağız.

'Niye Recep Tayyip Erdoğan?', sorusu akla gelebilir.

Yaklaşık bir-bir buçuk yıl önce, 'toplumsal psikoloji-psikiyatri'nin gövdesini oluşturacağı bir dergi çıkartma fikri gündemimize gelmişti. Hatta ilk sayının işbölümü yapılmıştı ve ana temasının 'zamanın ruhu-ruhun zamanı' olmasına karar verilmişti. Uzun sürmeyen bir tartışma sonrası 'zamanın ruhunu' temsil eden kişinin Recep Tayyip Erdoğan olduğunda hemfikir kaldık ve yazıyı da ben üstlendim.

Bu süre içinde, Erdoğan'ın konuşmalarına, siyaset yapma biçimine, farklı koşullarda verdiği tepkilere ve tutumlara seçici bir dikkatim oluştu. Üzerine yazılmış, söylenmiş, çizilmiş olanları gözden geçirdim. Tüm bunlardan sonra şunu daha büyük cesaretle söyleyebilirim: dergi projesini tartıştığımız günlerde sezgisel olarak ulaştığımız; Türkiye'de Erdoğan'ın 'zamanın ruhu'nu temsil ettiği yargısı, geçen bir yıl içinde şaşırtıcı bir şekilde doğrulanmıştır. Bu temsil gücünün, sınır ötesi'ne geç-

me, dünya ölçekli anlamlarını inşa etme çabasının işaretleri de vardır. Erdoğan'ın biyografisi, onun siyaset yapma biçimini anlamak için bir çerçeve sunarken, bir prototip olarak, İslami değerlerle yaşamı düzenleme çabasından, uzlaşma çabasına yönelmiş gözüken ve bu süreçte gelgitler yaşayan toplumun büyük bir kesimine de ayna tutmaktadır.

* * *

Bu türden çalışmalarda içine kolay düşülen tuzakları unutmamak gereklidir: Son yıllarda psikobiyografi alanının ve de otobiyografi de dahil tüm biyografi türlerinin revaçta olduğu biliniyor. Şimdilerde hızı kesilse de, bir dönem 'en iyi satanlar' listesinde bir iki biyografi kitabı hep olurdu. İyi örnekleri bir yana, sır ifşası tatsızlığıyla gazetelerde bir hayli yer işgal eden ve özellikle otobiyografik olan bu kitapların temel düzeneği özel yaşamın teşhirle yeniden düzenlenmesi gayretiydi.

12 Eylül sürecinde önce zindanlarda, sonra hayatın hemen her alanında handiyse bir kuşağa sırrını ifşa etmesi için topyekun baskı yapılmış, toplum ise bir kütleye dönüşüp yaşananları izlemişti... Bunlar olurken, iktidar aygıtı ve birey arasındaki ilişki de 'potansiyel sır ifşacısı-suçlu' ile bu sırdan kendini koruyup kollamayı refleks düzeyinde yaşayan bir toplumsal düzenin ilişkisi halini aldı. Biyografi türünün 'çok satanlar' listesinde öne geçmesinin söz konusu ilişkinin koşullarının görece yumuşatıldığı günlere denk düşmesi tesadüf değildir. Edebiyat bir yanıyla 'topluma tutulmuş ayna' ise o aynada sır ifşasını gönlünce, bildiğince ortaya koymak, kendine yöneltilmiş 'suçlama'yı bertaraf ederken ötekilere yapılmış olanlarda da payının olmadığını göstermek işlevini üstlenebilirdi.

Bunların işaretleri, çok öncesinde, gazetelerin üçüncü sayfa haberlerinin birinci sayfaya taşındığı zamanlarda, şanlı Türk medyasının Tan vaktinde iyice belirginleşmişti. Bu tutumun

ikili işlevi oldu: hayatın kararmış yüzünü göstermek için bireysel-ailesel dramları öne çıkartmak, çarpıtarak sunmak bir yandan medyanın üzerindeki baskıyı azaltırken bir yandan da toplumsal düzeni aklamaktaydı. Öyle ya; eğer birilerinin başına olumsuz olaylar geliyorsa, topluma boca edilmiş sistemli şiddet ve yoksullukla alakalı değildi bu!.. Onların 'kadersizliği', trafik canavarına rastlamaları, yeteneksizlikleri, iş bilmezlikleri, aniden kapıyı çalan cinnet geçirme seansları, tembellikleri, 'yanlış adama' merhaba demişlikleri vs... başlarına bu belaları açıyordu. Ve 'asıl gerçek'(!) üçüncü sayfa haberlerinde ifşa edilen aile sırlarında, bilinmeyen ayrıntılardaydı...

Bu tutum, neoliberal ideolojinin ana renklerinden biri olarak, yıllar içinde işlevselliğini hayatın sınırlarınca genişletti ve toplumsal düzene bir rahatlama ve aklanma kanalı sundu.

Yeniden öykülendirme, öykülendirerek inşa etme gayretinin tamamlayıcısı ise röntgenci okur profiliydi. Bu metin-okur ilişkisini, yalnız biyografi türüyle sınırlamak da kuşkusuz imkansız. Edebiyatta 'en iyi satan' kitapların satış serüvenlerine bakılırsa, bu serüveni tatmış hemen her ürünün, kendine 'anahtar deliğinden ebeveynlerinin yatak odasını gözetleyen' bir okur gurubu bulduğunu, yarattığını söyleyebiliriz. Bunun karikatürleştirilmiş, dolayısıyla söze en az ihtiyaç duyan örneği ise, neredeyse kendini bir kültürel kod olarak geçerlileştirmiş 'televole'dir.

Psikobiyografi türü de bu genel çerçevenin dışına pek düşmedi. Lakin daha çok, bu tür, politik psikolojinin hizmetine sunuldu. Sonuçta, politik psikolojinin temel ideolojisi olan neoliberalizm ile sakatlandı ve deyim yerindeyse hiç de hak etmediği bir kötüye kullanıma tabi tutuldu.

Ne oldu? Mesela, bireylerin kişisel öyküleri, büyük insanlık macerasının bir parçası olarak okunmadı da, sanki bir tek kişi-

nin ruhsal yapısı tarihin kurucusuymuş gibi sunuldu. Psikanaliz ve psikiyatri bilgisi, biyografisi inşa edilen kişinin, bu çabaya girişen yazarın dünya görüşüne yakınlığına göre eğilip büküldü... mesela, eğer yakın biriyse kişi 'selim narsisizm' ile tarih yazarken, uzak biriyse 'habis narsisizm' ile insanlığın başına bela olmaktaydı vb...

Şunları söylemekte yarar var:

Birincisi; insan gerçekliğini anlamada özellikle psikanaliz alanında önemli bir bilgi birikmiştir ve bu bilgiye sağır ve kör bir aklın, insan sorunlarını anlama çabasında güdük kalacağı aşikârdır. Bunu söylemek yeterli değil; psikanaliz dendiğinde türdeş bir bilgi alanından söz etmek giderek güçleşiyor ve psikanaliz bilgisinin çeşitlendiğini, anayoldan sapmaların daha fazla işlevsellik kazandığını ve günümüzde tüm küresel vaazlara karşın, psikanalizin ufkunda özellikle sosyokültürel sorunlara dikkatin yol açıcı olabileceğini görmek gerekiyor.

İkincisi; özellikle politik psikoloji alanı neoliberal ideoloji ile mustarip, daha doğrusu, neoliberalizme hizmet için kurulmuş bir bilgi alanıdır. Neoliberalizm ise en azından ve en sık şunu yapar: ideal bir birey modeli sunarak, gündelik ekmeğinin derdinde olan, arzu-yasak denkleminde çözümsüzlükler yaşayan, ne öfkesini ne de sevdasını akıtacak nehirler bulan, bulsa da bir kere zokayı, yani o ideal birey modelini yuttuğu için bulduğunun kıymetini bilme sularından zaten uzağa düşmüş, düşürülmüş olanları ezer.

Kısaca; tüm neoliberal vaaza rağmen, insan toplumsal bir varlıktır. Daha da ötesi, şişkin, şişirilmiş narsistik birey yüceltmesine karşın, her birey yaşadığı toplumun bir ürünüdür ve ancak içinde varlaştığı toplumsal-tarihsel çerçevenin içinde öyküsü okunabilirse anlaşılabilir.

Sonuç olarak; tüm bu tuzaklara karşı, toplumsal-tarihsel çerçevede bireysel öykünün psikolojik çözümlemesini öneriyorum. Bu çalışma, Recep Tayyip Erdoğan'ın serüveninin, hangi sosyokültürel dipakıntılarla desteklendiğini, ketlendiğini, bunların ruhsallık alanında hangi ifadelere kavuştuğunu ve siyasal sonuçlarını dert edinmektedir.

Okur, Recep Tayyip Erdoğan'ın psikobiyografisinden geçerek, umuyorum ki, Türkiye tarihi için dönüm noktası niteliğindeki 28 Şubat 1997 'Postmodern darbesi'nin ya da 3 Ekim 2005'teki AB üyeliği hamlesinin yeni bir tarifine de ulaşacaktır.

Bitirmeden önce iki kişinin katkısını kaydetmeliyim. Zeki Coşkun, metnin yeniden yazımları da dahil her aşamada eleştirilerini ve önerilerini esirgemedi. Yazma-yaratma sürecinin, bu topraklarda da ortaklık duygusuyla mümkün olabildiğinin delili; onun bu kitaba katkısıdır.

Bir diğer isim ise Nihal Bengisu Karaca. İncelemeyi yayınlanmadan önce okudu. Yaptığı eleştiriler, yukarıda sözünü ettiğim tuzaklardan beni esirgeyen kıymetteydi.

Her ikisine de teşekkür ediyorum.

Okmeydanı, Mart 2007

GİRİŞ

PLİHOZ-KASIMPAŞA-HIDİV KASRI-ÇANKAYA

XIX. Yüzyılda Rize'nin bir köyünde, o dönemdeki adıyla Plihoz, Cumhuriyet sonrası adıyla Dumankaya'da başlayan bir aile öyküsüyle, yine aynı yüzyıl Osmanlı'sında yazılan Tanzimat romanının dertleri arasındaki bağ nedir?

En azından, öldürülmüş ya da kötürüm bırakılmış baba'yı diriltme gayretidir…

Recep Tayyip Erdoğan'ın soyunun bağlandığı bilinen ilk ata, Bakatoğlu Ahmet, oğlunca öldürülüyor. Niye? Niyesinden daha önemli olan; bu olayın anısıyla birlikte 'baba katli'ni unutma ve yadsıma biçimleri kuşakların kaderini, adlarını belirleyen ana dinamiklerden biri haline geliyor. Başbakan'ın babasının ve oğlunun adları da dahil, her kuşakta bir değil birkaç Ahmet'in şahsında Bakatoğlu Ahmet diriliyor. En son, 29 Aralık 2006'da

Başbakan ilk torun heyecanını yaşıyor. Kızı Esra bir erkek çocuk dünyaya getiriyor ve çocuğun adı konuluyor: Ahmet Akif.

Osmanlı'nın son dönemi, yüzyıllar boyu çocukları bildiği, birlikte yaşadığı ve yaşattığı ulusların, geniş imparatorluk coğrafyasından birer parça kopartarak, o coğrafya-bedeni yaralamalarının öyküsü de değil mi? Bu 'travmaları' kabullenmekte epey zorlandığımızın işaretleri hala izlenmektedir. 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu'na biraz da telaşla başvurmamızı hatırlayalım; o telaşımızda 'düşman kardeş' Yunanistan'ın bizden on altı gün önce, 15 Temmuz 1959'da AET'ye başvurmasının payı yok muydu?

Ailede kuşaklara aktarılan miras sadece tarlalar, evler, konaklar, altın saatler, gümüş tabakalar, kehribar tespihler değildir. Tarlalardaki sınır kavgaları, evlerdeki sevgiler-sevgisizlikler, saatlerin zembereğinde birikmiş sıkıntılar-sevinçler, duvarlara sinmiş tütün kokusu, tespih tanelerine işlemiş dualar da aktarılıyor. Simgesel ya da gerçek bir 'baba katli' ise, insan soyunun en güçlü toplumsal kalıtımlarından biri olarak, hele bir de hayat bizim topraklarımızda olduğu gibi sıkıştırılmış kuşak çatışmalarına dönüşmüşse, hemen her kuşaktan yeni temsilciler talep ediyor.

Roller ise zaten belli... Tamgüçlü yetkesini koruyup kollayan baba ile bunun karşısında bir yandan kardeşler ittifakını diri tutan, baba'nın yerini almak için üç biriktirmeye çalışan, öte yandan cezalandırılmamak için bu yetkeye bağlılığını, bi'atını her fırsatta gösteren oğul.

Recep Tayyip Erdoğan 'ben, beş-altı yaşlarındaydım' diyor... Aktardığı ise tarifsiz bir çocukluk anısı. Kasımpaşa'daki sokakta komşu kadına küfür ettiği için babası tarafından tavana asılıyor!

Yıllar sonra Siirt konuşması nedeniyle cezaevine gittiğinde,

"dilim konuşmayacak, ama susan kalbim hep konuşacak" diyecek ve dört aylık mahkumiyetini Adnan Menderes'in asılmasıyla kıyaslayacaktır.

Bunun öteki yüzü: yıl 1998; Erdoğan cezaevinde. Dışarıda "artık muhtar bile seçilemez" deniyor. O yakınlarına 'nihai hedef'ini açıklıyor: "Allah nasip ederse bir nihai hedefim Çankaya Köşkü'ne çıkmaktır..."

Yıl: 2007 ve Türkiye'nin gündemi Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olup olamayacağına kilitleniyor.

Erdoğan'ın, kendi deyimiyle 'sessiz yığınların sesi, kimsesizlerin kimi' olarak siyasette rol almaya başladığı ilk yıllarda kalabalıklara "kardeşlerim... kardeşlerim" diye seslendiği günler geride kaldı. Bizlik'in yerini, özellikle 3 Ekim 2005 tarihinden sonra "benim müsteşarım... benim bakanım..." söylemi almış bulunuyor. Başbakan'ın kardeşlik'ten babalık iklimine 3 Ekim 2005 ile birlikte geçmesi tesadüf değil. 3 Ekim, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için müzakerelere başlama tarihi aldığı gün!..

Sonrasını birlikte izledik; belki de ömrünce kurmadığı sıklıkta 'Ben'li cümleyle birlikte, yeğin bir argo kullanımı ve her fırsatta yoksullara patlayan öfkesi!..

Bunları Erdoğan'ın bi'at öyküsü olarak okumak da mümkün. Ev içinde tamgüçlü baba'nın gölgesinde geçen bir çocukluk. İmam hatip ile birlikte nefes almış bir ilk gençlik. Yıllar sonra "Bana beni imam hatip kazandırdı" diyecektir. Nihayet Hoca'yı, Necmettin Erbakan'ı ve Milli Görüş'ü buluş...

Babası Ahmet Reis ile Hoca'nın Erdoğan'ın hayatında üstlendiği rollerde tam bir devamlılık vardır. Erdoğan'ın oğullarından büyüğün adı Ahmet Burak, diğerinin Necmettin Bilal'dir.

Oğullardan Ahmet Burak üzerine yüklenen kuşak-aşkın rolü

benimsemiş görünüyor. 20 Mart 2007 tarihli Hürriyet gazetesi bildiriyor: 'Başbakan'ın oğlu armatör oldu.' Ahmet Burak Erdoğan, ortağıyla birlikte 5 milyon amerikan doları değerinde gemi satın alıyor.

Diğer oğul, Necmettin Bilal Erdoğan, Dünya Bankası stajlı ve uzun süre Amerika'da yaşıyor. Gazeteler, 2005'teki Nato zirvesinde Bush'un "Erdoğan'ın oğlu son derece aklı başında ve yakışıklı bir çocuk" dediğini yazmışlardı. Her ne kadar yakın tarihimizde hayırlara vesile olmayan bir Ahmet Özal örneği olsa da, Necmettin Bilal'in de siyaset sahnesine yetiştirildiği anlaşılıyor.

28 Şubat 'postmodern darbe'sinden 3 Kasım 2002, yani AKP'nin iktidar oluşuna değin geçen zaman ise Recep Tayip Erdoğan'ın Hoca'dan kopuş ve yeni bi'at kanallarının inşası sürecidir.

Medyanın da ilgisini çekmiş ve haber olmuş bir sahne:

Eylül 2000. Numan Kurtulmuş'un oğullarının sünnet düğünü(!). Erdoğan, ilk o gün 'Dünyada eli, Hacerü'l- Esved taşından bile çok öpülen tek kişi' olan Hoca'nın elini öpmüyor ve tokalaşmakla yetiniyor.

Yaklaşık altı ay sonrası. Erdoğan, üst düzey bir askerle buluşuyor ve Paşa'ya 'eski Tayyip' olmadığını anlatıyor.

Erdoğan'ın Hoca'dan koptuğu ve Paşa ile buluştuğu yerin adresi ise aynı:

İstanbul Hıdiv Kasrı!..

Dede Tayyip'in köy meydanındaki cami yerini köylülerin almasına karşı çıktığı için öldürüldüğü Plihoz'dan Kasımpaşa'ya, torun Tayyip'in Belediye Başkanı olduğu günlerde Taksim'e cami diye tutturduğu İstanbul'a uzanan ve Çankaya'ya niyetlenmiş öykü, ne kadar kişisel ise o kadar da anonim...

Belki de asıl bu anonimlik Recep Tayip Erdoğan'ın siyaset yaşamında en büyük destekçisi oldu, oluyor.

Öykünün bir de karanlık yüzü var!.. Cengiz Çandar, ileride değineceğiz, "Başbakanlık makamı 'siyasal psikanaliz' mevkii değildir" derken, buna işaret ediyor. Bir kişinin aile öyküsünden gelen çatışmalara çözüm sahnesi olarak bütün bir toplumu ilgilendiren siyaset sahnesinin seçilmesi... Bunun içerdiği en büyük tehlike, sahnede çözüm riske girdikçe, aktörün despotizminin beslenmesi ve faturanın, öyle ya da böyle, yoksullara kesilmesidir.

Bu konuda çok alametler belirmiştir. Öyle görünüyor.

BİR:

“ANNELER, BABALAR, NİNELER, DEDELER, DEĞERLİ GENÇLER VE SEVGİLİ YAVRULAR...”

"TÜRKİYE GEMİSİ..."

Erdoğan üzerine yazılmış kitaplarda, yazılarda aile öyküsüyle ilgili, Anadolu için anonim bir öykü anlatılıyor. Çalışmak için Anadolu'nun küçük bir şehrinden metropole göçmüş, burada kendi çekirdek ailesini kurmuş, çocuklarına 'oku!' emrini vermiş bir babanın yaşam öyküsü. Erdoğan'ın öyküsündeki anonimliğe çok uygun bir şekilde, mesela babasının ölüm tarihini, bu kitaplarda bulmak mümkün değildi. Bense, çoğu 'içeriden', yani İslamcı camiadan yazarlarca kaleme alınmış kitapları ve bizzat Erdoğan'ın kendi öyküsüyle ilgili söylediklerini okudukça babası ile ilişkisinin, siyaset yapma biçimine derin bir etkide bulunduğunu görüyordum.

Dolayısıyla, baba kaybını, yani Hacı Ahmet Bey'in vefat tarihini merak etmeye başladım. Ramazan'ın son günlerinde, bir akşam Kulaksız Mezarlığı'na uğradım. Nedense Reis Kaptan'ın mezarının denize baktığından emindim ve mezarlığın Haliç'e bakan yönünden Kasımpaşa'ya doğru yürümeye başladım. Başbakan'ın babasının mezarını arıyordum... Yokuşu indiğimde hala mezarı görememiştim ve görevliye sordum.

"Ziyaret mi edeceksin?"

"Evet."

Geldiğim yolu göstererek "Orada... yukarıda..." dedi. İnerken dikkatle baktığım mezar taşlarına tekrar baka baka yokuşu

çıktım. Sonunda mezarı buldum.

Mezar taşında yazılanlardır:

RİZE
TAYYİP OĞLU
HACI AHMET ERDOĞAN
1321-1988
RUHUNA FATİHA

Tayyip oğlu Hacı Ahmet Erdoğan.
Ve Hacı Ahmet oğlu Recep Tayyip.
Ve Recep Tayyip oğlu Ahmet Burak...

Mezar taşlarının bile kuşaklararası barışa taş olma görevini üstlendiği bu topraklarda... zihnimde Cemal Süreya'nın dizeleri:

"Tanrım, siz şu uzun Anadolu'yu
Çocukluk günlerinizde mi yarattınız"

Ve 'Tayyip oğlu Hacı Ahmet Erdoğan...' yazısı yan yana...

Geldiğim yoldan döndüm.

Tayyip oğlu Hacı Ahmet Erdoğan...

Dört kuşağı kendinde barındıran bir ad. Tayyip, büyük dedenin ve sonradan torunun adı. Ahmet ise dedenin ve küçük torunun... Bu adda, ek olarak ne var?

'Oğlu' ve 'Hacı'...

Kan bağına vurguyu diri tutan bir akrabalık durumu; oğul.

Kutsal bir mekanı ziyaretle kavuşulan bir san; hacı.

Yalnız Erdoğan'ın değil, bu topraklarda yaşayan hemen her insanın ruhsallığını anlamada önemli olduğunu düşündüğüm ve benim 'Anadolu ruhsallığı' olarak kavramlaştırdığım ku-

ramsal çerçeveyle bakıldığında 'Tayyip oğlu Hacı Ahmet Erdoğan'ları, Tayyip'iyle, Hacı'sıyla, Ahmet'iyle, Erdoğan'ıyla anlamak mümkün olacaktır. İnsanların ruhsallığını serotoninlere, dopaminlere, beyin kimyasına indirgemeye çalışan ve sosyokültürel özgünlükleri, kimlikleri hiçleştiren günümüz baskın psikiyatri görüşüne rağmen, sosyokültürel tarihin ruhsallık üzerinde köklü bir etkisi olduğunu, 'Anadolu ruhsallığı' diye bir özgünlükten bahsedebileceğimizi, çünkü bu topraklarda insanın insanlaşma serüveninin bitimsiz kültürel gerilimlerle yaşandığını, yaşanmaya da devam ettiğini düşünüyorum.[1]

1) Anadolu ruhsallığı derken, gerçekte tüm Yakındoğu'nun öyküsünden söz ettiğimizi, etnik bir bağlamın bu bereketli havzayı dumura uğratacağını baştan söylemek gereklidir. Mesela Türkler'in biz kimiz sorusunu sormaları aynı zamanda İraniler kim, Arabiler kim, Helenler kim... sorularını da sormalarıdır. Bir İranlı ya da Arap için de durum aynıdır... Türkler kim sorusunu sormadan kendilerini tarif etmeleri imkansızdır. Niye?

Çünkü, bizler getirdiklerimizle ve bulduklarımızla aynı mirasın üzerinde kendimizi tarif etmişiz, o mirası dönüştürmüşüz, içselleştirmişiz. Gerçekte aynı şeyleri Yakındoğu inançları için de belki daha güçlü bir şekilde söyleyebiliriz. Mezopotamya'da doğmuş dinler hemen hep benzer söylencelere tutunarak, benzer inanç çekirdeklerinden hareketle yayılmışlar.

Ana tezimiz şu: Bu coğrafyada yaşayan insanların ruhsallıklarında, kişilerin soytarihinin ve coğrafyanın sosyokültürel tarihinin zaman zaman aşikar, zaman zaman örtük bir etkinliği vardır. Biz bunlara 'sosyokültürel dipakıntılar' diyoruz. Anadolu'da iki ana dipakıntının yarattığı gerilimlerin hem yaratıcı hem de huzursuz edici etkilerini yaşıyoruz. Bunlar nelerdir? İlki ve belki tüm insanlık tarihi için ana dipakıntı Mezopotamya uygarlığıdır. Bildiğimiz ilk büyük uygarlık girişimidir bu. Akad-Babil-Asur çizgisinde bu siyasal birliklerin gücüyle, uygarlık birikimi Kuzey'e göçtü. Troya'dan Eski Yunan'a ulaştı orada bir başka sıçrama yaptı. Bu uzun uygarlık öyküsü hala devam ediyor ve başka biçimleriyle halen aynı öykünün içinde deviniyoruz.

Mezopotamya uygarlığının bizlere miras bıraktığı temel dertleri sıralarsak, bunlardan biri tapınak merkezli yer bağı geleneği ile kan bağı arasındaki gerilimdir. Yukarıda sözünü ettiğimiz isim tarifinde, yani Tayyip oğlu Hacı Ahmet Erdoğan'daki aidiyetliklere bu çerçeveden baktığımızda, hacılık, tapınak ziyaretinin ve tapınağa bağlı olduğunu ifade etmenin günümüzdeki karşılığından başka çok az şeydir. Sumerlerden beri yaşayan bu gerilimde tapınak merkezli yer bağı'nın hemen hep öteki yüzü kan bağı olmuştur. Yani, 'Tayyip oğlu...'

İlginçtir, uygarlığa ilk kan bağına dayalı siyasal birliği dayatan Samiler bugün de nesep ilmi denilen, soy sop araştırmasını çok yüksek tutmaktadırlar. Bu uygarlık serüveninde bizlere kalan diğer bir miras ise anacıl/ataerki gerilimidir. Sumer mitolojilerinde tanrıçalar hala güçlüyken, Akad-Babil-Asur çizgisinden günümüze değin ataerkinin tam bir taşlaşmasını görmek mümkündür. Göçebelerle gelen anacıl dinamiklerle bu taşlaşmış ataerkinin huzursuz edildiği

Erdoğan'ın babası, kendisi Ahmet Bey olarak mesafeli bir saygı diliyle anıyor, Kasımpaşa'da bilinen adıyla Reis Kaptan.

Erdoğan'ın elektronik ortamdaki kişisel sayfasında şunlar yazıyor:

> "Aslen Rize'li olup 26 Şubat 1954 yılında Kasımpaşa'da doğdum. Rahmetli babam Ahmet bey deniz yollarında kıyı kaptanlığı yapardı. Babam 13 yaşında Rize'den İstanbul'a gelmiş. Çünkü o zaman hayat şartları Rize'de çok kötü, iş yok. O zamanlar çay daha Rize'ye girmemiş. Bu nedenle gurbet var. 4 erkek 1 kız olmak üzere 5 kardeşiz. Dedemin adı Tayyip olduğundan ve Recep ayında doğduğumdan ismimi 'Recep Tayyip' olarak koymuşlar...."

Fehmi Çalmuk, Reis Kaptan'ı bıçkın bir Kasımpaşalı denizci profiliyle aktarıyor. Beyoğlu'nu karış karış bilen, gece alemlerinden geçmiş bir gençlikle birlikte. Düalist bir hayatın insanı Reis Kaptan. Kendine has kuralları olan gemi ile kara bu ikililerden biri:

> "Her gemi bir devlettir. Kaptan ise devlet başkanı. Geminin kendine has kuralları, disiplini vardır. Disiplinsizliğe geçit yoktur. Karada ne olursa olsun insan gemide değişiverir, bambaşka biri olur. Yanlış yapanlara

---

tarih boyunca izlenmektedir...

Bizlerin ruhsallığında ikinci ana dipakıntının bozkır göçebe kültür mirası olduğunu düşünüyorum. Bu iki dipakıntının buluşmaları, yaşadıkları gerilimler, buldukları çözümler Yakındoğu'nun en az son bin yılının temel belirleyici dinamiği olmuştur. Günümüzde olup bitenleri anlamak için bu gerilimlerin çözümlenmesi yararlı olacaktır. Anadolu abdallarının tekkelerinin etrafında ilk Türkmen yerleşimlerinin kurulması rastlantı değil, Mezopotamya'dan alınmış bir mirastır. Sumer mitolojisinde insan 'kaderi kararlanmış' zayıf bir yaratıktır. İnsanın zayıflığına inançla şehrin tanrısına koşulsuz bağlılık bugün de izleri kalın bir şekilde hayata hükmeden Mezopotamya sofuluğunun temel çekirdeğidir. Bu sofuluğun kişilik bulduğu mekan ise, hayatı hemen her veçheleriyle düzenleyen rahiplerin, bugünün diliyle 'din uleması'nın oturduğu tapınaktı. Bugün de, yalnız dini cemaatlerde değil tuhaf bir şekilde 'laik' mekteplerde de geçerliliğini sürdüren 'Hoca'ya emanet etme geleneğinin, 'eti senin kemiği benim', ilk örnekleri de bu tapınaklarda ortaya çıkmış olsa gerek.

suçun niteliğine göre özel cezalar verilir. Otorite çiğnendi mi, geminin değişik yerlerinden ayaklarından, koltuk altlarından sallandırıverirler..."[2]

Recep Tayyip Erdoğan, gücünün doruğunda olduğu ve medyanın her alanında kendine güzellemeler düzülen günlerde bir de spor yazarlarıyla konuşuyor:

"Ben ciddi işlerin içindeyim, ama kulağı kesik takımının ciğerinden geldim. Evvela Kasımpaşalı Tayyip Erdoğan'ım. Her alemi bilirim. En yakın arkadaşlarım hâlâ kahvede pişpirik oynuyor benim. Bakmayın ben ailemden aldığım terbiye ile, okuduğum okulla ayrı bir çizgide yürüdüm. Lakin bu işleri bilirim. Sanmayın softayım. Çoğunuz benim tanıdığım insanları tanımamışınızdır"[3]

Peki konuşan kim?

Recep Tayyip mi? Reis Kaptan mı?

MSP Beyoğlu Gençlik Kolu başkanı olduğu günlerde, Kaptan'ın egemenlik alanını ilk fetih denemelerinden birine girişiyor:

"Erdoğan gençlik lideriydi. Toplantılarda arkadaşlarının karşısında daha derli toplu, daha düzgün konuşmalıydı. Heyecanını yenmeliydi. Telaffuzuna, üslubuna dikkat etmeliydi. Konuşmalarına iyi hazırlanmalıydı. Evden okula yürüyerek gidip gelirken Haliç rıhtımından geçerdi. Bir ara gözü limana demirlenmiş büyük gemilere takıldı. Bunlar yıllardır burada duran işadamı Ali İpar'ın-bir nevi el konulmuş- gemileriydi. Bunları gözüne kestirdi. Artık okuldan her çıkışında buraya geliyor, geminin güvertesine çıkıyor, yönünü denize dönüyor ve konuşmalarını prova ediyordu. Konuşmaya, ya 'Essela-

2) *Recep Tayyip Erdoğan: Bir Dönüşüm Öyküsü, Ruşen Çakır-Fehmi Çalmuk, Metis yayınları, İstanbul, 2001, syf 15*

3) *Ercan Güven, 'Her alemi bilirim', Milliyet, 31 Ağustos 2005*

mü Aleyküm' diyerek ya da Besmele çekerek başlıyor ve şöyle sesleniyordu: "kalpleri müstakbel ve büyük bir İslami fethin heyecanıyla çarpan aziz kardeşlerim!"

Defalarca aynı konuşmayı tekrarlıyordu. Elindeki metni bağıra bağıra okuyordu. Konuşmalarının sonu ise şöyle bitiyordu: "Benim mücahit kardeşlerim yolunuz, alnınız gibi açık olsun!"[4]

Yıllar sonra, tekrarlanan Siirt seçimlerinde milletvekili seçilip Başbakanlık yolu kendisine açılınca "Usta kaptanın maharetlerini fırtınalı denizde göstereceğini halkımız bilir" diyecekti. 9 Mayıs 2003 tarihli 'Ulusa Sesleniş' konuşması ise Ulus'un yerine Aile'nin konulmasıyla, "Sevgili anneler, babalar, nineler...", başlıyor... Nihayetinde bağlandığı imge yine Kaptan'ın gemisi...

"Sevgili Anneler, Babalar, Nineler, Dedeler, Değerli Gençler ve Sevgili Yavrular;

Bu akşam beni evinizin bir köşesinde misafir ettiğiniz için hepinize ayrı ayrı teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Yanı başımızdaki savaş bitti, ama hepimiz biliyoruz ki sorunlar bitmedi. Bölgemize barışın, huzurun, güvenin, istikrarın ve refahın gelmesi için yapılacak çok iş vardır. Hatta denilebilir ki, iş asıl şimdi başlıyor. Irak'ın bütün aslî unsurlarını içine alan çağdaş bir demokrasiye kavuşması, ulusal zenginliklerini halkının refah ve mutluluğu için kullanabilir hale gelmesi için yapılacak çok iş var.

Bölgede sürüp giden kan davalarının, terör ve katliamların, yoksulluğun, cehaletin, önyargıların ortadan kaldırılması için yapılacak çok iş var. Bu çerçevede başta ABD olmak üzere herkese, uluslararası camiaya, bütün bölge ülkelerine ve özellikle Türkiye'ye büyük sorumluluk düşü-

4) *Çakır-Çalmuk, agy, syf 26*

yor. Türkiye'nin bu sorumluluklarını yerine getirebilmesi için de kendi evini düzene koyması gerekiyor. Biz kendi emeğimizle, kendi alın terimizle, kendi aklımızla, kendi gayretimizle, ele güne muhtaç olmayan, karnı tok, sırtı pek, başı dik insanların yaşadığı bir Türkiye kuramazsak ne kendimize ne de komşularımıza bir hayrımız dokunur. Lafı döndürüp dolaştırmanın hiç manası yok. Kimsede kusur, kabahat aramayalım. Biz kendimize bakalım, kendi yaptıklarımıza bakalım. Doğru oturup, doğru konuşalım. Yıllardır el kesesinden hovardalık etmişiz. Üç üretip beş harcamışız. Kötü yönetilmişiz. 'Altta kalanın canı çıksın' diyen, 'Gemisini kurtaran kaptan' diyen, 'Devletin malı deniz' diyen bir düzen kurmuşuz ve deniz bitmiş. Bütün yaşadığımız krizler, denizin bittiğini, devlet gemisinin karaya oturmak üzere olduğunu gösteriyordu. İşte, tam o kritik noktada, gemi tam karaya oturmak üzereyken bu aziz millet engin ferasetiyle tarihî bir karar verdi: AK Parti'ye "Al bu gemiyi yüzdür, yoksa karaya oturacak" dedi. Bakın, daha 6 ay bile dolmadı. Bunca spekülasyona rağmen, çıkar çevrelerinin gizli ve açık bunca çelmelerine ve hatta savaşa rağmen Türkiye gemisi gelin gibi süzülmeye başladı. Bu gemi çok güzel yüzecek. Bu gemi muhteşem bir sefere çıkacak. Bu nasıl oldu, nasıl oluyor? Biz çok akıllıyız, çok becerikliyiz, çok mahiriz de onun için mi oluyor? Başkalarının akıl edemediği çareleri biz akıl ediyoruz da onun için mi oluyor? Haşa! Bizden önce de doğru veya yanlış ama iyi niyetle bu gemiyi yüzdürmek isteyenler olmadı mı, tabii oldu. Peki neden beceremediler? Çok basit: Milletin güvenini yitirdiler. Daha doğrusu, ne onlar millete güvendiler, ne de millet onlara güvendi. Karşılıklı güven olmayınca bu iş olmuyor."

Bunları okudukça Türk sinemasının yüz aklarından biri olmuş bir film, 'Gemide' aklıma düşüyor.

Dört kişiler.

İdris Kaptan.

Yardımcısı ve tüm yazı çizi işini yerine getiren, kaptanın esrarla dumanlanmış kafası hiçbir şeyi anımsamadığı için geceden olanları sabaha kaydeden, daha doğrusu kendince kaydeden, Kaptan'ın deyişiyle, gemideki en akıllı kişi, danışmanı Kamil.

Tayfalar Muhammed Ali, nam-ı diğer Boksör ve Ali.

Erkan Can'ın muhteşem oyunuyla ete kemiğe büründürdüğü İdris Kaptan öykünün başında bir memleket tarifi yapıyor:

> "Bir memleket gibidir gemi. Her şey düzenli ve kontrol altında olacak. Kaidelere uyulmalıdır. Kanunlara, nizamlara. Ben de bu memleketin baş şeyi gibiyim, başbakanı gibiyim mesela. Her şey benden sorulur. Denize çıktım mıydı bu küçücük gemi bir memleket oluverir. Aslında bir başbakandan daha çok görevim var. Çünkü onun bakanları var, adamları var, falanı var, filanı var. Benim yok. Bu gemide güvenlik de, eğitim de, sağlık da, eğlence de benden sorulur. Kamil de başbakanın en kıyak yardımcısı... Siz de vatandaş. Aynı zamanda memur gibisiniz. Bu yüzden çok kıyak, çok disiplinli ve çakı gibi olmalıyız. Sürekli kendimizi ve birbirimizi kollamalıyız..."

Ve öykü devam ediyor.

BABALAR VE OĞULLARI

Niye bir insan iktidarını ev içinden fersah fersah öteye taşırmışken, buradaki örnekle memleketine başbakan olmuşken, hala çocukluk evreninin sınırlarıyla bu iktidarı yaşar? Cevabın bir yanı kesin: insan olduğu için!.. Ve de asıl, orada, o çocukluk evreninde çözülmemiş dertler, sıkıntılar çekirdek olarak varlığını koruduğu, geçerli olduğu, hemen her çerçevede; çiftçiyle konuşurken, Bakanlar Kurulu'nu yönetirken, popüler bir şarkıyı, 'beraber yürüdük biz bu yollarda', defalarca söylerken, hatta başka memleketlerin gündemindeki sorunları, mesela Fransa'daki Mağripli çocukların öfkesini yorumlarken güncelleşme talebinde bulunduğu için!..

Üstelik şu gerçekle birlikte: ömürde bu dertlere görece derman yaratabilmiş yaşam dönemleri de bir çareler kataloğu gibi hep bireyledir. Ülkemizde bireylerin, özellikle erkeklerin deyim yerindeyse gücünü sınadıkları ve 'burunlarının sürtüldüğü' temel dönem hala ergenliktir ve mesele hemen hep hal yoluna girmediği, giremediği için 'uzamış delikanlılık'a dönüşmüş ömürlerden söz edilebilir. Toplumsal hayatta özellikle akran gurubuna yönelmiş efelenme, yiğitlenme hikayelerinin bir yüzünde ev-içi ile ev-dışı alanın buluşmasında yasaklar kataloğunu ezberleten baba'nın gölgesi vardır. Bu arada, toplumsal değişimin hızlı, yaşam alanlarının kaygan, hatta kaypak hale geldiği bir ortamda bu yasaklar katoloğunun işlemezliği, ergenlik dertlerinin ebedileşip, bir sisifos söylencesine dönüşmesine

zemin sunmaktadır. Bu zeminde 'delikanlılık' gerçekte bir güvensizliğin, yetersizliğin, eksik bırakılmışlığın ürettiği hayatlar için aynadaki görüntüyü düzeltme çabası, dolgu malzemesi de olabilmektedir.

Şunlar biliniyor: Her çocuk bir kez makul bir yenilgiyi, zulme gark olmamış bir yenilgiyi tatmalıdır. Çocuk, kucağına bırakıldığı, içinden gerçekliğe, dünyaya geçtiği bedenin başkasına ait olduğunu öğrenecek, bu onun ilk büyük yenilgisi olacaktır. Ehil bir ebeveynlik, gerçekte bu yenilginin güzel bir yenilgi, iyi bir yenilgi, insani ölçütlerde bir yenilgi olmasını sağlamaktır. Çocuk bu yenilgiyle birlikte zorunluluklarını tanıyacak ve ancak bu tanıma süreciyle özgürlüğün göreceli doğasıyla barışacaktır. Annenin memesinden, annenin kucağından ve annenin sevdasından kopmak, çocuk için, bu sevdanın anne ve babanın mahremiyetinde yaşandığını bilmekle, kendi sınırlarını bildiren bir yenilgiyle mümkün olmaktadır. Elbette ortada bir sevda varsa.... Zira, evin duvarlarının içinde bir zulüm kendini çoğaltıyorsa, büyük pay çocuktan önce kadına düşmüştür. Ve işte orada, makul kapılar kapanır. Taraflar belirlenmiştir. Ve her yenidoğan, bir kurtarıcı, bir kahramandır artık. Kim için, kimin kahramanı? Önce annenin... sonra belki kardeşlerin. Kime karşı... Baba'ya... Yalnız, bilinir, kahramanlar, en çok gönülsüzlerden çıkar. Bunu, hem uzlaşmanın sonuna değin sınanması olarak, hem de bizzat gönül'süz bırakılma ve yeni bir gönül arzusu olarak anlamak da mümkündür.

Herkes dünyasından emin olmak ister. Bunu, en basit gereksinimlerden en karmaşık anlam arayışlarına değin yayabiliriz. Yaşadıklarımızdan emin bir şekilde, nesne sürekliliği içinde utanca düşmeyeceğimiz bir hayat hepimizin ilk yeğlediği anayoldur. Eğer bazılarımızın hayatı bu anayola selamsız akıp gidiyorsa, anayol zedelendiği, şüphe boy verdiği, öteki'nin varlığı

güven ile güvensizlik arasında bir yere bizi yerleştirdiği içindir. Klein'ın, Odipal dönemi daha erkene çeken ve diyalektik zıtlığı sağlamca kuran katkısı, erkek çocuğun baba'yla uzlaşma sürecini anlamada verimli bir alan açmaktadır. Çocuk, yenilgiyi kabullenip babanın tahakkümüne girerek, kendi saldırgan arzularına karşı babayı da koruma altına almaktadır. Baba tarafından hadım edileceği korkusunun öteki yüzü, babanın penisine yönelmiş olan ve onu yok etmeyi hedefleyen oral/sadistik saldırganlıktan kaynaklanan suçluluk duygusudur. Yenilgiyi kabullenmek, çocuğu babanın tamgüçlü tahakkümünden korurken, babayı da çocuğun saldırgan arzularına karşı korur. Deyim yerindeyse, çocuğun saldırganlığı, makul bir yenilgiyle adam edilir. Eğer bu makul bir yenilgi olmayıp, zalim mazlum ilişkisine dönüşürse, zulmü içerirse, baba her türlü arzunun önünde aşırı tehlikeli bir figüre dönüşecek, yoğun hadımlaştırma kaygısı gelişecek, babayla özdeşleşmede sorunlar çıkacak, küçük cezalandırmalar büyük anlamlara kavuşacak, özellikle karşı cinsle yakın ilişkilerde çekingenlik ve korku gelişecektir.

Daha sonra geliştirmek üzere şunu da söyleyelim: baba'nın da güçlü bir aidiyetlik hissettiği cemaati, o cemaatin başında danıştığı, akıl sorduğu hocasının olduğu toplumsal guruplarda, babanın içeriye yönelik tamgüçlü yetkesi, sosyokültürel çerçevede bir görecelileğe kavuşur ve erkek çocuğun bunu keşfi, babanın tüm despotizmine karşı yenilgiyi makulleştirmenin en sağlam yollarından biri olur. Yukarıda sözünü ettiğimiz taşlaşmış ataerkiye karşı anacıl özelliklerin sosyokültürel dokuda direncini de ayrıca anmak gerekir. İster bir birey isterse bir gurup olsun, yaşama müdahale arzusu içinde olan her türlü öznenin yenilgilerinden sonra ya da yengilerinden önce bu anacıl özelliklerle hasbıhal olması bu toprakları, burada yaşananları, yaşayanları anlamada önemli mihenk taşlarından biridir.

Biat ve Öfke
"ANNELER, BABALAR, NİNELER, DEDELER,
DEĞERLİ GENÇLER VE SEVGİLİ YAVRULAR..."

Tempo dergisinin 13 Temmuz 2006 tarihli sayısında Enis Tayman'ın bir araştırması yayınlandı. Araştırmanın başlığı 'Tayyip Erdoğan'ın Soy Ağacı'. Tayman, Erdoğanların aile öyküsü ile ilgili ilginç bilgiler veriyor. Hemen hep Kasımpaşa ile başlatılan bir Başbakan öyküsü için, bu araştırmada okuduğumuz ve Rize Dumankaya köylülerinin aktardığı bilgiler, yaşayıp görseydi Freud'u duygulandıracak denli çarpıcı. Erdoğanların bilinen tarihi 1800'lerin başlarına değin uzanıyor. İlk ata yine bir 'Ahmet'. Bakatoğlu Ahmet. Dumankaya'nın Cumhuriyet öncesi adı Plihoz. Bakatoğlu Ahmet'in Tahir, Yunus ve Mehmet adında üç oğlu var. Recep Tayyip Erdoğan'ın ailesinde, aile öyküsüne damgasını vuracak bir olay, daha başta yaşanıyor. Baba katli!.. Oğullardan Tahir, 'bilinmeyen bir nedenle' babası Bakatoğlu Ahmet'i öldürüyor.

Şaşırtıcı değil, sonrasında, öyküyü bir 'temize çekme', yani, 'ata katli'nin suçluluğunu onarma çabası hemen her kuşakta görülüyor. 'Bilinmeyen bir nedenle' diye belirtiliyor ve hatta Tahir'in 'akıl baliğ olmadığı' söyleniyor. Her iki bilgi de, bu onarma çabasının destekleyicisidir ve nerede suçluluk varsa orada anıyı, nedenleri, duyguları bastırma olacaktır. Bakatoğlu Ahmet'in soyu izlenebilen tek oğlu Yunus'un torunlarından başlayarak, Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Ahmet Burak'a değin hemen her kuşakta bir değil birkaç Ahmet'e rastlanıyor ve bunlar da genellikle büyük oğullar.

Recep Tayyip Erdoğan'ın dedesi Tayyip, köylülerin Tayman'ın araştırmasında andıkları ismiyle Teyup, 1906'da, köydeki bir gurup tarafından öldürülüyor. Yirmi iki yaşında. Onaltı kurşunla katline sebep, köydeki camiinin merası. Köylüler merayı sahiplenmek istiyor, Tayyip de karşı çıkıyor.

İster istemez II. Tayyip'in Belediye Başkanlığı döneminde Taksim'e cami yaptırma konusundaki ısrarı akla geliyor.

Dede Tayyip öldürüldüğünde Başbakan'ın babası Ahmet Reis bir ya da iki yaşında. Babası kardeşince, tek oğlu Tayyip ise köylülerce öldürülmüş olan Yunus, soyunu devam ettirmek istiyor ve tekrar evleniyor. Bu evlilikten Halil adında bir oğlu oluyor. Amcası doğduğunda Ahmet, 10 yaşında. Birkaç yıl sonra Yunus, Ahmet'i de yine aynı kaygılarla, erkek torun sahibi olmak için evlendiriyor. Fakat çocuğu olmuyor. İkinci kez evlendiriliyor, yine çocuğu olmuyor. Bunun üzerine pratik bir çözüm bulunuyor; Havuli adında, kocası savaştan dönmemiş bir dulla evlendiriliyor ve ondan Tayyip Erdoğan'ın üvey ağabeyleri, Hasan ile Mehmet doğuyor. Daha sonra da Başbakan'ın annesi Tenzile ile evleniyor ve Istanbul'a göç ettiğinde Tenzile Hanım'ı yanına alıyor.

Tayyip Erdoğan yıllar sonra, kendisi Başbakan, üvey kardeşi Hasan Erdoğan hastanede ömrünün son günlerini yaşıyor, onu ziyaret edecek, bu ziyaretten sonra gittiği parti toplantısında, medyanın da anlam veremediği bir şekilde 'sahte anneler'den söz edecektir.

Erdoğan'ın aile öyküsünde bir özellik Tayman'ın da dikkatini çekiyor. Erkeklerin öyküleri köylülerce zaman zaman efsanenin sınırlarına yaklaşarak anlatılırken, kadınlar hakkında neredeyse hiçbir bilgi yok. Tayman, "kadınların esamisi okunmuyor" diyor. Acaba?.. Erdoğan'ın yeğenleri Ahmet ve İsmet Erdoğan şunları söylüyorlar: "Kadınlar Karadeniz'de çok güçlüdür. Ama dışarıya karşı değil. Aileden biri olsanız, kadınların gücünü sonuna kadar hissedersiniz; ama dışarıdan bakılınca bu görünmüyor." Doğurmak, elbette erkek çocuk doğurmak, annelik rolü ile biçimlenmiş bir hayatta kadınların anonim bir gurup olarak anılması bu itirazda bile geçerli.

Yine de, Erdoğanların soy ağacında bir kadın isminin serüveni dikkat çekici: Vesile. Gerek Erdoğan'ın dedesi Tayyip, gerekse

babası Ahmet Reis kız kardeşlerinin ismini kızlarına veriyorlar. Üçüncü ve son Vesile, Recep Tayyip Erdoğan'ın kız kardeşi. Vesile'nin evlendiği Ziya İlgen, Recep Tayyip ile gençlik arkadaşı, MSP kökenli, Akıncılar'dan. Tempo'daki habere göre, Ziya ile Vesile'nin tek erkek çocuklarının adı Ahmet Enes. İlgenler, Erdoğan'ın büyük oğlu Ahmet Burak ile Turkuaz Denizcilik adlı bir şirketin de sahibiler.

Freud, baba katlini Totem ve Tabu'da tüm kültürün temeline yerleştirir. Başlangıçta insanlar sürü halinde yaşamaktaydılar ve sürünün başında tamgüçlü, dediği dedik, sürünün efendisi bir şef vardı. Sürünün içindeki kadınların mülkiyeti ondaydı. Genç erkeklerden biri hoşa gitmeyen bir davranışta bulunduğunda ya öldürülüyor, ya hadım ediliyor ya da sürüden uzaklaştırılıyordu. Sürüden uzaklaştırılanlar guruplar halinde birlikte yaşıyorlar, baskın vererek kendilerine eş bulmaya çalışıyorlardı. Bu guruplarda bazen kardeşlerden biri liderlik konumuna geçiyor ve şefin işgal ettiği konuma yükseliyordu. Freud, bizim incelememiz için çok kıymetli bir tez ileri sürüyor:

> "Kimi doğal nedenlerden ötürü en küçük oğullar için ayrıcalıklı bir durum söz konusuydu; en küçük oğullar anne sevgisinin koruyucu kanatları altında büyüyor, babalarının yaşlanmasından kendilerine çıkar sağlayabiliyor ve babaları öldükten sonra onların yerini alabiliyorlardı. Gerek büyük oğulların sürüden atılmasının, gerek en küçük oğulların kayrılmasının yansımalarını söylence ve masallarda bugün hala görebiliyoruz."[5]

Şunu da ekleyelim; Orta Asya bozkır kültüründe, baba öldüğünde öz anne dışındaki tüm kadınların küçük oğula kaldığı biliniyor.

Anadolu'da, oğullar ayrıldığında anne ve baba'nın küçük

5) *Freud S., Hz. Musa ve Tektanrıcılık, Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yayınevi, Mart 1998, İstanbul, sayfa 125*

oğulun hanesinde yaşamaya devam etmeleri hala geçerli bir gelenektir. Burada 'baskın duygusal yatırımın', Freud'un tespitine uygun olarak, anne-oğul ilişkisine dair olduğu söylenebilir.

Ata erkinin oğullarca tehdit edilmesine dair ailenin soy tarihinde anımsanan ya da bastırılmış olayların varlığında baba despotizminin artması beklenilecek bir sonuçtur. Daha sonrasında üstü örtülmüş erken çocukluktaki baba özdeşleşmeleri, uygun bir zemin bulduğunda ortaya çıkacaktır. Freud, Goethe'yi anıyor. Dahice bir hayatın şafağında babasını küçümseyen 'ünlü şair', hayatının geç döneminde babasının kimi kişilik özelliklerinin kendi kişiliğinde uyandığını gözlemlemiştir.

Burada ileri sürülenlerin, Erdoğan'ın kişisel öyküsünde, nereye denk düştüğünü sonraki bölümlerde ayrıntılı tartışacağız. Şimdilik şunu söyleyelim: bu öyküde, soy-tarihte anısı hala canlı olan ata katli ile babalaşma/iktidar olma sürecinin despotizmi diriltmesi arasındaki bağ canlıdır. Her kuşaktaki Ahmet bolluğu düşünüldüğünde, yine de madalyonun öteki yüzünde 'Baba'yı yeniden diriltme gayreti vardır ve her kuşakta lider olmak isteyen, bu yeniden inşa'yı kendi ömründe sınayacaktır.[6]

---

6) Burada söylenenlere ilginç bir katkı, konumuza epey mesafeli bir alandan, edebiyat eleştirisinden geliyor: 1800'lerde Rize'nin Plihoz, Cumhuriyetle aldığı adla Dumankaya Köyü'nde, Tanzimat romanından bihaber olması çok muhtemel bir ailenin öyküsü bunlarla başlarken, aynı yüzyılda, Türkçe'nin ilk romancıları, metinlerinde güçten düşmüş baba'yı diriltme sevdasına düşüyorlar. Edebiyatın serüveniyle bu ailenin serüveninin aynı dertte buluşması yine de şaşırtıcı değil. Romancılar, Jale Parla'nın deyişiyle "Kuran'ın sorgulanamazlığı, Aristocu tümdengelimci mantığın üstünlüğü, iyiyle kötünün kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı bir dünya görüşü, gizemci gelenekten kaynaklanan soyut bir idealizm ile şeriat ve fıkıha dayalı bir hukuk ve kelama dayalı bir bilgilenme yönteminden oluşmuş bir kuram" ile bu metinleri kuruyorlardı ve "bizzat padişahın ve önde gelen siyasi kurumların... Batı kural ve kurumlarına yenik düşebilme olasılıkları"nın varlığında "artık mutlakçı ve ataerkil bir sultanın otoritesine eskisi gibi yaslanamayan mutlakçı bir kültür, simgesel babasını arıyordu. Metinler yetimdiler." Sonrası her yazarın şahsında, bu mutlak metin'e göre ders veren bir baba'nın diriltilmesiydi. Jale Parla "Tanzimat yazarları baba rolünde yargılayıcı, oğul rolünde ise uyumlu idiler.", diyor. Bu uyumluluğun sona erişiyle ilgili bir tarih de veriyor: 1877. Yani Beşir Fuad'ın intihar ettiği, intihar etmekle de kalmayıp

Bu bahsi bitirirken şunların altını yeniden çizmekte yarar var:

Bir: Erdoğanların aile öyküsünde ilk ata'nın katlinin ve bunun isimlerde, sonraki kuşakların hayatlarında izdüşümlerini izlemek mümkündür. Tayyip Erdoğan'ın babası Ahmet Reis'in çocuklarıyla ilişkisinde bu aile öyküsünün etkileri açıktır. Geçmişte bir kuşağın yaşadığı baba katlinin sonraki kuşaklarda ev içi despotizme dönüşümünün izlerini özellikle Ahmet Reis ve Recep Tayyip Erdoğan'ın baba-oğul ilişkisinde göreceğiz.

İki: Bu aile öyküsü, Erdoğan'a yakın olanların da zaman zaman anlam veremediği öfkesini anlamada ipuçları içermektedir. İleride üzerinde daha ayrıntılı duracağız.

Üç: Kadınların anonimleştirildiği, rolleri belirginleştirilirken kişiliklerinin silindiği bir aile öyküsünden söz ediyoruz. Yine de, babayla mücadelede temel dayanaklardan birinin bu anonimliğin yarattığı ve görece daha sağlam bir duygusal süreklilik ve denge vadeden ilişki olduğu düşünülebilir.

Dört: Katı baba erkinin öteki yüzü kardeşler ittifakıdır.

Tayyip Erdoğan'ın siyasal başarısının temelinde son iki ruhsal dinamiğin ilk dinamiğe karşı işleyişi, bir de bu işleyişin sosyokültürel/tarihsel süreçle desteklenmesi vardır.

Bir sonraki bölümde bu tezi ayrıntılı işleyeceğiz.

---

bunu belgelediği; ölümü boyunca yaşadıklarını yazdığı tarih.

' *Babalar ve oğullar-Tanzimat romanının epistemolojik temelleri, Jale Parla, İletişim Yayınları, 4.Baskı, 2004, İstanbul, syf. 15, 115*

Beşir Fuad, tam da 'sürüden kovulmuş olan'dı. O, bu konumu, kendini kurban ederek tersine çevirdi. Ölümünün, dipakıntıları harekete geçirdiği biliniyor.

BİʼAT'IN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI

Söz alma, sözün gücüne yaslanma, retorik, Erdoğan'ın siyasette en önemli kozlarından biri. Burada dikkati çeken bir şey de, seslenişin 'kardeşlere', Biz'liğe olması. Recep Tayyip Erdoğan'ın retoriğinin belirleyici renklerinden biri bu Biz'lik vurgusudur. En azından bugüne değin öyle olmuştur. Kasımpaşalılık, Fenerlilik gibi aidiyetliklerinden başbakan olduğunda dahi vazgeçmemesi, daha ötesi vazgeçmediğinin altını çizmesi kardeşler ittifakının önemini ortaya koymaktadır.

Erdoğan'ın sloganlaştırdığı 'beraber yürüdük biz bu yollarda' şarkısındaki 'Biz' birlikte yürüdüğü kardeşleri ifade etmektedir. 'Kardeşler'ini, öncesinde parti içi ihtiyarlar kastına, sonrasında haklarında intihal/hırsızlık suçlamaları bile çıksa toplumsal yetkeye, Kasımpaşalı bir jargonla söylersek 'harcatmaması' dikkat çekicidir.

Kemal (Unakıtan) abi örneği daha yakın bir örnektir. Meclisteki sayısal çoğunluğun, kardeşler cemaatinin tamgüçlü bir müdahale ile yönlendirilmesiyle, asıl siyasal ve hukuki boyutları olan bir araştırma önerisi, tam bir pazar diliyle savunularak, tartışılarak geçiştirilmiştir. Cüneyd Zapsu ile ilgili medyaya yansıyan ve memleketin temel kurumlarından Hariciye'nin çalışma sistemine ciddi müdahaleler içeren, hatta bizzat Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün by-pass edildiğini düşündüren tartışmalara verilen tepkilerin rengi 'kol kırılır yen içinde kalır'

olmuştur.[7] Erdoğan'ın 'kol-yen formülü'nü güçlü bir şekilde iç-

7) 30 Temmuz 2006 tarihli Vatan Pazar'da ilginç bir Cüneyd Zapsu portresi yayınlandı. Portrenin başlığı "Gizemli danışmanın 'günahkar bir Müslüman' olarak portresi."

'Günahkar Müslüman' tanımı, Zapsu'nun kendini tarifi...

Mickey Mouse tutkunu. Uzun süre Mickey Mouse rozeti takıyor, kot pantolon ve Mickey Mouse kravatları ile meşhur...

Bu portre yazısından bir bölümü buraya alıyorum:

"Erdoğan'ı 'zenginler kulübü' TÜSİAD'ın üyeleriyle tanıştırıyor. Tayyip Erdoğan AKP'yi kurarken yanına Zapsu'yu da alıyor. Fındık alanında dünya çapında bir ihracatçı, Dünya Fındık Konseyi ve Uluslararası Sert Kabuklu Meyveler Konseyi Başkanı, Türk-Amerikan iş Konse-yi'nin, Dünya Ekonomik Forumu'nun üyesi olan Zapsu, tüm işlerini bir kenara itip, AKP ve Tayyip Erdoğan için çalışmaya başlıyor. Hem de ne çalışma... AKP Merkez Karar ve Yürütme Kurulu üyesi, AKP Genel Başkan Danışmanı ve Veri Koordinatörü olarak Tayyip Erdoğan'ın en yakınındaki kişi.

Çiçeği burnunda Başbakan'ı Washington'a, Davos'a taşıyan da o, italya Başbakanı Berlusconi ile meşhur dostluğunun temelini atan da...

Tartışma çıkaran ilk hadisesi Irak Savaşı sırasında oluyor. Ankara-Washington arasında adeta köprü olan Zapsu tezkerenin çıkmasından yana... Dışişlerini devre dışı bırakarak, yetkisini aşan temaslar yaptığı gerekçesiyle eleştirilmeye başlıyor. ABD temasları sırasında Neo-conların merkezi olarak bilinen American Enterprise Institue'de sarf ettiği, 'Erdoğan'ı devirmeye çalışacağınıza kullanın' sözleri ise tam bir skandala yol açıyor. 'Karanlıklar prensi' lakaplı, 'şahin' politikacı Richard Perle'nin, Zapsu'ya, tartışma yaratan sözlerin 'çarpıtıldığını' söyleyen bir mektup göndererek destek vermesi de o günlerde siyasi çevrelerde 'Şıracının şahidi, bozacı' yorumlarına neden oluyor.

Perle, Zapsu'ya Cüneyd diye hitap edecek kadar samimi, ikinci büyük hadise, Üsküdar Amerikan Lisesi mezunu eşi Beyza Zapsu'nun Üsküdar Subaşı Cami'inde cuma namazında erkeklerle aynı safta başı açık namaz kılması oluyor. Üçüncü bomba fındık.. Fındık piyasasına müdahale ettiği, kendi çıkarına kararlar aldırdığı iddiaları ortalığı birbirine katıyor. Ardından El Kadı skandali patlıyor. BM'nin 'terör destekçisi' saydığı Yasin El Kadı'nın hesabına para aktarmakla suçlanıyor. Başbakan'ın 'Kendim kadar eminim' diyerek kefil olduğu El Kadı için Emniyet'in 'Türkiye'ye giriş yasağı var' diye açıklama yapmasıyla kriz daha da büyüyor.

Dışişlerini devre dışı bırakıp 4 ülkenin büyükelçileriyle yaptığı görüşmeler yine adını manşetlere çıkarıyor... Büyük tartışma koparan tüm bu olaylarda Erdoğan, danışmanına yönelen eleştiri oklarını cansiperane göğüslüyor. Peki Zapsu ismi etrafında dolaşan bunca spekülasyonu nasıl yorumluyor? Yine Akman'a söylediği şu sözler belki bir fikir verir: "Korkularımın üzerine gittim hep. Küçükken çok içine kapanık bir çocuktum. Her şeyden çekinirdim. Başkasından beklemeyip, kendim yapmasını öğrendim bazı şeyleri. 11-12 yaşından sonra hep sınıf mümessilliği gibi ön plandaydım. Hiç çekinmeden herhangi birine telefon açıyorsunuz, randevu istiyorsunuz. Gidiyorsunuz, tıkır tıkır konuşuyorsunuz. Ne masonum, ne dönmeyim. Ne CIA'im, ne MOSSAD'ım. Dünya Ekonomik Forumu'na üye olmam çok işe yaradı. Çünkü orada çok insan tanıdım. Tanıdığım kişilerin kanallarını iyi kullandım. Bu kadar basit işte..."

Aylin Duruoğlu, Gizemli danışmanın 'günahkar bir Müslüman' olarak portresi, Vatan Pazar, 30.07.2006

selleştirdiğinin bir örneği de Hatay'daki Ali Dibo örneğinde olduğu gibi, yolsuzluklara işaret eden milletvekillerinin ihracına icazet vermesidir. Üstelik bu tutumun yeni olmadığı, geçmişte de aynı şekilde davrandığını, bir dönem çalışma arkadaşı olmuş Metiner'in tanıklığından biliyoruz:

> "Erdoğan umumun içinde kendisine yönelik açık eleştirilerden hoşlanmaz. Başbaşa yapılan her eleştiriyi ve öneriyi rahatlıkla alır içselleştirir, ama umumun içinde kendisine yönelik muhalif dozu yüksek eleştiriler karşısında gardını almaktan kaçınmaz. O eleştiri sahiplerine vakti zamanı geldiğinde haddini bildirmesini çok iyi bilir. İstanbul İl Başkanı iken kendisine bir biçimde muhalif olduğunu bildiği kişi ve gruplara karşı bir dönem acımasız davrandığı bilinir. Birlikte çalıştığı danışmanlarına ve ekip arkadaşlarına geniş yetkiler ve olanaklar sağlamak bakımından son derece demokrat, ama yönetmek bakımından olabildiğince otoriter bir kişiliğe sahiptir. Yetenekli insanlarla çalışmayı hep ister, ama yeteneklilerin kendisine her koşulda sadık kalmasını bekler. Bazen onların eleştirilerini veya uyarılarını birilerinin doldurmasıyla sadakatsizlik olarak değerlendirip tavır koyduğu çok görüldü."[8]

Kendi kişisel sayfasında hiç sözünü etmese de, Erdoğan'ın annesi Tenzile Hanım, Reis Kaptan'ın dördüncü eşi. Reis Kaptan ilk evliliğini on üç yaşında yapıyor. Üçüncü eşinden iki, Tenzile Hanım'dan ise üç çocuğu var. Recep Tayyip evin en küçük çocuğu. Bu, Biz'lik vurgusunun bir anlamı, üveyliğin yadsınması olabilir. Her ne kadar kendisi Reis Kaptan'ın prensi olsa da, evde üvey kardeşlerin varlığı ve onların yaşadığı durumlar, bir hata yapıldığında, kendi başına gelebileceklerin birer işareti olarak yaşanmaktadır.

---

8) *Mehmet Metiner, Radikal İki, 06 Temmuz 2003*

Belediye başkanlığı döneminde, Erbakan ve parti kastına yönelik temel yakınma biçimi, kendisine üvey evlat gibi davranıldığıdır. Yine The New York Times muhabiriyle söyleşisi hafızalardadır ve bu üveylik duygusunun ve aynı zamanda kardeşlik jargonuna oturtulmuş yeni ittifak arayışlarının sınırların ötesini aştığı bilinmektedir: "Kardeşiniz zenci Türklere mensuptur." Erdoğan ile ilgili bir başka zihnimize kazılan görüntü de, Başbakanlığı döneminde, makam otomobilinin bagajında taşıdığı bisküvileri, çikolataları oturduğu mahallenin çocuklarına dağıttığı sahnedir.

Bülent Arınç'ın söyledikleri bu fotoğrafları tamamlamaktadır:

> "Erdoğan'da Erbakan'a karşı çok büyük saygı ve bağlılığın olduğunu biliyorum. Ancak, Hocamızla Tayyip Erdoğan'ın arasını açmak için çok büyük gayretler olduğunu görüyorum. Bu gayretlerin Erbakan Hocamızın çevresindeki dar çevre olduğunu biliyorum. Soğukluk başlamış olabilir, Erdoğan yaşça Hocamızın evladı mesafesinde bir insandır. Belki bir şefkat görmediğini, layıki veçhiyle değer verilmediğini düşünebilir..."[9]

Kardeşliğe, Bizlik'e, kendini üvey gibi hissetmeye dair bu şiddetli vurguların altında yatan, belki bastırılmaya çalışılan duygunun ne olduğu ile ilgili bir haberi, Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı'nın, yani baba'lığının devlet katında tartışılmaya başlandığı bir dönemde, 31.05.2006 tarihinde okuduk:

> "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, hastanede yatan ağabeyi Hasan Erdoğan'ı ziyaret etti. Süreyyapaşa Göğüs ve Kalp Damar Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 3 günden beri yatan 79 yaşındaki Hasan Erdoğan'ın göğüs sancıları bulunduğu öğrenildi.

---

9) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 136*

> Başbakan Erdoğan ve eşi Emine Erdoğan yaşlı ağabeyini ziyaret etti. Başbakan Erdoğan, hasta yatağında ziyaret ettiği Hasan Erdoğan'a moral verdi. Hastanenin 11. Cerrahi Bölümü'ne 3 gün önce getirilen ağabeyi Hasan Erdoğan'a yaptığı ziyaretin ardından Başbakan Erdoğan, hastaneden ayrıldı. Erdoğan, hastane çıkışında hasta yakınlarına el salladı. Vatandaşlar da alkışla ve el sallayarak kendisine karşılık verdi. Sabiha Gökçen Havalimanı'na geçen Erdoğan, buradan Ata uçağı ile Sivas'a gitti.
>
> Bu arada hastane bahçesinde Başbakan Erdoğan'ın konvoyunun gelişini görüntülemek isteyen Cihan kamerası başbakanlık korumaları tarafından engellendi. Kamerası elinden alınmaya çalışılan Cihan kamerasının çekim yapmasına izin verilmedi."

Bir insanın kendi ağabeyini hastanede ziyaret etmesinin görüntülenmesine itirazı ne olabilir? Bundan dört gün sonra AKP'nin Isparta İl Kongresi'nde yaptığı konuşma basını da şaşırtmış olmalı ki "Erdoğan bu çıkışı kime yaptı?" benzeri manşetlerle gazetelerde yer aldı. "Partiye virüs sokma gayreti içinde bulunanlar olduğunu" belirttiği Kongre'de Erdoğan şu ilginç sözleri söylemişti:

> ''Fakat istiyorum ki, teşkilatım bu konuda çok daha farklı konuma gelsin. El ele verelim ve dayanışma içinde olalım. Bakın, şimdi Isparta'nın en büyük salonunda kongre yapıyoruz. Halkımızın ilgisi bizleri heyecanlandırıyor. Partimin bunu taşıyabilecek kapasitesi var mı? Var. Öyleyse gereğinin yapılması lazım. Net söyleyeyim. Her şeyden önce çocuğun annesi kim hikayesi var ya, sahte anneler de çıkabilir. Ama bir de gerçek anneler var. Bu çok önemli. Söz verdik. Açık ve net söylüyorum. Gündüzümüze gölge düşürmeye kalkanlar olursa, kusura bakmasınlar, yollarımızı ayırırız.''

'Çocuğun annesi kim hikayesi...' İlginç değil mi? 'Teşkilatım' derken Erdoğan, bir 'aile'ye sesleniyor ve her zamanki kuşkucu söyleminin orta yerinde 'sahte' ve 'gerçek' annelerden söz ediyor. Belki de öteki ile ilişkisinde hemen hep dirilmeye hazır kuşkucu tutumunun gerekçesine dair ipuçları veriyor. 'Sahte anne' diye bir kategorinin, üvey annelik kurumuyla ve somut olarak bir çocuğun zihninde temsil edilmesinin huzursuzluğunu görmek için işin uzmanı olmak gerekmiyor. Her insan için bu iki kelimenin; 'sahte' ve 'anne', yan yana gelmesi huzursuz olmak, dünyayla kurulan temel güven ilişkisini kuşkucu bir kaosa sürüklemek için yeterli değil mi?

Önemli tanıklıklardan biri de Mehmet Metiner'den. Erdoğan, 1991 Genel seçimlerinde partisinden liste başı olarak milletvekili adayı oluyor. Seçimi kazanmasına rağmen tercih oyları sistemiyle partiden Mustafa Baş milletvekili oluyor. Genel merkez, yani Hoca ve aksakallılar da Mustafa Baş'tan yana 'tercihlerini' kullanıyorlar. Sonra ne mi oluyor? Metiner'den okuyalım: "Tayyip Erdoğan tercih oylarıyla Mustafa Baş'ın seçildiğini öğrendiğinde -yanında olduğum için biliyorum- sinirinden düşüp bayılmıştı."

Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde, Erdoğan'ın bayılmalarının epilepsi, nam-ı diğer sar'a, nöbetleri olduğu tartışıldı. Yalçın Küçük, bizim incelememiz yayınlanma sürecindeyken, 'Caligula-Saralı Cumhur' adlı kitabında bu iddiayı temellendirmeye çalıştı. Yalçın Küçük'ün incelemesi tüm bilimsellik iddiasına rağmen, sanırım tıp literatürüne ve pratiğine yabancı olmasından dolayı, bilimsel olmaktan uzak. Yazar, "Çocuklukta aşırı korkutulmanın sar'a hastalığına yol açtığı ise tıpta tespit edilmiş haldedir" diyor. Bu iddia, Eski çağlarda, sar'a nöbeti geçirenlerin doğaüstü güçlerce tutuldukları inanışına benzer bir söylencedir ve bugünkü bilgilerimizle yanlışlanmaktadır. Yalçın Küçük, öncelikle ve fakat sadece tarihe ve tarihsel metinlere baktığı için,

'falling sickness- düşme hastalığı' benzeri artık kullanılmayan, çünkü mevcut bilimsel bilgiyle geçersizleştirilmiş kavramlarla düşünüyor. Sözünü ettiği ve başlıca yararlandığı Owsei Temkin'e ait kitabın başlığı da 'The Falling Sickness: History of Epilepsy from the Greeks to the Beginnings of Modern Neurology'. Düşme Hastalığı: Yunanlılardan Modern Nörolojinin Başlangıcına Kadar Epilepsi Hastalığı. Bir tarih kitabı olarak epilepsi hakkında yanlışlanmış, fakat bilgi tarihi ve bilimsel bilginin gelişimi açısından kıymeti olan nice inanış ve bilgiyi içeriyor.

Erdoğan'ın gerçekten epilepsi hastalığı var mı, bilemem. Bir hekimin, kendisine başvurmamış bir kişinin sağlık durumu ile ilgili yargıda bulunmasının ya da başvurmuş ise bunu kamuoyuna açıklamasının hekim ödevbilgisiyle uyuşmadığını düşünenlerdenim. Bu inceleme boyunca da, ruhsal gelişimin ötesine işaret eden, psikopatolojiye atıfta bulunan kavramlardan özellikle kaçındım.

Hekim olmak değil, hasta olmak hali çok daha temel bir insani durumdur. İyi bir hekimin en önemli meziyetlerinden birinin derdine derman için gelen kişiyle, kendi hastalık hallerinden geçerek eşduyum geliştirmesi olduğunu düşünüyorum. Erkan Mumcu'nun Erdoğan'ın argo kullanımı ile ilgili "kısa devre yaptı" tabirini 'bilimsel' bulmadığını belirten Yalçın Küçük'ün "Saralılar çok itaatkardırlar ve çok zaman şantaja ihtiyaç kalmayabilir... Saralı hasta, hemen ve hep düşmektedir... (Erdoğan) her epileptik hasta misli ölçüsüzdür..." benzeri cümleleri bugünkü epilepsi bilgimizle hiç bilimsel değildir. Ayrıca epilepsi hastalığının toplumda görülme sıklığının %1-2 olduğu düşünülürse Türkiye'de yaklaşık bir milyon insanı bu sıfatlarla damgalamak asıl ölçüsüzlüktür.

Yalçın Küçük, Erdoğan'ın öfke hallerini 'yetişme koşullarına bağlayamayız', diyor. Bizim incelememiz ise tam tersi bir mecra-

da ve kişisel öyküyü öne çıkartan bulgularla ilerliyor. Metiner'in tanıklığını tekrar hatırlayalım: "Tayyip Erdoğan tercih oylarıyla Mustafa Baş'ın seçildiğini öğrendiğinde -yanında olduğum için biliyorum- sinirinden düşüp bayılmıştı." Sözü edilen, klinikte de epilepsi ile karışma olasılığı olan ve ayırıcı tanıya muhtaç konversif bir tepkidir. Bu tepki, ruhsal çatışmaların, zorlanmaların şiddetlendiği durumlarda bir ruhsal savunma düzeneği olarak da devreye girmektedir. Bu savunma düzeneğinin yetişkin dönemde kullanımı ile çocukluk çağında yaşanılan ruhsal zedelenmeler arasında bağ olduğu biliniyor. Toplumumuzda bi'at ve öfke diyalektiğinin ifade edil(eme)mesinde özellikle incelemeye değer bir düzenek olduğunu düşünüyorum.

Bunlara, çocukluk evreninde ve Reis Kaptan'ın gözünde diğer kardeşlere göre ayrıcalıklı konumun yarattığı suçluluk duygularıyla başa çıkma çabasını da eklemeliyiz. "Siyaset hayat kurtarmaktır" diyen, kendini 'sessiz yığınların sesi, kimsesizlerin kimi' olarak tarif eden Erdoğan'ın aile dinamiklerinin, onu, kardeşleri ve asıl anneyi babanın öfkesinden kurtarıcı bir rolle donattığının işaretleri vardır:

> "Reis Kaptan sinirli bir adamdı. Sinirlendiğinde evden kimse ona yaklaşamaz, irtibat kuramazdı. Ama onun Recep Tayyip'e karşı özel bir ilgisi vardı. Tenzile Hanım da bunu keşfetmişti. Evin babası sinirli olduğunda iş Recep Tayyip'e düşerdi. Hemen Reis Kaptan'ın yanına sokulurdu. O kollarına sığındığında Reis Kaptan'ın siniri kalmazdı. Recep Tayyip, babasını üzdüğü zaman inanılmaz bir şey yapardı: Reis Kaptan'ın ayakkabılarını öperdi. Bunu gören Reis Kaptan sakinleşir, gözlerinden yaşlar süzülür, bütün çocuklar da babalarıyla birlikte ağlardı."[10]

Bi'at'la kurtarmak, güce bi'at ederek kurtarmak... Erdoğan'ın, sadece onun değil, Türk sağ siyasetinin en önemli özelliklerin-

10) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 16*

den biridir bu. Amerika'nın Irak işgali sürecinde yaşanan tezkere sürecini anımsayalım. Erdoğan, tezkerenin meclisten geçirilmesi ve Amerika ile kesin bir işbirliğine gidilmesi konusunda en net tutum alan politikacıydı ve çok yakın çalışma arkadaşlarının, mesela Abdullah Gül'ün aksine, bu meseleyle ilgili zihinsel bir tartışma yürüttüğüne dair en ufak bir işaret vermemiş, temel tutumunu, güçlünün yanında yer almak olarak belirlemişti.

İzleyen süreçte, Büyük Ortadoğu Projesi'ne verdiği destek, bi'at ilişkisinin ülke sınırlarını aşan aktörlerini yarattığını, bu çerçevede, bazılarını şaşırtsa da, Amerika seyahati sırasında, Başbakan olduğu ülkeyi türban ve eğitim meselesinde başka bir ülkenin kamuoyuna şikayet edebilmesi anlaşılır olabilmektedir.[11] Şaşırtıcı değil, tam da 1998 yılı ile birlikte, şu cümleyi alınmış bir ders olarak söylemekteydi:

---

11) Erdoğan: Türban ABD'de özgür, Türkiye'de değil

Resmi ziyaret için ABD'nin başkenti Washington'da bulunan Erdoğan, dün akşam CNN International televizyonuna verdiği demeçte çeşitli konulardaki görüşlerini dele getirdi ve soruları yanıtladı...

CNN'e verdiği özel mülakatta Türkiye-ABD ilişkilerine değinen Erdoğan, iki ülke arasındaki ilişkilerin yaklaşık 50 yıllık stratejik ortaklığa dayandığını söyledi. Özellikle NATO'daki ortaklığın çok önemli olduğuna dikkat çeken Başbakan Erdoğan, Irak konusunda da Türkiye'nin başından beri ABD'ye lojistik destek alanında elinden gelen her türlü gayreti gösterdiğini dile getirdi.

Erdoğan, bir soru üzerine, başörtüsü yasağı konusunda kurumların yaklaşımının toplumun yaklaşımıyla örtüşmediğini belirterek şu açıklamaları yaptı:

"Bunu yasaklayan kanun yok. Sadece bununla ilgili olarak farklı bir algılama ve yorumlama var. Özellikle ülkemizde toplumsal gerilim olmasın diye sabırlı davranıyoruz. Diyoruz ki 'Kurumlar arasında mutabakat olsun, toplumsal mutabakat olsun, bunu bu şekilde çözelim'. Kızlarım ABD'de okuyor. Burada bu özgürlük anlayışı var, ama ülkemde yok. Kurumların yaklaşımı toplumun yaklaşımıyla örtüşmüyor. O nedenle biraz sabredeceğiz. Biraz daha bu işin çilesini çekeceğiz. Ama eninde sonunda hak yerine bulacaktır."

Başbakan olduktan sonra tezkereyi Meclis'e tekrar götürdüklerini ve çoğunluk sağlayarak geçirdiklerini hatırlatan Erdoğan, "Bu defa da Irak'taki talepler ve Amerika'nın da takdiri sebebiyle askerimizin Irak'a gönderilmemesi kararlaştırıldı ve bu süreç ertelendi, ama bu hiçbir zaman Türk-Amerikan ilişkilerini gölgelemesi gereken bir konu değildir. Demokrasiye inanıyorsak ve Meclis'in verdiği karara da saygı duyuyorsak, bunun üzerinde bu kadar spekülasyon yapmanın anlamı yok" diye konuştu.

Salih ZEKİ/WASHINGTON, (DHA) , 08.06.2005

"Ben haklı ve güçlü olmaktan yanayım..."

Bi'at yalnız Türk sağ siyasetine mi özgü temel özelliklerden biri? Arap Yarımadası'nın binlerce yıl, Yakındoğu'nun uzun dönem öyküsü, güce yaslanarak, kendini, aynı anlama gelmek üzere kabileyi korumaktır. Diğer kabilelerle kurulan ilişkinin biçimini ise bi'at edilen güçle onların kurduğu ilişki belirleyecektir. Araplar'da çocuklara yedi ceddinin adını ezberletmek en önemli görevlerden olmuştur. Nesep ilmi, önemli bir kültürel alandır ve İslamiyet'le de desteklenmiştir. Bunun bir sosyokültürel çerçeve sunduğu, hem kuşaklararası tarihsel kan bağını güçlendirdiği, hem de bi'atı olağan, kültürel bir olgu olarak yaşattığı düşünülebilir. Bi'at edilen gücünü korudukça, güce sahip olmaya devam ettikçe, bağlılığın, hatta bağımlılığın devam ettiğinin gösterilmesi, bunun bir gereksinim olarak ortaya çıkması da olağanlaşmaktadır.

Burada bir parantez açıp kanımızca Erdoğan'ın siyaset yapma biçimine damgasını vurmuş ve şaşırtıcı bir şekilde, Türk siyasetinde en muhafazakar kadroları içeren bir siyasal partinin hazmedebileceği bir söyleme dönüşebilmiş bir özellikten, "Kadınlar bizim için çok önemli. Kale içten fethedilir"den söz edelim.

Yaşadığımız topraklarda ruhsallığın belirleyici dinamiklerinden birinin ataerki-anacıl gerilimi olduğu savını ileri sürmüştük. Anaerkinin en önemli taşıyıcılarından birinin 'dayı' olduğunu, özellikle bizim sosyokültür tarihimizde dayı figürünün macerasını izlemenin bir anlamda bu gerilimin hangi aşamalardan geçtiğini anlamaya olanak tanıyacağını düşünüyorum. Sencer Divitçioğlu'nun Kök Türkler kitabında belirttiği şu altın kural hala göreceli geçerliliğini sürdürüyor: "dayı, kız kardeşleriyle onun çocuklarından yardımı ve desteği esirgeyemez."[12]

12) *Kök Türkler, Sencer Divitçioğlu, YKY, syf 162*
Burada yazılanların kuramsal arka planı için Türkçe akrabalık adlarının gelişimine dair incelememize, Ek İki'ye bakılabilir.

Bunlarla birlikte düşünüldüğünde, Recep Tayyip Erdoğan'ı, olasılıkla cinsel içerikli küfürleri nedeniyle babasınca asıldığı tavandan kurtaranın ya da futbol oynamakla ilgili talebi dolayısıyla yeni bir 'tavana asılma' vukuatına karşı kollayanın dayı olması rastlantı değildir. Dayının bu koruyucu kollayıcı rolünü, elbette anneyle ve kültürel dipakıntıları hesaba katarsak kadın ile birlikte düşünmek gerekir. Erdoğan'ın İslamcı siyasete en büyük katkılarından biri kadınları, kendi siyasal retoriğine ve siyasete katma başarısı olmuştur. Siyasal serüveni de buna denk bir yol izlemiştir. Babası 1988 yılında vefat etmiştir. Bir yıl sonra yapılan yerel seçimlerde Beyoğlu Belediye Başkanı adayıdır ve Refah Partisi Beyoğlu'nda sandıktan ikinci parti olarak çıkar. Bu dönem Erdoğan'ın parti kastını karşısına alıp, kadınları aktif siyasete soktuğu ilk seçim denemesidir de.

"Cennet annelerin ayakları altındadır."[13]

Cennet düşü ise, anne rahminin sınırsız, karşılıksız doyuruculuğuna dönüş mitidir ve doğum; cennetten kopuş, en büyük zedelenmelerden biri, anne rahmi; kaybedilmiş cennettir.

Kusurlu cennet yoktur.

Her cennet düşü, bu kusursuzluğu, mükemmelliği yeniden bulma gayretidir. Anneden kopuşla kaybedilen mükemmellik, tamgüçlü-babanın yüceleştirilmesiyle tekrar inşa edilmeye çalışılır: sen mükemmelsin ben de senin bir parçanım. Zamanla çocuk, babanın, hayatın her alanını kontrol edebilecek bir güce sahip olmadığını keşfedecektir. Yukarıda sözünü ettiğimiz baba

13) BAŞBAKAN Recep Tayyip Erdoğan 1994'de RP'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayıyken, genelevi kapatmayı vaadetmişti. Erdoğan o dönemde, gönlündeki Beyoğlu'nu anlatırken, bazı gazetelerde şu açıklaması yer almıştı: 'Kararlıyım. Genelevler kesinlikle kapatılacak. Çünkü ben öldüğümde arkamdan 'karı sattırıyordu', dedirtmem. Ben kadına şöyle, bakıyorum; Yaratıcının cenneti ayaklar altına verdiği bir varlık. Erkeğin ayakları altına sermiyor. Cennetin ayakları altına serildiği o yüce varlığı, nasıl olur da satarız?'

yetkesinin cemaat içi göreceliliğinin, babanın da tabii olduğu, 'sözünü' dinlediği, 'sözüne kulak verdiği' hocaların varlığının keşfi, kelam'ın dinsel kıymeti ile de birleşince, erkek çocuğun en önemli keşiflerinden biri olacaktır.

Söz almak güçtür ve bir güç'tür.

Bu keşif, babanın gücünün göreceliliği, Kohut'a göre, mükemmellik peşindeki narsistik gelişim sürecinde hayal kırıklıkları, yeni yenilgiler yaratacak, ideal ve değerlerin içselleştirilmesi için olgunlaşmış toprakları hazırlayacaktır. Babanın tamgüçlülüğünün realize edilemediği, bu yanılsamanın devamlılığına hizmet eden durumlar, ya da, babanın tamgüçlü konumunun yerle bir olduğu, bizzat babanın ağır bir yenilgiye uğradığı durumlar narsistik gelişim süreçlerinde aşırı yüceltme, bağlanma, fanatizm ile sonuçlanacaktır. Narsistik gereksinimler, gruplara, kişilere aşırı bağlanma ile doyurulmaya çalışılacaktır.

Burada, kanımızca psikanalizde çokça ihmal edilmiş bir noktaya tekrar değinmek gerekir. Bireysel düzlemde güdükleştirilen, ya da abartılan bir etki, sosyokültürel çerçevede onarıma tabi tutulur. Şöyle söyleyebiliriz; sosyokültürel yapı, neden olduğu ruhsallık arazına çareler üretme iddiasıyla da vardır. Üstelik önerilen derman, en az dertler kadar tarihseldir; tarihsel kökenlere, süreçlere sahiptir ve dertle dermanın diyalektiği, bazen "benim derdim dermanımdır" ya da "Mahzuni Şerif'im dindir acını/ bazı acılardan al ilacını" mısralarında olduğu gibi kökenseldir, birlikte ve bir bütünlük içinde anlaşılabilir.

Özellikle geleneksel kültür çevrelerinde, yukarıda anlattığımız çerçevede fakat bireysel düzlemde psikopatolojiye yelken açan narsistik zedelenmelere yönelik onarım çabaları devreye girer. Handiyse arkaik kardeş cemaatlerini anımsatan 'Biz' yapıntıları, babanın zulmünü karşılama, yumuşatma, uzlaşma konusunda büyük roller üstlenir. Bu rollerin her birinin kendi-

ne has jargonlarının, hatta dillerinin, hatta mitoslarının varlığı ve yaşamının belli döneminde babanın da bu dilin içinden geçmiş olması olasılığı bizi Klein'de ruşeym halde ve fantasy/phantasy ayrımıyla değinilmiş olan noktaya getirir. İçine doğulan (en geniş anlamıyla) dil, phantasy'nin alanıdır ve o alan, sosyokültürel-tarihöncesi-tarihsel materyalle, mitoslarla, efsanelerle, bizzat dilin kendisiyle doludur. Söz konusu sosyokültürel onarım işleminde, mesela dilin, belagatın yüceltilmesi, babaya yönelmiş sadistik/oral saldırganlığın ehlileştirilmesinde önemli bir rol üstlenecektir.

Kanımızca, tüm bu kuramsal çerçevenin tamamlayıcısı, bireyin hem dertlerine hem de dermanına hazır topraklar sunan sosyokültürel çatışmaların-buluşmaların çözümlenmesidir. Yaşadığımız coğrafya için, daha önceki bölümlerde, 'Anadolu ruhsallığı' olarak kavramlaştırmış ve göçebe-bozkır uygarlığı ile tarımcıl-Mezopotamya uygarlığının tarih içinde buluşma/çatışma/uzlaşma dinamikleriyle çözümlemiştik. Burada ayrıntısıyla durmayacağız ve bir iki tezimizi tekrarlamakla yetineceğiz:

Bir: Bu buluşma, anacıl/ataerki, yer bağı/kan bağı, yerleşik/göçerlik gibi özgül gerilimler üretmiştir ve bu gerilimler, günümüzde de ruhsallıkta özgün etkilerde bulunmaktadır.

İki: Yeniden anmakta yarar var; ataerkinin inşasında, Sami etkinin son büyük dalgası olan İslamiyet büyük bir rol oynamıştır. Mezopotamya Uygarlığının, Sargon'un büyük müdahalesiyle yaşadığı kırılmayı izleyen süreçte yer bağı yerine kan bağının ikamesinin diğer yüzü ataerkinin taşlaşmasıdır. Kadın, sosyokültürel yapıda anonimleşir, cinsiyetsizleştirilirken, ruhsal gelişim, dilde, belirgin olarak kuşaklar arası çatışmalarla ifade edilir olmuştur. Bu çatışmanın çözüme kavuşturulması, babanın tamgüçlülüğünün sözde kabulüyle birlikte, gerçekte babanın bir 'deus otious'a; egemenliği kabul edilmiş ama yaşayanlardan

elini eteğini çekmiş bir tanrı'ya dönüşmesidir. Yaşayanların dünyasında yetki ise diğer tanrılara, oğullara geçmiştir.

Ayrıca şu da var: 'Cennet annelerin ayakları altındadır' sözü ile kadına atfedilen kutsallık, cinselliği bir çatışma, arzu/yasak ekseninde bir huzursuzluk alanı olmaktan çıkartma konusunda bir rahatlama vaat ederken, kadını, kendi öyküsüne sahip, toplumsal hayata katılan, sevilen, özlenen bir birey olmaktan uzaklaştırmakta, böylece belki ödipal karmaşanın şiddetini de soğutmaktadır.

Üç: Anonimleştirilmiş kadın yine de hayatın içindedir ve özellikle Anadolu gibi, söz alma arzusunu sokakta ve evin duvarlarında hala yankılanan 'sen sus kadın!' uyarılarına rağmen diri tuttuğu topraklarda, bu arzunun öyküleştirilmesinin önemli mecralarından biri oğullardır. İlginçtir; baba'nın deus otious'a -etkisiz tanrıya- dönüşüm süreci, hanım ağaların dirilme süreci de olabilmektedir. Baba'nın tamgüçlü yetkesini ruhsal, hatta fiziksel olarak tartışmasız yaşadığı ve yaşattığı dönemlerde ise, kadın, yine de oğluna yaslanır ve ondan bir kahraman, bir kurtarıcı olmasını bekleyebilir.

'Erdoğan efsanesi'nin önemli bir parçası haline gelmiş olan olaylardan biri şudur: Devlet onu, Malazgirt savaşı için ve Ziya Gökalp'çe yazıldığı söylenen, fakat sonradan Murat Bardakçı'nın Cevat Örnek'e ait olduğunu belirttiği fallik manzumeyle, 'minareler süngümüz...' ile başlayan Siirt konuşması nedeniyle cezaevine koymuştu.[14] Mahkumiyet gerekçesi bu şiirle özdeş-

14) "Benim o okuduğum şiir ilk defa orada okuduğum bir şiir değildi. Taa öğrenciliğimden itibaren, belki de yüzlerce kez bu şiiri okudum; Taksim Meydanı'nda da okudum, yüz binlerce kişiye okudum. O zamanlar hiç bir şey olmadı... Niye? Bu şiir bir defa Ziya Gökalp'e ait bir şiir. Türk Standartları Enstitüsü'nün yayınladığı kitapta yerini almış, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Yüksek Kurulu'nun tavsiyesi olan bir şiir. Konuşmanın zaten içeriğinde bütününü ele aldığınızda, orada bir din dil ırk ayrımcılığını değil tam aksine, bir bütünleştirmeyi görürsünüz. Öyle bir bütünleştirme ki o alanda Arabıyla Kürdüyle böyle bir topluluk var ve bu topluluk öyle bir mitingden

leştirilmiş olsa da, Siirt konuşmasının genelinde, yukarıdaki kuramsal çerçeveye uygun olarak epey kişisel ve bir o kadar anonim bir hava vardır; Cumhuriyet'in tezlerinin karşısına dinsel kodların konulduğu, Nemrut-İbrahim söylencesine değin giden nasırlaşmış dertlerin huzursuz edildiği görülmektedir.

Şuarâ sûresi'nde "Ve şairlere gelince, onlara şaşkınlar uyar" buyrulmaktadır.

İlginç olan ise ne denli kökensel kodlara dönülürse dönülsün, Erdoğan'ın konuşmasının, kutsal kelâmı hep tedirgin etmiş şiirle, şair sözüyle başlamasıdır. Daha da ilginci, estetik düzeyi ve şiirliği tartışılır bu manzumenin Erdoğan'ın 'laik devlet'çe mahkum edilmesinin, cezalandırılmasının sebebi olarak İslami çevrelerce yüceltilmesidir.[15]

sonra oradan kavgayla, gürültüyle ayrılmıyor. El ele omuz omuza ayrılıyor ve ben o kitleye "Bize Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı yetmez mi?" sorusunu sorduğum zaman, onlardan "yeter" diye cevap alıyorum. Adeta böyle bir karşılıklı görüşmeyle konuşmayla böyle bir ilgiyi uyandırıyoruz o meydanda ve oradan vatandaşlarımız el ele omuz omuza ayrılıyorlar. Yani ben takdir almam gereken bir yerden maalesef böyle bir neticeyle karşılaşıyorum."

Erdoğan'ın Ziya Gökalp'e ait dediği, sonradan Cevat Örnek'in olduğu anlaşılan şiir nedeniyle; Diyarbakır DGM, 21 nisan 1998'de Erdoğan ile ilgili mahkumiyet kararı verdi. Erdoğan, bir yıl hapis ve 860 bin lira ağır para cezasına çarptırılmasının yanı sıra artık siyasetten de men edilmişti. . *(Göksel Özköylü - CNN Türk)*

15) Şiirle arasına her daim mesafe koyan bir epistemoloji ile hayatı açıklayanların Erdoğan'ın şahsında şiir aşkını keşfetmesine ve bu keşfin taşıdığı paradokslara Zeki Coşkun işaret etmişti:

"... Tarih boyunca ortodoks-sünni İslam ve cemaatinin şiire uzak, karşı duruşunun kendi içinde doğal, haklı gerekçeleri var. Çünkü her şeyin olduğu gibi 'kelam'ın-sözün de ilk ve asıl sahibi tanrıdır. Söz, yazı ve bunlarla üretilen sanatlar ancak ilk, asıl sahibe yönelik olarak, onun doğrultusunda varolabilir. Değilse o söz, yazı ve sanat sahtedir, yalandır, 'munafık'tır; nifak kaynağıdır.' İnanma ki şair sözü yalandır' deyişinin aslında, temelinde bu vardır.

* * *

Hal böyleyken siyasal İslam taraftar ve sözcülerinin 'şiir okuyan adam' aşkı sevindirici. Bir o kadar da düşündürücü. Ama adamın okuduğu şiire baktığınızda sevinmenin boş ve erken bir iyimserlik olduğunu görüyorsunuz. Çünkü adamın okuduğu şiir değil; minarelerin süngü, camilerin kışla olduğunu söyleyen, dua tehdit karışımı sözler dizisi. Dua tehdit karışımı ve İslami esaslara uygun 'şiir'in okunmasının yasal yönden soruşturma konusu edilmesi, ayrı bahis. (Katılmadığım, onaylamadığım bir durum.) Edebi ve estetik niteliği yine öyle; ayrı tartışma konusu.

Siirt, eşinin memleketidir.

Erdoğan, bu cezayı, fallik bir güç olarak kullandığı retoriğine yönelik algılamış, tam bir kastrasyon-hadım edilme kaygısı ile yaşamıştır: "dilim konuşmayacak, ama susan kalbim hep konuşacak." Kendisine verilen dört aylık hapis cezasını ise bu aşırı kaygıya uyumlu bir şekilde abartarak bir asılma öyküsüne, Menderes'in idamına benzetiyor. Otoriteyle ne vakit başı derde girse, retoriğindeki kadın vurgusu şiddetleniyor. Cezaevinde çok sayıda mektup alıyor ve bu mektuplarla ilişkisini anlatırken de yine Tenzile Hanım'ın kurtarıcısı Tayyip konuşuyor:

> "Mektupları, onları teker teker okumayı ve hatta hepsine tek tek cevap yazmayı çok seviyorum. Çünkü her mektup Türkiye'nin başka bir tarafına açılan bir pencere işlevi görüyor benim için. Mektuplar sayesinde, satırlara binerek bütün Anadolu'yu, hatta dünyayı dolaşabiliyorum. Kah Anadolu'nun küçük bir kasabasında İmam Hatip Lisesinde mahzun ve kırılgan bir kızımın sırasına oturuyorum, kah Kosova'da tecavüze uğrayan bir kardeşimi teselli edememenin ıstırabını yaşıyorum, bazen bir gurbetçiyle Berlin'in, Londra'nın sokaklarında dolaşıyor,

---

Cemaatin onayı, alkışı, o şiiri tozlu yapraklar arasından çıkartıp seslendiren müstakbel önderi soruşturma dolayısıyla hararetle bağrına basması da anlaşılır bir durum.

Anlaşılmaz olan, 'şiir okuyan adam' aşkının o cemaat dışındakileri hiç ırgalamaması, ilgilendirmemesi. Şiirin olmadığı yerde, şiire kapalı cemaatte hamaset/tehdit karışımının 'şiir' olarak algılanması, şiire uğraş verenleri nedense hiç mi hiç düşündürmüyor. Öyleyse, hamaset/tehdit sözcüsünün 'şiir okuyan adam' olarak bayraklaşması doğal.

* * *

Temmuz sonrası bir yazıda 'Stalin döneminde teori mi yoksa insanlar mı acı çekti?' diye soran Ehrenburg'u ve yine onun 'Darbeyi yiyen teori değil, benim kuşağımdan insanlardı' sözünü anmıştım. Şiddet doğal olarak fiziksel acıları, yıkımları öne çıkarır. Zihinsel, düşünsel kayıplar ilk anda fark edilmez. Ama asıl kalıcı ve yıkıcı olan o zihinsel travmalardır. Şiirin travestileşmesi sadece medyatik hal ya da tartışma değil. Bir boyutu da böylesi türden travestileşmeler, travmalar. Ama kendi ışığıyla gözleri kamaşanlar başka bir şey görmez. Gördüklerine de, tartışmalara da küçümseyici gözle bakarlar. Öyleyse 'şiir okuyan adam'ı hep birlikte alkışlamalıyız.

Zeki Coşkun, Kod adı: 'Şiir okuyan adam', Radikal, 05.06. 1998

> bazen de üniversite kapısında coplanan bir kızıma metin ol diyor ya da bir miting alanında çok sevdiğim insanların arasına katılıyorum."[16]

Erdoğan'ın sözünü ettiği mektupların Türkiye'nin başka bir penceresine değil, hep aynı pencereye açıldığı kendi anlatımından anlaşılıyor. Bizlik'in sınırlarını taşan ya da taşıran tek bir insan tipi anılmıyor.

FP'nin Büyük Kongresinde Erbakan ile çekişmesinde, yine Erbakan'ın belagatından en temel farklılığı kadınlar ile ilgili verdiği mesaj:

> "Sevgili dostlar! Sizler acının da, hüznün de anıtlaşmış abidelerisiniz... Ve sizler, hala halkımız için kimsesizlerin kimi, sessiz yığınların sesi olma arzusunu kor bir ateş gibi içinizde taşıyanlarsınız... Bir kez daha tüm kardeşlerime, Anneler Günü'nde tüm çilekeş hanım kardeşlerime sevgi ve saygılarımı sunarken bitmeyecek şarkının bestekarlarına selam olsun."[17]

Otoriteyle bastırıldığında anacıl dinamiklere yaslanmanın bu topraklarda çok köklü bir tutum olduğunun önemli bir işareti de katı ataerki değerlerinin taşıyıcısı İslami partinin adının izlediği serüvendir. Bilindiği gibi, 1969 yılında tarikatların desteğiyle Konya'dan milletvekili olan Erbakan'ın 1970'te kurdu-

---

16) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 83*

Bu kurtarıcı rolünün devamına dair önemli bir bilgi:

"...Erdoğan, dün memleketi Rize'nin Güneysu ilçesinde annesi Tenzile Erdoğan'ın adı verilen Tenzile Erdoğan Güneysu Gün Hastanesi'nin açılışını yaptı."

Radikal, 26.06.2005

17) İslami gelenekte kadına dair sözü siyasanın alanına taşımanın öncüsü olmuş Erdoğan, özel hayatın 'el sıkma'yı 'günah' ile yorumlayacak denli katı sınırlara sahipti.

Arzu/yasak çatışmasında sözün baştan çıkarıcılığının, belagatın yüceltilmesinin üstlendiği işlevle ilgili şaşırtıcı bir katkı Ertuğrul Özkök'ten geldi. 29 Temmuz 2006 tarihli gazete yazısında Erdoğan'ın söz ile kurduğu bağı 'belagat şehveti' olarak tanımladı.

Hürriyet, 29 Temmuz 2006

ğu ilk partinin adı Milli Nizam Partisi'dir. Kısa süre sonra kapatılmıştır. 11 Ekim 1973'te aynı kadro Milli Selamet Partisi'ni kurmuştur. 1974-78 yılları arasında Erbakan üç ayrı koalisyon hükümetinde başbakan yardımcılığı yapmış, fakat başbakan olamamıştır. 12 Eylül'de diğer partilerle birlikte MSP de kapatılmış, Erbakan tutuklanmıştır. 19 Temmuz 1983'te Refah Partisi kurulmuş, Hoca, siyaset yasağı kalktıktan sonra, 1991'de tekrar Konya milletvekili olmuştur. 1995 seçimleri, İslami partiler tarihinde bir dönüm noktasıdır ve ilk kez sandıktan 158 milletvekili ile birinci parti olarak çıkmıştır. Erbakan Refahyol hükümetinde 28 Haziran 1996 yılında Başbakan olmuştur. Refah Partisi, 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır.

İktidar olup düşürülene değin parti isimlerine baktığımızda 'milli nizam... milli selamet... refah' adlarını görmekteyiz. Bu üç adın da işaret ettiği eylem bütünlüğünün, yani nizam ve refah getirmenin, selamet vermenin babacıl özelliği aşikarken, iktidardan düşürüldükten sonra kurulan iki partinin adları sırasıyla 'fazilet... saadet'tir ve her iki ad da Türkçe'de kadın adıdır.

Fazilet Partisi'nden türeyen bir diğer parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin adında ise iktidar olma sürecine ve biçimine uygun olarak bir eklektik çözüm görülmektedir. Adalet getirmek ve kalkınmayı sağlamak her ne kadar yine babacıl eylemler olsa da, Türkçe'de 'adalet' adını taşıyan kadınlar yaşamaktadır.

Buradaki tespitimizle ilgili önemli bir katkı da şimdi Başbakanlık Sözcüsü olan Akif Beki'nin 'Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor' çalışmasından. Erdoğan'ın zihinsel serüvenini, Cumhuriyet'in Harf Devrimi ekseninde çözümleme gayretine giren ve bizim yukarıda andığımız kültürel gerilime yakın bulgulardan söz eden Beki, yazık ki buradan hızla Hurifilik destekli bir Erdoğan güzellemesine geçiyor. Erdoğan'ın serüvenini bir kutsallık halesine büründürüyor.

Bu çalışmadan bize kalan ise şu: retoriğini fallik bir iktidar aracı olarak kullanan Erdoğan, bu aracı yücelten ve kutsallık alanıyla çözümleyen kişiyi 'Hükümet sözcüsü' yapıyor.

Hapisliği döneminde, Yusuf söylencesinin yeniden üretimini de içeren eylemler düşünüldüğünde, Erdoğan'ın bu kutsal haleye, yalnız seçmenlerce değil, yalnız dünyevi olanla değil, kutsal olanla da seçilmişliğinin işareti olarak, inandığının ipuçları yok mu?

OKUMA PARÇASI:

"ŞİİR OKUYAN ADAM..."

Aşağıda Erdoğan'ın 12 Aralık 1997 tarihinde Siirt'te yaptığı konuşmanın önemli bir bölümü var. Siirt konuşmasını Erdoğan'ın retoriğinin doruklarından biri olarak kabul edebiliriz. Niye? Öncelikle handiyse tarihöncesinden süzülüp gelen kodlarla, Nemrudlarla, Firavunlarla, Musalarla, İbrahimlerle kişisel öyküyü 'alacakaranlık kuşağı'nda bu denli yeğin harmanlama örneğine Türk siyasetinde çok az rastlandığı için. En kişisel olanı, yani ebedi ergenlik derdi olan 'ben kimim?' sorusunu en anonim olanla, yani efsanelerle, mitosla, dinsel olanla buluşturma becerisi gerçekten etkileyici. Bu retorikte Erdoğan'ın artı hanesine yazılabilecek bir şey de şu, gerek 'onlar'dan, yani kendi dünyasının dışında gördüğü 'ötekiler'den söz ederken gerekse meydanı doldurmuş olan 'kardeşler'e seslenirken hep karşısında adı sanı belli biri var onunla konuşuyormuş gibi sesleniyor. Miting meydanının kasaba kahvehanesine dönüşmesi!.. Bazı cümlelerine birinci tekil şahısla başlayıp, 'Bak, şunu dikkatle dinleyin', çoğul bitirebiliyor.

Siirt konuşmasının yapıldığı tarih, 1997, Erdoğan'ın henüz Bizlik dönemi... Meydana sürekli 'Kardeşler, kardeşler...' diye hitap ediyor... Fakat, Erdoğan'ın kendi ikbalini kardeşlere değil, sinyallerini aldığı dünyadaki değişimlere bağladığının ya da bu niyette olduğunun ipuçları da yine bu konuşmada var: "Değerli kardeşlerim, sözlerimin sonuna geliyorum. Bak, şunu dikkatle dinleyin. Dünyada yeniden yapılanma dönemi başlayacak." Erdoğan'ın sözünü bağladığı Necip Fazıl manzumesi ise, AKP'nin hızlı kadrolaşmayla, yolsuzlukları eleştiren kardeşlerin ihraçlarıyla geldiği nokta düşünüldüğünde epey ironik kaçıyor:

Ne para, ne pul, ne makam, ne mevki
Savrulan kalplere adil düzen geliyor

İşte Erdoğan'ın ünlü Siirt Konuşması:

Minareler süngü
Kubbeler miğfer
Camiler kışlamız
Mü'minler asker

Bir şeyler bizi sindiremez. Gökler yerler açılsa, üzerimize tufanlar yanardağlar saçılsa; biz oyuz ki, imanıyla övündüğümüz ecdadımız titretici şeylere hiçbir gün diz çökmemiş, zaferlerin kapusu, Anadolu'nun tapusu, Malazgirt'ten ta Çanakkale'ye imanın geçilmez kalesine kadar ecdadımızı zaferden zafere koşturan şey şu anda Siirt'li hemşehrilerimin içinde bulunduğu bu inanç birliğidir. Siirt'in bu güzel insanlarına, bu çilekeş insanlarına şu anda en kalbi duygularımla, Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi hepinizin üzerine olsun diyerek sözlerime başlıyorum.

Kardeşler, kardeşler! Sözlerime başlarken bir şeyin altını çizerek, özellikle hatırlatarak gerçekleri sizinle konuşmak istiyorum. Bu kardeşinizin muhatabı şu veya bu kişi değildir. Ben bugün burada ne Sayın Yılmaz'ı ne Sayın şu veya bu Bakan'ı, ne Sayın Ecevit'i ne bir diğerini muhatap alarak konuşacak değilim. Zira bizim derdimiz, bizim meselemiz şu veya bu kişi değildir. Bizim meselemiz, bizim derdimiz bu ülkede zihniyetlerdir, kafa yapılarıdır. Yıllarca bu ülkeyi yanlış zihniyetlere mahkum edenlere karşı biz mücadelemizi kişilerle değil, zihniyetlerle sürdüreceğiz. Kardeşler, biz de faniyiz, bugün varız yarın yokuz, ama zihniyetler bakidir, devam edicidir. Öyleyse kulların peşine takılmakla bir yere varmak mümkün değil. O kul, yolda giderken ölüverir! Ne yapacaksın? Atalarım ne güzel söylemiş, "Ağaca yaslanma çürür, yıkılır, desteksiz kalırsın. Kula yaslanma fanidir, ölür, kılavuzsuz kalırsın. Allah'a yaslan ki ayakta kalasın." İşte bu noktadan hareketle konuşuyorum. Bu anlayıştan hareketle konuşuyorum.

İçinizde düne kadar şu veya bu partiye oy vermiş olanlar olabilir. Şu veya bu kişiyi sevdiği için onun peşinden gidenler olabilir. Ama ben

diyorum ki; gelin bu gidişe bir nokta koyalım: Acaba Siirt niye aç? Siirt niye işsiz? Siirt niye terk edilmiş? Bunun hesabını başımızı iki elimizin arasına alarak düşünelim. Kardeşler, soruyorum sizlere ve sizden cevap istiyorum. Samimi olarak konuşalım. Siirt'i Ankara'dakiler mi böyle yaptı? Hayır, ben katılmıyorum bu düşüncenize. Siirt'i biz böyle yaptık. Neden? Toplumlar layık oldukları idareyle idare olunurlar. Biz kimi istersek başımıza onlar geliyor... Ve bizim vekalet verdiklerimiz bizi çamura mahkum ediyor, bizi yokluğa mahkum ediyor, bizi işsizliğe mahkum ediyor. Kardeşler, bizi işsizliğe mahkum edenler bizim oylarımızla gelmedi mi? Peki biz bunlara tekrar vekalet verdik. Niye biz bunlara 'haydi devam' dedik? Niye biz bunlara, 'sizden razıyız' dedik? Meydanlarda ağladık, oyumuzu gittik yine onlara verdik. Kardeşler, diyorum ki bu dönemi kapatalım.

Sizler Siirt'liler olarak bugüne kadar inanıyorum ki çok asil davrandınız, çok şerefli davrandınız; ama biliniz ki bitmedi bu mücadele. Yine devam edecek. Nereye kadar? Ben her zaman bir şey söylerim: "Biz yüz metre koşucusu değiliz, biz uzun mesafe koşucusuyuz, biz maraton koşucusuyuz ama bizim maratonumuz kırk iki kilometre değil. Bizim maraton, son nefesi verdiğimiz an bitecek." Şimdi bizim başımıza gelenler Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, başımıza gelenler, gelene kadar kapımızdan ayrılmazlar. Ama geldikten sonra selamı sabahı da keserler. Kardeşler, şimdi bu kardeşinizin size bir ifadesi var: Ben Siirt'li kardeşlerimi seviyorum. Ama ben sizleri, Siirt'lilerin bir eniştesi bir damadı olarak değil, beni yaratan Allah sizleri de yarattığı için seviyorum. Bunun için seviyorum. Ve bizim sevgimiz pazara değil, bizim sevgimiz Ankara'ya gidene kadar değil, bizim sevgimiz ölüm ötesine kadar.

Geçenlerde bana bir açıklamamdan dolayı sordular: Diyorsun ki, 'benim referansım İslam'dır.' Evet, göğsümü gere gere söylüyorum: 'Benim referansım İslam'dır.' Kardeşler bunu söyleme hakkına sahip değilsem, o zaman insan olarak yaşamamın ne anlamı var? Eğer ben insansam, eğer ben bir torna makinasından çıkmış bir demir parçası değilsem, inancımı rahatlıkla koruyamayacaksam, söyleyemeyeceksem, bu şehitler ülkesi Türkiye'de benim ne işim var? Kardeşler, Amerika'da Clinton: 'Benim referansım İncil'dir' diyor. Amerika'da bu olunca gü-

zel oluyor da... Geçenlerde İstanbul'a Kızılderililer geldi. İstanbul'un Belediye'ye ait CRR Konser Salonu'nda ayin yaptılar, Kızılderililer. Biz getirdik, biz yaptırdık. Yuh çekmeyin. Niye? İnsanlarımız tanısın, 'Bak kimler ne yapıyor, nasıl yapıyor,' bunu görsün ve bu Kızılderililer ayini yaparken Kızılderililerin başındaki lideri bir konuşma yaptı. Dedi ki: 'Salonunuz çok güzel, çok modern, ama biz bu modern salonlarda yaşamak istemiyoruz' dedi. Adam çıplak, çırıl çıplak. Hayvan derisinden filan külotu var. Üzerine yine hayvan derisinden paramparça şöyle bir şeyler var. 'Ben bu modern salonlarda yaşamak istemiyorum' dedi. 'Ben hür yaşamak istiyorum,' dedi... ve bütün salon alkışlamaya başladı. Ben şaşırdım, 'Allah Allah bunu çıplak Kızılderililer söylediği zaman bunlar alkışlıyorlar da Tayyip Erdoğan yıllardır meydanlarda söylüyor acaba bizi niye alkışlamıyorlar' diye merak ettim. Neden? Neden illa biz bu meydanlarda Kızılderilileri mi getirip de konuşturacağız. Bu milletin evladı olarak biz konuştuğumuz zaman niye anlaşılamıyoruz? İşte bunu aşmaya mecburuz.

Kardeşler, kardeşlerim diyorum ki: 'Bu ezanlar susmayacak.' Bundan endişeniz mi var? İstiklal Marşı'mızın içinde ne yazıyor? İstiklal Marşı iki kıta değil, on kıta. Bu kıtadan bir tanesinde:

'Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli' diyor.

İstiklal Marşı'nın içerisinde böyle yazacak, ezanı susturacaklar! Ben öyle yiğit daha görmedim. Çıkamaz öyle bir yiğit, mümkün değil, susturamazlar. Yanardağ oluruz, yıldırım oluruz, ezanı susturanların karşısında patlarız. Bu işin lamı cimi yok. Biz bunun için varız. İstiklal şairimiz, İstiklal Marşı'nı meyhanede yazmadı, kerhanede yazmadı, barda yazmadı, pavyonda yazmadı. İstiklal Marşı'nı Tacettin Dergahı'nda yazdı ve... Tacettin Dergahı'nda yazılan İstiklal Marşı'nın şu mısraları çok anlamlıdır:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda
Canı cananı bütün varımı alsa da Hüda
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada Cüda

Biat ve Öfke
"ANNELER, BABALAR, NİNELER, DEDELER,
DEĞERLİ GENÇLER VE SEVGİLİ YAVRULAR..."

Kardeşler, İstiklal Marşı bizim manifestomuzdur. İstiklal Marşı bu. İstiklal Marşı'nın ruhundan alıyoruz kuvvetimizi. Orda ne diyor: "Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal." Dikkat edin orada: 'Hakkıdır kula tapan milletimin İstiklal' demiyor. Biz kula kul olmadık, olmayacağız. Evet biz hakka kul olduk kalubeladan beri, hakk'a kul olacağız, kıyamete kadar böyle devam edecek bu yolculuk.

Şimdi değerli kardeşlerim burada bir gerçeği size hatırlatmak istiyorum. Bu ülke bir geçiş yaşıyor. Hani yokuşta araba bazen patinaj yapar. Şu anda Türkiye bir patinaj yaşıyor. Bu patinajda araba geriye de gidebilir. Ama toparlar ileri de gider. Biz diyoruz ki, Allah'ın izniyle biz geri gitmeyeceğiz. Toparlayacağız ve kaldığımız yerden aynen devam edeceğiz. Kardeşler, biz, şunu bilin ki; altı asır nasıl üç kıta yedi iklime hükmettiysek, Allah'ın izniyle yeniden üç kıta, yedi iklime hükmedeceğiz. Bu millet bu millet asildir, bu millet şereflidir, bu millet haysiyetlidir. Allah'ın izniyle haysiyetsizliğe hiçbir zaman pirim vermeyeceğiz. Değerli kardeşlerim bazı olaylar oluyor, olabilir. Bakın bir şey söylüyorum dikkat edin: 'Kutlu doğumlar sancılıdır.' Her kutlu doğumun öncesinde sancı vardır. Ama biliniz ki o sancılı doğumdan sonra bir kutlu dönem vardır. İnşallah o dönemler o kutlu doğumun sancılarıdır ve inşallah aydınlık bir dönemin başlangıcı olacaktır. Hiç endişeniz olmasın.

Ben burada bir şey sormak istiyorum. Bakınız şu anda ben bir Belediye Başkanı olarak bazı konularda illallah diyorum. Neden zam, zam, zam! Bütün bu zamlar yapılırken bir Belediye Başkanı olarak ben zam yaptığım zaman hemen bu malum medya, 'Tayyip Erdoğan da zam yaptı.' Tayyip Erdoğan zam yapmanın sorumlusu değil ki. Zam sorumlusu Ankara. Ankara mazota zam yaparsa ben belediye otobüsüne zam yapmayacak mıyım? Batayım mı yani? Halkımı taşıyamayacak hale mi geleyim? Bunun hesabını Tayyip Erdoğan'a soramazsın. Ankara'ya soracaksın...

Bakınız ben size bir şey söyleyeyim: Una zam geliyor. Bir yere kadar dayanıyoruz. Ama bir yerden sonra biz de ekmeğe zam yapıyoruz. İstanbul'da sivil fırınlarda satılan ekmek 225 gr. Kaça satılıyor biliyor

musunuz? 35.000 lira. Bizim ekmeğimiz-belediyenin- 280 gr. Biz ise bu ayın birinden itibaren 20.000 lira yaptık. Yirmi binden satıyoruz. Şimdi değerli kardeşlerim, yirmi bin liraya satıyoruz 50 gr fazla ekmeği diye, bu bir kısım medya 'Belediye zam yaptı' diyor. İnsaf! İnsaf, yarı fiyatına ekmek satıyoruz. Utanmadan sıkılmadan, 'Bak Erdoğan zam yaptı" diyor. Batayım mı? Hayır biz bu yalan iftira kampanyalarının provakatörlerine prim vermeyeceğiz. İnandığımız doğruda kim ne derse desin, hangi tekelci sermaye ne derse desin, biz yolumuza devam edeceğiz.

Biz bu güne kadar bilerek katiyen halkımıza zulüm etmedik ve zulüm ettirmeyiz. Ve kardeşler şunu samimiyetle söylüyorum, Elhamdülillah. Biz nasıl belediye aldığımızda, işçi maaşını alamıyordu, İstanbul'da su yoktu, Kerbela'ya dönmüştü... Meydanlar çöp dağlarıyla dolmuştu, hava kirliliğinden birbirimizi göremez durumdaydık. İSKİ skandallar kurumu olmuştu, hala Genel Müdür hapiste... Ve biz böyle bir Belediye'yi aldık. İSKİ'nin aylık geliri neydi biliyor musunuz? 200-250 Milyar. Şimdi ise İSKİ'nin aylık geliri 5 trilyon 100 milyar ve değerli kardeşlerim 1 milyon dolar borç almak için Dünya Bankası'nın kapısında duran İstanbul Büyükşehir Belediyesi... Şimdi ise Dünya Bankası borç vermek için geliyor. İhtiyacımız yok, teşekkür ederiz diyoruz. Peki yaptığımız tüm yatırımlar, ki yaklaşık şu ana kadar İSKİ 140 trilyonluk yatırım yapmıştır İstanbul'da 4 yıl içinde ve bunu da tamamen kendi kasamızdan yaptık. Niye? Elhamdülillah.

Akif ne diyor, Akif: "Sa'ye sarıl, hükmüne râm ol/ Ol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol" neden ayırıyoruz, bakın çok enteresandır. İstanbul'da zaman zaman biliyorsunuz bir iki sel olayı oldu, bayram yaptılar bazıları. Geldi diyor ki: "Bak RP'ye oy verdiniz, sel oldu." Hey Allah'ım ya Rabbim, ben merak ettim, merak ettim, demek ki, selin sebebi RP'li olmak. Ha Amerika da demek ki RP'li, orada da sel var, Almanya'da sel var, orası da RP'li. İspanya'da sel var, orası RP'li. Ayıptır, ayıp! El-insaf, el-insaf... ve Türkiye'de Anayasa var, Türkiye'de Anayasa'ya dayalı bazı kanunlar var. Bu kanunları açtığınız zaman sel afetlerine karşı tedbir almak değerli kardeşlerim Devlet Su İşleri'nin görevidir. Belediye'nin görevi değildir. Buna rağmen biz yirmiyi aşkın dereyi ıslah ettik ve evini su basan 41 aileyi oradan çıkardık, bi-

rer tane daire verdik, onları yıktık. Şimdi orayı park bahçe yapıyoruz. Ama bunları medya yazmıyor, niye? Korkuyor, korkuyor yazarsa bütün İstanbul RP'li olacak diye. Kardeşler, önemli değil yazsınlar. 'Yap hayrı, at denize, balık bilmezse Hâlık bilir.' Mesele bu kadar basit. Biz kimseye diyet borcuyla gelmedik. Bizim tekelci sermayeye borcumuz yok, bizim çıkar çevrelerine borcumuz yok, bizim bir kısım medyaya diyet borcumuz yok, bizim hakka ve halka borcumuz var. Bunu söylemek için geldik...

Kardeşler bakınız! Bakınız düne kadar farklı partilere oy vermiş olabilirsiniz. Ama doğrularda gelin birleşelim. Zihniyetiniz ne olursa olsun, düşünceniz ne olursa olsun ama doğrularda bütünleşelim, bir olalım, beraber olalım, bütün olalım ve ülkemizdeki bu yanlışlıkları def edelim. Bunda hemfikir miyiz? Şimdi kardeşler sizinle bir şey daha konuşmak istiyorum. Bugüne kadar İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı yaptım ve bu dönem içerisinde hamdolsun İstanbul, önceki dönemleri katladı. Onların 5 yıllık hizmetlerini katlamış vaziyetteyiz. Daha fazla yatırım yaptık. İşçimin maaşını alamama diye bir derdi yok. Bak şu anda biz İstanbul'da 27.500 öğrenciye eğitim yardımı yapıyoruz. Bakınız şu anda şehit, yetim, dul, yoksul... bunların yavrularına, ortaokul öğrencilerine ayda 3 milyon veriyoruz. Üniversite öğrencileri, 20 bin öğrenciye ayda 5'er milyon veriyoruz. 500 öğrenciye de, doktora öğrencisi, ayda 15'er milyon veriyoruz. Niye veriyoruz? Siz bize böyle dediğiniz için veriyoruz, sizin paranız bu, Tayyip Erdoğan'ın parası değil. Halkın parası kime gidiyor? Tekrar halka gidiyor. Şimdi bir şey daha soruyorum kardeşler. Biz bayramlarda otobüsleri bedava yapıyoruz. Bize kalktı CHP'liler, kalktı dedi ki: 'Nasıl yaparsın?' Ben bir şey söyleyeyim mi? Yuh demekle hükümet devrilmiyor. Peki neyle devriliyor? Gelin bunları reylerimizle sandıkta yuhalayalım.

Kardeşler, bu CHP şu anda biliyorsunuz dayamalı ve dayatmalı hükümetin arkasında duruyor, bir taraftan eleştiriyor 'böyle olmaz' diyor, 'böyle yürümez' diyor, yok ben işte 'Yaşar Topçu'yu artık ben de kurtaramam' diyor. Ama öbür taraftan kalkıyor 'yine RP gelmesin diye, yine hükümetin yanında yer alacağım' diyor. Neden? Çünkü çıkar hesaplarını biz bozduk da onun için. Hortumların ucu kesildi onun için... vana-

lar kapandı onun için. Ama 'zulm ile abad olunmaz.' 'Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.' Kardeşler, bakınız ülkede sıkıntılarımız var. Nedir bu sıkıntı? Sadece aş, iş mi? Aynı zamanda evet, evet inançlarımıza saygısızlık var. Eğer bugün bu ülkede benim başörtülü bacım üniversiteye rahatlıkla giremiyorsa, benim üniversitedeki bacıma, 'kazandın ama bu başörtüyü çıkarmadıkça okuyamazsın' deniyorsa, bu ülkede zulüm vardır. Bakınız bundan bir ay önce İngiltere'deydim. Onların davetlisi olarak gittim. Orada tam da Regaip Gecesi'ydi. Müslümanların, işçilerimizin olduğu yere gittim. Oradaki bir iş adamı, İstanbullu bir işadamı ne dedi biliyor musun? Başkanım, buraya geldim dört ay önce. Düşündüm kızımı nasıl okutacağım? Çünkü kızımın başı örtülü. Kaydını yaptırdım. Fakat hala düşünüyorum. Kızım müdür çıkmış demiş ki: 'Müdür Bey ben Müslümanım. Fakat benim günlük ibadetlerim var. Ders saatlerimle çakışıyorlar. Benim bu ibadetleri yapmama yardımcı olur musunuz?' dedim, diyor. Müdür bey demiş ki: 'Ne kadar zaman lazım sana?' 'Beş-on dakika yeter hocam demiş.' Öyle deyince, müdürün ifadesine bakın: 'Odamı size tahsis ettim' demiş. Aradan...aradan...aradan üç beş gün geçiyor, Müdür bey bu kızı tekrar çağırıyor. 'Şu odayı senin için tahsis ettim' diyor. 'Bundan sonra ibadetlerini bu odada yapacaksın. Eğer sana herhangi bir laf söyleyen olursa beni haberdar edeceksin' dedi, diyor. 'Şu anda kızım bu şekilde okuluna devam ediyor' diyor.

Kardeşler, bir İngiliz okulunun müdürü bu anlayışı gösteriyor. Benim ülkemdeki rektörlere ne oluyor da başörtülü bacılarımıza bu kadar kin, bu kadar nefretle... 'Elhamdülillah Müslümanım' demek suretiyle karşı çıkıyorlar.

Değerli kardeşlerim bu var ya, bu Türkiye'nin demokratik bir hukuk devleti olmasına, laik olmasına, sosyal devlet ilkesine aslında terstir. Bunlar Anayasa suçu işliyorlar, bunlar insan hak ve hürriyetleri noktasında suç işliyorlar. Ama suç işlemelerine rağmen bu anda boruları ötüyor. Neden? Niçin? Çünkü kesinlikle bu siyasi partiler de demokrasiye inanmıyor ve yalan konuşuyorlar. Ne olursa olsun bu sel böyle devam etmeyecek. Bu kervan böyle yürümez. Eninde sonunda hak tecelli edecek. Hiç merak etmeyin. Ama biz bir şey istiyoruz: 'Tek başımıza iktidar, tek başımıza iktidar.'

...Bunlar Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ellerinden gelse Refah Partili milletvekillerinin kökünü kazıyacaklar. Güçleri yetmez o ayrı mesele. Ellerinden gelse diyorum. Tahammül edemiyor. Dayanamıyor, neden? Çünkü Refah'ın orada olması demek, yolsuzlukların bitmesi demektir. Refah'ın orada olması demek, sömürünün bitmesi demektir. Refah'ın orada olması demek, vahşetin bitmesi demektir. Onun için istemiyorlar.

Ve kardeşler, sözlerimin artık sonuna geliyorum. Diyorum ki, diyorum ki kardeşler, bir şeyi iyi yakalayacağız. Nedir o? Bakınız biz beraber olmaya mecbur muyuz? Sesleniyorum, mecbur muyuz? Bitti. Bizim aramızda Türk-Kürt, Laz-Çerkez, Arap-Beyaz, Doğulu-Batılı, Kuzeyli-Güneyli ayrımı olabilir mi? Bitti. Bizi birbirine bağlayan bağlarımız var mı? Var. Bu bağlar...

Şimdi aklıma ne geldi biliyor musunuz? Üniversitede okuyoruz. Bana diyorlar ki 'Sen Rizelisin. Sen Lazsın.' Diyorum ki: 'Laz değilim.' 'Olur mu ya Lazsın' diyorlar bana. Bu kadar ısrar edince gittim babama dedim ki, Allah rahmet eylesin, 'Baba yahu' dedim, 'Biz Laz mıyız, Türk müyüz, neyiz?' dedim. Babam da dedi ki 'Oğlum ben de sordum, ben de bilmiyorum.' 'Peki baba hiç dedeme falan da sormadın mı?' dedim. 'Çok küçüktüm' dedi. Büyük dedeme, yani babamın büyük dedesine, o da molla bir zattı, dedeme sormuş, o büyük dedeme, 'Dede' demiş, 'biz Laz mıyız, Türk müyüz?' demiş. O da o yaşlı haliyle mübarek demiş ki: 'Torunum yarın öleceğiz' demiş, 'Allah bize soracak

-Men Rabbuke
-Vemen nebiyyüke
-Ve ma dinüke

Torunum, Allah bize –vema kavmüke- diye bir soru sormayacak' dedi. Ne demek bu? Yarın öleceğiz. Allah bize 'Rabbin kim, Nebin kim, dinin ne?' Bunları soracak. Ama bize 'kavmin nedir?' diye bir soru sormayacak. Torunum sana sordukları zaman' demiş, 'Elhamdülillah Müslümanım' de, 'geç' demiş. Olay bu kadar basit.

Öyleyse kardeşler biz birbirimizi seviyoruz. Demin söyledik. Önce niçin seviyoruz? 'Allah için seviyoruz.' Niye? 'Eser müessiri ile değer-

lidir.' Selimiye'ye baktığımız zaman Edirne'de, Sinan'ı hatırlamamak mümkün mü? Süleymaniye'ye baktığımız zaman Sinan'ı hatırlamamak mümkün mü? Öyleyse insana baktığımız zaman Allah'ı hatırlamamak mümkün mü? Bir göz ki insana bakıyor, Allah'ı göremiyorsa, o gözden bir şey olmaz. Bir kulak ki, Hakk'ı duyuyor ama duymazlıktan geliyorsa o kulaktan bir şey olmaz. Bir dil ki, Hakk'ı değil hep batılı konuşuyorsa o dilden bir şey olmaz. Ancak onların kalpleri mühürlüdür.

Kardeşler, biz bu toplumda yetmiş milyonu ayırt etmeksizin seveceğiz ve seviyoruz. Bizim ortak olduğumuz değerler var. Ve hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, öyle mi? Bitti. Ama inançlarımıza kimse müdahale etmeyecek, etmemeli. Bitti. Fikre, düşünceye kimse müdahale etmemeli, etmeyecek. Bizim için 780 bin kilometre karelik vatan birdir, bütündür, parçalanamaz.

Değerli kardeşlerim, sözlerimin sonuna geliyorum. Bak, şunu dikkatle dinleyin. Dünyada yeniden yapılanma dönemi başlayacak. Herkes daha hür olacak. Herkes fikrinde düşüncesinde hür olacak. İnancında serbest olacak. Bu ülkede, bu ülkede en az azınlıklara tanınan tüm haklar bu ülkenin gerçek sahiplerine de tanınacak. Kardeşler, ben size dünyadan bir örnek vereyim. Biliniz ki her devrin Firavunları vardır. Her devrin Nemrudları vardır. Ama biliniz ki her Firavun'un bir Musa'sı vardır. Ama biliniz ki her Nemrud'un bir İbrahim'i vardır. Durum böyle olunca bizler bir kutlu yolculuktayız. Bu yolculukta engelleri aşa aşa gideceğiz. Bütün kötülüklerin üzerine bir gece olacağız Allah'ın izniyle. Pislik dolu önümüzdeki yolları, caddeleri biz temizleyeceğiz. Bunlar insanların gönül yoludur. Biz mide ve aşağısına hitap eden bir zihniyetle gelmiyoruz. Biz gönüllere ve kafaya hitap eden bir düşünceyle geliyoruz. Asıl olan gönülleri fethetmektir, kafaları fethetmektir. Mide nasıl olsa hallolur.

Kardeşler, öyleyse ben diyorum ki bu ülkede biz, beraber, bütün kula kul olmayan, Hakk'a kul olan bir zihniyeti iktidar kılmaya hazır mıyız? Sizin bu sesinizi, sizin bu sesinizi, sizin bu sesinizi Velaye duymaz. Burada kimler Velayeli, bir göreyim bakayım. Hani Velaye? Hani Velaye yahu, arkalardan el kalkmıyor. Burada Velayeli olmayanlar da

var. Benim bildiğim Velayeliye soruyorum. 'Kula kul olmayan, Hakk'a kul olan, bir, beraber, bütün, barışa, sevgiye, kardeşliğe dayalı bir Türkiye'yi kurmaya hazır mıyız?' Maşallah. Öyleyse durmak yok tamam mı? Çalışacak mıyız, kapı kapı dolaşacak mıyız? Öyleyse son cümle üstad Necip Fazıl'dan:

Mihrap'tan ilahi kelam geliyor
Yere dipsiz gökten selam geliyor
Ne para, ne pul, ne makam, ne mevki
Savrulan kalplere adil düzen geliyor

Gününüz mübarek olsun, geleceğiniz aydınlık olsun diyorum. Hepinizi Allah'a emanet ediyorum. Allah'a ısmarladık Siirtimizin güzel insanları...

İKİ:

“OKU!..”

"OKUYUP ADAM OLUN!.."

Kadınların İslami siyasete katılımının başlatıcısı olmuş Erdoğan, ilginçtir, aynı dönemde, kadınlarla sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde en tutucu siyasetçilerden biriydi. Kadınların elini sıkmaya kesinlikle karşıydı ve İslami siyasette bu dönüşümün yaşandığı günlerde şunları söylemekteydi:

> "Toplumda bizim inancımıza ters olan örfler olabilir. Bunlardan biri de tokalaşmak. Bir bayan elini uzattığı zaman onu reddetmek onun şahsında bir antipati meydana getiriyor ve bununla da bağlar kopuyor. Bunu düşünerek adeta kendimi mecbur hissediyorum. Olay kalbidir. Yarabbi affet diyorum."

Siyaset retoriği aşkla, Ferhat'la, Şirin'le bezeli Erdoğan'ın, kadın ile erkek arasındaki her türlü teması arzu/yasak ekseninde anlamlandırdığı, bu anlamlandırmada yasağın hemen hep baskın geldiği anlaşılıyor. Malatya Çocuk Yuvası'ndaki vahşeti, bu anlam silsilesine oturtuyor ve "kız erkek çocuk aynı evde olmaz. Kızlara erkek öğretmen müdür olmayacak" buyuruyor. Kadını siyasete katma biçiminin ise, onu anonimleştirmeye, kurallarını kendisinin koyduğu gemide, cinsiyetsizleştirmeye hizmet ettiğini düşünüyorum. Türban ile ilgili tartışmaların bu yönü hiç konuşulmadı, oysa türban siyasal simge olup olmadığından öte, kadınları birey olmaktan gurup olmaya götüren, aynileştiren, gündelik yaşam ile kutsallık arasında gerilim yaratan cinselliği, anonim bir kadınlar gurubu yaratarak rahatlatan giysidir de...

Erdoğan'ın, Refah Partisi İstanbul İl Başkanı iken, Necmettin Erbakan'ı kızının başını örtmesi için uyardığı, durumdan rahatsız bir 'ağabey' olarak, "Eğer Müslümanların lideri olduğunu belirtiyorsa ilk önce kızının başını örtsün. Örtmüyorsa istifa etsin" mesajını gönderdiği biliniyor.

Gülay Atasoy, Emine Erdoğan için şunları yazıyor:

> "Kendisi örtüyle ilk gençlik yıllarında tanışmış. Ruhunda örtüye karşı bir sevgisi olduğu halde bunu uygulamak ona zor gelmiş. 'O kadar ki ağabeyim bana örtünmem gerektiğini söylediği zaman intihar etmeyi bile düşünmüştüm!' diyor.
>
> Kendisine bu kadar zor gelen örtünme hikayesini şöyle anlatıyor: 'Nasıl olurdu da örtünürdüm? Çevremde bir tane örneği yoktu. Köy gibi yerde olsam neyse... Orada dikkati çekmezdim. Ama burada olamazdı..."[18]

Halen bir acı manzumesi gibi anlatılan bu anının yaşandığı günlerle, ilk gençlik günleriyle Emine Hanım'ın 'ruhunda örtüye karşı bir sevgi' olduğu kabulü nasıl yan yana gelebiliyor, bunu Gülay Atasoy'un engin görüşlerine bırakmak gerekiyor.

Emine Erdoğan daha sonra İslami kadın yazarların önde gelen isimlerinden Şule Yüksel Şenler ile tanışıyor, etkileniyor ve örtünüyor.[19]

Bunlar da Gülay Atasoy'un deyişiyle 'örtü bayrağını şahsında sembolleştirerek İstanbul semalarında dalgalandırmış' olan Şule Hanım'ın anlattıkları:

> "Ağabeyim eve geliyor, bizi bulamıyor, komşulara soruyor; onlar da bizim burada (Bakırköy'de Adalet Partisi'nin yılbaşı balosunda) olduğumuzu haber veriyorlar. O gelip bizi burada buluyor. Herhalde bizim yılbaşımızı nasıl geçirdiğimizi merak etti. Beni de öyle görünce aşağıya çağırdı, "Gelir

18) *Gülay Atasoy, Nasıl Örtündüler?, Nesil Yayınları, İstanbul 2004, syf 152*
19) *Atasoy, a.g.y., syf 152*

misin biraz?.."dedi. Ben de herhalde mühim bir şey var diye aşağıya indim. Yanına vardım, karşı karşıya geldim.

"Efendim ağabey, ne var?" dedim.

"Elinin tersiyle bana her iki yüzüme de şiddetli bir tokat attı. Üstelik etrafımız, aşağıya tuvalete inip çıkan insanlarla dolu. Aynı filmlerde görüldüğü gibi tokat attı ve, "Kahpe!.." diye bağırarak oradan uzaklaştı.

"Halbuki biz, bunu gayet doğal yılbaşı eğlence hakkımız olarak değerlendiriyorduk... O, kapıya doğru giderken ben de arkasından,

"Gerici, yobaz!.." diye bağırıyordum..."

Gülay Atasoy soruyor:

"Huzur Sokağı, Şule'nin kendi hayatı imiş. Feyza kendisi, Bilal de aşık olduğu adam" diyorlar, doğru mu?

"Hayır, aslında değil. Tip olarak benim. O geçen hakikatler tamamen tahayyül eseri. Ama tipleme olarak o tip benim... Bilal ise ağabeyim..."[20]

Yalnız İslami çevrede değil, 70'lerin sol örgütlerindeki erkekleşmiş 'bacı'ları da anımsayınca, bu ağabey-kız kardeş dinamiklerinin tüm toplumda epey netameli bir konu olduğu anlaşılıyor.

Daha ilginci ve özel olarak incelenmeyi gerektiren ise Fransa'da yaşanan şiddet olaylarının Başbakan'da her şeyden önce türban çağrışımını yapması.

Ve biz Fehmi Çalmuk'tan şu yakıcı anıyı okuyoruz:

"Hava kararmadan önce eve girmek zorundaydık. Bizim evin karşısında Müşerref Abla dediğimiz bir komşumuz vardı. Ben, beş-altı yaşlarındaydım. Çocuğum ya,

20) *Atasoy, a.g.y., syf 70, 73-74*

küfür ediyorum ona... Beni almış karşısına. Ben küfrettikçe onun hoşuna gidiyor o da benim popoma vuruyor. O vuruyor ben küfrediyorum. Babam gelince(onu mahallede çok severlermiş) hemen şikayet etmiş beni. Bunlardan haberim yok tabii. Babam içeri giriyor... Allah rahmet etsin... Alıyor beni tavana asıveriyor. Ancak ellerimden mi, koltuk altlarımdan mı bağlamış onu hatırlamıyorum. Orada 15-20 dakika kalmış olacağım ki dayım gelip beni kurtarıyor. O günden sonra küfür faslı da kapandı."[21]

Bu aşk oyunu Recep Tayyip'in belki de en son aşk oyunu oluyor. Eşi, Emine Hanım, evliliğini yıldırım aşkı olarak tarif etse de, Recep Tayyip Erdoğan bir gazetecinin sorusunu şöyle cevaplıyor: "16 yıllık evliyim ama hiç aşık olmadım."

Yıllar sonra Belediye Başkanı olduğunda gündemine genelevleri kapatmayı alıyor ve şu ilginç sözleri söylüyor: "Bize 'gençlerin hali ne olacak?' diye sorulabilir. Bunun tek çözümü evlilik müessesesidir. Biz gençlere bu konuda yardımcı oluruz. Toplu evlendirme merasimleri yaparız."

Gazeteci soruyor: "Bu kadar kolay mı?"

"Tabii. Ben kendi nefsime uyguladım oldu. Bana olduğuna göre bir başkasına da olabilir."

Konuşulan konunun cinsellik olduğu düşünüldüğünde, 'bir başkasına ne olabileceğini' ayrıca sormak gerekiyor.

Erdoğan ile ilgili biyografi metinlerinde geçen bir olay vardır. Recep Tayyip ilkokul beşinci sınıfta. Ders din kültürü. Okul müdürü İhsan Aksoy, ders sırasında ezan okununca, "Kim namaz kılacak?" diye sorar. Tayyip, parmak kaldırır. Müdür bey, yere gazete kağıdı serer. Tayyip, "Hocam bu gazetenin üzerinde boy boy resim var. Bunda namaz olmaz!" der. İhsan Bey, ma-

21) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 17*

sanın üzerindeki örtüyü yere serer ve Tayyip namazın nasıl kılındığını sınıfa gösterir. Bundan sonra 'Hoca' sanıyla anılacak, özellikle kız öğrenciler onu böyle ünleyeceklerdir.

İlkokul müdürü, Recep Tayyip'in İmam Hatip Okulu'na gitmesini salık verdiğinde, Reis Kaptan, kendi düalist dünyasına çok uygun bir tutum alır: meseleyi oğlunu yazları gönderdiği Kur'an kursu hocasına danışır. Bunu, simgesel bir Hoca'ya emanet etme davranışı olarak okumak mümkündür. Hoca, "Bu okuldan sadece imam yetişmez. İnançlı gençler yetişir. Burayı bitirdikten sonra doktor da olabilirsin, avukat da..." diyerek onay verir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın büyük amcası İlyas'ın oğlu, bir başka Ahmet'in yakın zamanda anlattıkları Başbakan'ın aile geleneği ile ilgili önemli ipuçları veriyor. Amcaoğlu Ahmet Erdoğan, Recep Tayyip'in İmam Hatipli oluşunu şu kelimelerle ifade ediyor:

> "Benim bir amcam vardı, adı Mustafa'ydı ve hafızdı. Öldü. 'Bir tane de akraba hafız olsun' şeklinde oldu olay. O devirde ailede hafız yoktu. İmam hatibi o yüzden seçtiler Tayyip için. Amcam da babam da namazını kılardı. Bir hafız olsun, imam hatipli olsun, dediler yani. Biraz yaşça bizden büyük olduğu için onu gönderdiler; biraz da duruşu uygundu onun... Yani o da imam hatibi seçti. Kimse zorla vermedi onu oraya."[22]

Daha sonra, Başbakan olduğu dönemlerde Başbakan'ın siyasetinin ana gövdesine yerleşen ve özellikle merkezle ilişkiyi düzenlemekte etkin bir araç olan pragmatizmin ailevi kökenleri bu açıklamada sezilmiyor mu?

Gidilen İmam Hatip okulunda, İmamhatiplilerin çeşitli alanlarda hünerlerini sergiledikleri geceler düzenlenmektedir.

---

22) *"Tayyip'i her aileye lazım diye hafız yaptılar", Enis Tayman, Tempo Dergisi, sayı: 974- 3 Ağustos 2006, sayfa 88*

Bu gecelerin adı, şaşırtıcı değil; 'Biz Bize Geceleri'dir.[23]

Erdoğan, psikososyal gelişiminde önemli yer etmiş bu okulları yıllar sonra şöyle anlatacaktır:

> "İmam Hatip dönemim benim her şeyimdir. Hayatımın çizgisini, çevresini hep orada kazandım. Vatan aşkını, insanları sevmeyi, bu ülkeye hizmeti, ibadet etmeyi, sadece Allah için sevmeyi, zulmetmemeyi, çevre bilincini, sosyalleşmeyi, dayanışma şuurunu, kendim için istediğimi başkası içinde isteme zevkini bana İmam Hatip Lisesi öğretti. Şu anda gece gündüz demeden koşmayı, var'dan, yar'dan, ser'den geçerek yürümeyi, bu aşkı, bu zevki orası verdi. Bana beni, İmam Hatip Lisesi kazandırdı."[24]

'Bana beni, İmam Hatip Lisesi kazandırdı.' Erdoğan'ın bu okullarla ilgili hassasiyetini en güzel açıklayan cümlelerden biri

---

23) Bizlik duygusunun yalnızca kendine kardeş bildikleriyle ilgili olduğunu, Erdoğan'ın, Bizlik çerçevesinin, aidiyetlik hissettiği gurupların dışına düşenlerin yazgısıyla çok da ilgilenmediğini, onun siyasal serüvenini iyi izlemiş olan Fehmi Çalmuk, güzel özetlemişti:

"Erdoğan'ı hapishanede çok kimse ziyaret etti; ama onun Hasan Celal Güzel dışında düşünce suçlularını, örneğin Yeni Asya gazetesinin sahibi Mehmet Kutlular'ı ziyarete gittiğini duymadık. Solcuları, Kürtleri saymıyoruz. Cezaevlerindeki ölüm oruçları ve 'Hayata Dönüş' operasyonu hakkında herhangi bir açıklamasını da görmedik. Ama AK Parti'nin 14 Ağustos 2001'deki kuruluş toplantısında Voltaire'in ünlü sözünü gönül rahatlığıyla söyledi: "Görüşlerinize katılmıyorum, ama görüşlerinizi ifade edebilmeniz için canımı bile verebilirim." Peki Erdoğan Voltaire'in neresinde? Belediye Başkanlığı döneminde Erdoğan'ın kendisi gibi düşünmeyenler için canını verdiğini görmedik; tam tersine Belediye tesislerinde içki satışını yasakladığına, bir gece yarısı Karacaahmet Cemevi inşaatını dozerle yıktığına, olur olmaz vesilelerle solculukla dalga geçtiğine vb. tanık olduk. Aslında diğerkamlığın, yani Süleyman Demirel'in meşhur tabiriyle "Kendi için bir şey istiyorsa namert" olmanın sadece Erdoğan değil, genel olarak İslamcılardan uzak bir değer olduğu söylenebilir. Çünkü İslamcı ideoloji temelde 'öteki'ni cehennem olarak tanımlama üzerinde yükselmektedir. Bu 'öteki', kimi zaman komünist, kimi zaman mason, yahudi, PKK'lı, eşcinsel, Alevi, kafir, münafık veya bunların tümü birden olabilir. Kuşkusuz istisnalar da vardır. Örneğin yakın zamanda Özgür-Der üyesi başörtülü kızlar Küçük Armutlu'da ölüm oruçlarını ziyaret ettiler. Daha bildik bir örnekse insan hakları konusundaki çalışmalarıyla bilinen Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Prof. Mehmet Bekaroğlu." sayfa 83 (Dipnot)

24) *Çalmuk, Çakır, a.g.y., syf 22*

budur. Bir başka cümleyle yan yana geldiğinde asıl anlamına kavuşması kaydıyla. 28 Şubat'ın ertesinde, Erdoğan'ın ilginç çıkışını hatırlayalım. İstanbul Belediye Başkanı olmasına rağmen, TBMM'ne gidip gurup toplantısında söz alıyor ve şunları söylüyor:

> "Sekiz yıllık kesintisiz eğitim kediye yavrusunu boğdurma formülüdür. Bunu yapmamızın imkanı yoktur. İlk önce kendi insanımıza ihanettir...."

İnsanımıza, yani kardeşlere!.. Fakat bizim için asıl ilginç benzetme 'kediye yavrusunu boğdurma…'

Niye?..

Kedi kim?

Yavru kim?..

Bu sorular bu haliyle güzel ve şimdilik böyle kalsınlar. Lakin Erdoğan'ın 'Bana beni, İmam Hatip Lisesi kazandırdı' ile kastettiği yıllar ergenlik dönemi. Ergenlik dönemini ise en kabaca çocukluktan erişkinliğe geçiş serüveni olarak tarif edebiliriz. Birçoğu yatılı olan İHL'lerin dönüştürücü güçlerini Başbakan'ın sözleri ile birlikte asıl bu serüvende aramak gereklidir. Ev içinde tamgüçlü babaca bastırılmış, zayıf çocuk kimliğinden, hızlı bedensel değişimle ve bunun getirdiği dertlerle birlikte erişkin kimliğine geçmek, üstelik bunu hem zamanda hem de mekanda-yatılılık!- babadan görece uzak bir alanda ve yüceltmelere izin veren, bunları destekleyen kardeşler ittifakının güçlü olduğu bir ortamda yaşamak! Elbette epey bir şükran duygusuyla anılacaktır. Çünkü ergenin gözünde hem kendisinin hem de yerleşmeye çalıştığı dünyanın bu hızlı değişimi bir soruyu sürekli kanırtacaktır:

"Ben kimim?"

İHL'ler bu soruya verilebilecek bir cevaplar silsilesine sahip olsa gerektir.[25] Çocukluğun bastırılmış ya da yeterince bastırılamamış zor anıları, kardeşlerin ve hocaların Biz Bize dünyalarında çok daha yeğin olanaklarla ve bu kez ergenin daha fazla söz alabileceği, kendi söylemini oluşturabileceği, daha doğrusu bu söylemi bir 'ortak dil' evrenine yerleştirebileceği şekilde sahnelenecektir. İslamcı aydınlardaki 'ortak akıl' fetişizmini her birinin zihinsel serüveninde önemli bir etkisi olan bu düzenekle anlamak olasıdır.

Fehmi Çalmuk'un aktardığına göre, aynı İmam Hatip Lisesi'nde "öğretmenler, öğrencilerle 'Buraya ölü yıkamaya mı geldiniz,' diye dalga geçiyorlardı." İslam'da kadın imam olmadığına göre, sözün hedefindekiler elbette erkek öğrencilerdir ve öğretmenlerin mermerden, sudan soğuk sözleri babalar ve oğulların dünyasıyla okunduğunda aşırı gerçekçidir.

"Okuyup adam olun!"

Babasının bu emrinden yıllar sonra, Siirt konuşması nedeniyle yargılanıp cezaevine girdiğinde kendisiyle yapılan bir söyleşide, "Neler yapıyorsunuz?" sorusuna "Burada dersime çalışıyorum" cevabını verecekti. Gazeteci de dersine iyi çalışmış olmalı ki, bundan sonra sorulması gerekeni, yani baba emrinin yasaklarıyla geçerli olup olmadığına dair altın soruyu esirgemiyor: "Futbol oynuyor musunuz?.." Erdoğan "Nerede? 40 metrekarelik avluda koğuş arkadaşımla ancak volta atabiliyoruz," diyor. Futbol yasağı ile ilgili 'baba emri' yine karşısına çıkıyor.

---

25) "Ergenlik döneminde bedende oluşan ani ve kökten değişimin ergenin ilişkiler dünyasındaki yankıları, 'ben kimim' sorusunu elbette gündeme getirecektir. Bu sorunun yanıtı birey olmanın tarifidir. Bu tarif ancak kendine bir geçmiş oluşturmakla verilebilir…

…erişkin yaşam sürecinin ergenlikte yazılmaya başlanan ve her an değişikliklere uğrayan bir 'kendini tarihlendirme'(autohistorisation) çabası olduğunu söyleyebiliriz…."

Talat Parman, Ergenlik ya da Merhaba Hüzün, Bağlam Yayınları, 2000, sayfa 49-50

Klasik psikanalizin katı yasası; insan ömrü ilk yedi sekiz yılın yeniden ve yeniden sahnelendiği bir sisifos söylencesidir de tezi sanki Erdoğan'ın yaşamıyla bir kez daha doğrulanıyor. Yıllar sonra Başbakan olduğunda, AB ile ilgili uyum yasalarının çıkartılması sürecini de yine ders çalışmaya benzetiyor. Tam da derslerin yoğun olduğu günlerde AB Başbakanları ile Güney Amerika Başbakanlarının arasında yapılan futbol maçında atılan Erdoğan golleri ise bu söylencede bir 'şaka' gibi... Oysa Erdoğan'ın pratiğe ve pragmatizme yatkın aklının bilgiyle derinlikli bir bağ kurmadığının işaretleri, öğrencilik dönemlerinden beri biliniyor. Başbakan'ın okuma/ders çalışma gayretiyle ilgili çabası Gemide filmindeki İdris Kaptan'ın her türlü yazılı matbuatla ilgili 'danışman'ı Kamil'e bağımlı halini hatırlatıyor.

Erdoğan'ın, 'oku!' emrine karşı ömrü boyunca gösterdiği direnç Başbakanlığı döneminde başka biçimlere kavuşuyor. Emin Çölaşan'ın 12 Mayıs 2005 tarihli 'Okumayan Başbakan' başlıklı köşe yazısından aktarıyorum:

> "CNN Türk kanalında büyük ilgiyle izlenen Cüneyt Özdemir'in 5N 1K isimli programı. Cüneyt, Başbakan'la bir söyleşi yapıyor. Kendisine ilginç sorular soruyor. Bunlardan bir bölümünde benim de ismim geçiyor.
>
> Önce şunu belirteyim, Başbakan okumuyor. Bunu kendisi de açıkça söylüyor. Danışmanları kendisine örneğin 'kitap özetleri' getiriyormuş. Bunların arasında 'roman özetleri' de varmış. Kitap özetinin, hele roman özetinin ne menem bir şey olduğunu anlamak mümkün değil...
>
> ***
>
> Cüneyt Özdemir kendisine soruyor: (Bant çözümünden aynen veriyorum.)
>
> - Gazeteleri okuyor musunuz her gün?

- Gazeteleri, yani mümkün olduğu kadar. Ama arkadaşlarım genelde toparlayıp, onların bana özet olarak hazırladıkları var. Onları süratle gözden geçirme imkanım oluyor.

- Mesela bazı yazarlar size ilk günden beri muhalif... Emin Çölaşan olsun, Bekir Coşkun olsun, ya da farklı gazetelerden farklı isimler... Siz bu isimlerin yazdıklarını okuyor musunuz? Ya da doğru mu yazmış, yanlış mı yazmış diye bakıyor musunuz? Gelen yanıt son derece ilginç. Tarihe geçecek nitelikte:

- Sürekli okumam. Hele hele önyargıları olanları. Bu noktada arkadaşlar gerek görürlerse bana söylerler. O zaman okurum... Ve devam ediyor:

- Çünkü iftiralarla dolu şeyleri okumanın zaman kaybından başka bir şeyi yok. Önyargısı olduğuna göre, kendimi yormanın da anlamı yok...

***

Yine kendi adıma söylüyorum. Bir Başbakan medyanın bu ortamında bile kendisini ve iktidarını eleştiren, hem de bunu çoğu zaman belgelerle yapan bir gazeteciyi okumadığını iddia ediyorsa, büyük bir eksiklik içindedir. Bu sözlerinden sonra ortada iki olasılık var:

1- Doğruyu söylemiyor.. Çünkü eleştiren gazetecilere 'gaz vermek' ve onları 'adam yerine koymuş olmak' işine gelmiyor!

2- Tam tersine, her sabah ilk iş olarak onları okuyor. Ancak belgeler ve yazılan acı gerçekler karşısında vereceği, ya da emrindekilere verdireceği herhangi bir yanıt yok. Bence doğru olan ikincisi..."

Öğrenciliğinde Fehmi Çalmuk'un deyişiyle "aslında pek parlak talebe değildi. Sadece üç dersten pekiyi alırdı: Yazı, Beden Eğitimi ve Hal ve Gidiş..." Yine de 'okuyup adam olun!' emrini

kısmen içselleştirdiğinin en önemli işaretlerinden biri, okuyup adam olmuşlara, yani danışmanlara siyasal yaşamında verdiği değerdir. Belediye Başkanlığı dönemindeki tutumları Erdoğan'ın kişiliği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bir yandan parti genel merkezinin ve hocanın kendisine üvey evlat gibi davranmasından yakınırken, bir yandan da kendisi kardeşlerini iki ayrı kategoride değerlendirmişti. Ruşen Çakır, şunları yazıyor:

> "Erdoğan'ın belediyedeki çalışma arkadaşları iki ayrı kategori oluşturuyordu: 'layıklar' ve 'sadıklar'. Belediyeye RP üzerinden işe alınan 'sadıklar' genellikle alt ve orta kademelerde görev yapıyorlardı. Bunların içinde işlerini layıkıyla yapanlar olduğu gibi belediyecilikle siyasetçiliği karıştıranlara da sıklıkla rastlanıyordu.
>
> 'Layıklar' ise belediyenin kilit noktalarına yerleştirilmiş olan işlerine vakıf becerikli teknokratlardı. Bunların büyük kısmının istihdamına RP teşkilatı ve partiye yakın basın kuruluşları 'ANAP'lı' ve benzeri yaftalarla karşı çıktılar..."[26]

Layıklar ve Sadıklar ayrımında turnusol kağıdının Reis Kaptan'ın emri ve okuyup adam olmuşların 'Layıklar' olduğu aşikardır. Bu arada, Belediye'de çalışanlar ve muhtemelen çoğunluğu 'Sadıklar'dan oluşan personele yönelik sert tutumu, onları

---

26) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 142*

Yine bu dönemde, gerek Hoca'yla, gerekse diğer güç alanlarıyla ikircikli, güven sorunlarıyla dolu bir ilişki yürüttüğü gözlenmekteydi. Uzun yıllar "Hocam sağ olduğu müddetçe neferim" diyen Erdoğan, 1996 yılında ise şunları söyleyecekti:

"Sonuna kadar güvenme yok zaten. Yönetici kadrosundaki insanlara sonsuz bir güven içinde değiliz. Soru işaretlerini her zaman koyarız. Mülahazat hanesini boş bırakırız. Niye? İnsanız hata yaparız. Hatta bu, hatayı da aşar sapma olur. İkazlardan anlamıyorsa o zaman ona tabi mi olacağız. Ben hatadan öte sapma yapıyorsam, iyi devam et, der mi?" sayfa 98

Bir yıl sonra ise, başka bir dil vardır:

"Hocam genel başkandır... Onun rahle-i tedrisinde ben bugünlere geldim. Böyle bir ihtirası kesinlikle taşımıyorum."

Belediye Başkanı seçildiği günlerde medyayla ilişkisini ise, Ruşen Çakır şöyle tarif etmektedir: Her sorulan soruyu saldırı, her röportaj talebini muhtemel bir komplo girişiminin başlangıcı olarak gördü.

adam etmeye ahdetmişliği halen dillere destandır.

Erdoğan'ın bu baba emrini, 'Okuyup adam olun!..'u içselleştirme biçiminde de bir ikirciklilik vardır. Okuyup adam olmuşları danışman yaparak ya da kadrolaştırarak kendi bünyesine katarken, Türk eğitim sisteminde Özal'ın 'işletme' hamlesine değin en saygın 'okuyup adam olmuşluk' durumlarından sayılan hekimlik mesleğine, 12 Eylül döneminde bile düşünülmemiş olan yurtdışından hekim 'ithal' etmek gibi hamlelerle yüklenmektedir.

"İYİLER VE KÖTÜLER..."

Reis Kaptan, yaşadığımız topraklarda örneğine çok fazla rastladığımız ve bu topraklara özgü bir sosyokültürel olgu olarak incelenmeye değer bir başka ikiliği yaşamaktaydı: ev içinde korkulan, öfkesi hudutsuz olabilen, tavana asmak gibi cezalandırma biçimleri uygulayan Kaptan, dışarıda, mahallede çok sevilen, yardımsever, iyiliğinden şüphe edilmeyen biriydi. Çocuklarıyla yoğun duygusal paylaşımına dair iki sahne, biri yukarıda andığımız ve oğul'un koşulsuz teslimiyetiyle, babanın ayaklarını öpmesiyle yaratılan katarsis, diğeri geçmiş günlerin yoksulluğundan söz ettiği anlar:

> "Reis Kaptan hayatın zorluklarını, fakirlik yıllarını teker teker anlatıyor, çocuklarının bundan ders çıkartmalarını istiyordu. Reis Kaptan'ın bu sözlerden sonra gözleri dolardı. Gözlerinden yaş döküldüğünü gören çocukları da ağlardı. Recep Tayyip'in gözleri dolar, zihnini hırs kaplardı. Reis Kaptan güldüğünde ise herkes gülerdi. Çocuklarına verdiği en önemli öğüt ise şuydu: Okuyup adam olun."[27]

Yoksulluğun anıları bile Reis Kaptan'ı incitmekte, o tam güçlü, dediği dedik, astığı astık babayı çocuklarıyla birlikte bir ağlama nöbetine taşımaktaydı. Babasının ağladığını gören Recep Tayyip'in de "gözleri dolar, zihnini hırs kaplardı." Erdoğan, 2006 Haziran'ında TRT'ye verdiği söyleşide benzer bir sahneyi,

---

27) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 16*

sanki babasıyla yaşadıkları sahneyi temize çeker gibi, bir güzellemeyle, bu kez kendisi ve çocukları için anlatıyor:

> "Nasıl bir babasınız?" sorusu üzerine Erdoğan, "Çocuklarını özleyen ve çocukları tarafından da özlenen bir babayım" dedi.
>
> Çocuklarıyla arasının "gayet iyi" olduğunu söyleyen Erdoğan, şöyle konuştu:
>
> "Siyaset doğrusu beni çocuklarımdan çok uzak tutuyor. Çünkü Türkiye'de siyaset gündüz saatlerinde olmuyor, gece geç saatlere kadar devam ediyor. Çocuklarım okulda, ben parti çalışmalarında... Gece geç saatlerde eve geliyorsunuz. Sabah ben kalktığımda çocuklarım okula gitmiş oluyor. Şu anda doktorasını yapan kızım, bir gün benim kapıma bir pusula iliştirmiş 'baba bir geceni de bize ayır' diye."
>
> "Bu anlarda 'keşke siyasete hiç girmeseydim dediğiniz oluyor mu?' sorusuna Erdoğan, 'Sonra ağlayarak dertleşirdik. Dertleştiğimizde de onlar 'baba millete hizmet ediyorsun' derlerdi' karşılığını verirken, gözleri doldu."

Kendi deyimiyle kimsesizlerin kimi olan Erdoğan'ın, kendi ailesinin yoksul geçmişiyle ilintili bu hırsının ve öfkesinin, zaman zaman yoksullara patladığını, kah kendisinden iş isteyen bir genci, kah tarımda destek isteyen ya da taban fiyatların yükseltilmesini talep eden 'milletin efendisi' çiftçileri azarladığını biliyoruz.

Bu tablonun 3 Ekim 2005 sonrasında başka bir şablona oturduğunu da söyleyebiliriz. Baba özdeşleşmesinin gücünü Erdoğan'ın siyasal yaşamında izlemek mümkün. 70'li yılların ikinci yarısında, Milli Görüş gençliği İstanbul'da Reis olarak onu ünlemeye başlamıştı bile. Medyadan izlediğimiz kadarıyla, Batı basınında ve Batılı liderlerce Erdoğan, çok seviliyor, yere göğe sığdırılamıyor. 'Dışarı'da çok sevilen Erdoğan, memleket içinde

hızla despotik bir Şef'e dönüşme yolunda olduğunun ipuçlarını veriyor. 'Ev' içinde öfkeli. Muhalefet liderini 'kaale almıyor.' Kendisi gibi düşünmediği için cahillikle suçluyor. Ev'in geliri ve gideriyle, neyin pazarlanıp pazarlanamayacağı ile ilgili en ufak eleştiriye tahammülsüz... Onun müsteşarı, onun bakanı, onun 'vatan evladı' dedikleri, zaten bizim için en iyiyi, en doğruyu, en güzeli düşünüp eyliyorlar...

Doğru bilginin ve eylemin 'Ben'in ve Ben'le bütünleşmiş olanların tekelinde olduğu inanışı ise 'despotizm'in harcıdır. Başbakan, 3 Ekim 2005 tarihinden sonra, bu harcı söylemine daha fazla katmaya başladı. Öyle anlaşılıyor.

Erdoğan'ın Biz'lik tahayyülü, hayatında bir kez olsun somut temas içinde olmadığı, otoriteye karşı ittifak olasılığını taşımayan kişi veya grupları kapsamaktan çok uzak. Kendi kişisel öyküsüne katmadığı hiçbir gurup ve kişiyle ilgili Biz'lik duygu birliğini yaşamaya olanaklı bir ruhsallık taşıdığını görmedik, görmüyoruz da. Daha işin başında andığı Voltaire'in, "Görüşlerinize katılmıyorum, ama görüşlerinizi ifade edebilmeniz için canımı bile verebilirim," sözünün bir yama olduğu, Erdoğan'ın söyleminde dikişlerin hızla sökülmesinden, Hakkı Devrim'in deyişiyle 'frenlerin serbest bırakılmasından', daha güzel bir Türkçe ile 'frenlerin patlamasından' anlaşılıyor.

Recep Tayyip Erdoğan, uzun dönem, babasından gizli, futbol oynadı. Babası, 'Oku!' emrinin dışına çıkılmasına kesinlikle karşıydı.[28]

---

28) Erdoğan, yıllar sonra şunları anlatacaktı:
"Çok seviyordum futbolu. Benim için tutkuydu. Gece adeta uykularıma giriyordu. Fakat ilk dönemlerde babam futbol oynamama asla müsaade etmedi . Uzun bir süre futbolu babamdan gizli oynadım. Mesela top ayakkabılarımı hiç eve getirmezdim. Evimizin dışında kömürlüğümüz vardı. babam görmesin diye kramponlarımı kömürlükte saklardım. Ayakkablarıma gayet güzel bakardım. Gözüm gibi korurdum onları. Ben maçları yapar, eve gelir, o gün oyun oynadığımı babama hiç çaktırmazdım. Hatta bazen yaralandığım olurdu. Babam görmesin diye saklardım. Sakatlanıp ağrıdan

Öfkesini yatıştırmak için ayakkabıları öpülen babaya inat oynadığı futbolu, yıllar sonra anlatırken, "Ayakkablarıma gayet güzel bakardım. Gözüm gibi korurdum onları" diyecekti. Bu anıdan yıllar sonra, asgari ücretin bir buçuk, iki katı fiyatındaki 'jaguar' ayakkabıları memleket gazetelerine haber bile olacaktı. Yine de bu anlatımda, bastırılmış saldırganlığın altın cümlesi: "ne kadar kötü olursam olayım babam anlamasın diye hiçbir şey hissettirmezdim." 'Kötü olmak' deyiminin dilimizdeki anlam çeşitliliği ile düşünüldüğünde babayla girilen mücadelenin, baba iktidarda kaldığı sürece, baba'nın yetkesi kabullenilerek ve mücadeyi kabul edilebilir alanlara taşıyarak, yer değiştirerek nasıl da sürdürüldüğünün ipuçları sezilmektedir. Nasıl daha önce, küfür olayından sonra tavandan dayı indirmişse, yine müttefik dayı'dır.[29]

Ülkemizde, futbolun, her ne kadar sevgi, barış, kardeşlik söyleminin tülüyle anlatılmaya çalışılırsa çalışılsın, özü itibariyle bir agresyon/öfke/saldırgan duyguların boşaltım kanalı olduğu açıktır. Bunun içinde, saha içinde kuralların uygulayıcısı, cezalandırıcı baba'nın temsilcisi hakemlerin özellikle cinsel kimliklerine yönelik küfürlerden, atılan gollerin Pazar akşamları yapılan spor programlarındaki tartışmalarda cinsel eylemle özdeşleştirilmesine, tribün cinayetlerinden, kulüp başkanlarına edilen küfürlere geniş bir saldırganlık yelpazesi vardır.[30]

kıvranırdım ancak babam eve gelince dişimi sıkar, sanki hiçbir şey yokmuş gibi davranırdım. Ne kadar kötü olursam olayım babam anlamasın diye hiçbir şey hissettirmezdim."
Çakır-Çalmuk, a.g.y, Sayfa 22

29) "..Karma Türkiye seçmelerine katılacaktı. Adaylar için noter tasdikli ebeveynlerden izin belgesi isteniyordu. Bu belgeyi Reis Kaptan ölse vermezdi. Erdoğan'ın gözüne uyku girmiyordu. Konuyu dayısına açmaya karar verdi. Onun babasını ikna edeceğinden emindi. Dayısı olayı Reis Kaptan'a anlatınca iki oda bir göz evde kıyametler koptu. Babası küplere binmişti. Kesinlikle izin vermiyordu... 'Babam yüzünden buna benzer birçok fırsatı kaçırdım,' diyecektir."

30) Bilecik'in Söğüt ilçesinde bu yıl 725.si yapılan Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri'nde MHP'liler ile AKP'liler arasında çıkan kavga ve sonrasında yapılan tartışmalar önemliydi. Erdoğan'a 'siyasi ahlaksız', 'inanç

Tayyip Erdoğan'ın "ne kadar kötü olursam olayım babam anlamasın diye hiçbir şey hissettirmezdim" sözünü bir de buradan, futbolun ifade edilmesine olanak tanıdığı saldırgan duygularla okumak mümkündür. Ve belki de; tüm İslami siyaset için yeğin bir şekilde tartışılan takiyye meselesiyle okunduğunda, bir siyasetçinin psikobiyografisinde asıl anlamını bulmaktadır.

Şerif Mardin, Din ve İdeoloji adlı kitabında, 'İslami yapı'yı Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramı ile çözümleme denemesine girmektedir. Şunları yazmaktadır, Mardin:

> "İslam toplumu... bir normlar toplumudur. Bu normlar ise, şahısta (utancı) çok özel şekilde ortaya çıkarır. Burada, 'utanç' insanın kendi yaptıklarından utanması değil, toplumun beğenmediği bir hareketi yapmış olması dolayısıyla toplumun gazabına uğrayacağı korkusu şeklinde belirir. Bunun İslami bir görüntüsü olan 'Takiyye' (kendini sakınma) öğretisini yargımı kanıtlamak için ileri sürmek istiyorum.

---

hortumcusu' benzeri sıfatlarla seslenen MHP Genel Başkanı Bahçeli,"Biliniz ki, zamanı geldiğinde açmak üzere, biz de bunları not ettik" diyerek gözdağı verdi. Bahçeli bu kadarla da yetinmedi ve sonraki günlerde ileriye dönük tehditlerini daha da somutlaştırdı: "İktidar içinden, Çankaya'yı hedefleyerek, kendisine bu makamın verdiği dokunulmazlık zırhıyla kurtuluş arayacak olanlara buradan sesleniyorum. Sizleri çıktığınız Çankaya'dan TBMM kararıyla indirmek ve Yüce Divan'a yollamak MHP'ye düşen milli görev olacaktır. Buradan milliyetçilere yönelik komploları tertip eden, alet olan herkese açıkça sesleniyorum. Biliniz ki, zamanı geldiğinde açmak üzere, biz de bunları not ettik."

Radikal, 16.09.2006

Başbakan Erdoğan ise bu siyasal atmosferde yine futbol terminolojisine başvuruyordu: "Bizi siyaseten engelleyemiyorlar, etik olmayan yollara başvuruyorlar. Bunlar fauldür. Kasti fauller yapabilirler. Gole gittiğimiz süreçte engellemeye çalışıyorlar. Seçim sürecine girdik. Bazıları, eski gerilim ortamına götüreceklerdir. Biz kavgada taraf olmayacağız. Her türlü çirkefliğe hazır olun, beklemediğiniz olaylar olabilir. İftira atabilirler. Çünkü seçim sürecine girdi Türkiye. Alışılagelmiş hareketlerinden vazgeçmiyor bazı çevreler. Ama biz prensiplerimizden vazgeçmeyeceğiz. Gerilimin tarafı olmayacağız. İlkeli siyaset yapacağız. Bakıyorsunuz bu ülkeyi hiç yönetmemiş gibi konuşuyorlar. Halk bunları denedi, bundan sonra da deneyeceğini zannetmiyorum."

Radikal, 15.06.2006

> İslami inançlardan biri, insanı, baskı ile karşı karşıya kaldığı zaman, kendi inançlarını saklayabilmek için baskıya uymasında bir sakınca olmadığı kanısıdır..."[31]

Mardin, İslami normları algılama kanallarından başlıcasının ise çok saygı ve/veya sevgi duyulan biriyle özdeşleşme olduğunu belirtmektedir. Bu kişi sıklıkla baba veya bir akrabadır. Bu özdeşleşme ile baba, toplumla nasıl bir ilişki kurulacağını da öğreten kişi olmaktadır. Reis Kaptan örneğinde olduğu gibi, mahallece sevilen, sayılan, dindarlığından şüphe edilmeyen baba için bu kesin böyledir. Dolayısıyla 'toplumun gazabına uğrama korkusu' babanın gazabına uğramak ile de aynılaşmaktadır.

Bunlara, toplumun gazabına uğramış ve katledilmiş Dede'nin ve oğlu tarafından öldürülmüş soy-ata'nın anılarını ekleyelim.

Bir yandan evin en sevgili oğlu iken, tavana asılmak ve benzeri aşırı cezalandırmalara tabi tutulmak ise çocuğu, bir belirsizliğin, kuşku ve tedirginliğin, misilleme beklentisinin içine atacaktır. Bu beklentinin, ruhsal tedirginliğin Erdoğan'ın söyleminde sıklıkla dile geldiği görülmektedir. YÖK'ün Ömer Dinçer ile ilgili kararını 'kesinlikle bir misilleme' olarak değerlendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak kendisini bir hayli zorlayıcı olabilecek Amerika'nın Suriye ile ilgili politikasını ve Suriye'nin Hariri suikastı nedeniyle sıkıştırılmasını değerlendirirken "Suriye Devlet Başkanı'nı yargısız infaz etmemek lazım. Onun da düşüncelerini almak lazım" demektedir. Cezaevinden çıktığında yaptığı konuşmada 'medyatik infaz kampanyaları'n-

31) *Din ve İdeoloji, Şerif Mardin, İletişim yay, İstanbul, syf 85*
Mardin, daha sonra üzerinde duracağımız başka bir incelemesinde aynı sorunu, özellikle İslâmî siyasetin evrimi ve AKP'nin iktidar oluş sürecine eğilerek başka bir perspektiften tartışacak ve takiyye tartışmasından uzaklaşacaktır. Yine de bu tutumun bireysel düzlemde bir davranış normu yarattığını ve model olarak hala varlığını koruduğunu düşünmemizin önünde bir engel yok. Hatta model duruyor, sadece neyi araçsallaştırdığı konusunda bir karmaşa var gibi...

dan söz etmiştir. Tam da kardeşlikten babalığa terfi etme niyetini açığa vurduğu günlerde ortaya çıkan ve bagajdaki bisküvileri mahallenin çocuklarına dağıtma görüntüleriyle uyuşmayan Malatya'daki 'kimsesizler'in durumu ortaya çıktığında "Medya burada yargısız infaz yapıyor" açıklamasını yapmıştır.[32]

Erdoğan'ın kendisine ya da kendinden bildiği kişi veya kurumlara, simgelere yönelik en ufak eleştiriyi en şiddetli haliyle algılaması, misilleme, yargısız infaz gibi kavramlarla anlaması ve anlatması belki de 'sade vatandaşlar' için en kaygı verici özelliğidir. Yakın zamanda Mehmet Y. Yılmaz, bunun altını kalın harflerle ve hiçbir psikiyatristin cesaret edemeyeceği bir keskinlikle çizdi:

> "..Kuşatma kuşkusu'ndan mustarip, iktidarda ya da muhalefette olsun çok sayıda politikacımız ve hatta ciddi kurumlarımız var. Bunlar gazetelerde yayınlanan herhangi bir haberin ya da yorumun arkasında 'mutlaka' kendilerine karşı kurulmuş bir komplo olduğu düşüncesiyle hareket ederler. Hareketlerine hâkim olan 'kuşku', varsayılan bir düşmanlığa karşı tepki biçiminde yansıtılır. Yakın siyasi tarihimizde, gündemi günlerce meşgul eden olayları şöyle bir hatırlayacak olursanız sorunun derinliğini de kolayca görebilirsiniz. Bu sadece bizde değil, dünyanın başka ülkelerindeki politikacılar arasında da yaygın bir tutumdur. Mesela İsrail'de Şimon Peres, eski başbakanlardan İzak Rabin ile olan ilişkisine hâkim olan güvensizliği şöyle ifade ediyor: 'Kuşkunun çekiciliği vardır. Kendinizi adil ve doğru hissetmenizi sağlar.'

32) Çubukçu'nun İngiltere'ye gelmesinin ardından Türkiye'de bir çocuk yuvasında bir olay tespit edildiğini anımsatan Erdoğan, şöyle konuştu:"Bu olay, benim bakanımın buraya geldiği günün olayı değildir. Basının burada görevini yapması lazım. Basın çok farklı şeylere yer veriyor ama vermesi gerekeni vermediği gibi bir de hakaret üstüne hakaret yağdırıyor. Yine kadından, aileden sorumlu bir hanım bakana bunu yapıyor. İnanıyorum ki bir demoralize durumu var. Bunu yapan nedir? Medyadır. Medya burada yargısız infaz yapıyor." *28 Ekim 2005 tarihli gazeteler*

> 'Kendinizi kötü niyetli düşmanlarca çevrilmiş bir masum' olarak tanımlarsanız bu durum gerçekten de insana bir ferahlık verebilir. Ama bunun adı da ne yazık ki 'paranoya'dır ve tedavisi gerekir. Başbakan ya da bir başka siyasetçi, kendilerine yönelik bir eleştirinin 'düşmanca kötülükten' değil de sadece 'o yorumu yapan insanlar öyle düşündükleri için' yapıldığını kabul etseler, zihnimizi günlerce meşgul eden tartışmaların çoğunu yaşamazdık. Gereksiz gerilimler yaratmaz, enerjimizi daha iyi bir ülke yaratmak için harcayabilir, eleştirilere de 'demokrasinin bir gereği' olarak bakabilirdik. Ve hiç kuşkusuz, ülkenin yöneticisi olarak herkesin yöneticisi olduğumuzu bilerek eleştirilerden bundan sonraki davranışlarımız için olumlu dersler çıkarabilirdik."

Özellikle medyayla, yani bir siyasetçinin günümüzde baktığı en temel ayna ile ilişkisinde bu kuşkucu tutum daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu tutumun, Belediye Başkanlığı öncesinde serpilmeye başladığı gözlemi Ruşen Çakır'dandır:

> "Daha adaylığı sırasında medyanın hışmına uğrayan Erdoğan, seçilir seçilmez gazetecilerle arasına mesafe koymuştu. Her sorulan soruyu saldırı, her röportaj talebini muhtemel bir komplo girişiminin başlangıcı olarak gördü."[33]

Şerif Mardin'in çözümlemesiyle ve uzun zamandır yapılan ve artık hızı kesilmiş olan 'değişti/değişmedi' tartışmalarıyla birlikte düşündüğümüzde, tüm bu ruhsal tepkilerin, 'takiyye'ye karşı, yani hala kramponları kömürlükte saklama zorunluluğuna karşı geliştirildiğini düşünmek de mümkün. Fakat gözden kaçan önemli nokta şudur: takiyye'nin İslami bir öğreti olması, takiyye tutumunun illa bu çerçevede işleyeceği, ya da işletileceği anlamı taşımaz. Bir yöntem, yaşama, eyleme biçimi olarak farklı çerçevelerde iş görebilir. Kardeşlerin, babaların, mekanla-

33) *Çakır-Çalmuk,a.g.y., syf 143*

rın, zamanların hızla değiştiği günümüz Türkiye'sinde, belki de 'laikler'den çok 'İslamcı'ların 'takiyye'nin neyi örtüp neyi gösterdiğine daha fazla dikkat etmeleri gerekmektedir.

OKUMA PARÇASI:

"O ŞİMDİ BAŞBAKAN"

06 Temmuz 2003 tarihli Radikal İki'de Mehmet Metiner'in, uzun dönem birlikte çalıştığı, danışmanlık yaptığı ve çok öncesinden de tanıdığı Erdoğan ile ilgili bir yazısı yayınlandı. Yazının başlığı 'AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan, eskiden fazlasıyla idealistti, şimdi ise fazlasıyla gerçekçi.' Bu yazının dert olarak gördüğü ve derman olarak sunduğu şeylerin 06 Ocak 2014 tarihinde Metiner'in AKP milletvekili olarak kendi bölgesi Adıyaman'da yaptığı konuşmada yer değiştirmesi ilginçti. Diyalektiğin oluş yasası; yani her oluş'un oluşumla birlikte bozuşumu da içerdiğinin acı bir örneği...

Önce 2003'teki yazı:

"Yıl 1979. Türkiye'nin kaotik sıkıyönetimli yılları. Yaz aylarından biri. Kağıthane'de öldürülen iki Akıncı'nın öldürülmesini protesto için korsan gösterideyiz. Aksaray'dan başlayan gösterimiz Fatih'te sona eriyor. Bir anda etrafımızı çepeçevre kuşatan asker ve polislerin eşliğinde derdest edilip askeri cemselere bindiriliyoruz. Aramızda kimler yok ki! Korsan gösterinin başını çeken Edip Yüksel'den, 80 ihtilalinden sonra uçak kaçıran Yılmaz Yalçıner ve Ömer Yorulmaz ile Recep Tayyip Erdoğan'a varıncaya kadar, o dönemin ünlü isimleri. Erdoğan o yıllarda MSP İl Gençlik Kolları Başkanı. Bir gece askeri kışlada hiçbir hakarete ve işkenceye maruz kalmadan konakladıktan sonra ertesi gün salıveriliyoruz.

İslamcı heyecanın dorukta olduğu yıllar. İran'da İslam Devrimi gerçekleşmiş. Afganistan'da kızıl işgale karşı mücahit direnişi başlamış. Pakistan'da General Ziya ül Hak, Zülfikar Ali Butto'nun meşru demokratik iktidarını askeri bir darbeyle alaşağı edip sözümona İslamcı bir yönetim kurmuş. O dönem gençliğinin ağzından düşmeyen sloganları: "Dün İran Pakistan/sıra sende Müslüman", "Dinsiz devlet yıkılacak elbet/İslami devlet kurulacak elbet". Bizlerin ve Tayyip Erdoğan'ların inanç ve heyecanlarını bayraklaştıran sloganlardı bunlar.

Hiç kuşkusuz amacımız İslami bir devlet kurmaktı ve bu devlet eliyle toplumu İslamileştirmekti. İran'daki gibi bir devrimle de olsa, Pakistan'daki gibi bir askeri darbeyle de olsa fark etmezdi, yeter ki halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu bu ülkede İslami bir devlet kurulsundu. Ama bizler Türkiye'de diğer ülkelerden farklı olarak bunun ancak parti yoluyla gerçekleşebileceğine inanıyorduk.

1980'li yıllar. Tayyip Erdoğan, Refah Partisi'nin (RP) İstanbul İl Başkanı. Henüz hiç kimsenin RP'ye rağbet etmediği yıllar. Çok sıkıntılı ve azimli bir siyasi çalışma dönemi. Genç, inançlı ve hırslı bir politikacı. Politika onun için bir araç elbet. 'İslami devlet'e giden yolda parti çalışması sadece sevap kazandıran bir uğraş. Referansı bütünüyle İslam olan Erdoğan, günah olduğu için "kadın eli sıkmıyor", kahvehanede oturan insanlara selam vermenin caiz olmadığına inanıyor, kadınların siyasal çalışmalar içinde erkeklerle bir arada bulunmalarını günah sayıyor. 80'li yılların sonlarına doğru kadınların siyasal çalışmalar içinde yer almaya başlamasına kerhen razı olan Erdoğan, kadınların da tıpkı erkekler gibi seçme ve seçilme haklarının bulunduğuna dair yaptığımız tartışmalarda, "seçme hakkı olabilir, ama seçilme hakkı asla!" deyip ayak direyenlerin safında bulunuyordu. Sonradan bu düşüncesini değiştirdi. Erdoğan artık kadın eli sıkmaya başladı, bırakınız kahvehanelerde oturan insanlara selam vermemeyi, artık barlara, pavyonlara ve genelevlere kadar giderek oradaki insanlara 'Milli Görüş'ü tebliğ' etmeye başladı. Şimdilerde ise bu değişimin nereye kadar uzandığı ortada zaten. Bence bu değişiminde samimi Tayyip Erdoğan. Takiye yapmıyor yani.

KÜFÜR REJİMİ

90'lı yıllarda farklı bir Tayyip Erdoğan portresiyle karşılaşırız. Geçmiş dönemlere nazaran zihnen değişime uğramış bir Erdoğan, giderek ününe de ün kattı. İstanbul'da başarısını kanıtladı. Hâlâ demokrasiye ve laikliğe karşı kuşkuları ve itirazları olsa bile, 'RP eşittir İslam!' anlayışına karşı olduğunu açıklamaya başladı. RP'yi İslam'la özdeşleştiren bir siyasal anlayıştan giderek kopan Erdoğan, parti tabanının hassasiyetleri doğrultusunda hâlâ demokrasiye ve laikliğe yüklenmekten geri durmuyor ama. Demokrasiyi -ilk gençlik yıllarında tıpkı bu satırların yazarı gibi- 'küfür rejimi' olarak kabul eden Erdoğan, 51'in 49 üzerindeki tahakkümü biçiminde suçlayarak yerden yere vurmayı sürdürüyor. Laikliği ise 'din düşmanlığı' veya 'dinsizlik' biçiminde eleştiren bir siyasal argümanı dillendiriyor.

"Erbakan'ın yerinde Erdoğan olsa parti daha geniş kesimlere açılarak başarılı olur" kanaatinin alttan alta seslendirilmeye başlandığı yıllardır bu yıllar. Ve Erdoğan, İstanbul'da yerel yönetim seçimlerinde elde ettiği büyük başarıyla birlikte kendi kendine "niçin olmasın?" demeye başladı. Kendi ekibi de bu yönde teşviklerde ve telkinlerde bulunmaktan geri durmuyor artık. Ama bunu açıktan dillendirmek hayli riskli olduğu için geleceğin 'lideri'ni erken bir doğumda kaybetmek göze alınamazdı. Çünkü partiye bütünüyle hakim olan Erbakan Hoca'nın ne yapacağını herkes çok iyi biliyordu. Erdoğan'ın demokrasiyi ve laikliği içselleştirmesi hayli zaman aldı. Ama sonunda o çizgiye de gelip oturdu işte. Bugün geldi noktada samimi olduğuna inanıyorum kendi adıma.

Erdoğan'ın güçlü ve karizmatik bir politikacı olarak hızla zirveye doğru tırmanması, Erbakan ve yakın arkadaşlarını derinden derine rahatsız eder. Erdoğan, Erbakan'a bağlılığını her seferinde ilan etmek zorunda kalır, umuma açık bütün toplantılarda hocanın elini saygıyla ve huşuyla öpmekten geri durmaz. Erdoğan'ın parti tabanındaki gücü, genel merkez ekibinin ona karşı açık bir tavır koymasına engel oluşturur. Çatışma ve çelişki derinden derine sürer gider. Bu çatışma iki somut olayla gün ışığa çıkar. Birincisi 1991 genel seçimlerinde liste başı olan Tayyip Erdoğan'ın yerine tercih oylarıyla seçilen Mustafa Baş'a

genel merkezin arka çıkması olayıdır. Diğeri, büyükşehir belediye başkanlığı aday tesbiti sürecinde Erdoğan'ın tasfiye edilmek istenmesi olayıdır. Tayyip Erdoğan tercih oylarıyla Mustafa Baş'ın seçildiğini öğrendiğinde -yanında olduğum için biliyorum- sinirinden düşüp bayılmıştı. Çünkü bu teşkilat disiplinine ve Milli Görüş geleneğine aykırı bir durumdu ve kabul edilemezdi. İl teşkilatının sayıma itirazı üzerine İl Seçim Kurulu milletvekilliği mazbatasını Erdoğan'a takdim eder. Bu arada il teşkilatı aracılığıyla genel merkeze durumun düzeltilmesi ve Mustafa Baş'a hiçbir itiraz yoluna gitmeden bu yeni durumu kabullenmesi için baskıda bulunulması talebinde bulunulur. Başta Erbakan olmak üzere genel merkezdeki yetkililere yapılan bu talepler, baskı düzeyine kadar ulaşır. Ama genel merkez bu olayda Erdoğan'ın yerine Baş'a arka çıkar ve Baş'ın yaptığı itirazdan sonra Erdoğan'ın mazbatası geri alınır.

İkinci olayda da Erdoğan'ın belediye başkanlığı adaylığı engellenmek istenir. Onun yerine o dönem RP'ye geçme karşılığında kendisine adaylık teklifinde bulunulan Ali Coşkun'un ismi gündeme getirilir genel merkez tarafından. İstanbul İl Teşkilatı tabiri caizse kazan kaldırır. Sonunda genel merkez Erdoğan'ın adaylığını kabul etmek zorunda kalır. Milletvekilliği engellenen Erdoğan, Büyükşehir Belediye Başkanı seçilir. Ve artık bir efsaneye dönüşme süreci başlar.

Milletvekili seçilip Ankara'ya gitmiş olsaydı nasıl bir Tayyip Erdoğan portresi ortaya çıkardı? Bilinmez elbet.

Erdoğan'ın Belediye Başkanlığı seçim döneminde yapmış olduğu propaganlardan biri, genelevlerin kapatılmasıyla ilgiliydi. "Başkan seçilirsem genelevleri kapatacağım!" diyordu Erdoğan. Seçildikten sonra genelevleri kapatamadı, çünkü onun yetkisi dahilinde değildi, ama belediyeye ait mekânlarda -CRR gibi uluslarası bir kültür merkezinde, köşk ve lokantalarda- içki yasağını yürürlüğe koydu. "Ben buranın belediye başkanıyım ve dolayısıyla benim emrimdeki mekânlarda dinime, inancıma göre haram olan bir nesnenin içilmesine izin vermem!" anlayışını dillendiriyordu. 'Kamusal alanı tanzim etme' hakkının, halktan aldığı yetkiye dayanarak kendine ait olduğuna inanıyordu. Her iki olayda da

yanlış düşündüğünü ve yaptığını söylememiz nafile bir uğraştı elbet.

Tayyip Erdoğan kişisel zihni değişimini içten içe tamamlamaya çalışıyordu. Geç de olsa evriliyordu bir yerlere doğru. Ama sonuçta politik bir önderdi o ve yükselebilmek için de halkın desteğine ve doğallıkla ilkin siyaset yaptığı tabanın sevgisine ve gücüne ihtiyacı vardı... Milli Görüş tabanına hoş gelecek konularda heyecanlı konuşmalar yapmayı siyaseten gerekli gören Erdoğan, başına işler açmıyor değildi. Çok iyi anımsıyorum: Anadolu'nun bir yerinde, Refah Partisi'nin düzenlediği bir toplantıda konuşan Erdoğan, makyajlı kadınları 'kaportası bozuk araba'ya benzetmişti. Tabii bu sözleri medyaya yansıyınca kıyamet kopmuştu. Bunu düzeltmenin ne kadar zor olduğunu bizzat gördüğüm için biliyorum.

Ama bugün Erdoğan bu ülkenin başbakanı. İktidarın başı olarak kendisine bağlı kamusal mekânlarda içki yasağı uygulamıyor. Genelevleri kapatma yoluna gitmiyor. Makyajlı kadınlarla çalışmaktan rahatsız olmuyor, tersine onları yönetim katmanlarına taşımak gerektiğine inanıyor. Gücü yetse içki yasağını uygulatır mı? Bir başka yerden çekindiği için mi böyle yapıyor diye soranlara tek kelime ile, 'hayır' derim, artık siyaseten böyle inandığı için yapıyor.

İslam dünyasından "din ile siyaset birbirinden ayrı iki alandır ve din siyasete alet edilmemelidir" diye düşünen Prof. Abdulkerim Süruş gibi çok sayıda saygın demokrat islami düşünürün, Türkiye'de ise bugün kendi bakanı olarak görev yapan Prof. Mehmet Aydın gibi entelektüel bilginlerin yaklaşımları gözönünde bulundurulduğunda, Tayyip Erdoğan'ın bu siyasal yaklaşımına dinden de artık kolaylıkla referans bulduğu için gönül rahatlığıyla böyle bir zihinsel değişimde karar kıldığı söylenebilir pekala. Aynı şey laiklik savunusu için de geçerli. 28 Şubat sürecinden sonra kapatılan RP'nin yerine kurulan FP'nin, 'demokratik laiklik' anlayışına vurgu yapan yeni siyasal söylemi gözden kaçırılmamalıdır. FP'nin yeni dönem siyasalarının belirlenmesi sürecinde siyasi işler danışmanı olarak etkin rol oynamış biri olduğum için biliyorum.

'Demokratik laiklik' anlayışı ilk defa o dönemden itibaren savunulmaya başlandı. Zamanla da içselleştirildi. Bugünkü demokrasi ve laiklik

savunusunda Tayyip Erdoğan'ın samimi olduğundan hiç kuşkum yok.

Tayyip Erdoğan da herkes gibi değişime açık biri. Eskiden tanıdığım Tayyip Erdoğan'ın yerinde yeller esiyor bugün. Tıpkı her birimizin değiştiği veya evrildiği gibi o da değişti ve evrildi. Erdoğan'ın bir tek yüreğinin değiştiğine inanmıyorum sadece. O, yüreğiyle ve yaşam tarzıyla hâlâ eski Tayyip Erdoğan'dır. Beynini değiştirdi ve yeniledi. Değişimden ve yenileşmeden korkmadı. Yanlış söylemiş ve yapmışsa, doğrusu kendisine gösterildiğinde bundan vazgeçmesini bildi. Yeter ki buna beyniyle ve yüreğiyle ikna olsundu. Geçmişinden farklı şeyler söylemesi ve yapması, bu özelliğinden ötürüdür bence. Süreç içinde değişen pek çok insanda görülebilen çelişkiler ve çatışmalar, onun zihinsel ve politik hayatında da fazlasıyla mevcut.

Bir örnek olsun için belirtmekte yarar görüyorum. Kürt Enstitüsü'nün kuruluşuyla ilgili olarak il başkanlığı yaptığı dönemde sorulan bir soruya, "Ne yani, Lazlar da kalkıp Laz Enstitüsü mü kursunlar? Olmaz öyle şey!" gibisinden tepkisel bir yanıt vermişti. Oysa kendisi Türkçü ve milliyetçi olduğu için karşı çıkmamıştı bu öneriye, o günkü siyasal konjonktürün de etkisiyle konuya tam vakıf olamadığı için karşı çıkan bir demeç vermişti. Sonradan konuya vakıf olduğunda ise oldukça demokrat ve özgürlükçü bir tutum sergilediğini biliyorum. Erbakan Hocaya ilk kapsamlı Kürt sorunuyla ilgili raporu Erdoğan sunmuştu il başkanı iken. Partisinin Kürt sorununa nasıl demokratik bir anlayışla yaklaşması gerektiğini de açık yüreklilikle dile getirmişti. Bugün başbakan olarak Kürt sorununun çözümü konusunda gerçekleştirmeye çalıştığı demokratik reformları, sunduğu raporunda o gün savunmuştu. Irksal/etnik milliyetçilik yerine 'Anayasal vatandaşlık' anlayışının benimsenmesi gerektiğini o gün apaçık dile getirmişti.

EMANETÇİLİK MESELESİ

RP'nin kapatılması ve Erbakan'ın siyasi yasaklı konuma girmesi, haliyle siyasal bir boşluk dönemini beraberinde getiriyordu. Erdoğan'ın Siirt çıkartması genel merkez tarafından bu yüzden büyük bir alınganlıkla karşılandı. Devletin malum duyarlı odakları da başka bir

gerekçeyle hemen harekete geçtiler. Erdoğan bir yanda parti genel merkezi, öbür yanda devletin duyarlı çevrelerinin sıkıştırmasıyla karşı karşıya kaldı.

"Erbakan yoksa işte ben varım, artık hazırım!" biçiminde yorumlanan Siirt'teki gövde gösterisi üzerine çok sıkıştırılan Erdoğan, köprüleri artık atmaya hazır hale gelmiş olmalı ki, bir konuşmamızda bana "Davul benim boynumda, tokmak başkalarının elinde olsun istemem" demişti. Anlamıştım ki artık köprüler atılmıştı. Siirt konuşmasından ötürü ceza alması, belediye başkanlığından uzaklaştırılması ve akabinde de cezaevine girmesi, Erdoğan'ın liderlik yürüyüşünde önünü açan gelişmelerdi. Artık herkes tarafından tanınan ve mağduriyeti dolayısıyla da sahiplenen karizmatik ve ünlü bir kahramandı o.

FP'nin başına Erbakan'ın 'emanetçisi' olarak getirilen Recai Kutan, partinin artık ikiye yarıldığını görüyordu. Erdoğan'ın emanetçi genel başkana güçlü itirazları vardı. Partinin delegelerin ve partililerin demokratik ve özgür iradeleriyle belirlenmesi gerektiğini savunuyordu.

"Parti tabanı kimi istiyorsa o genel başkan olsun. Aksi taktirde kabul etmem!" deyip duruyordu Erdoğan. Onu ne Erbakan ne de başkaları ikna edebiliyordu. FP'nin o dönemdeki üst yönetimi Erdoğan'a yakın isimlerden oluşuyordu. Bugün AK Parti'nin tepe noktalarında ve kabinede bakan olarak bulunanlardan bir kısmı o gün FP'nin başkanlık divanını oluşturuyordu. Abdullah Gül, Abdüllatif Şener, Cemil Çiçek, Abdülkadir Aksu, Ali Coşkun, Salih Kapusuz vs... Bülent Arınç başkanlık divanında bulunmuyordu ama gücü ve saygınlığı herkesçe bilinen biriydi. Erdoğan adına siyasi çalışma yürüttüklerine ve parti içinde ikilik yarattıklarına inanılan bu ekip Erbakan tarafından tasfiye edilince Abdullah Gül başkanlığında bir muhalefet hareketi başlatıldı. Erdoğan'ın açık desteğiyle yürütülen bu muhalefet hareketi az bir oy farkıyla büyük kongrede başarılı olamadı. Başarılı olunsaydı ne mi olurdu? Abdullah Gül, FP'nin başına genel başkan seçilseydi ve siyasi mücadele gene aynı kulvarda yürümüş olsaydı, bugünkü AK Parti gerçekliği ortaya çıkabilir miydi? Meçhul..

Büyük kongrede alınan yenilgi Erdoğan'ı ve siyaset arkadaşları-

nı o anda üzse bile, son tahlilde önlerini açan bir siyasal gelişmenin öncüsüydü. Abdullah Gül'ün kazandığı bir kongre süreci, Tayyip Erdoğan'ın siyasi geleceğini ne şekilde belirlerdi acaba? Abdullah Gül, Erdoğan'ın siyasi yasağı kalkıncaya kadar 'emanetçi genel başkan' olmayı içine sindirir miydi? O sindirse bile Kutan'ın şahsında 'emanetçi başkan' modeline şiddetle karşı çıkan Erdoğan kendisiyle çelişkiye düşmüş olmaz mıydı?

'Milli Görüş zemini'nde siyaset yapmak, bugünkü gibi bir iktidarı beraberinde getirebilir miydi? Yanıtı meçhul sorular bunlar.

YIL 2003

O şimdi Başbakan. Dünün Erdoğan'ı yok artık. O 'İslami devlet' diyen Erdoğan gitmiş, yerine "Din devletine karşıyım, dinsel milliyetçiliğe hayır!" diyen bir Erdoğan gelmiş. Dün Avrupa Birliği'ne 'Hıristiyan kulübüdür' diyerek karşı çıkan Erdoğan, bugün başbakan sıfatıyla AB ile bütünleşmek için elinden geleni ardına koymamakta kararlı.

Bir ciddi uyarının tam vaktidir. Bu ülkede demokratik seçimlerle iktidara gelenleri muktedir olma gücünden yoksun bırakan 'bürokratik oligarşi'ye karşı meydan okuyan bir başbakan, kendisini protesto eden bir genç kıza kızgınlığını 'muktedirlerin diliyle' sergilememeliydi. Böyle yapmakla inandırıcılığına ciddi gölge düşürdü. O genç kızın 'geçmişte korsan gösterilere katıldığı'nı, zaten 'sicilinin bozuk olduğu'nu söylemek Tayyip Erdoğan'a hiç mi hiç yakışmadı. Keşke hatasını anlayıp özür dileme yürekliliğini gösterebilseydi Başbakan Erdoğan! Bunu da yapmadı nedense. Oysa yanlış bir demeç verdiği için tartışmaya konu olan Tarım Bakanı'nın adına özür dilemesini bilmişti. Çıkıp açık yüreklilikle özür dilemiş olsaydı, işte o zaman herkesin gözünde daha bir büyürdü ve bu ülkede başbakanların da normal vatandaşlardan kamuoyunun önünde özür dileyebileceğini gösteren tarihsel bir ilk örneklik oluştururdu.

Bence Tayyip Erdoğan, daha ilk başkanlık döneminden itibaren kendini bir lider olarak geleceğe hazırlıyordu. Hırslı olduğu kadar akıllıydı da. Kimi zaman hırsı aklının önünden gitmiş olsa bile o her za-

man aklıyla hırsını dizginlemesini bildi. Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde başarılı bir sınav verdi. Hep halktan biri gibi davrandı. Halkın içinde oldu. 'Kasımpaşalı Tayyip' imajını hiç bozmadı. Belediye Başkanı seçildikten sonra bile Kasımpaşa'daki berberinde traş oldu.

Başarılı bir teşkilatçı, güçlü bir hatip ve çok iyi halkla ilişkiler uzmanıydı. Belediye Başkanlığı döneminde kendisini arayanlara, akşamın bir vaktinde kendisi bizzat telefonların başına geçerek yanıt verirdi. Karşıdaki kişi doğrudan arayan kişinin belediye başkanı olduğundan ilkin kuşkuya düşerdi. Cezaevine girdikten sonra Türkiye'nin ve dünyanın her tarafından kendisine gelen mektupları cevaplandırırdı. Düşünebiliyor musunuz, bir Büyükşehir Belediye Başkanı kendisi telefonla bizzat arıyor, Adıyaman'ın bir köyünden veya kasabasından kendisine mektup gönderen genç, yaşlı, kadın erkek, çocuk ayrımı yapmadan herkese yanıt veriyor. Bütün bir oruç ayında hep gecekondularda ve bodrum katlarında kent yoksullarıyla iftarını açıyor. Tayyip Erdoğan efsanesini yaratan özelliklerdir bunlar.

Erdoğan birlikte çalıştığı danışmanlarına ve ekip arkadaşlarına sonsuz güven duyardı. Ekip çalışmasına inanırdı. Ama son sözü söyledikten sonra da herkesin koşulsuz uymasını isterdi. Emin ve kararlı adımlarla hedefe kilitlenirdi. Her liderde varolan benmerkezcilik, onda da belirgin bir biçimde vardır. İl Başkanı olduğu dönemde seçilen belediye başkanlarına, "Aslolan teşkilattır, teşkilatın emrinden çıkmamalısınız!" derdi. Kendisi belediye başkanı olduktan sonra teşkilatı karizması ve gücü sayesinde kendisine bağlamasını bilmişti.

Eskiden fazlasıyla idealistti. Şimdi ise fazlasıyla gerçekçi. Bence idealizm ile gerçekçilik arasındaki köprüyü yeniden inşa etmeye muhtaç görünüyor. Gerçekçilikten yoksun bir idealizm ne kadar ayaklarını yerden keserse insanın, idealizmden yoksun salt bir gerçekçilik ise insanın yüreğini ve ruhunu çürütür zamanla.

PRAGMATİK ERDOĞAN

Erdoğan umumun içinde kendisine yönelik açık eleştirilerden hoşlanmaz. Başbaşa yapılan her eleştiriyi ve öneriyi rahatlıkla alır içsel-

leştirir, ama umumun içinde kendisine yönelik muhalif dozu yüksek eleştiriler karşısında gardını almaktan kaçınmaz. O eleştiri sahiplerine vakti zamanı geldiğinde haddini bildirmesini çok iyi bilir. İstanbul İl Başkanı iken kendisine bir biçimde muhalif olduğunu bildiği kişi ve gruplara karşı bir dönem acımasız davrandığı bilinir. Birlikte çalıştığı danışmanlarına ve ekip arkadaşlarına geniş yetkiler ve olanaklar sağlamak bakımından son derece demokrat, ama yönetmek bakımından olabildiğince otoriter bir kişiliğe sahiptir. Yetenekli insanlarla çalışmayı hep ister, ama yeteneklilerin kendisine her koşulda sadık kalmasını bekler. Bazen onların eleştirilerini veya uyarılarını birilerinin doldurmasıyla sadakatsizlik olarak değerlendirip tavır koyduğu çok görüldü.

Eski dostlarına karşı genelde vefalıdır. Nitekim onların pek çoğunu parlamentoya ve önemli mevkilere taşıdı. Vefayı, körlük derecesinde bir bağlılığa indirgeyen anlayışın, kendisine zarar verdiğini de umarım anlar bir gün. Sadakatin veya bağlılığın ve/ya da dostluğun, aynı zamanda eleştiriyi ve uyarıyı da beraberinde getirmesi gerektiğini unutmaz ve 'haklısın efendimci'lerle çevresinin kuşatılmasına izin vermez dilerim. Erbakan ve çevresine göre Tayyip Erdoğan bir 'hain'. Davaya ve lidere ihanet etmiş bir 'dönek'. ABD destekli bir 'işbirlikçi hain'.

AKP'lilere ve halkın önemli bir kesimine göre ise o bir 'kahraman', eşi menendi az bulunur bir 'efsanevi başkan'....

O şimdi Başbakan. Ama sanırım 'ihanet sendromu' onun içine de gelip yerleşmiş. Yazık! Günün birinde Erbakan'a yaptıklarının biri tarafından kendisine de yapılacağını varsayarak çevresini sadece 'sadık mü'minler'den seçerse ve kendisini eleştiren/uyaran herkese karşı teyakkuz siyaseti izlerse, kaybetmeye mahkûm olur."

Radikal, 06 Temmuz 2003

Bu da 06 Ocak 2014 tarihli gazetelerde yer alan Metiner konuşması... 2003'le 2014 arasında olan her şeyin despotizme ve biat kültürünün yerleşmesine yol aldığının semptomu olarak:

"Genel başkanımız, büyük liderimiz başbakanımız bir irade beyanında bulunmuştur. Kusursuz itaatse biz büyük liderimize kusursuz itaat ediyoruz. Söz verdik bu can bu bende kaldığı sürece söz verdik, ideallerimiz için ölümüne mücadele edeceğiz. Bu şer güçlerinin amacı; 30 Martta Ak Parti'nin oyları düşürülürse hemen genel seçim tartışması başlatacaklar. Cumhurbaşkanlığı seçimini askıya alacaklar. Ak Parti'nin içinde oynuyor, fitne çıkartıyorlar. 3-5 kendini bilmez, 3-5 zaten bizden olmayan insanları bizden ayırtarak Ak Parti'nin özünün parçalandığını, artık başbakanın da yolun sonuna geldiğini anlatmaya çalışıyorlar. Böyle bir algı operasyonuyla karşı karşıyayız. Yargıyı bu yüzden ayırt ediyorlar. Yargı, emniyet darbesi hepsini boşa çıkartacağız. Nasıl çıkartacağız biliyor musunuz? 30 Mart'ta o sandıkları patlattığımız zaman. Uhud harbinin en şiddetli olduğu andır. Bir haber uçurulur ve denilir ki; 'Allah'ın resulü öldürüldü.' Ne oldu? O has sahabeler o yürekli insanlar peygamberin etrafında kenetlenirler. Ölümüne arkasında dururlar. Çünkü biat etmiş, söz vermişlerdir. Kendi cesetleri çiğnenmeden Resulullah'ın cesedine hiç kimsenin parmağı dahi dokundurmayacaklarına dahi söz vermişlerdi. Ama diğerleri topuklarının üzerinde gitsin geriye dönmüşlerdir. Şimdi aynı şeyi Ak Parti'nin içinden birilerine yaptırma çalışıyorlar. Giden gitsin biz arınarak güçleneceğiz. Asla rahatsızlık duymuyoruz, giden, o ihanetçilerin gidişlerinden hiçbir rahatsızlık duymuyoruz. İçimizdeki çürükler temizlensin, has kardeşlerimiz bu davanın has yiğitleri kalsın. Biz onlarla yol yürümeyebiliriz. Ama size şunu söyleyeyim ayeti kelime iner der ki; 'Kim ki Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür.' Muhammed ölür veya öldürülürse siz topuklarınızın üzerinde geriye mi döneceksiniz? Biz liderimizi seviyoruz. Biz liderimize sadakatle bağlıyız. Ama o birileri ne diyorlar bizim liderimize taptığımızı söylüyorlar. Bunu diyenler de dini kisveli arkadaş, dostlarımız. Yazıklar olsun biz tapmıyoruz. Ama liderimize sadakatle bağlıyız. İkisinin arasındaki farkı bilmiyorlarsa Uhud harbine baksınlar Uhud harbinden sonra inan ayeti kelimeye baksınlar."

ÜÇ:

‘YENİ MUHİT’

28 ŞUBAT YA DA 'İSLAMCILAR'IN 'DEVLET'LE İMTİHANI

Balıkesir'in Susurluk ilçesinde 3 Kasım 1996 günü İstanbul'a doğru yol alan bir mercedes otomobil benzin istasyonundan ana yola çıkan bir kamyona arkadan çarptı. Otomobilin içindeki dört kişiden üçü öldü. Bir kişi ise ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldı.

Akşam haberlerinde ve gazetelerde 'trafik canavarı' eşliğinde sunulup geçiştirilebilecek bir kaza, ölenlerin ve yaralının kimlikleri belirginleştiğinde ürkütücü bir 'derin devlet' resmine dönüşmüştü. Ölenler; İstanbul eski Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay adıyla düzenlenmiş kimlik taşıyan ve Interpol tarafından kırmızı bültenle aranan katliam sanığı Abdullah Çatlı, Çatlı'nın sevgilisi Gonca Us, yaralı olarak hastaneye kaldırılan kişi ise DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak'tı.

İzleyen süreçte medyanın 'siyasetçi-polis-mafya' üçgeniyle ilgili yaptığı haberleri ihbar kabul eden İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığı 11 Kasım 1996 tarihinde 'cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak' suçundan soruşturma açtı. Ortaya çıkan bağlantılar Cumhurbaşkanlığı'ndan adli birimlere değin devletin hemen her kademesinde araştırma konusu yapıldı. İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığı, bu iddialarda adı geçince istifa eden dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar ile Bucak'ın doku-

nulmazlıklarının kaldırılması için hazırladığı fezlekeyi 11 Şubat 1997 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na gönderdi.

Her iki isim de 1999 seçimlerinde yeniden milletvekili seçildiler ve yargılanmaları ile ilgili süreç 3 Mayıs 1999 tarihinde durduruldu.[34]

Susurluk kazası 'Devlet'in işleyişine ve iş görüşüne dair önemli bir perdeyi araladı.

1997 yılının Şubat ayı üzerinde özellikle durmak gerekli. Şubat'ın hemen başında, simgesel değeri yüksek olaylar gerçekleşti. Bunlardan biri İtalya'dan birörnek 'temiz toplum' talebiyle, 'Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi' idi. İnsanlar yurt çapında ve saat 21.00'i vurduğunda ışıkları bir dakika için söndürüp yakıyorlardı. 1 Şubat gecesi başlayan eylem bir ay boyunca devam etti.

3 Kasım 1996 tarihinden, 'derin ilişkilerin' perdesini aralayan Susurluk kazasından 28 Şubat 1997 tarihine; 'postmodern darbe'nin çerçeve metnine kavuştuğu ünlü MGK toplantısına değin geçen süreçle ilgili farklı bir okumayı Umur Talu yazdı:

> "... Ben size başka bir okuma parçası önereyim. Paralel okuma.
>
> 1. Susurluk'ta, 3 Kasım 1996'da bir 'kaza' oldu. Polis şefi, 'PKK'ya karşı korucu aşiret'ten milletvekili, yıllardır katliamdan aranan, Ağca'nın cinayet ve firar işlerine bulaşmış, CIA Gladio bağlantılarına dair kokular çıkmış, sahte isimli bir 'derin devlet ülkücüsü' aynı otoda, ikisi ölü, biri yaralı ortaya çıktı.
>
> 2. 'Derin devlet-mafya-faili meçhuller' türü ilişkilere dair ciddi bir ipucu yani.
>
> 3. Medya üstüne gitti; siyasi partiler de... Cumhurbaş-

34) *Milliyet, 12.02.2001*

kanı Demirel bile 'nereye giderse gitsin' dedi ve hemen, 26 Kasım 1996'da Meclis'te komisyon kuruldu. Başkanı, bugün de Meclis'te bu konularda hassas olan Mehmet Elkatmış idi.

4. 1 Şubat 1997'den itibaren, o güne dek Türkiye'de nadir olan bir şey başladı. 'Sürekli aydınlık için 1 dakika karanlık' eylemi, sivil toplum hareketi, daha doğrusu bir toplum hareketi ve talebi olarak büyüdü. Amacı, 'derin devlet pislikleri'nin ortaya çıkmasıydı.

5. Devlete karşı tehlike sayılsa da aslında 'Devlet adamı' olan Erbakan, koalisyon ortağı Çiller'i de korumak, onların 'derin ilişkileri'ni gizleyebilmek, ama asıl devleti kollamak üzere meseleye 'fasa fiso' dedi.

6. Ama Medya, halk ve kimi parlamenterler bu işi kurcalamak, kimi hukuk adamları gideceği yere kadar gitmek arzusundaydı ki...

7. Tarihi en başarılı 'kitle hareketi saptırma' operasyonlarından biriyle, halk tepkisi, medya ve siyaset ilgisi 'derin işler'den alınıp hükümete yöneltildi.

8. 28 Şubat 1997'de 'İrticaa karşı' askeri müdahale yahut 'postmodern darbe' oldu.

9. Bildirinin 'laiklik hassasiyeti' taşıyan maddelerinin ardından sonlarda şu yazar: "1997'de AB'ye üye olacak ülkeler listesine girmeyi öncelikli hedef olarak sürdürdüğü bir dönemde... Demokrasimiz hakkında kuşkulara yol açacak ve yurtdışındaki imaj ve itibarı zedeleyecek her türlü spekülasyona son vermek gerektiği..."

10. Nitekim, sonraki hükümet dönemindeki Susurluk Raporu'na da rağmen, 'Susurluk spekülasyonu'na son verildi, 'Gittiği yere kadar gitmesi' engellendi. Adeta, 28 Şubat'ın bir (yahut ilk) önceliği de, 1 Şubat'ta başlayan 'toplum hareketi'nin durdurulması ve Susurluk'u sadece 'kimi

polislerin mafya ilişkileri'ne hapsetmekti."[35]

'Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık' eyleminin başladığı gece, Ankara'ya otuz kilometre uzaklıktaki Sincan'da, Refah Partili Belediye Başkanı Bekir Yıldız, bu topraklarda yüzyıllardır dinmeyen dertlere sebep olmuş, zaman zaman uyutulsa da hemen hep alevlenmeye hazır bir siyasal çerçeveyi, bu kez heterodoksinin değil, ortodoksinin perspektifinden ve yeniden sahneliyordu: İran eksenli siyasaya Anadolu'dan selam vermek. Bekir Yıldız, İran Devrimi'nin lideri Ayetullah Humeyni'nin başlattığı 'siyonistlerce işgal edilmiş Kudüs'ü anma' geleneğini Ankara'nın kulağının dibinde başlatıyordu. Üstelik anma gecesi, Ayetullah Humeyni'nin Avrupa'dan, sürgün yerinden ülkesine döndüğü geceye denk düşürülmüştü.

Gecenin onur konuğu İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'ydi.

O gecenin yankısı gecikmedi. Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı komutanlarla bir değerlendirme yapıyor ve "İşte gerçek yüzleri" diyordu.

4 Şubat sabahı ise Sincan sokaklarından tanklar geçti. Herkes Türkiye'nin yeni bir darbeyle karşı karşıya olduğunu düşünürken, Genelkurmay Başkanlığı bunun darbe değil, 'tatbikat' olduğunu açıkladı. Yaşananlar anımsandığında işin tatbikat düzeyinde kalmadığı biliniyor. Sonradan bir tanımlamayla 'postmodern bir darbe' gerçekleşmişti.

Bunların yaşandığı günlerde, Türkiye gergin bir ipe dönüşürken Erbakan başta, RP'nin aksakallıları toplumsal muhalefeti de karşılarına almaya devam ettiler. Erbakan 10 Şubat'ta partililerle Ramazan Bayramı dolayısıyla bayramlaşırken, Susurluk kazasında ortaya çıkan karanlık ilişkileri protesto edenleri 'bazı

35) *Umur Talu, Söyle bana, niçin?, Sabah, 26.02.2006*

parazitler' olarak tanımladı. 1993 Temmuz'undaki Sivas Katliamı nedeniyle yargılananların gönüllü avukatı Şevket Kazan ise aynı eylem için "muhalefet çocukça şeylerle uğraşıyor. Elektrikleri söndürerek mum söndü oynuyorlar..." diyecekti. Alevi dernekleri büyük bir tepki gösterince, üstü örtük söylediğini daha açık söylemişti: "Benim mum söndürme lafımı getirip, Alevilerin ananesinde olan bir şeye bağlıyorlar." Kazan'ın söyledikleri, 28 Şubat günü yapılan MGK toplantısında askerlerce anılacak ve konudan rahatsızlık bildirilecekti.

'Kudüs Gecesi'nin yapıldığı mekanı görüntülemek için meydana giden İnterStar muhabiri Işın Gürel saldırıya uğradı, görüntüler televizyonda yayınlandığında Gürel 28 Şubat'ın sembol kişilerinden biri haline geldi.

Aynı günlerde Bekir Yıldız ile birlikte on kişi tutuklandı ve cezaevine konuldu.

15 Şubat'ta yirmi bin kadın 'Şeriata Hayır' yürüyüşü yaptı.

Milli Gazete'nin ertesi günkü manşeti 'Feminist provokasyon' idi.

Bu gergin günler doruk noktasına Milli Güvenlik Kurulu toplantısının yapılacağı 28 Şubat gününde ulaştı. MGK toplantısı, Erbakan'ın yalnız 'Devlet' katında değil, 'Hoca' bilip izleyenleri katında da tam bir güçten düşürülmesi, iktidarının 'hadım edilmesi' ile sonuçlandı. Verilen kararların sonuçlarını Erbakan Hoca'nın sezdiği ve epey tedirginlikle karşıladığı anlaşılıyor.[36]

36) O toplantıda yaşananları Hakan Akpınar'ın Postmodern Darbenin Öyküsü kitabından aktarıyorum:

"... ilk sözü Deniz Kuvvetleri Komutanı Erkaya aldı. Önünde yığınla dosya ve birkaç kitap vardı. İrticai akımların güçlendiğini söylerken, açıkça RP'nin bu akımlarla iç içe olduğunu vurguluyordu. Erkaya, "Laik Cumhuriyet ile Atatürk ilke ve inkilapları ciddi bir tehdit altındadır" dedikten sonra eline bir kitap aldı. Kitabın daha önceden işaretlenmiş bir sayfasını açtı ve bir alıntı okudu. Alıntıda, "RP için çalışmazsan patates dinindensin" sözlerini yüksek ve tane tane okurken, hayretle yüklü bir ses geldi Cumhurbaşkanı'nın oturduğu yönden.

Erbakan, endişesinde haklıydı. Yalnız bu kararlar değil, sonrasında yaşananlar Hoca'nın ülke çapındaki iktidarını sona erdirirken, buna paralel olarak bir şeye daha yol açtı: Parti içi

---

Cumhurbaşkanı Demirel, "Kim söylemiş bunu" diye soruyordu şaşkın bir yüz ifadesiyle. O anda kısa bir sessizlik oldu. Oramiral Erkaya, doğrudan Erbakan'a bakarak, "Sayın Başbakan efendim" deyince, Cumhurbaşkanı'nın şaşkınlığı bir kat daha artmıştı. MGK'nın bütün üyelerinin gözleri Erbakan'ın üzerindeydi. Karşı sırada bulunan Erbakan hemen atıldı. Şaşkındı, "Ben böyle bir şey söylemedim, bu yayınları da mahkemeye verdik. Bu yalan beyandır. Böyle bir şey söylememiz mümkün değil" diyerek kendini savundu…

…Salvolar dinmek bilmiyordu. Kapalı kapılar ardında askerler Başbakan Erbakan'ı suçluyorlardı. Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal da sert bir konuşma yaptı… Ordunun bazı çevreler tarafından "dinsizmiş gibi gösterilmesinden rahatsız olduğunu" söyledi…

…Sonra sözü Çiller aldı… Çiller, toplantıda askerlere mesaj vererek, "Biz bu hükümette DYP olarak laikliğin teminatıyız. Rejimi değiştirme yönündeki tüm gayretler karşısında bizi bulur" diyerek, güvence vermeye çalışıyordu.

DYP liderinden sonra o ana kadar susan Erbakan konuşmaya başladı. Önce kendilerinin "Rejimi değiştirme gayreti içinde olmadıklarını" söyledi ve bu iddiaların, "Beslenme hortumları kesilmiş medya gurupları tarafından şişirildiğini" öne sürdü.

Başbakan, hükümetin halkın beklentileri doğrultusunda kurulduğunu söyleyerek, başarılı icraatlar yapıldığını vurguladı… Batıdaki laik uygulamaların doğru olduğunu savunan Erbakan, çantasından çıkardığı laiklikle ilgili tanımları okuyarak, askerlere yanıt vermeye çalıştı. İlginç olan Erbakan'ın o gece askerlerin RP'ye yönelttiği eleştirilere yanıt vermek yerine, hükümetin çalışmaları hakkında brifing verircesine konuşmasıydı…

Başbakan'ın konuşmasına ilk müdahale, o gece askeri kanadın sözcüsü gibi davranan Güven Erkaya'dan geldi. Erkaya, ciddi ve soğuk bir ifadeyle Demirel'e bakarak, "Sayın Cumhurbaşkanım, konumuz icraatın içinden değil, irtica. Biz bu konuya cevap verilmesini istiyoruz" dedi…

Komutanlar, laikliğin korunması için uygulamaya sokulmasını istedikleri kararların hükümet tarafından hemen uygulamaya sokulmasını istediklerinde gece yarısı olmuştu. MGK Genel Sekreterliği'nin hazırladığı 22 maddelik taslak bir paket vardı ortada… Temel eğitim beş yıldan kesintisiz olarak sekiz yıla çıkarılacaktı. Özel Kuran kursları kapatılacak, yeni açılacak olanlar da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanacaktı. 163'üncü maddenin kaldırılmasının yarattığı hukuksal boşlukların doldurulması için yasal düzenleme yapılacak ve irticai-dinci akımlara karşı kişiler için yeni yasalar çıkarılacaktı.

Erbakan endişelenmişti. Bu kararların bazılarının partisinin tabanında rahatsızlık yaratacağını söyleyen Başbakan Erbakan, kararların tek tek maddeler halinde verilmemesini istedi ve Cumhurbaşkanı'na, "Bu kararları en küçük detayına kadar vermek yerine genel ifadelerle oluşturalım, çünkü bu tabanıma karşı beni son derece müşkül bir duruma sokar" dedi…

Cumhurbaşkanı'nın da isteğiyle, kararlar dizgesinde birbiriyle aynı anlam ve yönelimleri içeren bazı kararlar birleştirilince, tedbirler 18 maddeye indi…"

Hakan Akpınar, Postmodern Darbenin Öyküsü, Ümit Yayıncılı Şubat 2011, Ankara, syf 196-202

iktidarını da sarstı. 18 Nisan tarihinde, Erbakan Kurban Bayramı'nda Arabistan'daydı. Bayram sabahı Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek'in, 'halkla bayramlaşırken' Artvin'de yaptığı konuşma akşam haberlerinde tüm Türkiye'de yankılandı:

> "... Şu anda bir büyüğümüz orada, torunlarıyla beraber misafir. Türkiye'den gelenlerin eline Mekke'de bir broşür veriyorlar. Diyor ki, bir ülkede şeriat yasaları dışında bir başka kanun varsa dinden çıkmış olursun. Vay vay. Kim sana bunları söylüyor. Arap gibi olacaksın. Arabistan gibi olacaksın. Ulan pezevenk dinde Krallık var mı? Bana söyleyin. Adam olan gidip krala misafir olmaz. Kusura bakmayın, adam olan sülalesini oraya devletin bilmem nesini kiralayıp da misafir götürmez. Ben bunu kabul etmiyorum. Başbakan değil bilmem ne bakanı olursa olsun. 13 sene PKK ile mücadele etmişsem, bunlarla da mücadele edeceğim."

Bir komutan Milli Görüşçüler'in deyişiyle 'Dünyada eli, Hacerü'l- Esved taşından bile çok öpülen tek kişi' olan Hoca'ya en hafifinden 'adam değilsin' diyordu. O günlerde Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı NATO Askeri Komite Toplantısı için Brüksel'deydi. Yerine vekalet eden Orgeneral Köksal, memlekette Müslüm Gürses ile birlikte 'babalık'a en çok yakıştırılmış Cumhurbaşkanı Demirel'i ziyareti sonrası yaptığı açıklamada Tuğgeneral Osman Özbek'e destek verdi:

"Kimsenin ağzına fermuar çekecek değiliz."[37]

Oysa bu kelimelerin, daha sonra gündeme gelen ünlü 'Andıç' belgesi ile birlikte düşünüldüğünde, epey insanın ağzına fermuar çekileceğinin işareti olduğu artık biliniyor.

25 Nisan 1998'de memleketin iki büyük gazetesi, Hürriyet ve

37) *Akpınar, agy, syf 241-242*

Sabah, PKK'nın önde gelen isimlerinden Şemdin Sakık'ın ifadelerini yayınladılar. Sakık'ın gazetelerde yayınlanmış ifadelerine göre Refah Partisi, Halkın Demokrasi Partisi, İnsan Hakları Derneği gibi kurumlar PKK ile işbirliği içindeydiler, İHD Başkanı Akın Birdal, Abdullah Öcalan'dan direktifler alıyordu, hatta Türk basınında Öcalan'dan gelen emirlere göre davranan gazeteciler vardı; Mahir Kaynak, Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand, Yalçın Küçük gibi isimler sayılıyordu... Bu haberleri takip eden günlerde Akın Birdal silahlı saldırıya uğrayacak, Birand, Kaynak ve Çandar'ın yazılarına 'fermuar çekilecek'ti.

Şemdin Sakık mahkeme karşısına çıktığında hiçbir zaman bu iddialarda bulunmadığını ve yazılıp çizilenlerin kendi ifadeleri olmadığını söyledi.

'Alçakları tanıyalım' yazısını yazan Oktay Ekşi, ikinci bir yazı ile suçladığı meslektaşlarından ve okurlardan özür diledi.

Sabah gazetesi köşe yazarlarından Can Ataklı, Öküz dergisine verdiği söyleşide 28 Şubat sürecinde medyada boy gösteren 'haberlerin yüzde doksanının yalan' olduğunu söyledi.

Nazlı Ilıcak, 21 Ekim 2000 tarihli Yeni Şafak gazetesinde, 25 Nisan 1998'te gazetelerde yayınlanan ifadelerin Genelkurmay İstihbarat Dairesi'nde hazırlandığını ve servis edildiğini yazdı.

Genelkurmay, Andıç belgesinin varlığını kabul etti...

Susurluk kazası ile başlayan, 28 Şubat kararları ve sonrasıyla devam eden, Erbakan ve çevresinin 'fasa-fiso' ve benzeri nitelemelerle karşıladıkları sürecin toplumsal sistemde 'kartların yeniden karılması'yla sonuçlandığı, Erbakan'ı ise 'oğulları' nezdinde bile güçsüz düşürdüğü artık aşikâr. Oğullar'ın bir bölümü ise 3 Kasım 2002'de, doğru kartları sürerek ve bir 'oy patlaması' ile iktidara geldi.

Büyük bir 'Türkiye dersi' ile birlikte...

Bu derse giriş için Şerif Mardin'in 'Operasyonel Kodlarda Süreklilik, Kırılma ve Yeniden İnşa: Dün ve Bugün Türk İslâmî İstisnacılığı' başlıklı makalesini analım.[38]

Mardin, makalesinde, Türkiye'de din-devlet, din-toplum ilişkisinde ortaya çıkan söylemde, 'Arap-Selefî İslâmı'nda görülmeyen bir başkalığın olduğunu ileri sürmekte ve bunu, 'Osmanlı-Türk istisnacılığı' olarak kavramlaştırmaktadır. Orta Asya kökenli halkta varolan siyasî kültürünün Osmanlı'da devam eden özellikleri ile İslâmın kolektif teşkilatlanmaya verdiği 'icazet'in Osmanlı İmparatorluğu'nun 'paylaşılan zımnî arka planındaki başta gelen kavramlardan' biri olduğunu belirtmektedir. Mardin'in, iki ayrı kökensel birikimin buluşmasına yaptığı vurguyla, bizim bu kitapta değindiğimiz ve başka bir düzlemde 'Anadolu ruhsallığı' olarak kavramlaştırdığımız 'istisnacılık' uyumludur.

Mardin'in incelemesi, özel olarak, Cumhuriyet döneminde İslamcı siyasetin gövdesine yerleşmiş ve Erbakan'dan Erdoğan'a uzanan çizgiyi biçimlendirmiş olan Nakşibendilik'in evrimi üzerinde duruyor. Nakşibendilik tarikatının gelişim öyküsünün, özellikle Cumhuriyet döneminde, belli 'kırılmalar' ile nasıl bir uyum süreci olduğunun altı çizilmektedir.

Şunları yazmaktadır, Mardin:

> "Bütün diğer İslâmî tarikatlarda olduğu üzere Nakşibendiliğin de işler kodu 'ağ kurulumu'dur. 'Yeniden inşa' kavramı ile, bu kodların her birinin zamanla değiştiği ve sonunda siyaset alanına dönüştüklerinin altını çiziyorum. 'İstisnacılık' ise bu tamamen özel diyalektiğin Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye'de İslâm'a vurduğu damgadır."[39]

38) *Şerif Mardin, Operasyonel Kodlarda Süreklilik, Kırılma ve Yeniden İnşa: Dün ve Bugün Türk İslâmî İstisnacılığı, Çev. Birgül Koçak, Doğu Batı Dergisi, sayı: 31, Şubat 2005*

39) *Mardin, agy, syf 34*

Burada, Mardin'in deyişiyle, 'Bizi Recep Tayyip Erdoğan'a götüren Nakşibendi çizgisi' üzerinde duracağız. Söz konusu süreçte belirleyici kişilik Mehmed Zahid Kotku olmuştur. Kotku, sorumluluğunu üstlendiği Nakşibendi kolunun gücünü 1960'lardan başlayarak artırmıştı. O dönemde üniversite öğrencilerinden bir gurubun onun etrafında toplandıkları biliniyor. Bu gurubun kimi üyeleri, Turgut Özal DTP başkanı iken etkinlik alanı buldular. Milli Nizam Partisi ve daha sonra yerine kurulan Milli Selamet Partisi Kotku'nun himayesinde kuruldu. Kotku, İslamcı siyasette temel stratejinin de belirleyicisi olmuştu. Bu stratejinin temel öğeleri; devleti düşman olarak görmemek, siyaset, medya ve endüstride hakimiyet alanları yaratmaktı.[40]

---

40) Yeni Şafak gazetesinin ve Kanal 7 televizyonunun Erdoğan'ın siyaset macerasına katkısı bu uzun soluklu birikimden dersler çıkartıldığının en önemli kanıtları olsa gerek. 'Ağ kurulumu'nu, İslami çevrenin dışına taşırma, güç biriktirmeye yönelik işletmeye iyi bir örnek '28 Şubat süreci mağdurları'nın sözüne bu iki medya kuruluşunun ev sahipliği yapmasıydı.

Aşağıdaki haber Radikal'den. Başlığı: 'Kanal 7 böyle kurulmuş'.

'Bu mesele şu anda namazdan önemli' başlığıyla da yayınlanabilirdi…

"Kanal D'de dün gece yayımlanan '32. Gün' programı Avrupa'da çalışan binlerce Türk işçisinden 'yatırım yapmak' için topladığı yüz milyonlarca markı batırarak iflasın eşiğine gelen Kombassan'ın patronu Haşim Bayram'ın o dönemlerde Refah Partisi'nin televizyonu Kanal 7'nin kuruluş çalışmalarına da aktif olarak katıldığını ve bunun için Almanya'da camilerde para topladığını ortaya çıkardı. Programda 7 Mayıs 1993'te Refah Partisinin kurucularından dönemin Sivas Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu ve Haşim Bayram'ın Millli Gençlik Vakfı'na bağlı Hannover Ayasofya Camii'nde yaptıkları pazarlama toplantısından görüntüler yer alıyor. Toplantıda Karamollaoğlu, Bayram'a kefil olduğunu söylüyor ve gerekeni yapmalarını istiyor. Ardından sözü alan Bayram televizyon kadar etkili silah olmadığını belirterek pazarlama nutkuna başlıyor: Bismillahirrahmanirrahim. İlk önce hepinizi muhabbetle selamlıyorum. Esselamünaleyküm. Ocak sonlarına doğru buraya gelmiştik, sizlerle kısa bir sohbet yaptım. O zaman çoluğumuz var, çocuğumuz var dostumuz ahbabımız var, birlikte utanmadan seyredebileceğimiz bir TV kanalı çalışmalarının yapıldığını söylemiştim. Ve bu TV için de arada bir geleceğimi belirtmiştim o zaman. Muhterem kardeşlerim, 20. asrın son zamanlarına yaklaştığımız çağımızda TV kadar etkili silah kesinlikle yoktur…

….

İsteyen girer. Ben özellikle şunu rica ediyorum. Ya geliyor, hocadan ya da şirketten, bizi hislendiriyor, efendim ondan sonra, bu heyecanla bir şeyler topluyorlar, ben bunu çok duyduğum için gittiğim yerlerde, yani bu çok bu televizyon için değil de böyle günlük sohbetlerde; valla hocam diyorlar, karılarımızın kolundan, boynundan altını çıkarmana razıyız. Böyle istemiyoruz.

Şerif Mardin, 'devlete devlet olarak' olumlu bakışa dair Kotku'nun söyleminde olgunlaşmış halin gerçekte tüm Nakşibendi geleneğinin bir parçası olduğunu da ekliyor.

Kotku 1980 yılında öldüğünde yerine damadı Esat Coşan geçti ve Erbakan'ın aşırı siyaset-içi söyleminin yanında ve zaman zaman karşısında 'İslâm'ın bir kültür olarak gücünü vurgulayarak yeni bir çizgiyi' geliştirdi; çıkardığı dergilerde güncel sivil toplum tartışmalarının merkezde yer aldığı bir söylem oluşturuldu. Mardin, Recep Tayyip Erdoğan'ın Milli Selamet Partisi ile bağlarının özellikle Esat Coşan'ın çevresinden geçerek güçlendiğini yazıyor.[41] Yine Recep Tayyip Erdoğan'ın ka-

---

Eğer televizyon bu kanalı istiyorsak, Allah rızası için, çoluğumuzun, çocuğumuzun o zararlı yayınlardan, kurtulmasını istiyorsanız, gerçek haberlere bir an evvel tanışmak istiyorsanız, efendim bu namussuzlardan, bu dünyayı kasıp kavuran zalimlerden bir an evvel kurtulmak istiyorsanız, televizyon kadar etkili bir silah yok...

Haşim Bayram'ın gurbetçilere verdiği nutuk ve soruların yanıtlanmasının ardından sıra hisse satışına geliyor. Ancak camidekilerin namaza durmak istemeleri üzerine Ayasofya Camii Derneği Başkanı Hüseyin Işık cemaate şöyle sesleniyor: "Şimdi ben bir teklifte bulunacağım. Hocamdan Allah razı olsun, Mustafa kardeşten de. Şimdi namaza durmayacağız. Bu mesele şu anda namazdan önemli. Namazı biraz geciktirsek de sonra da olabilir. Şimdi biz hepimiz, başta ben olmak üzere sıraya geçeceğiz. Ben öyle istiyorum. Mustafa kardeş de öyle istiyor. Siz nasıl istiyorsunuz? Bana göre en güzeli budur. Sıraya geçeceğiz. Oradan hepimiz ismimizi yazdıracağız. Ve ondan sonra dönüp gelip namazımızı kılacağız.

Radikal, 14.10.2005

41) Başbakan'ın Avustralya merakı nereden kaynaklanıyor? BAŞBAKAN Recep Tayyip Erdoğan'ın Yeni Zelanda ve Avustralya gezilerini izleyen arkadaşımız Turan Yılmaz'ın dün geçtiği bir haber dikkatimi çekti. Meğerse bu gezi, Başbakan'ın bölgeye yaptığı ikinci geziymiş. Erdoğan, beş yıl önce hapisten çıktıktan dört ay sonra eşiyle birlikte Avustralya ve Yeni Zelanda'ya iki haftalık bir gezi yapmış.

Başbakan o zamanki gezisi sırasında Yeni Zelanda'da yerleşik Kázım Ateş'in misafiri olmuş.

Bu haberi okuyunca ister istemez aklıma geçenlerde Hürriyet'te yayınlanan bir haber geldi. Haber Korkut Özal'ın, İskender Paşa Cemaati'nin lideri ve Nakşibendi Şeyhi Mehmet Zahit Kotku ile kurduğu 'rabıta' ile ilgiliydi. Kotku önde gelen bir Nakşibendi şeyhiydi. Ölümünden sonra tarikatteki yerini damadı Prof. Dr. Mahmut Esad Coşan'a bırakmıştı. Coşan, bir trafik kazasında yaşama veda edene kadar Avustralya'da yaşadı. Halen de İskender Paşa Cemaati'nin Avustralya'daki faaliyetleri sürüyor. Turan Yılmaz'ın haberiyle eski bilgilerimi bir araya getirince Başbakan Erdoğan'ın hapisten çıkar çıkmaz

riyeri boyunca perdenin arkasında yer almış Birlik Vakfı'nı da anıyor. Turgut Özal gibi Nakşibendi olan ağabeyi Korkut Özal, farklı siyasal partilere dağılan dindarları bir oluşum altında toplamak için bu vakfın kuruluşuna önayak olmuştu. Bunun anlamı ise İslamcı hareketin yeni bir siyasallaşma ve 'ağ kurulumu'na kavuşması demekti. Recep Tayyip Erdoğan 1994 yılında Büyükşehir Belediye Başkanı olduğunda kadrosundaki 'Layıklar'ı büyük bölümüyle bu 'ağ'dan seçmiş olmalı...

Hatta, Başbakan olduğunda eğitim, sağlık gibi alanlarda yaşanan hızlı kadrolaşmada bu ağın tekrar işlerlik kazanıp kazanmadığı önemli bir soru...

Şerif Mardin, Milli Nizam, Milli Selamet ve Refah Partileri ile sonradan kurulan Fazilet, Saadet ve AKP arasında temel bir ayrımdan söz ediyor. İlk üç partinin amacı 'devleti ele geçirmek ve devleti kullanarak Cumhuriyet'in merkeziliğine uydurulacak değişimlerle sınırlı kalmak' iken, sonradan kurulan üç parti "Dünya ekonomisi ve liberalizm ile daha uyumlu bir duruş sergilemişlerdi."

İlginç olan; Mardin'in bu dönüşümde 28 Şubat'a hiçbir vurgu yapmaması, bu 'hadise'yi 'Nakşibendiliği teslim alan modern yapılanmacı gücün kendisi' olarak görmesidir.

Bu yok sayma, unutma gayreti Başbakan Erdoğan'ın söyleminde de belirgindir:

> "Ben diyorum ki, demokrasiye inanmış insanlar olarak artık biz şu 28 Şubat sürecini unutalım. Bunu konuşmayalım. Yani, bunu konuştukça o süreci ayakta tutarız. Bunu ayakta tutmanın anlamı yoktur. Türkiye artık 28 Şubat'ları aşmıştır, aşmalıdır. Niye? Bu Avrupa Birliği sü-

dünyanın öbür ucuna gitme nedenini merak ettim. Acaba Başbakan, Esad Coşan'dan, yeni kuracağı parti için 'icazet almak' için mi oraya gitmişti diye düşündüm..."
Mehmet Y. Yılmaz, Hürriyet, 06.12.2005

> reciyle ilgili artık çok ciddi bir sürece girmiştir Türkiye. Böyle bir süreci yaşayan Türkiye'nin hala 28 Şubat süreçlerini konuşması, tartışması artık bu gelir mi, gelmez mi, bunu devamlı gündemde tutmak, öyle zannediyorum ki, bizler için demokrasi noktasında tartışmaların hala hızla devam ettiği anlamına gelir."[42]

Unutma-unutturma gayreti ile deneyimin travmatik doğası arasındaki ilişki ise ruhbilimin abecelerindendir.

Başlangıçta sözünü ettiğimiz 'Türkiye dersi'ne dönersek:

Mardin'in belirttiği gibi, İslamcı siyasaya damgasını vurmuş Nakşibendilik'in temel kabullerinden biri devletin kendiliğinden-iyiliği, 28 Şubat ile önemli bir zedelenmeye uğramıştır. Devlet'in en yüksek kademelerinde, 'irtica öncelikli tehdit' sözü dile getirilmiştir. Yakın Türkiye tarihinde ilk kez İslamcılar, Devlet'in ideolojik aygıtlarıyla üzerine yürüdüğü ana kadrolar olmuştur.

Bu ideolojik dönüşüm, Devlet'i de etkisi altında bulunduran uluslararası güçlerle İslamcı kadroların daha sonraki yakınlaşmasının en önemli dinamiklerinden biridir.

Althusser'i anarak söylersek, 28 Şubat'ın İslami siyaset kadrolarında nasıl bir epistemolojik kopuşa yol açtığını, şaşırtıcı değil, aksakallılardan olmasa da büyük ağabeylikle Hoca'ya en yakın olmuşlardan Bülent Arınç "Beni 28 Şubat AB'ci yaptı" diyerek, güzel bir şekilde açıklamıştı:

> "Meclis Başkanı Bülent Arınç, "Ben eskiden Avrupa Birliği diyenlere vatan haini gözüyle bakardım" dediğinde, gazetecilik refleksiyle, "Ne zamana kadar?" diye soruverdim. Arınç duraksamadan "28 Şubat sürecine kadar" diye yanıtladı...
>
> "28 Şubat'a dek, AB'ye düşmandım. Türkiye'nin AB

42) *Türk Siyasetinde Bir Kasımpaşalı Tayyip Erdoğan, Bilal Çetin, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003, syf 33*

üyeliğinden söz etmeyi vatana ihanet sayardım. Ancak bu bizim gözümüzü açan, adeta turnusol kâğıdı gibi bir süreç oldu. Ben 1995 yılında parlamentoya girdim. Bazı olayları bizzat yaşadım. Başkaları yatağında rahat yatarken, ben uyuyamıyordum. Gelişmeleri kendi içimizde değerlendirdik ve bir karara vardık. 28 Şubat sürecinde yaşadıklarım, beni AB hedefine gitme konusunda ikna etti. Bu hedefe gitme gereğine inandım."

... Daha önce Erdoğan ve AK Parti'nin çekirdek üçlüsünün diğer ismi Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de, değişik vesilelerle 28 Şubat sürecinin kendileri açısından Erbakan'ın Milli Görüş çizgisinden siyaseten kopmalarında rol oynadığını söylemişlerdi. Ancak hiçbiri, Arınç'ınki kadar açık ifade edilmiş sözler değildi. Peki bu hesaplaşmanın kökeninde ne vardı? Arınç devam etti:

"Bizde farklı bir devlet anlayışı vardı; leviatan (eski inançlardaki ejderha), çatık kaşlı, akla jandarma, polis getiren... Anladık ki, kutsal devleti reddeden, bireyi daha çok koruyan, ona hizmet götüren anlayış gerekli. Önemli olan birey; bireyin refahı, huzurudur. Devlet bunu sağlayacaksa, bireyin hizmetindedir. AB hedefine böyle inandık. Özgür dünyada yer almak, böyle özetlenebilir." Neye niyet, neye kısmet? Milli Görüş'ün devlet kademelerine hâkim olması iddiası ve irtica ile mücadele ideolojik motifi üzerine kurulu 28 Şubat süreci, en sıkı Milli Görüşçülerden Bülent Arınç'ın 'demokratik doğruları', o güne dek Erbakan gibi Hıristiyan kulübü olarak gördüğü ve 'Onlar ortak, biz pazar' sloganıyla reddettiği AB üyeliği hedefinde bulmasını sağlamıştı. Arınç'ın 28 Şubat'tan çıkardığı ders bu olmuştu..."[43]

Yeni bi'at kanallarıyla birlikte, 'Nakşibendiliği teslim alan

43) *Murat Yetkin, Radikal, 5 Haziran 2005*

modern yapılanmacı güç' olarak görülen şeyin öteki yüzü, belki de Cumhuriyet tarihinde ilk kez söz konusu dinamiğin, Devlet ile açık restleşme pahasına, 'devletsiz ve babasız bırakılmışlığını', devleti ve babalığı yeniden inşa ederek onarma sürecidir...

Bunun ipuçları yok mu?

"YENİ MUHİTİNİZ HAYIRLI OLSUN"

28 Şubat sonrasında yaşananları, Freud'un 'ilk cinayet' ile ilgili söyledikleri ekseninde okumak, ilk insan topluluklarında, kardeşlerin bir olup baba'yı katletmeleri ve bu ilk cinayetin yükünü boyunlarında taşımaları ile ilgili kuramını bir de bu süreçle değerlendirmek zengin ipuçları verecektir. Yeni Şafak gazetesinde aktarılan, Hoca ile talebesinin, Hoca'nın eşinin vefatı dolayısıyla yaklaşık iki buçuk yıl sonraki buluşmalarına dair haberi analım. Başbakan, yanında eşi Emine Erdoğan, Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Sağlık Bakanı Recep Akdağ, AK Parti Grup Başkanvekili Eyüp Fatsa ve Ankara milletvekili Faruk Koca ile birlikte Erbakan'a taziyeye gidiyor. Hoca, Erdoğan'ı yanına oturturken, Eyüp Fatsa, Erbakan'ın elini öpüyor. Erdoğan, Erbakan'ın elini sıkıyor ve öpüşüyorlar. "Hocam başınız sağolsun. Takdiri İlahi'nin önüne geçilemiyor. Merhumeye Allah'tan rahmet sizlere sabr-ı cemil niyaz diyorum" diyen Başbakan, Erbakan'ın sık sık sağlık durumunu soruyor.

Ziyaret yarım saat sürüyor. 'Erbakan'ın sık sık sağlık durumunu soran' Erdoğan izin istediğinde şu sahne yaşanıyor:

"Erbakan'ın yerinden kalkma girişimine 'Rahatsız olmayın efendim' diyerek engel olmak istedi. Ancak Erbakan, yerinden kalkarak salonun kapısına kadar Erdoğan ile ziyaretçileri uğurladı."[44]

---

44) Erdoğan- Erbakan Görüşmesinin Ayrıntıları »

Babalar ve oğulların mücadelesi, oğul'un baba'nın gücünden ya da güçsüzlüğünden emin olma hamleleriyle; 'Erdoğan Erbakan'ın sık sık sağlık durumunu sordu', baba'nın buradayım ve ayaktayım mesajıyla; 'Erbakan, yerinden kalkarak salonun kapısına kadar Erdoğan ile ziyaretçileri uğurladı', devam ediyor.

Reis Kaptan ile Necmettin Erbakan'ın, Erdoğan'ın yaşamında aldıkları rollerde bir devamlılık vardır. Erdoğan'ın iki oğlundan ilkinin adı Ahmet Burak, ikincisinin Necmettin Bilal'dir. Reis Kaptan'ın, Kur'an kursu hocasına danışarak İmam Hatip lisesine gönderdiği Tayyip, siyaset dünyasında Hoca'yı bulmuştu. Hoca'yı bulanın yalnız Recep Tayyip olmadığı biliniyor. Fazilet Partisi'nin büyük kongresinden önce Mehmet Ali Şahin

---

Erdoğan, Erbakan'ın elini sıktı ve öpüşerek "Hocam başınız sağolsun. Takdiri İlahi'nin önüne geçilemiyor. Merhumeye Allah'tan rahmet sizlere sabr-ı cemil niyaz diyorum" dedi. Başbakan Erdoğan, Erbakan'ın sık sık sağlık durumunu sordu. Nermin Hanım'ın son günlerini anlatan Erbakan, ciddi bir rahatsızlığının bulunmadığını belirerek, "Ancak yüksek tansiyonu vardı. Pazartesi günü anjiyo olmak için hastaneye yattı. Hastanedeki doktorlar büyük bir ihtimam gösterdi. Vefatından önce de onu yaşatmak için büyük çaba harcadılar. Doktorların hiçbir ihmali olmadı. Ancak anjiyo olduktan sonra eve gelmesinin ardından, bizim ihmalimiz olabilir. Bazı şeylere dikkat etmedi" diye konuştu.

Birçok acı yaşadım

Dünyanın fani olduğunu söyleyen Erbakan, şunları anlattı: "Her insan mutlaka ölümü tadıyor. Ben hayatımda birçok acı yaşadım. Annemin acısını yaşadım. Babamını acısını yaşadım. Kardeşim acısını yaşadım. Şimdi de eşimin acısını yaşıyorum. Bu benim için acıların en büyüğü oldu. Ama biz iman sahibi insanlarız. Allah imanla gitmeyi nasip etsin."

Erdoğan da "Her ölümün acısı başka başka olur. Hanımın, evladın, kardeşin, babanın acısı başka olur. Allah sabır versin" diye konuştu. 30 dakika süren ziyaretin sonunda Erdoğan, izin istediğinde Erbakan'ın yerinden kalkma girişimine "Rahatsız olmayın efendim" diyerek engel olmak istedi. Ancak Erbakan, yerinden kalkarak salonun kapısına kadar Erdoğan ile ziyaretçileri uğurladı.

21 Mayıs 2003'ten sonra ilk görüşme

Başbakan Erdoğan ile Erbakan, son olarak THY'nin tarifeli uçağında karşılaşmışlardı. Erdoğan, Başbakanlık görevini üstlendiği ilk aylarda tarifeli uçağa binmeyi tercih ediyordu ve o dönemde Erbakan ile Ankara-İstanbul seferinde aynı uçakta yolculuk etmişlerdi. 21 Mayıs 2003 günü Erdoğan ile Erbakan uçakta görüştükten sonra bir daha bir araya gelememişti. Nermin Erbakan'ın taziye ziyareti için biraraya gelen Erdoğan ile Erbakan böylece 885 gün sonra buluşmuş oldu.

Yeni Şafak 25.10.2005

ve Azmi Ateş ile birlikte Hoca'yı ziyaret eden ve Abdullah Gül'ü destekleyeceklerini açıklayan Bülent Arınç, Hoca'nın 'iyi baba' olarak bu yarışta tarafsız kalmasını diliyordu:

> "Hocam siz bizim büyüğümüzsünüz. Bizleri bu günlere siz getirdiniz. Siz bizim babamız sayılırsınız. Bir baba evlatları arasında ayrım yapmaz. Bu kongrede Abdullah Gül'ü destekliyoruz ve partimizin onunla daha güçleneceğini düşünüyoruz. Sizin tarafsız kalmanızı istiyoruz."

Kongrede her ne kadar Kutan ve Gül genel başkanlık için yarışacak olsalar da asıl rekabetin Hoca ile Erdoğan arasında olduğu biliniyordu. Erdoğan ise kesinlikle yalanlıyor, "Bu iddialar kasıtlı olarak ortaya atılıyor. Siyasette benim önümü kesmek isteyenler bu tür iddiaları ortaya atıyorlar" diyordu.

28 Şubat ile başlayan ve AKP'nin kuruluşuna değin geçen zaman dilimi ise Erikson'un 'tarihsel an' kavramını haklı kılan bir süreç olmuştur. Erdoğan'ın psikososyal gelişimindeki krizin Erbakan ile yeniden sahnelenmesi ve Türkiye'nin içinde bulunduğu tarihselliğin bununla uygunluğu, mesela tamgüçlü Hoca'nın 28 Şubat ile ve sonrasında aldığı cezalarla birlikte güçsüzleştirilmesi... Erdoğan'ı başbakanlığa değin taşımıştır. Nasıl ki ergenlikte, Baba'nın-Reis Kaptan'ın egemenlik alanından futbola ve Milli Görüş'ün, Hoca'nın egemenlik alanına yol almışsa, 28 Şubat'tan AKP'nin kuruluşuna değin geçen dönemde de 'yeni muhit'in muktedirleriyle tanışma olanaklarını sınamış ve yeni bi'at dilini geliştirmiştir.

Necmettin Erbakan, Diyarbakır DGM'ce ve ünlü 312. madde gereğince mahkum edildiğinde Abdullah Gül, Bilal Çetin'e şunları söylüyordu:

> "Erbakan neden hapisten kaçıyor. Bu şekilde korkak insanlar gibi hapisten kaçmanın anlamı yok. Hapisten

> kaçmasına gerek yok. Gitsin 'Ben hapis yatmaya geldim arkadaş' desin. O zaman Türkiye ayağa kalkar. Bir Başbakan'ı hapse göndermeye kimse cesaret edemez."[45]

Fazilet Partisi Genel Başkanı Recai Kutan, partinin kapatılmasını engellemek için Avrupa yollarına düşmüşken ve o dönem medyadan izlediğimiz kadarıyla umduğu desteği alamamışken, aynı Abdullah Gül, yine Bilal Çetin'e, "Böyle bir gezinin yapılmasına ben karşı çıktım. Çünkü bu geziden bir netice alınamaz. Bunlar kendi kendilerini tatmin etmek için böyle bir geziye çıktılar. Ama hüsrana uğradılar" diyerek gizli sevincini açığa vurdu."[46]

Erbakan cezaevine girmedi.

Erdoğan da aynı maddeyle yargılandı, ceza aldı. Erbakan, Erdoğan'a ne belediye başkanlığından düşürüldüğü, ne de ceza aldığı için 'geçmiş olsun telefonu bile' etmemişti.

İzleyen günlerde yapılacak belediye başkanlığı seçiminde Fazilet Partisi'nin adayı Ali Müfit Gürtuna idi. Erdoğan cezaevinin yolunu tutmadan bir gün önce, Kanal 7 televizyonunda katıldığı programda, Ali Müfit Gürtuna'ya kefil olup olamayacağı sorulduğunda, "Ben sadece kendime kefil olurum. Bu konuda babama, hatta çocuklarıma bile kefil olmam" diyecekti... Kefil olma konusunu baba ile çocukları aynı kefeye koyarak ifade etmek ise ayrı bir dikkati hak etmiyor mu?

"Ben sadece kendime kefil olurum."

Bu sözün öteki yüzü cezaevinden çıkıp evine döndüğünde 'Geçmiş olsun baba' pankartıyla karşılanmasıdır.

Bu öykünün Erdoğan ve çevresi için ulaştığı nihai noktalardan biri şu: Erdoğan'ın gücünden emin olduğu ve Ali Bulaç, Ahmet Taşgetiren gibi bir iki isim ayrı tutulursa İslami çevre için

---

45) *Türk Siyasetinde Bir Kasımpaşalı Tayyip Erdoğan, Bilal Çetin, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003, syf 33*

46) *Çetin, a.g.y., syf 60*

kendisinin ve AKP'nin eleştiriden muaf lider ve örgüt konumuna yükseldiği dönemlerde her türlü Erdoğan/Erbakan karşılaştırması öfke yaratabiliyor. Ahmet Taşgetiren Yeni Şafak'taki köşesinde bu karşılaştırmayı incelikli bir şekilde yapmıştı:

> "Tayyip Bey, Çanakkale filmini izlerken gözyaşlarını tutamıyor. Tayyip Bey, bir şehit tabutunu taşırken, bir şehit çocuğunun başını okşarken, bir şehit eşini teselli ederken de gözyaşlarını tutamıyor. Bir fukara ocağında iftar yaparken de yüreği kabarıyor. Bunlar bir devlet adamı için güzel şeyler. Ama Tayyip Bey kızıyor da. Eleştiri karşısında öfkeleniyor, tepki de gösteriyor...
>
> Bir ara henüz Başbakan değilken benim bir yazıma da öfkelenmiş, telefonda tartışmıştık. Hatta o zaman, 'Ben bugüne kadar Erbakan Hoca ve Recai Kutan hakkında onca eleştiri yazdım, bir kere bile böyle tepki almadım' diye yazmıştım. Erbakan Hoca, Çanakkale filmini seyrederken ağlar mı bilmem ama, eleştiriler karşısında öfkelense bile bir noktaya kadar bunu içine gömecek bir kişilik ve liderlik üslubuna sahip bulunduğunu söylemek mümkün. Tayyip Bey öfkeleniyor ve bu bir noktadan sonra zaaf gibi telakki edilmeye başlanıyor..."

Taşgetiren'in bu ve benzeri yazılarının sonucu biliniyor; Yeni Şafak'taki yazılarına son veriliyor.

28 Şubat ve onu izleyen ayrılma sürecinde Hoca ile Erdoğan'ın mücadelesi, buraya değin söylediklerimizi güçlü bir şekilde destekliyor.

Tam da 28 Şubat şokuyla birlikte Hoca'nın yeğin bir yenilgi yaşadığı günlerde, Erdoğan, simgesel değeri çok büyük bir eyleme girişiyor; gemiye, partisinin TBMM grup toplantısına geliyor ve söz almak istiyor. Bizzat Hoca'nın huzurunda şu sert çıkışları yapıyor; "Sekiz yıllık kesintisiz eğitim kediye yavrusu-

nu boğdurma formülüdür. Bunu yapmamızın imkanı yoktur. İlk önce kendi insanımıza ihanettir..." Milletvekilleri konuşmayı yoğun bir alkışla karşılasalar da Hoca'nın cevabı tam da bir ebeveyne yakışır türden oluyor: "Kabadayılık etmenin anlamı yok. Bu işler çocuk oyuncağı değil!"

Nasıl Sami mitolojisinde, Baal, Sapan Dağı'ndaki sarayında oturan El'e baskın verir, onu yaralar, iktidarsızlaştırır, deus otious'a dönüştürürse, Erdoğan'ın bu baskınıyla birlikte ve 28 Şubat'la Erbakan'ın da deus otious'a dönüştürülme süreci başlar. Artık Erdoğan, ülkenin dört bir yanından davetler almakta, birkaç yıl önce Erbakan'ı iktidar yapan kitleler, 'Başbakan Erdoğan' diye bağırmakta, hatta Erdoğan cezaevine girdiğinde, Hoca'nın gölgesi olarak FP'nin başına geçen Kutan'ın mitinglerinde, meydanları heyecanlandırmak için kendisi de yasaklı olan Erbakan değil de, Erdoğan anılmakta; 'Erdoğan'dan selam getirdik' anonsları yapılmaktadır.

Erdoğan, AKP'nin kuruluş arifesinde şunları söyleyecektir:

> "Artık şahıs merkezli, ben merkezli siyaset dönemi bitmiştir. Lider hegemonyası istemiyoruz. Neresi yenilikçi diye soruyorlar. İşte yenilik. Kimseye bi'at etmeyeceğiz, tapınmayacağız. Bir kadro yönetecek partiyi. Liderin gölgesi düşmeyecek. Seçimle gelen seçimle gidecek. Biz orkestra şefi arıyoruz. Ama kemana ud diyen değil, bütün enstrümanları bilen biri olacak. İlkeler öne çıkacak. İcazeti halktan alacağız, hesabı halka vereceğiz. Hoca'ya bi'at dönemi bitti. Katılımcı, çoğulcu bir demokrasi anlayışını hayata geçireceğiz. Hoşgörü, barış, sevgi, kardeşlik duyguları esas olacak."[47]

Meydanlarda atılan 'Başbakan Erdoğan' sloganları için "Genel Başkanımın yanında bu tür tezahüratları duymak beni zora

47) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 110*

sokuyor. Sıkıntılı anlar yaşıyorum. O anda kendi kendime küçülüyorum." diyen Erdoğan'ın Hoca ile çatışmasını bir sünnet düğünüyle huzura kavuşturduğu sahne ise ciltlere bedel:

Yer: İstanbul Hidiv Kasrı

Erdoğan'ın yıllarca sürdürdüğü İstanbul İl Başkanlığı görevini sürdüren Numan Kurtulmuş'un oğullarının sünnet düğünü.

Erdoğan ile Erbakan'ın arasında Recai Kutan oturuyor. Üçlü, ortada hiçbir sorun yokmuş gibi, gülümsüyorlar, samimi bir şekilde konuşuyor, fısıldaşıyorlar.

Medya, Erdoğan ile Erbakan arasındaki gerilim nedeniyle özel ilgi gösteriyor. Kameralar, her ayrıntıyı yakalamaya çalışıyorlar.

Ertesi gün, sünnet düğünü, Hürriyet gazetesinde Milli Görüş camiası için 'milat' olarak değerlendiriliyor:

> "TAYYİP Erdoğan, uzun bir aradan sonra önceki akşam ilk kez bir araya geldiği Necmettin Erbakan'a, yıllardır öptüğü elini bu kez öpmeyerek önemli bir mesaj verdi. Erdoğan, 'Biat'a (teslimiyet) son' olarak yorumlanan bu tavrıyla, Milli Görüş geleneğine bir 'milat' koydu.
>
> Erdoğan'ın, FP İstanbul İl Başkanı Numan Kurtulmuş'un oğulları İsmail Niyazi ve Emir'in Hıdiv Kasrı'ndaki sünnet düğününde Erbakan'ın elini öpmemesi, köprüleri attığının en önemli kanıtı olarak gösterildi.
>
> Erdoğan'ın, FP'liler arasında 'Dünyada eli, Hacerü'l-Esved taşından bile çok öpülen tek kişi' diye espri konusu yaptığı Erbakan ile karşılaştığında elini öpmeyip, kucaklaşmakla yetinmesi, FP kulislerinde de büyük yankı uyandırdı. Özellikle de, 'Milli Nizam'dan 'Fazilet'e uzanan 'Milli Görüş' çizgisinde 'el öpme'nin, lidere koşulsuz bağlılığı-teslimiyeti içeren 'biat'ın simgesi olduğuna dikkat çekiliyor.
>
> Kendi deyimiyle 'Milli Görüş'e 'kısa pantolonlu' olarak

> dahil olan Erdoğan'ın, Erbakan'ın yıllarca öptüğü elini artık öpmeyerek hem kendisine 'artık sana biat etmiyorum' mesajını verdiği, hem de kendisini artık onun 'altında-emrinde' biri olarak değil, Erbakan'la 'eşit' gördüğünün altını özenle çizdiği belirtiliyor."[48]

Erdoğan, bu dramatik sahneden yaklaşık yedi ay sonra, 28 Şubat döneminin Kuzey Deniz Saha Komutanı Koramiral Atilla Kıyat ile buluşuyor. Paşa'ya artık 'eski Tayyip' olmadığını, zamanın şartlarını kavradığını, Milli Görüş ile ilgilisini kestiğini, laikliği savunduğunu, tüm Türkiye'yi kucaklayan bir siyaset yürüteceğini anlatıyor. Bu buluşma en ince ayrıntılarıyla ve yeni bi'at arayışının bir işareti olarak birkaç gün sonra Yeni Şafak gazetesinde yayınlanıyor. Hürriyet haberi "Amiral öğüdü' ara başlığı ile veriyor.[49]

Erdoğan'ın 'Amiral öğüdünü' aldığı yer, Hoca'ya, artık onun öğüdünü dinlemeyeceğini, ona bi'at etmeyeceğini, elini öpmeyeceğini gösterdiği yer: Hıdiv Kasrı.

Bi'at dönemi bitti ise Biz'lik de değişti, ya da başka bir tarife kavuştu demektir. Bunu Erbakan da görecek, İslami camianın önderlerinden Emin Saraç'ın, Hoca ile Erdoğan'ı eşitleyen ve dolayısıyla olumlu sonuç vermesi baştan imkansızlaşan arabuluculuk girişiminden geriye Hoca'nın Erdoğan'a dediği şu söz kalacaktır:

"Yeni muhitiniz hayırlı olsun!"

Erbakan'ın bu sözü söylediği günden yaklaşık bir yıl önce, bu yeni muhiti oluşturma çabalarının, sistemle ve sistemin uluslararası destek mekanizmalarıyla uzlaşma sürecinin başladığı anlaşılıyor:

"...Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla Erdoğan'ın ege-

48) *Hoca'nın elini öpmeyerek 'milat' koydu, Hürriyet, 19 Eylül 2000*
49) *Hürriyet, 24 Haziran 2001*

> men güçlere görücüye çıktığı ilk yer 24 Ekim 1999 günü (Münci) İnci'nin Çatalca Durusu'daki çiftlik evi oldu. Burada kendisi için verilen brunch'ta değişik kesimlerden davetli grubuyla bir araya gelip, yeni hedeflerini anlattı ve nabız yoklaması yaptı. Çiftlikteki kahvaltıya, Yalım Erez, ANAP milletvekili Bülent Akarcalı, Nazlı Ilıcak ve eşi Emin Şirin, Tuğrul Türkeş, eski bürokratlardan Tezcan Yaramancı ve Fehmi Gültekin, iş dünyasından Abdullah Acar, Ali Üstay, borsacı Berra Kılıç, psikolog Yankı Yazgan, gazeteciler Fehmi Koru ve Yalçın Doğan ile yazar Erol Mütercimler ve ABD'nin İstanbul Konsolos yardımcısının da katıldığı söylendi."[50]

Bunu, birkaç gün sonra Bülent Eczacıbaşı'nın Yeniköy'deki evinde İstanbul oligarşisinin önde gelen on işadamı ile yenen akşam yemeği izliyor. Erdoğan, yemeğe yakın arkadaşı ve Azizler Holding'in sahibi Cüneyd Zapsu ile gidiyor. Bu muhitin kısa süre içinde Amerika ayağı da kuruluyor.[51]

Erbakan'ın deyişiyle 'yeni muhit' yeni Biz'lik ve yeni bi'at anlamına da geliyor. Neoliberal devlet başkanlarıyla Silvio kardeşiyle, Kostas dostuyla... çektirdiği resimler medyada, aynada bir başka duruyor. Uluslararası baskıyı ve talepleri karşıya almaktan çok içselleştirme gayreti, bu bi'at'ın temel özelliği olarak göze çarpıyor. Bi'at edilen değiştiğinde insanın söylemeyi arzuladığı şarkılar bile değişiyor. Belediye Başkanlığı düşürülüp cezaevi yolu göründüğünde 'Bu şarkı burada bitmez' demişti. Sonra 'Beraber yürüdük biz bu yollarda' faslı başladı. Şimdilerde ise farklı

50) *Çakır-Çalmuk, a.g.y., syf 155*

51) Bu uzlaşmanın genişliğine olduğu kadar derinliğine de gerçekleştiğini yine Ruşen Çakır'ın yazdıklarından öğreniyoruz: "...Erdoğan'a danışmanları 'Türkiye'nin Mandelası' olmasını telkin ettiler... Ezici çoğunluk, Erdoğan'ı, 28 Şubat sürecine karşı 'sivil itaatsizliğin lideri' olmaya davet etti....

..Ancak Erdoğan'ın Mandelalığı, Mehmet Ağar'ın oğlu Tolga'nın nikahını kıydırmasına kadar sürdü. Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in bile günü kendi programına göre ayarlanmış olmasına rağmen son anda gelmekten vazgeçtiği bu nikahı kıyması, 'derin devlet'le uzlaşma yolunda geç kalmış bir adım olarak değerlendirildi." *Syf. 146-148*

muhitlerde başka şarkıların özleminin başladığı anlaşılıyor.

Yeni muhitiniz hayırlı olsun!..

Erbakan'ın bu sözü, belki de Erdoğan için söylenmiş en parlak durum tarifi oldu. Adnan Ağbisinin, Adnan Şenses'in kulakları çınlasın, aşağıdaki MTV söyleşisi, Erdoğan'ın bu muhit değişikliği ile gerçekten başka bir yola girdiğinin, bazı düsturlarından hızla vazgeçtiğinin, bu arada nasıl imkansız işlere giriştiğinin ipuçlarıyla dolu. Ki bunlar arasında Frank Sinatra ile 'My Way'i söyleme dileği var. 'Kimsesizlerin kimi' Erdoğan, MTV'de sözlerine "Yoksulluğun tarihe gömülmesi gibi bir durum olamaz. Çünkü fakir-zengin her zaman olmuştur. Her zaman da olacaktır." diyerek başlıyor. Bu arada, söyleşiye konu olan ve Erdoğan'ın da destek verdiği Live8 konserlerinin ana sloganının 'Yoksulluğu tarihe gömelim' olduğunu da hatırlatalım.

> "MTV: Sizce yoksuluğu tarihe gömebilir miyiz?
>
> Başbakan: Yoksulluğun tarihe gömülmesi gibi bir durum olamaz. Çünkü fakir-zengin her zaman olmuştur. Her zaman da olacaktır. Bunu kaldırmaya yönelik olarak gelişmiş ülkeler el ele vererek bu uçurumu kapatabilirler. G8 ülkeleri gibi. En önemli zenginlik bize balığı vermek değil, balık tutmayı öğretmektir. Bunu da başarmalıyız. Başta G8 ülkeleri olmak üzere diğer gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler yoksul ülkeler üzerinde borçları erteleme yoluna gitmek yerine onları kendi ayakları üzerinde girebilecek duruma kavuşturmaları bana göre en önemli çıkış noktasıdır..."[52]

Erdoğan 'kimsesizler' ile hem şarkıda hem de umutta selamı sabahı kestiğinin işaretleri ile yüklü bu hayli ilginç söyleşide şarkı tercihinde de bulunuyor... "Beraber yürüdük biz bu yollarda"nın yerini "My way" alıyor. Bu değişimle birlikte şu görgü de

52) Erdoğan mtv'de konuştu: "Frank Sinatra ile 'my way'i söylemek isterdim.", *Vatan, 06.07.2005*

bir ahlak olarak yerleşiyor olmalı:

> "MTV: Eğer siz büyük bir ses sanatçısı olsaydınız, hangi dünya starıyla, hangi şarkıyı birlikte söylemek isterdiniz?
>
> Başbakan: Eyvah, çok zor bir soru... Sadece izleme fırsatı bulduk ama Frank Sinatra ile beraber olabilirdi... Siyasetle örtüşen 'My Way' olabilir...[53]

Başbakan, henüz AKP yeni iktidar olmuşken ve kendisi milletvekili değilken başladığı dünya seyahatlerine aynı hızla devam ediyor. Hemen tüm önemli açıklamalarını, kendisiyle birlikte seyahat eden gazetecilere uçakta, yani Türkiye ile ulaşmaya çalıştığı yeni kardeşinin arasındaki hava sahasında bir yerlerde yapıyor. Bunun bile tek başına önemli bir anlamı olduğunu düşünüyorum. Başlarken söylediğimiz gibi, nihai hedeflerini gerçekleştirmeyi ve iktidarda kalma arzusunu uluslararası ittifaklara bağlamış biri olarak, yurt içindeki dinamiklerle karşılaştığında yaşadığı güvensizliği yurtdışından gelen övgü cümleleriyle ya da yapılan yeni anlaşmalarla, verilmiş taahhütlerle güvene dönüştürüyor.

Bu seyahatlerin bir güven problemini aşmaya hizmet ettiğini söylemek zor değil. Yine de, özellikle AB toplantıları için bavulu toplayanın hemen hep Abdullah Gül olması, Gül'ün bu alandaki ve devletin reflekslerini daha iyi bilir ve içselleştirmiş olmasıyla muhtemelen başka alanlarda da ehilliğinin Başbakan'ın bu sık seyahatlerini her anlamda gölgede bıraktığını söyleyebiliriz. Bir benzetme yaparsak, Erdoğan, her sabah şehre ürün satmaya giden bir köylü edasıyla yola çıkarken, seyahatlerini tam da bu dille, "ben ülkemi pazarlamakla mükellefim", sözleriyle gerekçelendirirken, AB yolundaki Gül'ün edası, "az kaldı, şu gecekonduyu bitirelim, şehre taşınacağız, beyaz ekmek yiyeceğiz artık" tadındadır.

---

53) *Vatan, 06.07.2005*

2005 yılının ikinci yarısıyla birlikte, Erdoğan'a verilen uluslararası desteğin sekteye uğradığı, bunun da belirgin bir öfkeye yol açtığı görülüyor. Övgü dolu cümlelerin yerini yakışıksız ve nezaketten uzak kişilik betimlemeleri almış durumda. Örneğin, The Times'da Gerard Baker imzalı yazıda şu satırlara yer veriliyor:

> "Recep Tayyip Erdoğan, Blair'in star niteliğinden yoksun. Türk Başbakanı, bir odaya girmesiyle o odayı boşaltabilecek türden bir adam... Ülkesinin geçmişinin yükü Erdoğan'ın eğik omuzlarında rahatsız bir şekilde durmaktadır...
>
> Fakat bu ilginç olmaktan uzak başbakanın liderlik kusurları ülkesinin önemini karartmamalıdır."[54]

Anladığımız kadarıyla siyaset arenasındaki aktörlere epey ayar verme derdindeki bir dergi olan Economist'in 6 Mayıs tarihli sayısında ise yerel basında rastlamadığımız keskinlikte Erdoğan eleştirisi yapılıyor. Danıştay saldırısı hakkında "Bu bir komplo olsa dahi, Erdoğan'ın kendi kendine neden bu kadar çok Türk'ün saldırıdan dolayı hükümeti suçladığını sorması gerekir" denilen yazıda bunun nedeni olarak Erdoğan'ın demokrasi ve adalet anlayışının 'seçici'liği gösteriliyor. Yazı şu keskin yorumu da içeriyor: Erdoğan'ın "sadece dindar kesimin değil, tüm Türklerin çıkarlarını koruyacağı iddialarının içi boşalmaya başlıyor..."

Erdoğan'ın retoriğinde, özellikle 3 Ekim'den sonra, yani simgesel olarak Babalık'a terfi ettiği ya da bu yönde güçlü hamlelere giriştiği dönemde belirgin bir değişim oldu. Örneğin Zap-

---

54) "Recep Tayyip Erdogan lacks Mr Blair's star quality. The Turkish Prime Minister is the kind of man who can empty a room simply by entering it... The weight of his country's past sits uncomfortably on Mr Erdogan's sloping shoulders... But the leadership shortcomings of this rather vapid prime minister should not obscure the importance of his country..."
Gerard Baker, We're going cold on Turkey, The Times, June 10, 2005

su'nun "bu adamı kullanın... deliğe süpürmeyin" ricası düşünüldüğünde, o retoriğe duygusal rengini veren çatışmanın sınır ötesine taşındığı, memleketle bağlarının kopmaya başladığı, teknik, hatta didaktik bir dile dönüştüğü görülüyor. Evin içinde 'derdi' paylaşan bir dille değil de sürekli 'şart kipi'yle konuşuyor. Türkiye'nin bu şart kipini kabul etmeyeceği ise, Başbakan'ın sürekli yapboz oynamasından belli. Bir söz söylüyor ve ertesi gün, 'aslında onu değil şunu söylemek istedim' ile özetlenebilecek bir düzeltme ve buna eşlik eden 'medya paylaması' geliyor...

Ve yaşadığımız günler...şaşırtıcı değil... tüm 28 Şubat benzetmeleriyle birlikte... Cumhurbaşkanlığı seçimiyle, yani kimin 'Baba' olacağı tartışmasıyla tıkanmış gibi görünüyor.

OKUMA PARÇASI:

28 ŞUBAT 1997 MGK KARARLARI

1. Anayasamızda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine Anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayrım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhidi Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığına devri sağlanmalıdır.

3.Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle Cumhuriyet, Atatürk, Vatan ve Millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:

a. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurtta uygulanmaya konulmalı

b. Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü Milli Eğitim kuruluşlarımız, Tevhidi Tedrisat Kanununun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa bunlar Diyanet İşleri Başkanlığınca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6. 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.

7. İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şûra kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK)'nden ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'ni dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8. İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasa dışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'nden ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam ile teşvik unsuruna imkân verilmemelidir.

9. TSK'ne aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10. Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel bir çatışmadan korumak için, İran İslam Cumhuriyeti'nin ülkemizdeki rejim aleyhtarı faaliyet, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, bu maksatla İran'a karşı komşuluk münasebetlerimizi ve ekonomik ilişkilerimizi bozmayacak, fakat yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konulmalıdır.

11. Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.

12. T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Tür Ceza Yasasına ve bilhassa belediyeler yasasına aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademede kesin önlemler alınmalıdır.

13. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.

14. Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15. Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.

16. Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasa dışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile ön görülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17. Ülke sorunlarının çözümünü 'Millet Kavramı Yerine Ümmet Kavramı' bazında ele alınarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18. Büyük kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlık ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

DÖRT:
3 EKİM YA DA KARDEŞLİKTEN ‘ŞEFLİK’E TERFİ

"ALLAH NASİP EDERSE BİR NİHAİ HEDEFİM ÇANKAYA KÖŞKÜ..."

"Asya'nın akl-ı pirânesi ile Avrupa'nın bikr-i fikrini izdivaç ettirmek."[55] Şinasi'nin, Tanzimat'ın amacını tarif ederken kullandığı izdivaç metaforu, yaklaşık iki asır sonra, Avrupa Birliği sürecinin 'imtiyazlı ortaklık' tartışmalarıyla zora girdiği günlerde Başbakan Erdoğan'ca ve yeni formuyla dile getirildi: "Tam nikah masasına otururken dost kalalım demek doğru olur mu?"

Berlusconi ile bir sohbetinde bu nikahı, Katolik nikahı olarak anması ise Tanzimat aydının kafasındaki 'erkek Şark-kadın Garp' şeklindeki rolleri epeyce zorlamaktadır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurduğumuz 31 Temmuz 1959 tarihinden 28 Şubat sürecine değin Avrupa Birliği fikrine en uzak durmuş siyasi guruplardan biri, belki de birincisi İslamcılar olmuştu. 28 Şubat'ın milat değerini, daha önce

55) "Tanzimat'ın amacı, Şinasi'nin deyişiyle "Asya'nın akl-ı pirânesi ile Avrupa'nın bikr-i fikrini izdivaç ettirmek" olduğuna göre; Asya'nın erkek, Avrupa'nın kadın olarak şahıslandırıldığı bu evlilik eğretilemesinde egemen olan, Doğu'nun mutlakçı düşünce sistemidir. Gene Doğu'nun bu mutlakçı sistemini çok benzer bir eğretilemeyle vurgulayan Namık Kemal'in şu deyişine bakalım: "Onların bir takım asâr-ı nefisesini taklit eder ve Şark ve Garbın fikr-i kemâl ve bikr-i hayâlini izdivaç ettirmeye çalışırız." Burada da, 'fikri kemâl'in, bütün erkek kadın karşıtlıklarında erkeği, 'bikri hayâl'in kadını temsil ettiğini biliyoruz. Demek ki, Tanzimat yazarları Batılılaşmayı, Batı'dan ne denli örnek alma ya da Batı'ya öykünme içerirse içersin, erkek egemen bir evlilik birleşmesinin edilgin öğesi olarak görüyorlardı..."
Babalar ve oğullar-Tanzimat romanının epistemolojik temelleri, Jale Parla, İletişim Yayınları, 4.Baskı, 2004, İstanbul, syf. 17

andık, İslami tabanın taleplerini AKP içinde bugün de istikrarlı bir şekilde dile getirmeye özen gösteren TBMM Başkanı Bülent Arınç, "Beni 28 Şubat AB'ci yaptı" diyerek kesin bir şekilde doğrulamıştı. Onun için doğru olanın AKP kadrolarının büyük çoğunluğu için de doğru olduğunu ileri sürmekte sakınca yok.

AB serüvenimiz, 1959 yılında, 15 Temmuz günü Yunanistan'ın AET'ye üyelik başvurusu düşünüldüğünde, tam da 'düşman kardeşler' rekabeti şeklinde başladı. 'Uzun ince bir yol'da Erdoğan'ın 'my way'iyle buluşması ise yaklaşık bir yarım yüzyılı aldı. Bu sürecin son on yılı gerçekte önemli bir toplumsal gerilime, görünürde ise bir uzlaşma söylemine referans olmaktaydı. Müzakerelerin başlatılması kararıyla birlikte 'Avrupa Yakası'nın, epeydir de başka yaka yokmuş gibi davranıldığı için bütün yakaların huzura kavuşacağını ummaya bile başlamıştık. Toplumsal erkin hemen tüm temsilcileri, hükümetinden muhalefetine, işadamlarından sendikalarına, gerekçeleri görece farklı da olsa AB'ye girişe evet demekteydi. İtiraz edenlerin önemli bir bölümü de, itirazlarını AB'ye girişe değil, dahil olma biçimine odaklamış görünmekteydiler.

Az gittik uz gittik ve 3 Ekim 2005 tarihi geldi. Havaalanında uçak bekletmelerle, saatleri ayarlama hamleleriyle, kapalı kapılar ardında verilen sözlerin pazara kadar değil, mezara kadar götürüleceği beyanlarıyla, yani kardeşler cemaatinin tabi olduğu sırdaşlık ilkesiyle ve de tam 'başka bir hale geçiş ritüeli', yani 'sünnet düğünü' havasında müzakerelerin başlamasına karar verildi.

3 Ekim tarihini merkeze koyup ondan az öncesini ve izleyen bir iki haftayı düşündüğümüzde aklımızda kalan kişi Başbakan Erdoğan değil, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'dü. Mesele yalnızca 'dil' meselesi olamaz, çünkü Başbakan ile birlikte, onun müzakereleri yürütmesine olur verdiği 'bütün okulların birincisi'

Ali Babacan da bu sürece ancak bir gölge olarak katılabildi. Nobel'in eşiğinde bekleyen yazarından borsacısına, işadamından siyasetçisine herkese yoğun bir gerilim yaşatan pazarlıkların ardından müzakerelerin başlaması kararı çıktığında, yani AB gücüne eklemlenme olasılığı güçlendiğinde, Başbakan ilginç bir hamleyle durumu kendi gemisinin güvertesine, AKP çatısı altına taşıdı. Durum değerlendirmesini Meclis'te değil de AKP Genel Merkezi binasında yaptı.

Türkiye'nin geleceğinin nasıl olacağını güçlü bir şekilde belirleyecek bir yol ayrımında, hangi yolun seçildiği büyük bir bölümüyle kesinleştikten sonra girişilen böyle bir hamlenin, Türkiye'nin yakın geleceği için çok önemli bir prova olduğu şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Başbakan'ın fikriyatında ve hissiyatında etkili olduğu bilinen Korkut Özal'ın son açıklamasına göre, Erdoğan, 11. Cumhurbaşkanı değil ilk Devlet Başkanı olmak dileğindedir. Bunun, Erdoğan'ın kişiliğine çok uygun bir dilek olduğu kesindir.

Eğer, bize yaşatıldığı gibi ülkenin en önemli meselesi AB'den müzakereler için olur almak idiyse ve söylendiği gibi hemen herkes memleketin geleceğini AB içinde görüyorsa, 3 Ekim tarihinin yönetici erk içinde gerçek bir rahatlama ve huzura vesile olması gerekirdi. Oysa, öyle olmadı. Başbakan Erdoğan, hemen her gün, bir açıklamasıyla 'Ben, buradayım' demeye başladı.

Gerçekte, yukarıda sözünü ettiğimiz prova, Ekim'in ikinci yarısında yaşayacağımız fırtınaların habercisiydi. Başbakan, Meclis'i ve dolayısıyla, ne kadar eleştirilirse eleştirilsin Cumhuriyet'in temel simgelerinden olmuş, bu simge olma durumunu halen emeksizce kullanmakla yetinen CHP'yi ve elbette diğer siyasal partileri görmezden gelerek, Meclis üstü bir konumu arzuladığının sinyalini vermeye başlamıştı. O sinyalin hangi eylemi simgelediğini ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in

verdiği 29 Ekim resepsiyonu vesilesiyle gördük. Başbakan'ın, 29 Ekim ile ilgili 'bayram değil seyran değil...' şeklindeki en hafifinden dil sürçmesi, Cumhurbaşkanlığının verdiği resepsiyonda on dakika kalması ve hiçbir mesaj vermemesi ile AB müzakerelerinin başlayacağının kesinleşmesi sonrası tamgüçlü başkanı olduğu AKP'nin Genel Merkez binasını konuşma yeri seçmesi tam bir uygunluk içindedir ve şaşırtıcı değildir. Bir bayram havasında karşılanan 3 Ekim tarihinin 29 Ekim'in karşısına, üzerine bindirilme gayreti bile söylenebilir. Erdoğan'ın belagatında bunun izleri vardır. 3 Ekim tarihinde bu belagatın şahikasına ulaşması boşuna değildir. AB destekli yasamanın handiyse hudutsuz işlediği, Erdoğan ve partisinin toplumsal sistemin neoliberal dönüşümünün ve uluslararası sistemle bütünleşmesinin öznesi haline geldiği dönemde, söz konusu retorikte Cumhuriyet Bayramı günlerinde 'bayram değil seyran değil...' sözünün dökülmesi zaten pek kimseyi de şaşırtmadı.

AKP'nin siyasal söyleminin AB müzakere süreciyle belirlendiği ve daha uzun yıllar iktidarda kalma olasılığını bu müzakerelerin devamlılığına bağladığı aşikardır. Parti'nin kuruluşu öncesinde, Fazilet Partisi'ne katılmakla ilgili tereddütlü gelgitlerini iyi anımsadığımız Erdoğan'nın da, kendi ikbalinin aydınlığından ilk kez 3 Ekim gecesi bu denli emin olduğunu söyleyebiliriz. İç dinamiklerin buna ne denli zemin sunacağı ayrı bir tartışma konusudur. Fakat bu ikbalin ufuklarında Cumhurun başı olmanın yer aldığını düşünmekte hiçbir beis yoktur. Bunu, henüz başbakan olmadığı, hatta cezaevine girdiği 1999 yılında, yani 'muhtar bile seçilemez' denilen günlerde söze döktüğü bilinmektedir. Cezaevinde ziyaretine gelen kendine yakın isimlere şunları söylemişti:

> "Önüme hangi engeller çıkartılırsa çıkartılsın bu engelleri teker teker aşacağım. Ferhat'ın Şirin'ine kavuşması gibi ben de milletime bir gün kavuşacağım. Allah'ın izni ve milletimizin sağduyusu ile Türkiye'nin en büyük

> partisini kuracağım ve bir gün Başbakanlık koltuğuna oturacağım. Başbakanlık koltuğuna oturmadan ölürsem gözüm arkada kalır. Allah nasip ederse bir nihai hedefim Çankaya Köşkü'ne çıkmaktır"[56]

'Biz'i siyasal retoriğinin ana gövdesi yapmış olan Başbakan, 3 Ekim'i izleyen bir ay içinde daha önce hiç söylemediği yoğunlukta 'Ben'li cümle kurdu. Hatta, Bizlik'in bir parçası olan 'kardeşler'inden söz ederken, 'Benim müsteşarım', 'Benim Bakanım...' demeye başladı ve 3 Ekim ile birlikte kardeşlikten 'babalık iklimi'ne terfi etti. AB gücüne yaslanma, yani 'içeri'ye karşı güçlü bir dış ittifak kurma olasılığının güçlendiği günlerde daha önce olmadığı kadar keskin çıkışlarda bulundu. Erdoğan'ın siyaset yapma biçiminde, yaslanılan gücün yerelliği aştığını, dolayısıyla memleket sınırları içinde her türlü karşı çıkışı en hafifinden görmezlikten gelme, gösterilmeye çalışıldığında da hor görme, paylama hakkını kendinde vehmetme sanısının, büyüklenmeci tutumunun, despotizminin yerleşmeye başladığını izledik.

Bunlarla birlikte, Başbakan Erdoğan'da önemli bir söylem değişikliğinin ortaya çıktığı görülmektedir. AKP'nin kuruluş ve iktidar olma sürecinde devletin ve toplumun gerilimlerine hassasiyet bildiren cümlelerin yerini, mağdur edilmiş ve kendi gününü-iktidarını beklemiş olanın öfkeli dili almış durumda. O retorik, 3 Kasım seçimlerinden sonraki simgesel oğul tercihlerini-Abdullah Gül'ün başbakan oluşunu, devletin bürokratik kademeleriyle girişilen bir iki güç sınamasını aşıp, baba-devlet'in de tabi olmaya rıza gösterdiği uluslararası güçlerle eklemlenme becerisini gösterdiğinde keskin öfke kelimelerine yaslanmaya başladı.

Müsteşar Ömer Dinçer ile ilgili YÖK kararı sonrasında şu cümleleri kuruyor, Erdoğan:

---

56) *Türk Siyasetinde Bir Kasımpaşalı Tayyip Erdoğan, Bilal Çetin, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003, syf 28*

> "Adeta bir intikam hırsıyla, benim müsteşarımın okullarda görev yapmayacağına dair aldığınız karar, beni bağlamaz. Bunu böyle bilin. Benim müsteşarım, kendine inandığım, güvendiğim, dört dörtlük, bilgisinden istifade ettiğim bir vatan evladıdır. Bundan sonra da aynı göreve devam edecektir. Benim müsteşarımın onların kurumlarına ihtiyacı yok."[57]

Ruhbilim literatürüne biraz olsun aşina olan herkesin dikkatini çekeceği gibi, 'Benim müsteşarımın onların kurumlarına ihtiyacı yok'u, elbette 'benim onların kurumlarına ihtiyacım yok' diye de okumak mümkündür. Bizlik'den Ben'e sıçrayan söylem, kendisi gibi düşünmeyen, hissetmeyen, eylemeyenleri hemen 'ötekiler' kategorisine yerleştiriyor. Epey bir zaman güce bi'at etmenin çeşitli temrinlerini yapmış olan Erdoğan'ın, Danıştay üyelerine yapılan saldırıdan sonra, erken seçim tartışmalarının başlaması ve iktidar olma durumunun tartışmalı hale gelmesini izleyen günlerde 'ötekiler'inin olmadığına, yetmiş milyon insanın iktidarı olduğuna vurgu yapmak zorunda kalması, yani Bizlik söylemine geri dönme çabası ise ilginçti.

Bu dönemi, Erdoğan'ın tüm imtihanlarından pekiyi olmasa da geçer not aldığını düşündüğü 'Devlet' dersinden ikmale kaldığını öğrendiği dönem olarak da tanımlayabiliriz.

---

57) *Cüneyt Ülsever, Başbakan ne demek istiyor?, 25 Ekim 2005, Hürriyet*

"RACON KESME METODOLOJİSİ"

Başbakan Erdoğan'ı anlamada anahtar zaman dilimlerinden biri, belki de birincisi 3 Ekim ve sonrasıdır. Erdoğan 'değişmemiş dönüşmüştür'. Ama, bu yeni bir metamorfoz, yani yeni bir dönüşümdür. Tuhaf bir şekilde, metamorfoz, değişim beklentisini doyurma işlevi görmüş, hatta değişmeyi gereksiz hale getirmiştir. Söylediğimize önemli bir destek Erdoğan'ın kıyafet seçimi ile ilgili tutumudur. Mesela Cumhuriyet balolarında teamülden olan ve olasılıkla tüm Türkiye Cumhuriyeti başbakanlarının giydiği kıyafeti giymemiştir. Ankara'nın siyasal lacivert havasını zorlayan gri ya da mavi renkli takım elbiseleri, genelde kullanmaktan kaçındığı, zaman zaman renk cümbüşü halini alan kravatları da bu dönüşümün biçimsel öğeleridir. Geçmişte Erdal İnönü'de, Tansu Çiller'de, hatta Mesut Yılmaz'da, iktidar olma durumuyla değişen, incelen söylem, Erdoğan'da değişime direnmiş, iktidarla birlikte çözülmüş, aslına rucu etmiş, argolaşmıştır.

Kendisine koşulsuz destek vermiş neoliberallerin bile bu dönüşüme anlam veremedikleri ve tedirgin oldukları anlaşılıyor. Cüneyt Ülsever, 25 Ekim tarihli "Başbakan ne demek istiyor?" başlıklı yazısında bu tedirginliğini açıkça dile getiriyordu:

> "...Başbakan'ın yargılandığı dönemde açık seçik yanında bir kişi olarak rahatça söyleyebiliyorum ki, 'Van'da yaşanan tutuklama garabeti' karşısında takındığı soğuk tutum ise en hafif tabiriyle Başbakan'ın kendi geçmişi ile çelişiyor. Başbakan'ın, Müsteşar'ı Ömer Dinçer'i korumak amacıy-

la sarf ettiği şu sözleri anlamak ve hazmetmek de çok zor.

Başbakan diyor ki: 'Adeta bir intikam hırsıyla, benim müsteşarımın okullarda görev yapmayacağına dair aldığınız karar, beni bağlamaz. Bunu böyle bilin. Benim müsteşarım, kendine inandığım, güvendiğim, dört dörtlük, bilgisinden istifade ettiğim bir vatan evladıdır. Bundan sonra da aynı göreve devam edecektir. Benim müsteşarımın onların kurumlarına ihtiyacı yok.' Başbakan'ın 'bir adamımı teslim edersem, yakında hepsinin peşine düşerler' diye düşündüğünü, bu yüzden Dinçer'e sahip çıktığını söyleyenler olacaktır. Nitekim, Başbakan'ın bu kuşkusunu doğrulayan bir belgeyi yarın yayınlayacağım. Başbakan'ın, Müsteşar'ını savunması çok doğal. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakan'ı, bilim merkezli bir iddia karşısında bilimsel metodolojiye uygun bir tavır sergilemek zorundadır.

Örneğin, o da bir bilim heyeti toplar ve adı geçen kitapta intihal (aşırma) olmadığı sonucuna varan bir rapor alabilirdi. Ancak, Başbakan bilimsel sorgulama metodolojisi yerine racon kesme metodolojisi uyguluyor ve hem müsteşarını hem kendini çok daha zor bir duruma itiyor."[58]

Ülsever'in gazete yazısı, eskilerin deyişiyle gazete fıkrası, bu ülkede hemen herkesin 'öteki'ni nasıl tedirgin edeceğiyle ilgili epey ipucu içerirken, bu tedirginliği aşma hamlesinin kişileri hemen hep ikircikli bir dünyaya hapsettiğinin, dolayısıyla, restleşme yerine duruma uygun manevra yapma gerekliliğinin sezgisiyle yüklü.

Öncelikle belirtelim ki, Erdoğan, Siirt konuşmasında şiir okuduğu için değil, bu toprakların binlerce yıl sürmüş dertlerinde merkeze uygun tutum almadığı, hatta dertleri kaşıdığı

58) *Cüneyt Ülsever, Başbakan ne demek istiyor?, 25 Ekim 2005, Hürriyet*

için mahkum edilmiştir. Belki Ülsever hala bunu anlamadığı, ya da anlamak istemediği için, Başbakan'ın Ömer Dinçer ile ilgili tutumunu da anlayamıyor. Zira, Erdoğan'ın zihin dünyasında Siirt konuşmasında ortaya koyduğu seçim hala geçerliliğini koruyor. Tek bir farkla; Siirt konuşması sırasında dış dünyadan, evin ötesinden, geminin ara ara uğradığı limandan bihaber olan zihinsel dünyası, şimdi farklı sulara yelken açmış durumda. Yelken açılan suların gemiyi ve kaptanı etkileyeceği de elbette doğru... Asıl soru, sözkonusu neoliberal okyanus ile Erdoğan'ın zihinsel dünyası arasında gerçekten büyük bir karşıtlık olup olmadığı. Bizim çalışmamızın temel sonuçlarından biri bu karşıtlık kabulünün bir yanılsamadan öte anlam taşımadığı, Erdoğan'ın gerçekten de değişmeyip dönüştüğüdür.

Bu arada herkes raconunu meşrebine göre kesiyor. YÖK Başkanı'nın, Erdoğan'a Menderes'in kaderini hatırlatması gibi...[59] Başbakan'ın Türkiye'nin mevcut düzeninde kendini zorlayan ve hiç şüphesiz onda öfke yaratan kurum ve kişilerle ilgili duygusunu YÖK üzerinden ifade etmesiyle YÖK Başkanının Menderes'i hatırlatması, bu topraklarda, kahvehanelerden Milli Güvenlik Kurulu'na, nerede siyaset konuşuluyorsa orada harekete geçen bir oyunun yeniden ve yeniden sahnelenmesinden gayrı nedir ki!..

Ülsever'in sözünü ettiği 'racon kesme metodolojisi', hepimizin bildiği gibi başka gazetelerde de yer buldu ve Milliyet'te, 'Erdoğan'dan argo sözler güldestesi' yayınlandı. Milliyet'in başlığı '3 Ekim'den sonra Başbakan'ın argo'ya merakı artmış' şeklindeydi ve bu başlık, 3 Ekim tarihine milat değeri vermesiyle, burada çözümlemeye çalıştığımız ruhsal değişimi görmek için uzman olmak gerekmediğini, yani o kadar aşikar olduğunu

59) Bu hatırlatmayı yapan bir tek YÖK Başkanı Teziç değil. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de, Danıştay'a yapılan saldırı sonrasındaki hava içinde şunları söylemişti: "Bu memlekette başbakanlar asılmıştır. Onun için siyasi iktidarlar hep böyle bir endişe içinde yaşarlar."

göstermesi açısından ilginçti. 27 Ekim tarihli haberi, bu kıymeti için aynen alıyorum:

> "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, son dönemlerde kendisine ve hükümete yöneltilen eleştirileri yanıtlarken kullandığı ağır ifadeler ve argoya da uzanan kızgın bir üslup sergilemesi dikkat çekiyor. Son olarak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ile ilgili konularda 'adam' şeklindeki hitabıyla kızgınlığını belli eden Başbakan'ın üslubundaki sertleşmenin 3 Ekim'de Türkiye ile AB arasındaki görüşmelerin resmen başlatılması kararının ertesine rastlaması da ilginç bir durum oluşturuyor.
>
> 'Afra tafra atıyorsunuz'
>
> Başbakan, son günlerde kişilerden söz ederken sıkça daha çok nesneler için kullanılan 'bunlar' şeklinde bir hitabı yeğliyor, ayrıca sıkça 'yahu' ya da 'ya...' gibi anlatımlara başvuruyor. Başbakan'ın dikkat çeken bazı ifadeleri şöyle:
>
> 25 Ekim 2005: (Baykal'a) Adam okusa, nelerin pazarlanacağını bilir. Ama 'marketing'de nelerin olduğunu bilmediği için konuyu kendi dünyasına götürüyor.
>
> 24 Ekim 2005: (Rektörler ve eşlerini Cumhuriyet Bayramı resepsiyonuna davet eden Cumhurbaşkanı'nın tutumuna ilişkin soru üzerine) Adama derler ki, bayram değil, seyran değil... (Başbakanlık, yoğun tepki gören bu sözler üzerine ertesi gün bu sözlerle aslında gazetecilerin muhatap alındığına ilişkin bir açıklama yaptı.)
>
> 22 Ekim 2005: (İSO toplantısında CHP'ye) Bunlar hesap kitap da bilmiyorlar. Hayatlarında iki koyun gütmemiş adamlar bunlar...
>
> 22 Ekim 2005: (Rektörlere) Ben dünyayı dolaşıyorum, onlar Van'a gidiyor yahu...

18 Ekim 2005: Yahudi sermayesine düşmansınız, Arap sermayesine düşmansınız, Batılı sermayeye düşmansınız, yahu siz kime dostsunuz?

16 Ekim 2005: (Cevahir İş Merkezi'nin açılışında) Bunların dünyadan haberi yok. Bekâra karı boşamak kolay.

15 Ekim 2005: Yahu sen neye inanacaksın Allah aşkına!.. Peki kardeşim bu ülke nasıl ayağa kalkacak? Milliyetçilik havasında gezip de afra tafra atıyorsunuz.

'Kurusıkı yürüyorlar'

11 Ekim 2005: Bunların okuryazarlıkları da çok zayıf. Geçmişten bu yana kurusıkı yürüyorlar.

8 Ekim 2005: Yahu ben Başbakanlık'ta görüşmedim. Allah aşkına sen kime düşmansın? Bunlara sorun, "Hayatında bir koyun güttün mü?"

2 Ekim 2005: Yahu görüşürüm. Görüştüğümüz Ofer, bu yeri alabildi mi?

2 Ekim 2005: (Özelleştirme konusunda) Yahu neye göre stratejiktir? Stratejik diye bir şey yok artık.

'Burası basmıyor'

1 Ekim 2005: (TBMM resepsiyonunda Avusturya'nın Ankara Büyükelçisi Marius Calligaris'e) Başbakanınla görüştüm haberin var mı? Bir daha böyle siyaset yaparsanız yanarsınız. (Yanıt alamayınca) Fazla içmedin değil mi?

24 Eylül 2005: (YÖK Başkanı Teziç'i eleştirirken kafasını göstererek) Burası basmıyor. Hayatta iki koyun gütmediği ve hayatı yaşamadığı için bunu kavrayamıyor.

22 Eylül 2005: (CHP'ye) Bu zihniyet sadece çöp üretir.

'Edebimiz engelliyor'

28 Kasım 2004: (Erzurum'da 'çiftçinin durumu ne olacak?' diye bağıran vatandaşa) Yahu bu millet, yatıp kalkıp size mi çalışacak?

29 Ekim 2004: Kalkıp da "üniversitelerde siyaset yok" diyebiliyorsunuz. Kimi aldatıyorsunuz yahu... Üniversiteyi yönetenler şu anda en büyük siyaseti yapıyor yahu. Ama bizim edebimiz onlara aynı dille cevap vermeyi engelliyor.

8 Temmuz 2004: Tutturmuşlar bir kamusal alan. Yahu kardeşim senin yaşadığın gibi yaşamaya mecbur muyum? Değilim ya...

'Akılları basmaz'

2 Kasım 2003 seçimi öncesi muhalefet partilerine:

Dur dinle be, dur dinle! 9 ay 10 gün be...

Akılları basmaz. Bana da frikik attırıyorlar, iyi frikik atarım.

Ne konuşuyorsun, seninle geldik biz bu hale hemşerim! Yav sen 2003'te yoksun ki!

Adam gibi adam lazım. Bunlar tükürdüğünü yalıyor."[60]

Tüm bu sözlerin özeti şu: Erdoğan bir Türkiye vasatı, bir Türkiye ortalamasıdır. İslamiyet'in ve onunla eklemlenebilecek felsefi nazariyelerin görece az taşıyabileceği, tahammül edebileceği pragmatizmle, daha ötesi kaba argo ile küfür arasında gidip gelen 'ananı da al git!' retoriğiyle bu denli rahat, çabuk hemhal olması da bu vasattan kaynaklanmaktadır. Orada felsefi bir gövdeye ihtiyaç yoktur. Tek şart, çoğunluğun dilini ve talebini iyi sezmiş olmak, kendi çıkarını, çıkar yolunu bu sezgiyle inşa etmektir. Sınıf çıkarlarını savunan hemen her türlü örgütlenme modelleri yok edilmiş, daha kötüsü, bir boşluk yaratma-

60) *Bülent Sarıoğlu, Kızınca patlıyor, Milliyet, 27 Ekim 2005*

mak için iğdiş edilerek iktidarsızlaştırılmış, kötürümleştirilmiş bir toplumda işini bilmek, kendini kurtarmış olmak, bedelinin kimlere kesildiği sorgulanmaksızın, takdire şayan bir başarı olarak orada durmaktadır. Erdoğan bunun farkındadır. Dostluğu, 'sermaye dostluğu' olarak bu denli açık, fütursuzca tarif etmesi ise 'kimsesizlerin kimi' Erdoğan'ın 12 Eylül projesine yaldızlı bir armağanı olarak anılmalıdır.

Yukarıdaki sözlerde, başarılı olamamış; -Erdoğan ve İslamcı aydınların can simidi olmuş bir kavramla- 'ortak akıl'ca iktidarsızlaştırılmış özneleri küçümsemenin bu denli açık, sokak diliyle yapılmasının bir nedeni de budur. Erdoğan, birçok özelliğiyle olduğu gibi kullandığı dille de 12 Eylül'ün en has ürünüdür. 12 Eylül döneminde basın toplantısını 'all right' ile bitiren Evren'e, günümüzde Erdoğan 'next year, inşallah' ile selam çakmaktadır.

3 Kasım seçimlerinden önce Habertürk ekranlarında başka bir 'has ürün'ün, Hakan Aygün'ün haset kokan "Sayın Erdoğan, bir milyon dolarınız vardır herhalde" sorusuna verdiği cevap, 12 Eylül'ün yola çıkarken ulaşmak istediği noktanın polaroid resmidir: "Ehh... Allaha şükür, o kadar paramız var."[61] Ruhsallı-

---

61) Aşağıdaki bilgiler Başbakanlık Basın Merkezi internet sitesinden alınmıştır: 07 Şubat 2006 tarihi itibariyle Başbakan Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'ın mal beyanı aşağıda sunulmuştur.

A- TAŞINMAZ MAL BİLGİLERİ

1-Arnavutköy-Bolluca Köyü 376 metrekare arsa (40 bin YTL)

2-Güneysu-Dumankaya Köyü 2.000 metrekare arsa (10 bin YTL)

B- BANKA VE MENKUL DEĞERLER

1-Banka hesaplarında 1. 361. 290 YTL (Şirket hisselerinin satış geliri, emekli ikramiyesi, emekli maaşı ve milletvekili maaşlarının toplamı.)

2-Nezdinde 120.000 ABD Doları

C- EŞİNE AİT TAŞINIR MAL BİLGİLERİ

1-2006 model Wolkswagen Passat araba.

2-Muhtelif takılar (35.640 YTL) (07.02.2006)

Aşağıdaki tablo ise epey farklı görünüyor:

"CHP'li Mustafa Özyürek'in "Başbakan'ın serveti 1.8 milyon YTL'ye yakın" iddiası üzerine, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Salı günü bu konuyla ilgili bazı açıklamalar yapacağım" dedi. Başbakan Erdoğan, daha sonra katıldığı AKP Bayrampaşa İlçe Kongresi'nde ise konuyu, 'sanal gündem' diye niteledi.

Başbakan Erdoğan'ın, 10 Eylül 2001'de yaptığı bildirime göre 1 milyon

ğında ne denli güçsüzlük, güvensizlik varsa yürüyüş biçimiyle, argoyla, maddi birikimle, güçlüye yaslanmakla, uluslararası ittifaklarla güvene dönüştürme, bunlarla birlikte şeyleştirme, her türlü zayıflıkla alay etme, aşağılama tutumu, bu kişiliğin temel özelliklerindendir.

Henüz iktidara gelmeden önce, Artvin'in Borçka ilçesinde Ecevit'le ilgili söyledikleri hafızalardadır: "Bu yetmiş milyon insana ne oldu ki, ayakta duramayanların elinde kaldık. Bazen ayakkabılarını unutuyor, bazen merdiven başlarında oturuyor. İspanya Başbakanını Moritanya Başbakanı olarak selamlıyor." Bu ülkede 'baba' figürünü doldurmuş fakat sonra güçsüz düşmüş olanları ya da iktidar arzusu hep yasaklarla, hatta bazen kırımlarla kursağına tıkılmış olanları küçümseme Erdoğan'ın söyleminde önemli bir yer işgal etmektedir.

Söz konusu 'alay' Erdoğan'a yöneldiğinde, mesela karikatüristler kendisini kedi olarak çizdiğinde, birçok siyasetçinin gülüp geçtiği karikatürlere tepkisi ağır oluyor. Ülküleştirilmiş, iktidarla şişirilmiş benliğine yönelik bir tehdit olarak algılıyor. Söylediklerimize uygun bir şekilde davranıyor, büyüklenmeci tutumunda yaşadığı zedelenmeyi maddi birikime dönüştürerek onarma yoluna giriyor ve karikatüristlere servet değerinde manevi(!) tazminat davaları açıyor. Söz konusu tutumun bir yüzünü de yoksullarla ilişkisinde görmek mümkün; oylarını alarak güç ve iktidara ulaştığı yoksullar meydanlarda iş-aş istediklerinde öfkelenen Erdoğan, aynı yoksulların iftar sofralarına konuk olmayı, bahşettiği bir lütuf olarak görüp gösteriyor.

---

doların üzerinde malvarlığı bulunuyordu. Gazeteci İlhan Taşcı'nın geçen yıl eylülde çıkardığı 'Kaf Dağı'nın Ardındaki AKP' kitabında, 2001 tarihinden sonraki mal hareketlerine ilişkin de bilgi verildi. Buna göre, Erdoğan'ın 2001'deki toplam 121 milyar lira olan hisseleri dört yıl içinde 10 kat artarak 1.2 milyon YTL'ye çıktı. Erdoğan'ın, İstanbul Kısıklı'da da üç villa yaptırdığı basına yansımıştı."
Radikal, 29.01.2006

Karikatüristlerle yaşadıklarının bir benzerini, kendisini eleştirme konusunda üstelik epey çekinik davranan medya ile de yaşıyor. Hemen her türlü eleştiriyi, başka bir güç odağı ile güdümlü bir tehdit olarak algılıyor, öfkeyle karşılıyor.

Erdoğan, bir de şu nedenle 12 Eylül'ün has ürünlerindendir: 12 Eylül, Türkiye'de 'mürekkep yalamış' olmak, düşünmek, düşündüklerini eyleme dönüştürme inadını göstermek üzerine bir risk ve ceza kataloğudur. Bu katalog üniversitelerin, sendikaların, sinema girişlerinin, konser salonlarının, hatta evlerdeki kütüphanelerin duvarlarında hala iri ve kalın puntolarla asılıdır. Bu kataloğun gölgesinde büyüyen kuşaklar 'gemisini kurtaran kaptan' ahlakının içine doğmuşlardır. Yararcılık-pragmatizm doğrultusunda pazarlık konusu olmayan hiçbir hesabın kıymeti yoktur, nasıl ki paraya dönüşmeyen bilginin kıymeti yoksa... O nedenle 'koyun gütmek', etinden sütünden yününden azami yararı nasıl çıkartacağını hesaplayabilmek her türden entelektüel uğraşıya yeğlenir. AKP'yi iktidara taşıyan 3 Kasım seçimi öncesi Erdoğan'ın, zaman zaman akademisyen kimliğine vurgu yapmaktan hoşlanan Deniz Baykal ile televizyondaki tartışmasında 'ben çekirdekten gelmeyim' vurgusu hafızalardadır ve Erdoğan için uygun ve yerindedir.

AKP ve onun liderini demokrasi ve özgürlük şampiyonu olarak görenlerin, gösterenlerin anlamadıkları veya gizledikleri şudur: 12 Eylül'ün görünür şiddeti ile dün Özal'ın, Çiller'in bugün Erdoğan ve kadrosunun öznesi olduğu değişimlerin hayatın kılcal damarlarına akıttıkları neoliberal aşağılamanın şiddeti arasında, yapılan tüm makyajlara rağmen, bir kopuş değil devamlılık vardır. Ki bu aşağılamanın en önemli yüzü, solcusundan da, sağcısından da, futbolcusundan da epey destek bulan ve bu topraklara tam bir güvensizlikle beslenen AB'yi destekleme biçimidir. Tam bir borderline durumdur, duygusal

yarılmadır söz konusu olan; içerden, 'anayurt'tan gelen hemen her şey 'kötü', dışardan gelecek olan ya da gelen ise 'iyi'dir. Bu duygusal yarılmanın, solda da, sağda da işlevsel olması dikkate değerdir. Hemen herkes 'ideal devlet' yüceltmesiyle 'devlet dersi'ne başlıyor, kısa zamanda devletin kendi ömrüne düşen gölgesiyle bu yüceltmenin denk düşmediğini görüyor ve bu deneyimle birlikte de 'hep-kötü' bir 'ceberut baba' ile baş başa kalıyor. O 'baba'ya haddini bildirecek olan herhangi başka bir nesne ise 'hep-kötü'nün karşısına konulup, 'hep-iyi' olarak içselleştiriliyor.

İlginç olan bir nokta da şudur: Erdoğan'ın babasının çocuklarına sürekli 'Okuyup adam olun!' emrini verdiği biliniyor. Okuyup 'adam' olmuşları eleştirirken 'iki koyun gütme'ye yapılan vurgunun bir yüzü de bu baba emrini geçersizleştirmek değil mi?

27 Aralık 2005 tarihli TBMM bütçe görüşmelerinde yaptığı konuşmadan bir seçki:

> Eğer, bu fotokopileri ben çıkarmaya başlarsam, cemaziyülevveliniz çok kötü, çok kötü!.. Kaldı ki 'ya olduğun gibi görün ya göründüğün gibi ol' ifadesi benim ifadem değil; bu ifade Mevlana'ya ait bir ifadedir ve yarası olan gocunur, niye gocunuyorsun. Niye gocunuyorsun... ...Yattınız kalktınız, sadece, bakanıma belden aşağı vurmaktan başka bir iş yapmadınız... Ve aynı şeyleri konuştunuz, aynı ifadeleri kullandınız. Oğlundan başladınız, eşinden çıktınız. Bir edep var, adap var ya!.. nasıl bunu yaparsınız ya! Nasıl yaparsınız! Müddei, iddiasını ispatla mükelleftir... iddiasını ispatlayamayan... oraya işte ben üç tane nokta koyuyorum... üç tane nokta koyuyorum. Rahat ol, rahat... el kol hareketi yapma... el kol hareketleriyle bir yere varamazsınız. Bu millet el kol hareketleri yapanları hep sandığa gömdü, sizi yine gömecek. Bak ben hep büt-

çeyi konuşuyorum... hep ben bütçeyi konuşuyorum dikkat edin, bütçenin dışında konuşmuyorum; ama, biraz sonra o dille de konuşabiliriz! (CHP Balıkesir milletvekili Ali Kemal Deveciler'e): Biraz sabırlı ol, biraz sabırlı ol... canım gülüm benim, biraz sabırlı ol, onu da söyleyeceğim. (CHP Mersin milletvekili Mustafa Özyürek'e) Bak, Mustafa Bey, sayın Özyürek, çok ileri gittin; sana burada şimdi bir şey söyleyeceğim, şimdi bir şey göstereceğim sana... sayın Özyürek, bu ayağa kalkma, bu tür hareketler, bunlar çirkin. Ben sana şurada bir şey söyleyeyim, bak: 7.11.2005 tarihinde plan ve bütçe komisyonunda konuşma yapıyorsun... ve bu konuşmada şu ifadeyi kullanıyorsun: 'zaten bu millet mazoşisttir. Ne kadar eziyet yaparsanız, o kadar...' diyorsun. Bu ne be?! Beni kendi minderinize çekmek istiyorsunuz... ama, ben, sizin minderinize gelmeyeceğim; ben, TBMM'nin vatan minderinde bu mücadelemi sürdürüyorum. Sizi edebe davet ediyorum... edebe davet ediyorum. Kredi kartı kullananların sayısı neydi, bizim dönemimizde ne oldu; şimdi, burada bir gerçeğe bakmak lazım. Kredi kartı almaya vatandaş mecbur mu? Peki, kredi kartını alan niçin limiti içerisinde kullanmıyor? Limiti içerisinde kullansın. Yani, kalkıp da, nasıl olsa kredi kartı elimde ben bunu istediğim gibi kullanırım; yok, öyle bir şey ya! Var mı öyle bir şey! Bunu hiçbir gelişmiş ülkede böyle bir anlayış göremezsiniz.

(CHP Antalya milletvekili Tuncay Ercenk'e) Sen bu tür böyle yanlış şeyler içerisine, hep girdin. izledim seni, hiç bu çatının altına yakışmayan fiiller yapıyorsun burada; bir defa kendine gel."

'Yattınız kalktınız, sadece, bakanıma belden aşağı vurmaktan başka bir iş yapmadınız... Oğlundan başladınız, eşinden çıktınız...', 'iddiasını ispatlayamayan... oraya işte ben üç tane

nokta koyuyorum...', 'bir şey söyleyeceğim, şimdi bir şey göstereceğim sana...', 'Beni kendi minderinize çekmek istiyorsunuz... ama, ben, sizin minderinize gelmeyeceğim; ben, TBMM'nin vatan minderinde bu mücadelemi sürdürüyorum.', 'Yani, kalkıp da, nasıl olsa kredi kartı elimde ben bunu istediğim gibi kullanırım; yok, öyle bir şey ya!..' Başbakan'ın bütçe konuşması!..

Çok uzun dönem, retoriği fallik bir güç olarak kullanan, hatta bu retoriğin gücüyle, kadınları İslamcı siyasetin içine katan, onların da varlığıyla 'cinsiyetsiz bir inanmışlar ordusu' kuran Erdoğan'ın söylemindeki har, teknik bir AB sözcülüğüne dönüştükçe, özdeşleşme kurduğu ve özdeşleşme nesnesi haline geldiği büyük çoğunluğun dilinden uzaklaştıkça, her biri argoda epey cinsel anlamlarla yüklü yukarıdaki sözler devreye girdi. Dil yâresi'nden muzdarip Hakkı Devrim bu güldesteyi güzellerken, 'frenleri serbest bırakmak' ve 'çocuksuluk' tespitleriyle incelememize çok önemli iki katkı sundu. Hakkı Devrim'in bu katkıları, bizim 3 Ekim sonrasında Başbakan'da gördüğümüz değişikliklerin önemli yönlerindendir:

> "Ben bu değişikliği, 3 Ekim'de Başbakanımızın esaslı bir konuda ferahladığına ve her yeni başbakanın sıkılamadan edemeyeceği frenlerinden, pek de zarurî olmayan bir kısmını artık serbest bıraktığına işaret sayıyorum.
>
> Zarafetiyle ünlü başbakanların ağzından, kapalı kapılar ardında yakası açılmadık küfürler çıktığını da bilen yaşlı gazeteciler için, Erdoğan'ın argosu çocuksu kelimeler sayılır."[62]

62) "Başbakan Tayyip Bey, özellikle 3 Ekim'den bu yana, zihninde bağlı duran argo kelimelerden bir kısmının ipini çözdü, demeye getiriyordu Milliyet manşet haberinde (27 ekim).

Verilen örneklere bir bir baktım. Yirmi kadar cümle seçmişler, Başbakan'ın kürsüde sarf ettiği veya basın mensuplarıyla konuşmalarından alınmış sözler. Şikâyetçi olduğu insanlardan söz ederken Bunlar sıfatını kullanıyor. Bu, yakındaki şeyleri belirten bir sıfattır. «Bu adam da çok oldu» derken, adı geçene pek itibar edilmediği ayrıca belirtilmiş olur. «Adam okusa, nelerin pazarlanacağını bilir» derken de, Deniz Baykal'ı yüceltmiş olmuyor. Erdoğan son

Yine de, dilde 'çocuksuluk'un içerdiği masumiyetin, Başbakan'ın çocuksu, ruhbilim terminolojisiyle regresif- gerilemiş tutumuyla aynı şey olmadığını, en azından 'kapalı kapılar ardında yakası açılmadık küfürler'den daha masum olmadığını söylemeliyiz. Bu dönüşümü, yani frenleri serbest bırakılmış bir racon kesme havasının söyleme egemen olmasını, kişinin kendilik'ini tarif eden geçmişinden, özellikle kendisi bir gemici olan, yazılanlara göre Pera'nın arka sokaklarını ve cami avlularını aynı yetkinlikle bilen, öfkesi hudutsuz babayla özdeşleşmeden kopamamanın, içinde bulunduğu mevcut koşulların kopuş talebini karşılayamamanın işaretleri olarak da okumak mümkündür. Ki öfkesi hudutsuz baba'nın fiziksel şiddet uyguladığı biliniyor. Şüphesiz bu şiddete sözlü şiddetin, aşağılamanın da eşlik ettiğini tahmin etmek güç değildir. Ne diyor Hakkı Devrim? "Milliyet'in 'argo' dedikleri nihayet 'ev içi argo'ya özgü sözler." Ev içi argo!... Hakkı Devrim, yıllardır Radikal gazetesindeki köşesinde memleketin büyük dedesi edasıyla sürdürdüğü başka bir 'ev içilik' deneyimiyle iyi seziyor.

Vurgulamak gerekirse, mesele, bu müdahalelerin haklılığını ya da haksızlığını, 'mevzuata', devlet geleneğine uygunluğunu ya da uygunsuzluğunu tartışmak değil. Üzerinde durduğumuz alan, yaşadığımız günleri anlamada, Erdoğan'ın psikobiyografi-

günlerde Yahu! ünlemini de çokça kullanmış. «Kimi aldatıyorsunuz yahu!» diyor üniversitelerden söz ederken. Yahu! tek başına söylendiğinde «Hey! Bana bak! A canım! Hey sen! İşitmiyor musun?» anlamında bir uyarıcı sözdür. Ama bir hoşnutsuzluk, bir inanmazlık, bir uyarı belirtmek için de söylenir. Milliyet'in «argo» dedikleri nihayet «ev içi argo»ya özgü sözler. Ağdalı, okkalı olmak bir yana, sokak, çarşı- okul argosu bile değil. Masum sayılabilecek bir argo türü, diyelim. Kasımpaşalı Tayyip Bey'in argosu da demek bundan ibaretmiş, dersek kimse bize inanmaz.

Mesele o değil zaten. Ben bu değişikliği, 3 Ekim'de Başbakanımızın esaslı bir konuda ferahladığına ve her yeni başbakanın sıkılamadan edemeyeceği frenlerinden, pek de zarurî olmayan bir kısmını artık serbest bıraktığına işaret sayıyorum. Zarafetiyle ünlü başbakanların ağzından, kapalı kapılar ardında yakası açılmadık küfürler çıktığını da bilen yaşlı gazeteciler için, Erdoğan'ın argosu çocuksu kelimeler sayılır. Adını anmaya bile değmez."

Hakkı Devrim, Radikal, 28 Ekim 2005

sinin sağladığı katkıyı ortaya koymak, kişisel olan ile toplumsal olanın kesiştiği noktaları çözümlemektir. Henüz Mart 2005'te Cengiz Çandar, bunun bir ihtiyaç olduğunu 'Kasımpaşalılık raconu' başlıklı yazısında ve "Başbakanlık makamı 'siyasal psikanaliz' mevkii değildir" anahtar cümlesiyle yazmıştı:

> "Tayyip Erdoğan, yakın çevresini de 'Kasımpaşalılık raconu'na uygun olarak, sadakatlerinden kuşku duymayacağı ve kendisine benzer toplumsal arka plandan gelen kişilerden seçmiş durumda. Dış dünyaya kapalı görüntüsü vermesinde, muhtemelen, temel etkenlerden biri de bu. Bu durum, son zamanlarda, 'yakın çevre' ve 'uzak çevre', yani 'dış dünya' ile arasında pürüzlere ve sorunlara da yol açıyor.
>
> 'Yakın çevre'den kasıt, medya. Tayyip Erdoğan, son zamanlarda alışılmadık ölçüde eleştirilere hedef olmaya başladı. Bu eleştirilerin, kendisine hiçbir zaman güvenmemiş ve kredi açmamış olanlardan gelmesinden ziyade, ona sempatiyle bakmış ve destek ifade etmiş olanlardan gelmiş olması özellikle önemli. Gerçi, Vatan gazetesi ile söyleşisinde "Seçtiğim kelimeler belki muhataplarına öyle geliyor olabilir. Aslında eleştiriye tahammülsüzlüğüm diye bir şey yok. Eleştiri belden aşağı olduğu zaman, bundan rahatsızım. Yoksa edebi, adabı içerisinde olduktan sonra herkesin rahatlıkla eleştirebildiği bir başbakanım. Kolektif akla inanmış bir insanım. Burada milletimin, hele hele medyanın katkısı, olmazsa olmazdır. Çünkü medya hayatın sürekli içinde. Bunun değerlendirmesini farklı yerlerden topladığı bilgiyle donatan bir yapısı var. Buna ben kapalı olacağım da neye açık olacağım" sözleriyle gayet akla uygun ve ferahlatıcı bir açıklama yapıyor ama 'uygulama' bu sözlerini pek doğrulamıyor.
>
> Örnek, karikatürist Musa Kart'ı, kendisini kedi şeklinde çizen bir karikatürü nedeniyle, mahkemeye verip cezaya çarptırdıktan sonra, şimdi de Penguen dergisin-

de çeşitli hayvan karikatürleriyle çizilmesi karşısında açtığı savaş. Karikatüristlerle açtığı 'savaş'ı kazanmış tek bir başbakan görülmemiştir. Kaldı ki, bu tür bir 'savaş', Tayyip Erdoğan'ı 'eleştiriye tahammülsüz' imajını pekiştirmekten başka hiçbir işe yaramıyor. Tayyip Erdoğan'ın karikatüristleri mahkemeye vermekten vazgeçmesi, hoş bir 'jest' olacak.

Karikatürist eleştirilerinden de ötedeki asıl büyük sakınca, dış politikaya ilişkin eleştirileri algılamasında. Tayyip Erdoğan, ABD'den gelen 'sinyaller'i ya algılamıyor; ya da yanlış algılıyor. Çevresindekiler de, bunları doğru okumaya yetecek donanımda değiller. Keza, AB ile ilişkilerde de, Avrupalıların 'çifte standardı'ndan şikâyetçi. 'Çifte standart', bir siyaset özelliğidir ve her devletin siyasetinde 'çifte' ve hatta 'üçlü, dörtlü standart'lar bulunur.

Başbakanlık makamı, 'siyasal psikanaliz' mevkii değil. Siyasete, siyasetle karşılık verilir. 'Kasımpaşalılık raconu', bazı insan ilişkilerini açıklamaya ve bu arada Tayyip Erdoğan'a da sempatiyle bakmayı haklı olarak sağlayabilir ama siyasetin yerine ikame edilemez.

Tayyip Erdoğan'ın, meseleleri 'kişiselleştirmek'ten çıkartıp, 'siyasi pozisyon' sahibi olmasında, hem kendi imajını toparlaması ve hem de Türkiye'nin önünü açması bakımından sonsuz yarar var."

Çandar, her ne kadar meseleyi 'ABD'den gelen sinyalleri algılamamaya ya da yanlış algılamaya' bağlasa da bir tespitinde sonuna kadar haklı: Başbakan, kendi geçmişinin yüküyle, hemen her toplumsal meseleyi 'kişiselleştirmek' gibi bir tutumu halen sürdürüyor. Bu da, onun 'kolektif akıl' dediği, gerçekte tabi olduğu vasatın özeti olan zihinsel dünyası-evin içi ile hareket etmek durumunda kaldığı dış dünya arasında bir ara boşluğa yol açıyor. Bu çözümleme sırf ABD'den gelen sinyalleri değil, ABD'de 'deliğe süpürülmeme' ricacısı olan yakın çevresinden gelen sinyalleri

algılama konusunda da bazı problemler yaratıyor olabilir.

Bir de şu var: Erdoğan'ın yaklaşık son bir-bir buçuk yıllık retoriğinde ve eylemlerinde ortaya çıkan ikircikliklik, yap/boz tatsızlığı, bir şey söyleyip sonrasında danışman gurubuyla söyleneni temize çekme ve 'hayır öyle değil böyle dedim' ya da 'Başbakan onu değil bunu kastetti'lerle giden zorlanmaları burada sözü edilen düalist dünyanın bir özeti gibi. Bu davranış kipi çok güçlü olmalı ki, kendisi üzerine düşünenlerin düşünme biçimine de sirayet ediyor. Çandar'ın 'yakın çevre/uzak çevre' ikiliğinde olduğu gibi. Bu ara boşluktan yükselen ve 'ev içi argo'da ifadesini bulan öfkenin hiç de çocuksu bir masumiyetle geçiştirilemeyeceğini, aksine iç/dış ve benzeri ayırmaların eninde sonunda iyiler/ kötüler ikiliğine yol açtığını, bunun da 'benim müsteşarım/ onların kurumu' ifadelerinde görüldüğü gibi uzlaşma zeminini, yani gri tonları imkansız kıldığını söylemeye gerek var mı?

OKUMA PARÇASI:

"BABAMIN SAZININ ÖNÜNDE OYNADIM, BAŞKASININ DEĞİL"

Bu yazı Toplum ve Bilim dergisinin Kasım 2004 sayısında, 'Toplumumuzdaki erkeklik kimliği üzerine sosyopsikolojik bir inceleme' alt başlığı ile yayınlanmıştı. Birinci bölümde söylenenlerin ve 'her daim delikanlılığın' kuramsal zeminiyle ilgili olduğu için meraklısına sunuyorum:

Ne vakit cinsel kimlik ile ilgili bir mesele tartışılsa aklıma bir fıkra gelir: iki travesti şehrin meydanında yürürken, cadde girişinde bir otomobil çarpar. Biri kazayı atlatır fakat diğeri yerde baygın kalır. Arkadaşı yerdekine seslenir: "-Figeen... Figeeeen... n'olursun bir ses ver..." yanıt alamadıkça, "Figeeen" deki e'lerin miktarı ve tonu artar... En sonunda işin "Figeeen" boyutunu aştığını görür ve son bir kez seslenir: "Davut ağbey, gözüün yağını yiyim bi ses ver!.."

Bu fıkranın da erkek egemen söylemin bir parçası olup olmadığı elbette tartışılabilir. Peki oyunun ciddiyete selam çaktığı anda yeniden erkeklik postunu giyinme örneğinde hiç mi gerçek payı yok? Cinsel kimlik, biyolojik bir temelin üzerinde inşa edilse de kimliğin cilt/hane/kütük numaralarının başlıca psikososyal etkenlerce belirlendiği artık işin abecesi... yalnız iş bununla kalmıyor. Şu soruyu da sormak gerekiyor: hepimizin tabi olduğu mevcut toplumsal sistemde, sistemin sıkışık alanlarında ve sistemce sıkıştırıldığında hemen herkesin erkeksi

bir söyleme, davranış kipine savrulmasını, oradan sözünü söylemesini nasıl anlamalıyız? Yani mahallenin orta yerinde kavga eden kadınların bir süre sonra kocalarının cinsel güçlerinden söz etmeye başlamalarının ya da 70'lerde, şiddet Bizans surlarındaki kızgın yağlar benzeri üzerlerine boca edilirken ülke gençlerinin erkeklik kimliğini cinselliğin reddiyesi haline getirmesinin buluştuğu nokta neresi? Bir de, meğer ki cinsel kimlik meselesi, psikososyal, belki doğrusu sosyopsikolojik belirleyicilerin hüküm alanı, öyleyse sosyopsikolojik belirleyicilerin yeniden üretiminin kaynakları neler? Daha ötesi, bunların biyolojik olanla kökensel buluştuğu evrimsel temelleri var mı? Daha da ötesi, çeşitli sosyokültürel süreçlerin buluştuğu kavşak olan coğrafyalarda, örneğin Anadolu'da, özellikle kimlik meselelerinde dışavurumu izlenebilen özgün gerilimleri görmek ve bunları anlama çabasına girişmek bizi bize daha iyi anlatmaz mı? Yani, modernitenin zaman zaman aydınlanma, bugünlerde sıklıkla sis bulutu vadeden sokaklarında dolaşan zihinlerimizin, günlük hayatın arenasında kör noktalar yaşamasında bir de bu durum etkili değil mi? Bir örnekle: kadın cinselliğini erkek merkezli olmaktan çıkartıp yeniden keşfini de vazeden feminizmin önermesi ile yeni gelen kuması yoluyla cinselliğin-doğurganlığın yükünden kurtulup ana-kraliçe mertebesine yükselmiş Harran'lı kadının "kurtuluş modeli" arasındaki kör uçurum!.. Bir örnekle: kadın cinselliğinin, kadının hiç değil, eşinin ya da ailesinin elbette, asıl bir toplumsal grubun şan, şeref simgesi haline gelmesi ve kan davası olgularında, erkeğin bedenini yoketmek hedeflenirken, kadın bedeninin 'el değmemişliği'nin düşmanlar arasında bir barış olanağının aracı haline getirilmesi!.. Ya da bu 'el değmemişlik'in ihlalinin erkek dünyasında kan davasını başlatabilmesi... Cinselliği, erkeğin hizmetinde ve asıl çok-çocukluluk esasında soyun devamlılığı ilkesiyle zorlanan kadının, kısa sürede cinsel kimliğine öfkeli uzaklığını, kendi kimliğini erkek çocuklarının şahsında ifade ederken, kız çocuklarına yönelen ev-içi baskının da uygulayıcılarından biri haline gelmesini nasıl açıklayacağız?.. Metropollerde insanlığın, ya da kadın cinsinin kurtuluşuna ömrünü vakfetmiş bazı aktivist öznelerin hızla erkekleşmesi ile bir önceki örneğin benzerliğini de anmalıyız burada... Aşırı vurgu, söylemde, hatta davranış kipinde zıddını üretme riskiyle de yan yana değil mi? 'Erkek

Fatma'sını çıkartmamış bir mahalleden delikanlı çıkar mı? Bakınız: eski dönem sinema filmlerimiz, yeni dönem televizyon dizilerimiz. Bir de bu cenderede erkeklik her daim şanlı şerefli bir apolet mi? Sahi, bu denli dışsal tanımına kavuşmuş, kalıpları, köşeleri davranışta bu denli etkili, toplumsal beklentileri üretme konusunda bu denli belirleyici olmuş, olan, deyim yerindeyse bir töresel paradigmanın erkek cinsi için de ruhsal mahpusluğa dönüşme olasılığı yüksek değil mi? Bir örnekle, külliyen yaşanmış bir öyküyle düşünelim: yirmi beş yaşında ikiz kardeşler. Ataerki dendiğinde ilk akla gelecek şehirlerden biri. Ağalar hala ağa, beyler hala bey, maraba hala maraba yani. İki kardeş, zıtların birliği gibi. Biri çekingen kişilikli, aile öyküsünde hep bir adım geride, az konuşan, mesela kardeşi mobileti sürerken hep arkada oturandır. Diğeri erkeklik etrafında sayılabilecek sıfatlarla dolaşan, atak, toplumsal yaşamda girişken, gözünü budaktan sakınmayan, diğer kardeşin deyişiyle 'haftada bir olmasa da on beş günde bir komşu şehirdeki geneleve giden', mobileti kullanandır. Hasımları, iki kardeş mobilet üzerindeyken, kurşun yağmuruna tutarlar. İkizlerden öndeki, yani mobileti kullanan ölür. Diğeri bir dizi ameliyattan sonra sağlığına kavuşur. Ölen kardeş evlidir ve bir erkek çocuğu vardır. Aile karar alır. Gelin töre gereği diğer kardeşle evlenecektir. Öyle de olur. Genç adam, bu satırların yazarının muayenehanesinin kapısını çalar ve şunları da anlatır: "Hiç düşünmedim bile. Elbette böyle olacaktı. Kardeşimin emanetidir. Yalnız bir şey oldu bana. Birlikte yatamıyorum. Dokunamıyorum. Çocuğu sevemiyorum. Evimiz eski bir ev. Benim odam yukarda. Gece kalkıyorum. Avluda bir ağaç var. Dibine oturup ağlıyorum."

Devam edelim: nihai olarak, tüm yaratıcılığı doğurganlığa indirgenmiş, ya da öyle algılanan kadının karşısında cinsellik dilenen koca örneği az mı? Bu dilenmenin karşısında, kendi bedenini bilerek ya da bilmeyerek (bilinçli ya da bilinçsiz) esirgeyen, sıklıkla ruhsal kazançların bazen de bunlarla birlikte ev-içi hediye zincirinin ana malzemesi haline getiren, yine sıklıkla bu gerilimli oyunu şiddete maruz kalarak tamamlayan kadın yer almıyor mu? Kişisel gözlemimdir: akşam yemeği saati ile uyku arasına sıkışmış vakitlerde Bakırköy Akıl Hastanesi acil psikiyatri polikliniğine konversif bayılma tablosuyla başvuran kadınla-

rın sayısındaki artış niye ki!.. Ya erkeklik oyununun 'hard' yaşandığı mecralarda 'kadın giremez' levhalarına ne buyurulur? Kadınsız erkek mekanları niye bu denli çok ve niye bu mekanlar cinsellik yükü bir hayli fazla şakaların, kimi kez ayrıntılı cinsel birleşme pozisyonlarını da içeren küfürlerin, sataşmaların resmi tören alanı halini alıyor? Bir de, İngilizce psikiyatri literatüründe erkek cinsel birleşme sırasında, 'penetrate', girerken, içine işlerken, delerken, yani etkin bir dirence karşı eylerken, Türkçe'de mesela niye zahmetsizce, edilgen bir masaya bir şeyi bırakır gibi 'koyuyor'. Penis'i karşılayan adı, yarmak eyleminden türetmiş başka bir dil var mı? Aynı adın, Ortaçağ Türkçe'sinde silahı da karşıladığını düşünürsek, cinsellikte erkeğin payına düşen bu saldırganlığın şiddetini nasıl anlayacağız? Bir Neşet Ertaş bozlağı: "Sevsem öldürürler sevmesem öldüm." Ne demişti bir söyleşisinde Cemal Süreya: "Bir Alman için cinsel birleşme, yemek üstüne yenen büyücek bir çikolatadır; yeri, konumu, bilinen bir edimdir; güzel bir şeydir. Bir Türk için ise güzelliğin çok üstünde, hatta dışında bir şey vardır: Bir felaket tadı, bir varlık-yokluk tartışması, bir mahvoluş duygusu..."[63] ... Burada örtükçe sözü edilenin bir Türk erkeği olduğu çekincesiyle birlikte... bir Türk kadını için de, bir ömürlük macerasında cinselliğin korkuyla başladığını, bekaretle, ki konuşma dilinde sıklıkla kızlık zarıdır, taçlandırılmış korkuların temelde nice yasları da içerdiğini en azından mesleki pratiğimden biliyorum. Nice yaslar!.. gidilen yerde kocadan bir baba yaratma olasılığının bakiliğiyle baba ocağından görece, ana kucağından kesinkes ayrılmayla belirgin ömrün öncesine tutulan yas... boşuna mı mahvoluş duygusu!.. Niye erkek ilk cinsel birleşmeyle 'milli'oluyor, erkek olarak kalıyor da kız, niye kadın oluyorun yası... Bir de bu var işte; kadının kadın oluşu, kız kurusu olmaktan 'kurtuluşu' erkeğin varlığına muhtaçken, oğlan çocuğunun erkek oluşu erkek meclisiyle mümkün. Erginleme törenleri erkek dünyasında devam etmekte. Yahudilerde de olduğu düşünüldüğünde, en azından bugünkü törensel biçimiyle Sami kökenlere, dolayısıyla Sumer'den günümüze ataerki'nin inşasının belirgin izlendiği topraklara sıkıca bağlanabilecek sünnet, erginleme törenlerinin yeğin anılarıyla yüklü değil mi? Ataerki'nin gücünü, hiçbir sürprize yer bırakmama gayretiyle ve kendi

63) *Can Kolukısa'nın röportajı, Milliyet Sanat Dergisi, Ocak, 1973*

aktörlerini hadım ederek sağlamlaştırması ise ciltlere bedel bir mesele. Öte yanda Boğaç Han'ı anımsayalım. Tarımcıl Mezopotamya uygarlığının erginleme törenleri bedene, cinsel organa yönelirken, Dedem Korkut'larda erginlemenin, ergendeki azami gücün dışavurumuyla mümkün olması, mesela yumrukla azgın bir boğanın yere indirilişiyle gerçekleşmesi... bir de asıl, ancak o vakit erkek çocuğun bir ad sahibi olabilmesi. Bu arada farkı vurgulamak için yabani boğanın binlerce yıl erkek cinsel gücünün simgesi olduğunu da anımsatalım. Nedense şimdi anımsadım. Harbiye'de otobüsten inip Maçka Teknik Lisesi'ne, okuluma yürüyorum. Harbiye Askeri Müzesi'nin bahçesinde askerler hemen her sabah koşuyorlar. Ya "Komşu kızını zapteyle/ Bizim oğlan aşıktır/Yaylalar, yaylalar" türküsü, ya da "Her Türk asker doğar, asker ölür her Türk..." Bu bab'a, bizim memlekette askere gitmeyene kız vermediklerini de ekleyelim.

***

Epeydir biliniyor: cinsel özelliklerin farklılaşması ile genetik kod arasında belirlenimci bir ilişki var. Cinsel özellikler, doğuştan getirilen genetik kodlara göre ayrımlaşıyor ve bu genetik kodlardaki sorunlar, cinsiyeti belirleyen kromozomlardaki değişiklikler sonucunda mesela hermafrodit bireyler gelişebiliyor. Hatta, genetik kodda bir sorun olmasa bile, daha sonrasında cinsel özelliklerin gelişimini yönlendiren hormonlardaki düzensizlikler bu özelliklerin farklılaşmasında yine etkili olabiliyor. Mesela genetik kodu erkek olan birinde eğer yeterli düzeyde testosteron hormonu salgılanmıyorsa, cinsel özelliklerin gelişimi dişil yönde olacaktır. Bu bilgi önemlidir, çünkü biyolojik olarak dişilleşme ilkesinin erilleşmeye öncel olduğunun önemli bir kanıtıdır. Genetik kodun dişilleşmeye yönelik olduğu durumlarda üreme sisteminin öncülü olan Mullerian kanal sistemi, rahme, yumurtalık tüplerine, vajinanın iç üçte birlik bölümüne dönüşecektir. Eğer genetik kod erilleşmeye yönelik ise Mullerian kanal körelecek ve erkek cinsel organlarının öncülü Wolf kanalı gelişecektir. Yani dış cinsel organların öncülleri ortaktır ve bunların ayrımlaşması bir süreçle mümkün olmaktadır. Bu süreçte belirleyici rolü androjenler(testosteron ve dihidro-testosteron) alıyor diyebiliriz. Eğer yeterli miktarda androjen yoksa;

anne karnındaki sekiz haftalık bebekte klitoris, döl yatağı, vajina... varsa; penis, testis torbası ve testisler gelişmeye başlayacaktır. Daha ötesi, androjen düzeyi, beyinde cinsel işlevlerle ilgili bölgelerin farklılaşmasında da rol almaktadır. Yani, buna bağlı olarak, beyinde, daha sonraki dişil döngüselliğini(regl dönemleri, yumurtlama, süt verme düzeni...) de koşullayan bir dişil/eril farklılaşması gerçekleşecektir.

Androjen yetersizliği gelişen ergenlerde dışardan testosteron verilirse erilliğe özgü cinsel arzu ve davranış yeniden uyarılabilmektedir. Biyolojik unsurların cinsel arzu üzerine etkinliğinin bir önemli göstergesi de dönemsel kanamaların hemen öncesinde ya da sonrasında kadınlarda cinsel isteğin arttığına dair bulgulardır. Yine de bu biyolojik değişikliklerin sosyopsikolojik etkenlere oranla kısıtlı öneme sahip olduğu bilinmektedir. Sosyopsikolojik etkenlerin cinsellik üzerindeki belirleyiciliği, özellikle cinsel kimliğin biçimlenme sürecinde ortaya çıkar. Cinsel kimlik, kimliğin bir parçasıdır ve kişinin kendini kadın ya da erkek olarak duyumsaması, hissetmesi, yaşaması olarak tarif edilebilir. Psikanalitik görgü, cinsel kimliğin inşasının hayatın erken yıllarındaki özdeşleşmelerle gerçekleştiği yönündedir. Bu özdeşleşmelerin yalnız kim gibi yaşanılacağıyla değil, kime yönelik yaşanılacağıyla da ilgili olduğu artık bilinmektedir. Freud hem erkeğin hem de kadının psikolojik olarak çiftcinsellikli olduğunu ileri sürmekle birlikte her iki cinsiyet için ilk cinsel kimliğin eril olduğunu yazmıştır. Freud'a göre, penis haseti içindeki kız çocuğu, penise sahip olamamanın hayal kırıklığını, bir zamanlar varolan penisin hadım edildiği ile ilgili kastrasyon kaygısını, simgesel bir taleple; penis yerine babadan bir çocuk yapma isteğiyle aşmaya yönelir. Yani babayla özdeşleşmeye yönelir. Stoller, hayatın ilk yıllarında anne ile kurulan güçlü simbiyotik bağı temel alarak, hem erkek hem de kız çocukları için ilk cinsel kimliğin dişil olduğunu ileri sürer. Erkek çocuk bu simbiyotik bağdan ayrılma-bireyleşme sürecinde ve toplumsal rollerle de desteklenerek babayla özdeşleşmeler kurmaya başlar. Hem anne hem de babayla psikolojik(bilinçsiz) özdeşleşmelerin aynı zamanda cinslere atfedilmiş toplumsal rollerle de bilinçsiz özdeşleşmeler olduğunu unutmamak gerekir. Hatta Meyer, cinsel kimliğin inşasında, aynı cinsten ebeveynle özdeşleşmenin yanında, önemli

bir özdeşleşme alanının anne ve babanın birbirine duyduğu cinsel ilgi ile özdeşleşme olduğunu vurgulamaktadır. Kernberg'in özlü sözü açıklayıcıdır: "Kimlik, nesnenin kendisiyle değil, bir nesneyle girilen bir ilişkiyle gerçekleştirilen özdeşleşmeler sonucu kurulur."[64]

Kernberg'den devamla:

> "Çekirdek cinsel kimliğin –yani bireyin cinslerden biri ya da diğeriyle özdeşleşmesini belirleyen bütünlüklü bir benlik kavramının – kurulması arzulanan cinsel nesne olarak bu ötekiyle bir ilişkiyi içeren, denk bir bütünlüklü öteki kavramının kurulmasından ayrı düşünülemez. Çekirdek cinsel kimlikle cinsel olarak arzulanan nesnenin seçilmesi arasındaki bu bağ aynı zamanda insan gelişmesinin içkin biseksüelliğini de anlatır: Biz hem kendi benliğimizle hem de arzu nesnemizle özdeşleşiriz.
>
> Örneğin erkek çocuk kendisini annesi tarafından sevilen bir erkek çocuk olarak deneyimlediği oranda, erkek çocuk ve dişi anne rolüyle özdeşleşir. Böylelikle daha sonraki ilişkilerinde, benlik temsili yetisi kazanırken anne temsilini başka bir kadına yansıtır ya da belli koşullarda benlik temsilini başka bir erkeğe yansıtırken anne rolünü kendisi üstlenir. Ego kimliğinin parçası olarak erkek çocuk biçimindeki benlik temsilinin (bütün öteki kadınlarda bilinçsiz anne arayışı da dahil) heteroseksüel yönelimin egemenliğini sağlayacaktır..."

Kernberg, kadın ve erkek cinsellikleri arasında şu kökensel farklılığı da vurgular: erkek çocuklar, Odipal karmaşa öncesinde, henüz anne parça-nesne olarak ve sıradışı fantezilerin güdümünde algılanırken, yani bütünlüklü bir öteki'ye dönüştürülmemişken, anne tarafından ve cinsel olarak uyarılmışlardır. Ancak Odipal dönemle birlikte, anne bütün nesneye dönüşebilir ve böylece öteki'nce beğenilme, arzu edilme,

---

64) Bu literatür özeti için yararlandığım başlıca iki kaynak:
Yavuz Erten, İçgörü Seminer Notları, (yayımlanmamıştır), Kış 2003
Otto F. Kernberg, Aşk İlişkileri-Normallik ve Patoloji(1995), Çev. A. Yılmaz, Ayrıntı yayınları, İstanbul 2000

onunla anlamlı bir ilişkiyi yaşama olanağı ortaya çıkar. Yani erkek, aşk ilişkisini cinsel uyarılmadan çok sonra öğrenebilir. Kız çocuk için ise, Odip öncesinde baba, anneye göre uzak bir figürdür ve duyumsal değil ancak ilişkisel anlama sahiptir. Bu uzak figürce fark edilme, beğenilme beklentisinden sonra cinsel aşkı keşfetmeyi umabilir.

Cinsellikle ilgili bu kısanın kısası literatür özetinin amacı, cinsel kimliğin inşasında sosyopsikolojik dinamiklerin belirleyiciliğine atfedilen önemi ortaya koymaktı. Lakin, belirttiğimiz gibi, bu işin abecesi... Asıl, bu dinamiklerin etkinliğinin hangi koşullarda ve bağlamlarda gerçekleştiği sorunu önem kazanıyor. Bir de bu dinamiklerin aynı zamanda sosyokültür tarihinde üretilmişliği ve hemen her bireyin kişisel tarihinde yeniden ifade bulma olanaklarına kavuşması. Mesela, ülkemize özgü bir erkeklik kimliği varsa, ki olduğunun işaretleri 'Türk' imgesinin başka toplumların aynasında belirmesinden günlük yaşamın organize edilmesine değin birçok alanda yakalanabiliyor, bu kimliğin ayırt edici özelliklerini, kanımca yine bu inşa sürecinin sosyokültürel-tarihsel dinamiklerinde aramak gerekiyor.

***

Tarımın keşfinin, daha doğrusu insanoğlunun yerleşik tarıma geçme başarısını göstermesinin, Gordon Childe'ın deyişiyle bu neolitik devrimin, devrimler devrimi olduğu söylenebilir.[65] Eliade, yerleşik tarımla birlikte, paleolitik avcı topluluklarının değerlerinde şiddetli bir kriz olmuş olabileceğini, ve hayvan-insan mistik ortaklığının yerini bitki-insan arasındaki 'mistik ortaklık'ın aldığını belirtiyor. Bitkileri evcilleştiren ve ekili alanlar üzerinde söz sahibi olan kadının bu mistik ortaklık ile ilgili değerler silsilesinin asıl tanımlayıcısı olduğu da biliniyor. Bu dönem, öyle anlaşılıyor ki Ana Tanrıça'lar dönemidir. Hala avcı olan erkek, eşinin evine dönüyor ve temel olarak bir anayerlilik hüküm sürüyor. Bu dönem, bugün de doğa ile ilgili imgelerde genel olarak devam eden duyuş, inanış, bilişlerin biçimlenmesine tanık oluyor. Ürünü veren 'Toprak Ana' ile doğurganlığıyla Ana, aynı kutsallığın yeniden üretiminin temel alanları haline geliyor. Kadın doğurganlığıyla, ürü-

65) *Gordon Childe, Tarihte Neler Oldu, Çev. Mete Tunçay-Alâeddin Şenel, Alan Yayıncılık, İstanbul 1993*

nün bereketi arasında dolaysız ilişkiler kuruluyor. Doğanın iyi, belki de yaşamak için zorunlu gözlemcisi olan insanın, doğal olaylarla kadının doğası arasındaki ilişkiyi önceden de bildiği, bu bilgiyi kutsallaştırdığı söylenebilir. Lakin tarımla birlikte bunun, kutsallığın tanımlayıcı öğesi haline geldiği, ana kutsallığının gücünün arttığı anlaşılmaktadır. "Antropokozmik yapıda karmaşık bir simgesellik, kadın ve cinselliği ay döngüleriyle, toprakla (burada döl yatağıyla özdeşleştirilmiştir) ve bitkilerin büyüme "gizemi" adı verilebilecek olguyla bütünleştirir. Bu gizem, tohumun yeniden doğmasını sağlayabilmek için, onun "ölüm"ünü gerektirir ve bu yeniden doğuş şaşırtıcı bir çoğalmayla yansıdığı oranda mucizevi bir nitelik kazanır. İnsan varoluşunun bitkisel hayatla özdeşleştirilmesi, bitkisel büyüme dramasından alınmış imgeler ve mecazlarla ifade edilir... Bu imgesellik... çağdaş insan için de hala "gerçek"tir." Anadolu'da Hacılar ve Çatalhöyük kültürlerinde (M.Ö.7000) kutsallığın başlıca temsilcisi Ana Tanrıça'dır ve çeşitli görünümler kazanmaktadır: "bir çocuk (ya da bir boğa) doğuran genç ana ve yaşlı kadın (kimi zaman yanında avcı bir kuş da vardır)." Erkek ise, tanrıçanın oğlu ya da sevgili olan bir çocuk veya ergen, bazen de tanrıçanın kutsal hayvanına binmiş bir yetişkindir. Musul yakınlarındaki Tel Halef kültürü ise Anadolu'daki Çatalhöyük ve Hacılar kültürleri yok olduğu dönemde ortaya çıkmıştır. Eliade, olasılıkla Anadolu'dan inen halkın bu kültürü kurduğunu ve burada bakırın bilindiğini belirtmektedir. Yabani boğaya erkek cinsel gücünün işareti olarak tapılmakta, bununla birlikte, birçok kadın heykelciği bulunmasına rağmen, erkek heykelciğine rastlanmamaktadır. Halef kültürü MÖ 4400-4300'lerde yıkıldığında Güney Irak'ta Mezopotamya uygarlığının habercisi el-Ubeyd kültürü belirmeye başlamıştır. Yeğin bir maden işlemeciliği, ticaretin gelişmesi ve uygarlığın en karakteristik özelliklerinden biri; anıtsal tapınaklar görülür.[66]

Yaşadığımız toplumda erkek cinsel kimliğinin nasıl biçimlendiğini anlamaya buradan başlamak, belki, markette hazır paketlenmiş şeker satılırken bir çuval keçiboynuzu çiğnemeyi göze almaktır, lakin bunu

---

66) *Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına, Çev. Ali Berktay, kabalcı Yayınevi, İstanbul, Nisan 2003, sayfa 59, 63-65*

niye göze aldığımızın, hatta almamız gerektiğinin bulguları bizzat Anadolu'nun derinliklerinden, toprağın altından çıkmaktadır: Urfa'ya 25 dakika uzaklıktaki Göbeklitepe'de 1994 yılında bir kazı başlatılmıştı. Kazılarda dairesel salonlar bulundu ve yaklaşık yirmi ton ağırlığında, 'T' şeklinde taş bloklar ortaya çıkarıldı. Buluntunun yer aldığı tepe, insan eliyle oluşturulmuş yapay bir tepeydi. Taş blokların üzeri resimlerle süslenmişti. Tüm bulgular, burada bir zamanlar yaşayanların 'avcı ve toplayıcı' bir topluluğun sınırlarını çoktan aştıklarını gösteriyordu. Kazıyı yöneten Alman profesör Hauptmann'ın deyişiyle bunlar, neolitik ile ilgili bildiklerimizin yeniden inşasını gerektirecek bulguları içermekteydi ve M.Ö.9000'lere tarihlenmekteydi. Burası bilinen en eski tapınma merkeziydi. Belki arkeolojik önemi sınırlı, fakat bizim için çok daha önemli olan ise kazıların yapıldığı tepede 'başları kıbleye doğru' iki yatır hala ziyaret yeriydi. Belki de tepe, 11.000 yıllık tarihinde hep kutsal bir alan olarak bilindi.[67] 1997-1999 tarihleri arasında da kazılar sürdü. Aynı duvarlar içinde başka T bloklar bulundu. Üzerlerinde boğa, arslan, kurt, turna kuşu, ördek ve yılan kabartmaları vardı. Yine Urfa sınırları içinde kalan Tektek dağlarında Karahantepe(Keçilitepe)'de M.Ö. 8000-8500'e tarihlenen ikinci bir tapınağa rastlandı. Bütün bu buluntular, Urfa ve çevresinin Neolitik dönemdeki ilk yerleşim yerlerini içerdiğinin kanıtıdır[68]. Bu Neolitik birikimin, Mezopotamya Uygarlığı'na, yani Sumerler ile başlayan büyük öyküye maya olduğu belirtilmektedir.

Bu öyküyü, cinsel kimlik ile ilgili değişimi izlemeye olanak verdiği ölçüde izlemeye çalışalım: Sumer mitolojisini ana hatlarıyla artık biliyoruz. Sumer'de Tanrıça Inanna, çiftçi Enkimdu ile çoban Dumuzi arasında seçim yapacak güçte. Hatta, daha sonraki Babil mitolojisinden farklı olarak, kocası Dumuzi'yi cinlere teslim edip yeraltına gönderecek gücü de var. Yine biliyoruz ki, Kramer'in eşsiz yapıtının adıyla 'Tarih Sumer'de Başlar' ve Sumer şehir devletlerinde, bugün de bir çoğu (ilk okul, ilk meclis, ilk mahkeme.. vesaire) hala yaşayan kurumları yaratmış Mezopotamya Uygarlığı'nın ilk büyük travması,

---

67) *Şengül Aydıngün, Bir kazı güncesi: Göbeklitepe, Skylife, THY dergisi, Mart 2001, sayfa 86*

68) *Celal Kürkçüoğlu, İnançlar Diyarı Şanlıurfa, Urfa, sayfa 12-13*

Sargon'ladır. Sargon, Sumer şehir devletlerinin yer bağına dayalı kültürel birliğini yıkar ve yerine kan bağına dayalı Akad siyasal birliğini koyar. Bu aynı zamanda kan bağı esasıyla biçimlenmiş Sami kültürünün uygarlıkta belirleyiciliğinin artışı demektir. Sumer mitolojisinde Dumuzi'yi yeraltına gönderen, seçim yapan ve seçimini eyleme geçirecek güce sahip Inanna, Sami nüshalarda, tam tersi bir rol üstleniyor; kocasını kurtarmak için kendini kurban ediyor ve 'Dönüşü olmayan memleket'e gitmeye rıza gösteriyor. Inanna'nın serüveni, Tanrıça'nın düşürülüşü olarak özetlenebilir ve akıbeti, kralın hareminde 'kutsal fahişelik' olmuştur. Inanna, Kral Su-şin'ce seçilmesini şu şarkıyla kutluyor:

"Sen beyimizsin, sen beyimizsin,
Gümüş, lapis lazuli, beyimizsin,
Tahılı yığan çiftçimiz, beyimizsin."[69]

Yine Mezopotamya'da, dört bin yıl öncesine ait tabletlerde, eşlerin ayrılmasının genelde erkeğin "Sen benim karım değilsin" demesiyle olduğu, kadının başka bir erkekle ilişkisi anlaşıldığında ise 'nehre atılarak boğulma cezası' aldığı yazıyor.[70]

Dört bin yıl önce yazılanlar hala çok yakın, bildik deneyimler gibi gelmiyor mu?

İslam öncesi Arap kabilelerinde kadının değeri çok düşürülmüştür: Özgür kadın, ancak bir erkek çocuk doğurmuşsa kabilenin üyesi sayılmaktadır. Erkek, malların olduğu kadar kadınların da mirasçısıdır. Baba öldüğünde, üvey analar da oğula kalır. Kadının doğurganlığının devamlılığı için hemen her türlü toplumsal düzenek kurulmuş gibidir. Bugün de örnekleri görülen bir uygulamadır; ölen kardeşin karısının diğer kardeşe kalması, ya da erkek çocuğu olmadığı için kuma getirilmesi...

İslam coğrafyasında, kırsal kesimin toplumsal düzeni çok uzun dönem ana karakterlerini korumuş ve bu karakterlerin günümüze yansı-

69) *Samuel N. Kramer, Tarih Sumer'de Başlar, Çev. Muazzez İlmiye Çığ, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, sayfa 255*

70) *Gülriz Kozbe, Mezopotamya'da Aile ve Evlilik, Arkeoloji ve Sanat, sayı 103-104 Temmuz-Ekim 2001*

maları olmuştur. Yalnız Arap topluluklar için değil başka etnik gruplar için de ortak olan nokta, bu coğrafyada kırın bir aşiret örgütlenmesine sahip olduğuydu. Bu örgütlenmenin hamuru olan değerlerin ortasında ise "şeref yasası" vardı. Bugün de örnekleri görülebileceği gibi, bu feodal değerler bütününün, dinsel (hatta laik) normlardan, ve bunlar içinde de özellikle hukuksal normlardan etkilenme biçimleri "yararcı"ydı. İslam hukukunun okunma ve uygulanma biçimi, bu değerler prizmasından geçirilerek yapılmaktaydı. Topluluğun günlük yaşamında İslami yaşamın hemen tüm ritüelleri sıkı bir şekilde uygulanmakta, kişiler bu ritüelleri uygulamalarına göre değerlendirilebilmekte, buna rağmen, İslamın hiç de onaylamayacağı "kan davası" ve buna bağlı cinayetler de olumlu yargılarla desteklenebilmekteydi. Bu ve buna benzer tutumlar, yıkıcı gücün, üretici olabilecek gücün önüne geçmesine vesile olmaktaydı. Kendine, yani aileye, yani aşirete ait olanı korumak ve fırsatı çıktığında bu varsıllığı artırmak için savaşmak en büyük üretici güçtü. Dolayısıyla "erkek çocuk evin serveti" idi. Kadının saygınlığı da erkek çocuk doğurmasıyla ilgiliydi. Kadın, erkeğin koruması altındaydı. Onun doğurganlığı ve cinsel yaşam ile ilgili davranışları erkeğin en önemli şeref meselelerinden biriydi. Kadının cinselliği üzerinde tasarrufu olmayan birinin bu alana herhangi bir şekilde, ister sevişme isterse bir bakış olsun, müdahale etmesi "şeref yasası"nın çiğnendiği ana alanlardan biriydi. Böyle bir durumda sıklıkla kadın da sorumlu tutulur, cezalandırılırdı.

Cinsel yaşam, isteğin hazza, doyuma erişme alanıdır. Bir kadının cinsel yaşamında, kocasıyla bile bu hazzın peşinde olduğunu "göstermesi" tehlikeliydi. Kadınlar, erkek çocukların anası olarak saygı görürlerken, erkeğin, her an kontrol edemeyeceği yoğunlukta cinsel arzu duyabilecek bir cins olarak da tehlikeliydiler. Kadının görece, erkeklerle eşit saygınlığa ulaşabildiği nokta: doğurganlığı döneminde erkek çocukları olmuş ve artık cinselliğin baskısından kurtulmuş olduğu yaşlılık dönemiydi. Bu dönemde, erkekler üzerinde otorite bile kurdukları, "hanım ağa" oldukları görülebilmekteydi.[71]

---

71) *Albert Hourani, Arap Halkları Tarihi, Çev.Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, Istanbul, 2003, sayfa 137-142*

Kısaca söylemek gerekirse, Mezopotamya Uygarlığı'nın başlangıcından bugüne değin geçen süre, aynı zamanda ataerkil değerlerin kemikleştiği süreci de içermektedir. Bu değerler, Yakındoğu tarihinde, hayatı biçimlendirme rolünü üstlenmiş her türlü özneye ideolojik malzeme sunmuş ve değerler silsilesinin önemli bir alanını oluşturmuştur. Özellikle şehirler, yerleşik topluluklar, bu değerlere daha sıkı ve ortodoks bir tutumla sahip çıkmışlardır. Daha da ötesi, göçerlikten yerleşikliğe geçiş aşamasında, ister barışçıl ister cebren, yerleşik topluluklarla kaynaşmanın harcı olmuşlardır. İlginç olan, 'uygarlığın temsilcisi' yerleşiğin gözünde hep saldırgan ve barbar olan göçebenin yerleşik düzene geçişle birlikte anacıl özelliklerini bastırmaya başlaması, deyim yerindeyse erk'ekleşmesidir. Kanımca bu nokta, ülkemizdeki erkeklik kimliğini anlamada anahtar öneme sahiptir. Resmi tüm renkleriyle görmeden önce arabına bakmak gerekirse, meselemiz; Mezopotamya uygarlığının ana yolu olmuş Sami kültürü ile, geçtiğimiz bin yılın başlarında Anadolu'ya yerleşmeye başlayan ama bu uygarlıkla ilk tanışıklığı aslında bir yol hikayesi olan Türkmen kültürü arasındaki gerilimle yakından ilgilidir. Ataerki-anacıl gerilimi olarak kavramlaştırdığım bu gerilimin özellikle cinselliği tarif etme, yaşama-yaşatma biçimlerimizi nasıl etkilediğinin ipuçlarını dileyen Seyfi Karabaş'ın 'Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru' adlı yapıtında bulabilir.[72] Ben burada Karabaş'ın incelediği iki örneği aktaracağım: ilk örnek 'dayılanmak' sözcüğü. Türk Dil Kurumunu'nun hazırlattığı Türkçe Sözlük'te, sözcük bu haliyle bulunmuyor ve 'dayılık' ile karşılanmış. Üç anlamı belirtilmiş: 1. Dayı olma durumu. 2. Kayırıcılık. 3. Kabadayılık. Karabaş, 'dayılanmak'ın anlamını, "bir insanın iyesi olmadığı bir güç sanki kendisinde varmış gibi gösterişli bir biçimde davranması... Çok ileri gitmeden kaba güce başvurmayı içeren, karşı tepki gelince çabucak sus pus olmayı içeren bir davranış biçimi..." olarak açıklıyor. Karabaş şu soruyu soruyor: "Niye Türkler böyle bir davranışı bir deyim olarak anlatmak için "dayı" hısımlık teriminden yararlanıyor?... Niye 'amcalanmak' değil de 'dayılanmak'?" Dede Korkut anlatılarını örnek göstererek, bunun sebebinin İslamiyet'le başlayan Arap etkisi

72) *Seyfi Karabaş, Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru, YKY yayınları, Istanbul, Haziran 1999, sayfa 59-61,383-384*

ile eski değerler arasındaki çatışmanın yol açtığı toplumsal ve ruhsal gerilimler olabileceğini, İslamiyet öncesindeki Türk toplumunda dayı kızıyla evlenmek yeğlenirken ve dayılar bu evlenmelerle perçinlenmiş bir güce sahipken, Arap etkisiyle birlikte amca kızıyla evlenmenin öne geçtiğini ve dayıların güçlerini amcalara kaptırdığını ileri sürüyor. Karabaş'ın bir başka örneği de 'hıyar' sözcüğü. "Bahçelerde hıyarım/ Her sözüne uyarım/ Seni eller alırsa/ Ben canıma kıyarım" yanında başka birkaç maniyi de çözümleyerek, 'hıyar'ın erkeği simgelediğini, buna rağmen bir erkeğe 'hıyar' dendiğinde ortaya çıkan tepkinin, erkeğin cinsel organa indirgenmeye yönelik öfkesi olduğunu, ataerkil değerler silsilesi içinde bir yandan erkeğin sırf erkekliğiyle kadından üstün olduğu fikri güçlendirilirken, bu ve benzeri deyişlerle erkek cinselliğinin simgelerinin olumsuzlandığını, bunun da cinselliğin aşağılanmasına, hatta yadsınmasına hizmet ettiğini belirtiyor. Bu resmin tamamlayıcısı ise erkek meclislerinde kadının cinsel organa indirgenmesine hizmet eden küfürlerin bolluğudur.

Söz konusu hattın nice yüksek gerilime sahip olduğunu belirtmek için şunları da ekleyelim: Arap etkisinin yoğun hissedildiği Harput-Urfa-Kerkük hattındaki türkülerde kadının ağzıyla söylenmiş, kadının sorunlarından söz eden hemen tek bir türküye rastlanmazken, sevgiliye 'ağam paşam' nidalarıyla seslenilirken, hatta türkülerde kadına 'canımsın' dedikten sonra 'malımsın' da eklenirken;

'Baş yastığa yatar mı?
Gözün uyku tutar mı?
Kader bezirgan olsa
Seni bana satar mı?
Gel gel kaçma sevmişem...'

Tecimsel imgelerle kadından daha sık söz edilirken;

'Ben yarimi kaybettim
Yüz altın var bulana...'

Toros boylarınca, İç Anadolu'da kadının sözünün de olduğu türküler sıklaşmakta, uzaklara gelin gitmişlerin;

'Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşu aşu memlekete kız vermesinler...'

Ya da,

'Ak elime mor kınalar yaktılar
Kaderim bu gurbet ele saldılar
On iki yaşımda gelin ettiler
Ağlar ağlar göz yaşımı silerim...'

Sevmediğine verilmiş, hayal kırıklığı yaşamışların;

'Ana bana yatak serdin yumuşak
Emmimoğlu koynuma girdi bir uşak
Öpmesi yok sevmesi yok konuşak
Ana beni bir çocuğa verdiler...'

'Evde kalmış' kızların;

'Çıra çaktım yanmadı da
Meyil verdim almadı
Ben Allaha çok yalvardım
Duam kabul olmadı

Ha ha da ha un ele
Haha da dön ele...'

Yari askerden dönmemişlerin;

'Gelin der ki bu yoncalar çamurluk
Bir ah ettim ki kardaş ömürlük
Alimi salmıyor zalim askerlik
Mektup yazak bu yollarda barabar'

İş yükü altında ezilmişlerin;

'Sabahtan kalktım da ezan sesi var
Ezan da sesi değil burçak yası var

Bakın şu deyyusun kaç tarlası var
Aman da kızlar ne zormuş burçak yolması
Burçak tarlasında gelin olması...'

Yani kadının sözü dile gelmekte, bazen kadın ile erkek eşit koşullarda söyleşmektedir:

Aldı aşık:
Allah Allah desem gelsem
Hakkın divanına dursam
Ben bir yanıl elma olsam
Dalında bitsem ne dersin

Aldı kız:
Sen bir yanıl elma olsan
Dalımda bitmeye gelsen
Ben bir gümüş çömen olsam
Çeksem indirsem ne dersin...

Söyleşi devam ediyor ve sonunda cenneti muştulayan bir sözleşmeye dönüşüyor:

Aldı kız:
Sen bir Azrail olsan
Canımı almaya gelsen
Ben bir cennetlik kul olsam
Cennete girsem ne dersin
Aldı aşık:
Sen bir cennetlik kul olsan
Cennete girmeye gelsen
Pir Sultan üstadın bulsan
Bilece girsek ne dersin

Bu söyleşide, imgelerin serüvenini izlemek bile heyecan verici: güneşe bir yüzünü çok çevirmiş yanıl elmadan, gümüş çemene, cinsellik yüklü darı imgesine, oradan keklik ve şahine, sonra sulu sepken ve deli

poyraza ve nihayet erkeğin Azrail olduğu dizelere... şiirin serüveni ile tarihin serüveninin buluştuğu ses. Nihayet insanın derdinin, kadının ve erkeğin başka bir aleme bilece girmesi ile çözümleneceğine dair sezgi ise hiç yabana atılacak cinsten değil!..

Bir de bunları yazarken dilimde hep niye Karac'oğlan şiirleri? Kadını, en duru Türkçe'yle ete kemiğe büründürmüş bu büyük şairin, Osmanlı'nın, Türkmenleri şiddetle yerleşikliğe geçirme gayretine düştüğü bir zamanda dile gelmiş olması rastlantı mı? Ve bu dile geliş, böyle bir dönemde niye bir kadın güzellemesine ve dil arılığına dönüşmüştü ki?

***

Daha önce sözünü ettik: insan psikoseksüel gelişim sürecinde özdeşleşmelerin belirleyici olduğu çiftcinsellikli(biseksüel) bir aşamadan geçer. Bu aşamanın çözümlenmesinde, ebeveynle özdeşleşme ile biçimlenen ve toplumsal cinsiyet rolleriyle desteklenen heteroseksüel bir cinsel kimlik gelişimi beklenir. Tekrarlamak gerekirse, anne ya da babayla özdeşleşme, aynı zamanda onlara atfedilen toplumsal rollerle ve bu rollerin birbirleriyle etkileşimleriyle, anne ve babanın arasındaki ilişkiyle bilinçsiz özdeşleşmeleri de içerir. Kanım odur ki, yaşadığımız sosyokültürel çerçevede, vurguladığımız ataerki-anacıl gerilimi, her bireyin ruhsallığında ve dolayısıyla her ilişkinin doğasında belirli bir gerilim yaratmaktadır. Bizzat bu sosyokültürel çerçeve, birçok yaşama alanında, kadının ve erkeğin birlikte olabilmesi anlamında çift cinsiyetli olmaktan feragat ederken, temelde bir çift cinselliliği içermektedir. Bu çift cinselliliğe karşı egemen ataerkil değerlerce en çok desteklenen savunma ise, bu değerlere yaslanma, şişirilmiş erkeklik söylemiyle yadsımadır.

Neşet Ertaş'ın hayatının ve tanıklığının, bu halkın ruhsal dipakıntılarına söylediği türküler denli yakın olduğu, sanırım genel kabul görecektir. Bu çiftcinselliğe bulduğumuz çözüm, onun, çocukken yaptığı köçekliği yıllar sonra anlatışına benziyor:

"Babamın sazının önünde oynadım, başkasının değil."

Okmeydanı, Ağustos 2004

SONSÖZ:

"TAYYİP ERDOĞAN DEĞİLİM BEN, TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BAŞBAKANIYIM..."

1921 tarihli Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi adlı çalışmasında Freud şunları yazmıştı: "Bireysel psikolojiyle toplum ya da kitle psikolojisi arasındaki ilk bakışta bize pek önemli görülebilecek karşıtlık, konuyu biraz derinliğine ele aldığımız zaman, enikonu yitirir sivriliğini... Bireyin ruh yaşamında başkaları'nın örnek obje, yardımcı dost ya da rakip kişiler olarak her vakit rol oynadığı görülür. Dolayısıyla, bireysel psikoloji haklılığı su götürmeyen bu genişletilmiş anlamda daha başından beri toplum psikolojisi kimliğini taşır." Bu incelemenin kanımca en önemli katkısı, günümüzde, bireysel olan ile toplumsal olanın karşıtlığına dair vurgudaki aşırılığın giderilmesinedir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın psikobiyografisinde ortaya çıkan o

ki; bireysel olanı ne denli derinleştirirsek, toplumsal/ anonim öze o denli yaklaşmaktayız. Sonuçta ulaştığımız, Erdoğan portresi ile birlikte bir Türkiye resmidir.

Yani anlatılan epeyce her birimizin öyküsüdür de...

Erdoğan, kardeşlik burcuyla ilgili dertleri, Danıştay saldırısı gibi, ev-içi iktidarını tartışma konusu yapan olaylar gündeme gelmedikçe, aşmış görünüyor. Şimdi onun babalık burcudur. Bu rolü siyaseten en fazla işgal etmiş kişilerden Süleyman Demirel, meydanlarda 'benim emeklim, benim çiftçim, benim memurum...' diye sesleniyordu. Erdoğan'ın bu role ısınırken, Demirel'den en önemli söylem farkı 'benim müsteşarım, benim danışmanım, benim bakanım...' demesidir. Bir savunma dilidir ve kardeşlik burcundan daha fazla huzursuzluk ürettiği, öfkesinin ölçüsüzlüğüne ve toplumla restleşmesine bakılırsa, kesindir. Tam da bu dönemde toplum olarak Erdoğan'ın kişiliğini, 'asabiyet'ini, argo merakını konuşur olduk. İktidar sahibi için en önemli risklerden biri kendi kişiliği ile ilgili kaygıların, siyasetine dair yürütülen tartışmaların önüne geçmesi değil midir?

Bu, yalnız iktidar için değil yönetilenler için de önemli bir risktir.

Demirel'in deyişiyle "Her Türk vatandaşının gönlünde Cumhurbaşkanı olmak yatar..."

Erdoğan, gönlünde bu aslanın yattığını daha 1998 yılında, 'nihai hedefi' olarak belirtmişti... Türkiye'nin sosyokültürel dinamikleri, başbakan olma sürecinde, Erikson'un 'Tarihsel an' kavramını haklı çıkartacak düzeyde Erdoğan'ı destekledi. Cumhurbaşkanlığı tartışmasından öte, cumhurunbabalığı için de bu dinamiklerin desteğinin sürüp sürmeyeceğini hep birlikte yaşayıp göreceğiz.

Bilimsel uğraşının içinde gelecekten haber vermek, falcılık

yoktur. Yine de, görünen o ki; bu desteğin Erdoğan ve çevresine eski güvenli toprakları artık vaat etmediğine dair tuhaf alametler belirmiş durumda... Belki bu yüzden, 2006 Eylül'ünde, tam da Söğüt'teki Ertuğrul Gazi'yi Anma Şenlikleri'nde yaşanan olayları izleyen günlerde şu ilginç sözleri sarfediyor:

> "Bunlar, doğrusu eleştirel olduğu zaman başım gözüm üzerinde yeri var, ama hakaret olduğu zaman bunlar bizi üzüyor. Bunun tabii milletimi üzmesi lazım. Niye? Bu kardeşiniz Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı... Tayyip Erdoğan değilim ben, Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanıyım. Eğer Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanına, bu bulunduğu makamda eleştiri değil de hakaret ediliyorsa, milletin bundan bir şey çıkarması lazım. 'Sen benim Başbakanıma nasıl hakaret edersin.' Yap eleştirini, benim düşüncemi, fikrimi beğenmeyebilirsin, mensubu bulunduğum partime oy vermeyebilirsin..."[73]

Başbakan'ın ruhsallığında, kendi dilekleri ile toplumun taleplerini algılama arasındaki mesafenin bu kadar daraldığı, kurduğu cümlelerde öznenin kaybolduğu günleri yaşıyoruz...

Ergenlik günlerini anlatırken "bana beni imam hatip kazandırdı" demişti.

"Tayyip Erdoğan değilim ben, Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanıyım" cümlesi ise 'öykünün yeniden yazımının', sessiz yığınlar-kimsesizler için olduğu kadar Tayyip Erdoğan için de zorunlu hale geldiğini gösteriyor.

Bu kitap baskıya girdiğinde Erdoğan Cumhurbaşkanlığı'na aday olup olmayacağını henüz açıklamamıştı. 14 Nisan günü Ankara Tandoğan Meydanı'nda yüz binlerce insan toplandı. Ortak kaygıları Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığına aday olmasıydı...

---

73) *Hürriyet, 14 Eylül 2006*

Yaşadığımız günler Çinliler'in ünlü bedduasının Türkiye'de yaşayanlar için tuttuğunun delili gibi:

"Umarım tuhaf zamanlarda yaşarsınız."

Yaşıyoruz.

EK :

SÖYLEŞİLER

ERDOĞAN'IN HİKÂYESİ BİR TÜRKİYE HİKÂYESİDİR

Söyleşi: EMİNE DOLMACI
ZAMAN, 24 Haziran 2007

Başbakan Erdoğan için eli kalem tutan birçok insan bir şeyler yazdı, bir şeyler söyledi. Lise yıllarında siyasete atılan, ilçe başkanı, il başkanı, ardından belediye başkanı olan, sonra da kurduğu parti bir yıl içinde iktidara gelen bir başbakan söz konusu olduğu için araştırmacılar malzeme sıkıntısı da çekmediler.

Psikiyatrist Dr. Cemal Dindar'ın çalışması biraz farklı bir türde. O bir 'psikobiyoğrafi'. Cemal Dindar, Başbakan Erdoğan'ın geçmişinin siyaset yapma biçimine ve bugünün Türkiye'sine etkileri üzerine önemli çözümlemelerde bulunuyor 'Bi'at ve Öfke: Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi' isimli çalışmada. Dindar, Başbakan Erdoğan için 'zamanın ruhu' tanımlamasını kullanıyor. Erdoğan'ın geçmişinin sadece Erdoğan'ın siyasetini anlatmadığını, İslami değerlerle yaşamı düzenleme çabasından, uzlaşma çabasına yönelmiş olan ve bu süreçte gel-gitler yaşayan topluma da ayna tuttuğunu düşünüyor. Dindar'ın bir iddiası da, Türkiye'nin yaşadığı ketlenmeleri kendi şahsında yaşayan Erdoğan'ı 12 Eylül'ün başbakan yapmış olması. Dindar'dan Tayyip Erdoğan ve Türkiye portresi üzerine değerlendirmelerini aldık.

- Tayyip Erdoğan'ın geçmişi, çocukluğu ve ailesi bugünkü kişiliğini nasıl belirliyor?

- Her insanın geçmişi kişiliğini belirler, sadece Tayyip Erdoğan için değil. Ruhbiliminde geçmişi, insanın kaderidir. Geçmiş, insanın kaderini o kadar belirler ki, kaderimiz geçmişimizdir diyebiliriz.

- Başbakan için 'zamanın ruhu' ifadesini kullanıyorsunuz, neden zamanın ruhu?

- Türkiye için zamanın ruhunu temsil eden kişiliklerin başında Tayyip Bey gelir. Çünkü hâlâ sokaktaki insanın en fazla özdeşleşme yaşadığı kişiliklerden biridir. Delikanlılığı ile, sözü kullanma biçimi ile zaman zaman entelektüel zihni çok yoran tutumları var; ama baktığımızda çok iyi anlaşıyor insanlarla. Ayrıca günümüzde genel anlayış başarıya dönüktür. Başarının kriterleri de daha büyük oranda maddi kriterlerdir. Bu açıdan da yakın tarihin en başarılı insanı Tayyip Bey'dir. Kasımpaşa'da anlatılan yoksul çocukluk ile şu andaki dünyasını karşılaştırırsak bayağı başarılı bir portre çıkıyor..

- 'Kardeşler İttifakı'ndan 'baba' rolüne Başbakan'ın kişiliğini oluşturan en önemli yönü ne, ya da baskın yönü?

- Bunu söylememek lazım; çünkü bunu söylediğinizde başka şeyler geriye çekilmiş olur. Çalışmamızda Tayyip Bey'den yola çıksak da bir 28 Şubat çözümlemesi ve AB süreci çözümlemesi yapıyoruz. Fakat, 'Tayyip Bey'in siyaset yapma biçimini belirleyen en önemli davranışı nedir?' derseniz, 'kardeşler ittifakı'na verdiği değerdir derim. Tüm siyaset yaşamında, MSP, RP veya bugün için de söyleyebilirim beraber yürüdüğü insanları, danışmanlarını, milletvekillerini hep korumuştur. Fakat iktidarlaşma sürecinde şöyle bir sorun çıktı. İktidarın kalın çizgilerle ortaya koyulduğu dönemde Tayyip Bey kardeş olmaktan çıktı. 3 Ekim'e kadar kardeşler ittifakında herhangi bir kardeş olarak yer almaya gayret eden Tayyip Bey'i, 3 Ekim'den sonra 'baba' rolüne namzet bir isim olarak görüyoruz.

- Kardeşler ittifakından babalığa geçişte dönüm noktası neden 3 Ekim peki?

- Çünkü bu tarihte AB merkezli siyasetin belirleyici gücünün

altı çizildi. AKP'nin söylemini en net olarak sağladığı şeylerden biri de AB'dir. AKP kadroları şöyle bir yanılsama yaşadılar ve bunun bedelini de çok ciddi ödediler. AB gücüne yaslanmanın Türkiye'nin iç dinamiklerini yönlendirmeye yeteceğini zannettiler. Son yaşadıklarımızın tüm özeti bu yanılsamanın çökmesidir.

- Üvey kardeşler nerede duruyor peki bu ittifakta?

- Üvey kardeşlik aslında sonradan dahil olmak değil. Üvey kardeşlerin hep evin içinde olanlardan olduğu görüldü. Şimdi siyaset sürecinin dışına atıldılar çoğu, aday olamayacaklar örneğin. Tayyip Bey'in tam yetki ile donandığı dönemde üvey kardeşler gözden çıkarıldı.

- Milli Görüş'e başkaldırı, Erdoğan'ın kişiliğindeki hangi damardan kaynaklanıyor?

- Şunu söyleyebiliriz. Bu topraklarda erkek güçlü bir babaya her zaman ihtiyaç duyar. Güçten düşürülmüş bir baba ise hep bir 'utanç' kaynağıdır. 28 Şubat sürecine baktığımızda Erbakan'ın ciddi bir güçten düşürülmeye maruz bırakıldığını görüyoruz. Tayyip Bey'in tam da o dönemde kopuş yaşaması tesadüf değildir. Güçlü baba, her görülen yerde eli öpülen bir babadan söz ediyoruz.Tam da o günlerde bir sünnet düğününde, Tayyip Bey'in Erbakan hocanın artık elini öpmemesi çok simgesel geliyor bana. Tam güçten düşürülme dönemi, Tayyip Bey'in de 'başarılı olmak istiyorsak başka bir biat kanalı açmak lazımdır.' dediği dönemdir bu.

- Bugünkü biat kanalı nedir?

- Uzun dönemli biatlar için en güçlü ihtimal dış ittifaklardır. Uluslararası desteği almaktır. AKP'nin AB'yi destekleme sürecine bakarsak biat konusunu da çözümlemiş oluruz. Bir de Tayyip Bey'in başbakan olmadan önce yaptığı seyahat programlarına

bakarsak bu biat kanallarının nasıl bir resim çizdiğini görürüz. Bülent Bey'in söylediği bir şey var. 'bizi 28 Şubat AB'ci yaptı' demiştir. 28 Şubatta Türkiye'de çok önemli bir şey oldu. Hoca güçten düşürüldü. İkincisi de, o güne değin İslami siyasetin ana öğelerinden biri, 'Devletin kendiliğinden iyiliği' ana teması çökmüştür. İlk defa birinci ağızdan irtica birinci tehdittir sözü çıktı. İlk defa bu kadroların devletin ana düşmanı olduğu ile ilgili söylem geliştirildi. Tüm bunlardan sonra şu anda herkes 'baba'sını arıyor bence Türkiye'de. Çok belirgin bir biat kanalı yok.

- Erdoğan'ın içinden yetiştiği Milli Görüş geleneği partileri ve AKP'nin ismini nasıl yorumluyorsunuz?

- Bu topraklarda yaşayan insanlara baktığımızda genel olarak belirgin şeyler var. Bunlardan biri ataerkil yapıyla anacıl dinamiklerin gerilimidir. Anacıl dinamiklere gerilemek, anacıl dinamikleri anımsamak her zaman bir güç biriktirme şeklidir. Başka konularda problem yaşandığında veya babayla problem yaşandığında bu yola başvurulur. 28 Şubat, İslami siyaseti güçten düşürme arzusunu belirgin bir şekilde ortaya koyan bir süreçti. O güne kadar, Milli Nizam, Milli Selamet, Refah isimlerinin çok erkek egemen isimler olduğunu görüyoruz. Fakat 28 Şubat'tan sonra kurulan partilere bakıyoruz. Fazilet, Saadet anacıl partilerdir.

- Adalet kelimesi elbette kadın, fakat 'kalkınma' kelimesi erkek mi dişi mi?

- Bayağı erkek bir kelime. Burada zaten AKP'ye çok uygun bir şekilde melez bir çözüm var.

- Erdoğan'ın geçmişi AKP'yi nasıl etkiliyor?

- Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin bu kadar uzamasının ana nedenlerinden biri belki de buydu. Son ana kadar beklenmeyebilirdi isim açıklamak için. Bunun dışında, kardeşlik itti-

fakından babalık burcuna geçiş sürecinde, büyük abi diyor ki, 'Sen hala kardeşsin.' Bülent Bey'in konumunu düşünürsek bu süreçte, 'Ya ben, ya Abdullah bey, ya siz olacaksınız' sözünü söylemesi gereken kişi babalık burcuna geçen kişinin olması lazım.

Başbakan daha önce 'Bu şarkı burada bitmez' diyordu, şimdi 'Beraber yürüdük biz bu yollarda' şarkısını kullanıyor.

- Bundan sonra AKP'nin şarkısı ne olmalı?

- Bu şarkı burada bitmez, ruhsal olarak anlamı biz burada kaldık ama bunun devamı gelecek demektir. Bir anlamda mağduriyet söylemidir. Beraber yürüdük biz bu yollarda şarkısı da tamamlanmış bir şarkıdır. İktidar olma sürecidir. Bundan sonra ise, Başbakan MTV'nin yaptığı söyleşide, 'My Way' şarkısını seçmiştir. Tam da beraber yürümekten, baba burcuna geçişin karşılığıdır. Böyle bakarsak belirgin değişimi görürüz.

- Erdoğan portresi Türkiye resmi ile örtüşüyor mu?

- Bu öyküde buram buram Türkiye var. Sevmeyebiliriz, uzak durabiliriz, içinde olmak istemeyiz bunlar ayrı. Ama burada anlatılan, DP iktidarının başladığı şehirleşmenin temel ilke haline geldiği, oku emriyle vücut bulan söylemin arkasından gelen Türkiye hikâyesidir. Bu Türkiye öyküsü Tayyip Bey'in şahsında yaşanmıştır. Türkiye için kötü olan 12 Eylül Tayyip Bey için bir şanstır. Çok net olarak söylüyorum 12 Eylül olmasaydı Tayyip Bey başbakan olamazdı. Yani Türkiye'nin sınıfsal güç dengeleri bu kadar bozulmasaydı, Tayyip Bey'in başbakan olma olasılığı çok zayıftı. Tayyip Bey ile Türkiye Cumhuriyeti'nin öyküsü örtüştü. Tayyip Bey ne kadar ketlenmişse Türkiye de o kadar ketlenmiştir. Bu tür kahramanların, başarılı olmuş insanların, liderlerin hikâyesidir aynı zamanda.

CEMAL DİNDAR'DAN RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN PSİKOBİYOGRAFİSİ: GÜÇLÜYE Bİ'AT, GÜÇSÜZE ÖFKE

Söyleşi: HÜSEYİN EROĞLU
BİRGÜN, 02 Temmuz 2007

RECEP Tayyip Erdoğan'ı ilk kez, -hangi seçimlerdi yılını pek hatırlamıyorum ama- bir seçim otobüsünün üzerinde, Gaziosmanpaşa Pazariçi semtinde görmüştüm. Tayyip Erdoğan, o zamanlar Refah Partisi İstanbul il başkanıydı. Ve tabii ki Milli Görüşçüydü. O zamana kadar Necmettin Erbakan'm asla sözünden çıkmayan Erdoğan, daha sonra Refah Partisi'nin adayı oldu ve Türkiye'nin en büyük şehri İstanbul'un belediye başkanlığı koltuğuna oturdu. Ardından, 'Aksaçlılar' olarak adlandırılan Milli Selamet kadrolarıyla arasının bozulmasından sonra bambaşka bir Recep Tayyip Erdoğan'la karşılaştık. Artık, kendisinin değiştiğini söylüyor, ABD ziyaretinden sonra Avrupalı liderlerle görüşüyor, kendisine de Cüneyt Zapsu eşlik ediyordu. Fakat bu arada 28 Şubat olmuş ve siyaset yeniden şekillenmeye başlamıştı... O da 'şekil' değiştirdi. Ve sonunda başbakan oldu. Şimdi yine bir kutuplaşmanın birinci aktörü. Ama bu sefer Tayyip Erdoğan'ın yandaşları çok değişti. Artık Amerikan ve Avrupa yöneticileri, ülkemizde yaşayan liberaller ve hatta biraz zorlarsak sosyal demokratların bir kısmı bile Tayyip'in en büyük destekçisi durumunda... İşte psikiyatrist Cemal Dindar, Telos Kitabeui'nden çıkan "Bi'at ve Öflce" kitabında Recep Tayyip Erdoğan'ın kişisel öyküsünü, siyasal dönüşümlerini aile öyküsüyle birlikte bizlere sunuyor. Kendisiyle Tayyip Erdoğan'ın bu psikobiyografisini konuştuk...

- Tayyip Erdoğan'ın aile öyküsünün siyasi kişiliğine etkisi nedir?

- Kitapta temellendirdiğim temel tezlerden biri şu, Erdoğan'ın soytarihi ile siyaset yapma biçimi arasında derin bağlar var. Genel olarak batağımızda bu aile öyküsünde ana renklerden biri şiddetli baba-oğul çatışmalarıdır. Erdoğan ailesinin bilinen ilk atası Bakatoğlu Ahmet. Yaşadığı dönem 19. yüzyılın başlarıdır ve kendi oğlun-ca öldürülüyor. Ata katli, bir aile tarihi için yükü ağır ve zedeleyici olayların başında geliyor. Sonrasında her kuşak bu bu travmayı onarma çabasına giriyor. Her kuşakta Ahmet adını taşıyan birkaç torun var. Bir nevi katledilmiş atayı diriltme gayretidir bu durum. En son Tayyip Bey'in kızı Esra doğum yapıyor. Çocuğa verilen isim hiç de şaşırtıcı değil, Ahmet Akif. Dahası Tayyip Bey'in babasının adı da Ahmet ve Ahmet Re-is'in çocuklarını tavana asarak cezalandırma yöntemleri uyguladığı biliniyor. Oğlunu tavana asarak cezalandırmak! Acı, fakat tavana asan Ahmet Reis mi, yoksa oğlunca katledilmiş Bakatoğlu Ahmet, bir başka Ahmet'in şahsında öç mü alıyor, belli değil. Yıllar sonra, Siirt konuşması nedeniyle 4 aylık mahkûmiyet alan Tayyip Bey bunu, büyük bir ölçüsüzlükle Adnan Menderes'in idam edilmesiyle kıyaslıyor.

Bir başka örnek, başbakana adını veren dede Tayyip'in öyküsü. Kendisi köy meydanındaki cami arazisi tartışmasında köylülerce öldürülüyor. Torun Tayyip, Belediye Başkanlığı döneminde Taksim'e ille de cami diye tutturuyor. Tüm bunların özeti, Türkiye'de toplumsal sürecin dayattığı çerçeve ile Tayyip Bey'in kişisel öyküsünün dertleri çakışıyor, denk düşüyor ve muhtar bile olamaz denilmesine rağmen kısa sürede başbakan oluyor.

- 28 Şubat'm İslami kesim üzerinde etkileri nasıl oldu? Bir de bu 28 Şubat süreci nasıl oldu da Erdoğan'ın siyasal olarak başarılı olmasının zeminini hazırladı?

- Çok açık. 28 Şubat süreci İslami çevreler için bir yanılsamayı yıktı. O zamana kadar anayol İslami siyaset için temel ideolojik kabul neydi? Devletin kendiliğinden iyiliği. Bu kabul çöktü. Büyük harfle Devlet, uzun zamandır ilk kez, öncelikli tehlike irticadır, dedi. Bunu demekle de kalmadı ideolojik ve zor aygıtla-rıyla bu kadroların üzerine yürüdü. Yani, Devlet, baba ise, bu kadrolar ya babasız kaldılar ya da cezalandırıcı baba ile tanıştılar. Şaşırtıcı değil, o ana kadar 'iyi Devlet'in temsilcisi ve İslami çevreler için "siyasal baba" olan Erbakan da güçten düşürüldü. Özellikle sağ siyasette kadrolaşma lider ve ötekiler, lider ve bi'at edenler şeklindedir. Güçten düşürülmüşe bi'at etmeye devam etmekse, bu ilişkinin doğasına aykırı. Yani 2002 seçimlerine değin Tayyip Bey ve çevresinin siyaset yapma biçimine bakarsak, yeni bi'at kanallarını zorlama süreci olarak da okuyabiliriz. Sözkonusu dönemde Erbakan Hoca'nın Tayyip Bey'e "yeni muhitiniz hayırlı olsun" demesi tam da bu okumaya uymaktadır.

- Yani yeni yol arayışlarına mı giriyorlar sizce?

- Evet, hem Tayyip Erdoğan hem diğer kadrolar.. Ne demişti bir söyleşisinde Bülent Arınç? Beni 28 Şubat AB'ci yaptı. AKP kadrolarının büyük bölümü için doğrudur bu. Hapisten çıktığında, Tayyip Bey'in görüşme ve seyahat trafiğini anımsayın. Bir yandan sermaye gruplarıyla ardı ardına yapılan toplantılar, bir yandan yurtdışı seyahatleri... Şimdi fotoğrafı daha açık görebiliyoruz. 28 Şubat süreci, Erdoğan'ın iktidara yürüyüşünün zeminini hazırlarken, Erbakan'ın siyaseten katledilmesiyle sonuçlanmıştır. Hoca, sadece, "Sen de mi Tayyip... sen de mi Bülent... sen de mi Abdullah" diyebilmiştir.

- Tayyip Erdoğan üzerine yazanlar hep Kasımpa-şalılığını öne çıkartırlar. Çocukluktan gelen bu semt kültürü yeni muhitte nasıl ifade edildi?

- 28 Şubat'ı izleyen dönemde Refah Partisi kapatılmış, Fazi-

let Partisi yerine monte edilecek, fakat bir yandan da AKP'nin kurulmasına dair ortam hazırlanıyor, medyada Erdoğan güzellemeleri başlamış... Tam o süreçte Esat Coşan aracılığıyla Erbakan-Erdoğan görüşmesi ayarlanıyor. Görüşme, İslami siyasete epey aykırı bir çerçevede yapıldığı için de sonuç vermiyor. Nedir o çerçeve? Baba ile oğul'un eşitlenmesi. O görüşmeden geriye Hoca'nın müthiş bir durum tasviri kalıyor. Tayyip Bey'e "yeni muhitiniz hayırlı olsun" diyor. "Ben ülkemi adeta pazarlamakla mükellefim" diyecek olan Erdoğan'ın yeni muhitini tam da serbest piyasa pazarında aramak lazım. İslami siyasette, Millî Görüş geleneğinin retoriğinde 'adil düzen' gibi kavramlarla giden ve yoksullarla buluşan bir dil vardır. Yeni muhit vurgusu, bir de bu dilin terk edildiğine işaret etmek içindir. Tayyip Bey'in söyleminde bu dil terk edildiğinde geriye ne kalır? Bilgiyle ilişkisini kendi zihinsel serüveniyle, birikimiyle değil de öteden beri danışmanlarıyla yürütmüş biri için bu sorunun cevabını kendisini epey desteklemiş olan Cüneyt Ülsever vermişti: Racon kesme metodolojisi. Yani, yeni muhitte, Tayyip Bey'in söylemi deyim yerindeyse aslına rücu etti.

- Hâlâ bir rüştünü ispatlama sorunu yok mu?

- Var ve bu kronik bir dert olarak Türkiye siyasetinde devam edecek gibi duruyor. Kanımca, AKP'nin bu rüşt sorununun varlığını kabullenmek, tarif etmek ve aşmaya çalışmak yerine baştan yadsıması en önemli siyasal hatalardan biri oldu. Bu yadsımanın en önemli parçası, AKP'nin ve dolayısıyla Tayyip Bey'in siyasal geleceğini AB sürecine bağlamasıdır. Oysa bir dış dinamiğe bi'at düzeyinde bağlanmanın ev içinde iktidar olmaya yetmediğini net bir şekilde hepimiz gördük. Bir şeyi daha gördük, Tayyip Bey ve partisi yakın dönemde Türk siyasetinin üzerinde biçimlendiği her türlü değer ve simgeye karşı hep ikircikli bir tutum aldı... Açtığı hemen her tartışmada bu

rüşt sorunu ile karşılaştı ve yapboz tatsızlığıyla konuyu kapattı. Milliyetçilik tartışmasında öyle oldu... Başörtüsü tartışmasında öyle oldu...

TAYYİP ERDOĞAN NEDEN ÖFKELİ

Söyleşi: SERHAN BOLLUK
AYDINLIK, 10 Şubat 2008

Dr. Dindar, "biat eden öfkelidir" diyor. Gerçekten de Erdoğan'ın hayatını bu iki kelime çok güzel özetliyor.

Önce ayakkabılarını öpme derecesinde babaya, sonra Erbakan'a ve tarikat şeyhlerine ve en sonunda da ABD'ye biat. Ve sonuç, sıklıkla yoksullara, işçiye, köylüye, esnafa patlayan bir öfke. İşte inceleyip kitabını yazan Dr. Cemal Dindar'ın değerlendirmesiyle Tayyip Erdoğan'ın ruh hali...

Dr. Cemal Dindar'ın kitabının tam adı, "Bi'at ve öfke-Recep Tayyip Erdoğan'ın psikobiyografisi". Psikiyatrist Dindar uzun zaman takip edip inceledikten sonra yazmış bu kitabı.

Dindar'ın Bakırköy Akıl Hastanesi'nde çalışmaları sırasında ruhsal sorunlu hastaların yazı ve şiirlerini derleyerek oluşturduğu "Bir Akıl Hastanesinin Hatıra Defteri-Nal" adlı bir kitabı ve yine toplumsal psikoloji üzerine "Politik Psikolojinin Cinleri" ile "Deliliğin Resimli Sivil Tarihi-Yuvasız Kuşlar Gibi" adlı kitapları da bulunuyor. Dr. Cemal Dindar'la Recep Tayyip Erdoğan'ın ruh halini konuştuk.

GÜÇLÜYE BİAT YOKSULA ÖFKE

- Kitabınızın adı Biat ve Öfke. Siz "öfke"yi anlamaya çalışarak başlamışsınız. Biz de söyleşiye öyle başlayalım...

- Tayyip Bey çabuk öfkeleniyor. Bu öfkenin, Mersin'deki çiftçi

örneğinde olduğu gibi, sıklıkla yoksulları hedef aldığını görüyoruz. Biat ve öfke dediğimizde bunları ayrı ayrı değil, bir arada ele alma gereksinimindeyiz. Çünkü biata dayalı her türlü insan ilişkisinde iki karşıt duygu bir arada yaşanmaktadır. Bağımlılık ve öfke. Biz bir kişiye biat ediyorsak aynı zamanda ona öfke duymayı da güçlü bir biçimde hissedebiliriz. Biat ettiğimiz kişiye öfkelenemediğimizde ise öfkemizi başkalarından, bizden görece daha zayıf olduğuna kani olduğumuz kişilerden çıkarırız.

Yani biat'a dayalı ilişkilerde öfkenin diyalektiği söz konusudur. Tayyip Bey'in politik yaşamında da ne kadar biat etmek zorunda kalırsa o kadar çok öfkelendiğini gözlemliyoruz.

- Biat ve öfke arasında belirleyici olan hangisi, biat mı?

- Evet. Tayyip Erdoğan açısından belirleyici olan biat sürecidir.

12 EYLÜL'ÜN TİPİK ÜRÜNÜ

- Kitabınızda Tayyip Erdoğan'ı tipik bir "12 Eylül ürünü" olarak değerlendiriyorsunuz. Açar mısınız?

- 12 Eylül, Türkiye'de solun tam tırpanlandığı bir dönem. 12 Eylül'den sonra solun bir daha o güçte ortaya çıkmaması için ve örgütlü olamaması için her türlü manevra yapıldı. Sendikaların, siyasi partilerin önüne çeşitli setler konuldu. Sınıf ve siyasal iktisat merkezli örgütlenme ve siyaset biçimleri bastırıldı.

Değerler silsilesi üzerinden siyaset yapılmaya başlandı. Etnik ve dini siyaset biçimleri iktisat temelli olanın önüne geçti. Şu an güncel anlamda yaşadığımız sorunlar da aslında bu temelden kaynaklanıyor. İktisat temelli bir siyaset olsaydı, Tayyip Erdoğan iktidar olamazdı. Çünkü 12 Eylül aynı zamanda, Türkiye'de yetenekli olanın cezalandırıldığı, ortalama olanın öne çıktığı bir

dönemin önünü açtı ve din siyasete daha fazla müdahil olmaya başladı. Ortalama zihne sahip insanların yüksek kademelere erişmesi kolaylaştırıldı.

HİÇBİR KONUDA DERİN BİLGİSİ YOK

- Sizce Tayyip Erdoğan ortalama bir zihne mi sahip?

- Evet. Tayyip Erdoğan'ın çok çeşitli konular üzerinde katiyen derin ve teorik bir bilgiye sahip olmadığını, düşünsel bir yatırımı bulunmadığını açıkça görüyoruz. Tayyip Erdoğan'ın kuramsal bir zihni yok. Ama pragmatizmi güçlü ve insanları etkilemeyi iyi biliyor.

ÖZAL REJİMİNİN ÇIKARCI İNSANI

- Ortalama olmak derken neyi kastediyorsunuz?

- 12 Eylül'den söz ederken bunun yanı sıra başka bir tarihten de söz etmek anlamlı olur. Bu tarih 24 Ocak'tır. 24 Ocak kararlarıyla birlikte ki bu kararların sorumlusunun da Turgut Özal olması bir rastlantı değil. Turgut Bey'in Başbakan ve Cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde Türkiye'de belirli bir insan tipolojisi üretildi.

Manevi değerleri ve diğerkamlığı rehber edinen ve vicdanına uyarak davranan bireyin yerine, sadece ve sadece kendi çıkarını gözeten, neoliberal iktisatı, değerleri temel alan ve güçlünün zayıfın üzerine basarak yükselmesini yücelten, ortalama zihinli birey anlayışı ön plana çıkarıldı. İnsanlar, paylaşım ve yardımseverlik gibi değerlerle yaşamayı unuttular. Tayyip Erdoğan her ne kadar biz Batı'nın ahlaksızlığını aldık dese de, ülkemize baktığımızda 12 Eylül'den beri başkasının üzerine basarak yükselen insan modelinin egemenliğine şahit olmaktayız. AKP kadroları da bu sürecin içindedir.

AB'YE SIRTINI DAYAMA

- 3 Ekim 2005, Türkiye-AB müzakerelerinin başlaması için Avrupa liderlerinin karar aldığı tarih. Tayyip Erdoğan için kritik bir dönüm noktası olarak görüyorsunuz. Nedir bu tarihin önemi?

- 3 Ekim, 28 Şubat'taki İslami kadrolarda yaşanan kırılmanın tersine çevrildiği tarihtir. 3 Ekim ayrıca, AB kriterleri açısından da önemli bir tarih. 3 Ekim, bu konuya zihinsel ve duygusal yatırımlar yapanlar yapmayı planlayan belirli bir kesim için, bir umut kaynağı oldu. Bu kesimler Türkiye'nin AB'ye katılmasıyla bütün sorunların giderileceği gibi bir düşünceyi benimsediler.

O dönem gazetelerine baktığımızda yoğun bir umut pompalaması olduğunu görüyoruz. 28 Şubat'taki bu kırılmanın tersine çevrilmesi sürecindeki ana dinamikler ise şunlardır: İslami bir partinin öncülüğünde, Türkiye'de devletin de politikası haline gelen AB'ye katılma projesi, Avrupa Birliği projesi ciddileşti.

Bu esnada AKP iktidarı kamuoyu nezdinde "Biz AB'ye sırtımızı ne kadar yaslarsak iç dinamikleri o kadar iyi kontrol ederiz" yanılsamasını yarattı. 3 Ekim tarihiyle birlikte bu AB yanılsaması İslamcı kesim açısından bakacak olursak, 28 Şubat'ın rövanşı olarak değerlendirildi. Ancak Danıştay saldırısı sonrasını izleyen dönem bu sürecin bir yanılsama olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koydu.

3 EKİM'DEN SONRA "BABALANMA"

- 3 Ekim öncesi ile 3 Ekim sonrasında Tayyip Erdoğan açısından neler değişmiştir?

- 3 Ekim sonrasında, ruhsal bir çözümlemeyle olaya bakmak gerekirse, Tayyip Erdoğan "Babalık" rolünü daha fazla üstlendi.

AKP'de bu sürecin birinci öznesidir. 3 Ekim sürecinde ekranda Abdullah Gül, Tayyip Erdoğan'dan daha fazla gözükmekteydi. Tayyip Erdoğan 3 Ekim kararlarını açıklamayı AKP Genel Merkezi'ne, 'evine' taşıdı. Yani asıl büyük duyuru orada yapılmıştır.

Burada süreci kontrol altına alma konusunda parti içindeki çatışmaların o günlerde filizlendiğini görüyoruz. Şimdilerde basında, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan iki ayrı klik gibi anlatılıyor, ancak o zamanlar İslami basın sürekli olarak Tayyip Erdoğan ile Abdullah Gül'ün kardeş gibi olduklarını, birbirlerine ters bir harekette bulunamayacaklarını yazıp çiziyordu. Hem de bu tür yazılar AKP'nin en güçlü olduğu bir zamanda kaleme alınıyordu. Şimdilerde de bu karşılıklı güven tazeleme haberleri zaman zaman çıkıyor. Bir hizipleşmenin olduğuna işarettir.

BERABER YÜRÜMEKTEN "BENİM YOLUM"A

- Bir de Frank Sinatra'nın "My Way" şarkısı gündeme getirilmişti, bu ne anlama geliyordu?

- Tabii o MTV söyleşisinde asıl vahim olan şey başka. O söyleşide Erdoğan aynen şöyle diyor: "Yoksulluğun tarihe gömülmesi gibi bir durum olamaz. Çünkü fakir-zengin her zaman olmuştur. Her zaman da olacaktır." Üstelik MTV'nin liderlerle söyleşiye konu ettiği o konserler dizisinde milyonlarca insan "yoksulluğu tarihe gömelim" diye bağırıyordu etkinliğin ana sloganı da buydu! Tayyip Erdoğan'ın da seçim sloganı "Kimsesizlerin Kimi" sloganıydı.

Ancak Takva filminde de çok güzel anlatıldığı gibi yoksulluk İslamiyet açısından çok temel bir gerçeklik ve gereksinim gibi.

Özellikle yoksullar açısından bakarsak, kömür dağıtmanın altında aslında yoksulluğu derinleştirmekten başka bir amaç

güdülmediği açık. Dünya çapındaki eşitsizliği Türkiye'de de kökleştirmeye yönelik bir politikanın yürürlükte olduğu yargısı kesinlikle doğru bir tespittir.

Frank Sinatra'nın My Way (benim yolum) şarkısına gelecek olursak; "Beraber yürüdük biz bu yollarda" özellikle kardeşlikle yürünen bir yola vurgu yapmaktadır. Oysa Frank Sinatra'nın şarkısındaki yol, "Beraber yürüdük biz bu yollarda" şarkısındakinden oldukça farklıdır.

Sinatra'nın şarkısı Tayyip Erdoğan'ın, mevcut kardeşlik bağından artık kendisini sıyırma gayreti içinde olduğunu gösteriyor. Netice itibariyle bu şarkı, Tayyip Erdoğan'ın siyasal yaşamının bir özetidir. Tayyip Erdoğan'ın Amerikan kültürüne ait bir şarkıyı rehber edinmesi de bize, Tayyip Erdoğan'ın zihin dünyası ve yaptığı tercihler hakkında açık ve seçik bilgi veren başka bir ipucudur.

SAHTE ANNE!

(31 Mayıs 2005 tarihli gazetelerden bir haber: Başbakan Erdoğan, hastanede yatan ağabeyi Hasan Erdoğan'ı ziyaret etti. Süreyyapaşa Göğüs ve Kalp Damar Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 3 günden beri yatan 79 yaşındaki Hasan Erdoğan'ın göğüs sancıları bulunduğu öğrenildi. ... hastane bahçesinde Başbakan Erdoğan'ın konvoyunun gelişini görüntülemek isteyen Cihan kamerası Başbakanlık korumaları tarafından engellendi.

Dr. Cemal Dindar bu olay üzerine kitabında soruyor: "Bir insanın kendi ağabeyini hastanede ziyaret etmesinin görüntülenmesine itirazı ne olabilir?")

- Erdoğan, ağabeyini ziyaretten 4 gün sonra AKP Isparta

Kongresi'nde "Her şeyden önce çocuğun annesi kim hikayesi var ya, sahte annaler de çıkabilir" diye bir söz ediyor. Nedir bu "sahte anne"?

- O sırada parti içerisinde yolsuzluk iddiaları ayyuka çıkmış durumda. Parti içerisinde birtakım karşı sesler yükseliyor. O süreç içerisinde bu olayların, kol kırılır yen içinde kalır şeklinde üstü örtülmüştür. Tayyip Erdoğan'ın tam da bu süreçle eş zamanlı olarak sarf ettiği "sahte anne" ifadesi öyle pek de herkesin anladığı bir ifade olmamıştı.

Bu konuşmanın Tayyip Erdoğan üzerindeki anlamına gelecek olursak. Birincisi Tayyip Bey bu konuşmasında babasının çok eşliliğini vurguluyor.

Tayyip Erdoğan'ın üvey kardeşleri var. Dolayısıyla buradaki sahte anne sözü, ev içindeki atmosferi yansıtıyor. Bir yanda üvey kardeşler ve diğer tarafta da gölge şeklinde sahte anneler var. Tabii daha derin bir yorum yapabilmek için daha fazla bilgiye ihtiyaç var. Yalnız burada şunu vurgulamak gerekir; Tayyip Bey'in kendi kişisel öyküsünü ve aile öyküsünü siyasete çok fazla bulaştıran bir retoriği var.

Bu ise zaman zaman birtakım sıkıntılar yaratıyor, zaman zaman da benzer dinamiklerle akıp giden yaşam öykülerine sahip halk kitleleri ile daha güçlü bir iletişim kurmasını sağlıyor. Fakat bütün bu süreç, tuhaf bir şekilde Cengiz Çandar'ın "Başbakanlık siyasal psikanaliz yeri değildir, orası çok daha kişisel olmayan konuların yeridir ve şahsi problemlerin egemen olduğu bir tartışma alanı haline gelmemelidir" şeklinde beyan ettiği ifadesiyle anlam kazanıyor.

Başbakanlık, şahsi nitelikteki dertlerin gündeme geldiği bir makam olmamalıdır. Oysa Tayyip Erdoğan döneminde başbakanlık, toplumsaldan ziyade kişisel dertlerin daha fazla konu

edildiği bir makam haline gelmiştir.

BABA KATLİ

- Tayyip'in büyük dedelerinden Bakatoğlu Ahmet, oğlu tarafından öldürülüyor. Bir oğlun babasını öldürmesi sık rastlanan bir durum değil. Bunu sizce nasıl yorumlamak gerekir?

- Bu gerçekten çok şaşırtıcı bir bilgi. Bu Tayyip Bey'in soyağacında yer alan bilinen ilk önemli vaka. Tempo dergisi o bilgiye yer verdiği araştırmasında köylülerle görüşülerek Tayyip Bey'in soyağacının çıkartıldığını belirtiyor.

Genellikle bütün Anadolu köylerinde anlaşılmaz ve çok trajik bir olay yaşandığında, olay akli bozuklukla açıklanmaya çalışılır. O söyleşide de böyle anlatılmış. Tabii burada önemli olan başka bir şey daha var, benim uzmanlık alanım olan psikiyatri açısından. Freud uygarlığın ve kültürün kökeninde baba katlinin yer aldığını söyler.

Freud'a göre "Şef"[74] başlangıçta her şeyin sahibiydi. Kadınların, zamanın ve mekanının ve topluluklarda bireylerin hareketleri üzerinde mutlak tasarruf sahibiydi. Fakat bir süre sonra erkek kardeşler bir ortaklık kurdular ve Şef'i katlettiler. Bu ilk cinayetti. Bu olaydan sonra olayın yaşattığı dehşetengiz anıları yumuşatma yoluna gidildi ki bu da, uygarlık sürecinin Freud açısından nasıl meydana geldiğini açıklayan bir argümandır.

Fakat şimdi biz bu olayın tarihte yaşanmış ve bitmiş olduğunu kabul etsek bile, Freud bize, olayın anısının bilinçsizde sürüp gittiğini ve çeşitli toplumsal ve bireysel olaylarda farklı biçimlerde ve farklı tonlarda yeniden ortaya çıktığını söyler. Tayyip Erdoğan'in ailesinde Ahmet adının kuşaklar boyunca

74) 2008 yılındaki söyleşide "Baba" demişim. Şef ile baba nitelik olarak farklı kategoriler ve ikisi arasında kültürün kendisi yer alır. Şef olarak düzeltiyorum.

birden çok kişiye verildiğini görüyoruz. Bu o ilk baba katlini reddetmek için psikolojik bir savunma olmuştur. Ahmet Bey bu isimlendirme süreciyle yeniden diriltilmeye çalışılıyor. Tayyip Erdoğan da nitekim, torununun adını "Ahmet Akif" koymuştur. Burada 150 yıllık bir dertten söz ediyoruz. Ve dert ve derman arayışı deyim yerindeyse hâlâ devam ediyor.

İMAM HATİPLİLER VE DÜŞMANLAR

- İmam Hatiplerin Erdoğan'ın ruh durumu üzerinde ne gibi bir etkisi var?

- Örneğin sekiz yıllık temel eğitim tartışmalarında; "kediye yavrusunu mu boğduracaksınız?" sözleri... Tayyip Erdoğan'ın bu retoriğinin altında yatan temel etken imam hatip yıllarında yaşadıklarıdır. İmam Hatip okulu Erdoğan için, kolektif bir kimlik duygusunun yaratıldığı bir mekan olmuştur. İmam hatipin Erdoğan'ın yaşamındaki güçlü etkisi, arkasına aldığı kitlelere yönelik tutumunda oldukça belirgindir. Yani mevcut tablo şudur: Bir yanda Tayyip Erdoğan ve imam hatipli arkadaşlar, diğer yanda bu arkadaşlığı bozma fırsatını an be an değerlendirmeye yeltenen düşman bir dış dünya.

Mekan İmam Hatip olduğunda, bu dış dünyanın en güçlü ögesi ise, din karşıtlığıdır. Dolayısıyla türban ve imam hatip, Erdoğan için daha o sıralarda, İmam Hatipli arkadaşlarıyla kurduğu duygusal bağlardan ötürü, ileride siyasal anlamları belirginleşecek birer simge haline gelmişti. Bu, "Biz ve düşman bir dış dünya" ikiliği, Tayyip Erdoğan'ın sorunları çözme politikasında da kendisini gösteriyor. Tayyip Erdoğan, türbanlı ve imam hatiplileri ortalıkta dolaşan bir katil tarafından yok edilmesi an meselesi olan bu yüzden de sürekli korunmaya muhtaç bir gurup olarak görüyor.

SEÇİLEMEYİNCE BAYILDI

(Tayyip Erdoğan'ın ruh durumuyla ilgili önemli bir tanıklık da Mehmet Metiner'den... Erdoğan 1991 genel seçimlerinde ön seçimde partisinden liste başı olarak milletvekili adayı oluyor. Ancak RP Genel Merkezi tercihlerini Mustafa Baş'tan yana kullanıyorlar. Metiner, şöyle yazıyor: "Tayyip Erdoğan tercih oylarıyla Mustafa Baş'ın seçildiğini öğrendiğinde –yanında olduğum için biliyorum- sinirinden düşüp bayılmıştı.")

- Bu olayı nasıl çözümlersiniz?

- Sıkıntıdan olduğunu tahmin ediyorum. Bu olay Erdoğan'ın gelişmelere o an için katlanabilecek durumda olmadığını ve bir mola istediğini gösteriyor. Bu tür sıkıntı ve bunalma belirtileri her insanda görülebilir. Tabii her insanda bayılma biçiminde ortaya çıkmasa da hepimiz zaman zaman çok sıkıntılı bir ortamdan kaçıp uzaklaşma duygusunu tatmışızdır.

- Ama "sinirden bayılmak" sık rastlanan bir durum değil...

- Babası ile Necmettin Erbakan'ın Tayyip Erdoğan'ın hayatındaki yeri bir süreklilik arz etmektedir. Siyasetteki babası Erbakan'dır. O dönemler siyasal islamın kadrolarını İmam Hatiplerden devşirdiğini biliyoruz. Erbakan hoca Tayyip Erdoğan'ın babasının yerini alıyor. Tayyip Bey'in babası çok öfkeli biri.

Yine de tüm cezalandırmalara karşı Tayyip Bey evin prensi. Babasını yeri geldiğinde yumuşatabiliyor. Bu baba tipi sadece Tayyip Erdoğan'ın ailesinde geçerli değil, Türkiye'de bu tarz babanın bulunduğu birçok aile mevcut. Bu tür ailelerde baba dışarıya karşı yardımsever ve yumuşak bir insan olarak gözüküyor. Ancak evde, bunun tam tersine öfkeli ve cezalandırıcı.

Bu evde ise, seçilmiş çocuk Tayyip Erdoğan olarak gözüküyor. Tüm cezalandırmalara karşı Tayyip Bey evin prensi. Ay-

rıca Tayyip bey, babasını yeri geldiğinde yumuşatabiliyor. Bu da onun seçilmişliğini ortaya koyan bir unsur. Buradaki yoğun bilinçsiz çatışmayı düşünecek olursak Tayyip Erdoğan'ı da en çok zorlayan şeyin aslında Erbakan'ın onu seçmemesi olduğunu söyleyebiliriz. Sıkıntının kaynağı açık.

- Kitabınızda Tayyip Erdoğan için ne zaman başı derde girse retoriğindeki kadın vurgusu güçleniyor diyorsunuz. Bunu nasıl yorumlamak gerekir?

- Şöyle yorumlayabiliriz: Babaya karşı anne oğul ittifakı bizim aile yapımızda baskındır. Bak yeter artık o çocuktur vs.. gibi teskin edici sözler, eğer kadının görece gücünü koruduğu bir aile ise, anne tarafından babaya sıklıkça sarf edilir ve bu oldukça yaygındır. Başka bir örnek, annemize duyduğumuz yakınlığı babamıza karşı duymayız.

Otorite çok baskın olmaya başladığında aşk, şefkat gibi duygulara gereksinim daha fazla ön plana çıkar. Bu süreç aile içerisinde babaya karşı anne-oğul ittifakı biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bu psikolojik süreç Tayyip Bey'in hayatında ayrıca önemlidir. Örneğin Beyoğlu ilçe başkanlığı döneminde Tayyip Erdoğan siyasette kadınlara yer verdi. Bu adım siyasal İslam'ın başarılı olmasına neden olan etkenlerden önemli bir tanesi olarak kabul edilebilir.

SARANIN ROLÜ

- Kitabınızda, Tayyip Erdoğan'ın bu tür davranışlarını sara hastalığına bağlamıyorsunuz?

- Açıkçası o konuda bir hekim olarak bazı yazarların öne sürdüğü gibi Tayyip Erdoğan'ın saralı olup olmadığı konusunda ne herhangi somut bir bilgi ve dayanağa sahibim ne de böyle

bir teşhis koyacak durumda değilim. Ayrıca zaten kitabımda bu hususları organik durumlara atıfta bulunarak açıklamaktan ziyade, psikolojik süreçlere dayanarak açıklamaya çalıştım. Ben psikolojik süreçlerin, Tayyip Erdoğan'ın kişisel öyküsünü yeterince açıkladığına inanıyorum. Kanaatim bu yöndedir.

DANIŞMANI ÇOK ÇÜNKÜ BİLGİYLE DERİN BAĞ KURAMIYOR

- Tayyip Erdoğan için "bilgiyle derin bir bağ kuramıyor" yorumunu yapıyorsunuz. Bu yorumunuz neye dayanıyor?

- Bir kere Tayyip Erdoğan'ın çok fazla danışmanı var. Ayrıca Tayyip Erdoğan'ın hiçbir zaman bir düşünüre, bir bilim adamına ya da bir siyaset uzmanına atıfta bulunarak açıklamalar yaptığına şahit olmadım. Bu konuda ayrıca bir şey söylemek gerekirse, Tayyip Bey'ın bilgiyle kurduğu en derin bağın imam hatipteki öğrenim hayatında kazandığı bilgilerden kaynaklandığını söyleyebilirim. Bunun da ne kadar zihinsel ne kadar gönül bağı olduğuna karar veremiyorum. Ayrıca Tayyip Bey'ın kendisi söylüyor: "bana özet çıkarıyorlar, ben bütün metinleri okumuyorum."

- Bir de attan düşme hikayesi var. Herkes attan düşebilir. Ama bir başbakan niye toplumun önünde ata binme ihtiyacı hisseder? Bir de Tayyip Erdoğan'ın yürüyüş şekli var? Neden böyle davranıyor sizce...

- Türkiye'de "uzamış delikanlılık"lar var. Ergenlik dertlerini kolay halleden bir toplum değiliz. 60 yaşında da 80 yaşında da delikanlı olmaya çalışıyoruz. Mesela biz 50 yaşındayız, babamız ise 70. O halde bile babamızın bize "çocuğum" demeye devam ettiğini ve bu tür bir ilişki biçiminin birçok ailede varolduğunu biliyoruz. Onunla iki yetişkin olarak konuşma şansı ise oldukça azdır.

Bu anlamda Tayyip Erdoğan özelinde, ergenlik ve imam hatip dönemi bağlantısının onun için derin bir anlama geldiğini söyleyebiliriz. Bir kere İmam Hatip, Erdoğan için, evdeki babadan kurtuluşu simgeliyor. Ayrıca imam hatipteki yatılı kalma durumu da ondaki kardeşlik ve paylaşma duygusunu derinleştirmiş.

"Beraber yürüdük biz bu yollarda" şarkısını bu kadar benimsemesinin nedeni ise, onun imam hatipte edindiği cemaatleşmeye varan kardeşlik duygusudur. Bu duygu onun hep kendi gibi düşünenlerle hareket ettiğini gösteren ve kendisiyle aynı şekilde düşünmeyenleri dışlayan tutumunun açık bir göstergesidir.

Tayyip Bey'in retoriğini tanımlama konusunda Ertuğrul Özkök önemli bir tarif getirdi. Özkök makalesinde, Tayyip Erdoğan'ın belagate duyduğu aşkı, belagat şehveti olarak niteledi. Bu makale Tayyip Erdoğan'ın retoriğini cinsellik tonu belirgin bir deyimle ifade etmesiyle ilginçti. Bu açıdan bakarsak, Sakarya şiirini gümbür gümbür okuması, İmam Hatip Lisesi'ndeki "Biz bize geceleri"nde sunuculuk yapması gibi olaylar Tayyip Erdoğan'ın şimdiki ateşli söylemlerinin nüvesini meydana getirmiştir. Bunların hepsinde ergenlik döneminin yüceltilmesini görmek mümkünüdür.

'12 EYLÜL TAYYİP ERDOĞAN'DIR'

Söyleşi: ASLAN ÖZDEMİR

YENİ HARMAN, Nisan 2010

Cumhuriyet tarihimizin yüz kızartıcı olaylarından biri olan 12 Eylül 1980 darbesi şimdide psikiyatri kliniğinde! Klinik diyoruz çünkü yakın zamanda çıkan Darbeci kitabı, 12 Eylül 1980 darbesi ve sonrasında yaşananları psikiyatri divanına yatırıyor.

Bir dönemin ruhsal çözümlemesi ve bu sürecin günümüze etkilerini farklı bir 12 Eylül çalışması ile kaleme alan Psikiyatrist Cemal Dindar için 12 Eylül bir tek Kenan Evren değildir, 12 Eylül aynı zamanda Turgut Özal'dır, Recep Tayyip Erdoğan'dır ve Recep İvedik'tir..

Bir tek Cemal Dindar'ın yorum farkı değil, 12 Eylül'ün psikiyatrik yansıması da bir merak konusu değil mi?

- 12 Eylül 1980 darbesini ve geçtiğimiz otuz yıllık süreci (toplumdaki travmatik yansımasını) hekim koltuğuna yatırdığınızda karşınızda nasıl bir hasta portresi görüyorsunuz?

- Öncelikle şunu söylemek lazım. 12 Eylül'e, ya da herhangi bir toplumsal sürece tıbbi metaforlarla bakmak sanılanın aksine açıklayıcı olmaktan çok anlamayı zorlaştırıcı bir etki yapıyor. Toplumsal sorunların psikoloji diliyle, hele hele tıbbi dille kuşatılmasına karşı uyanık olmalıyız. Ben, incelememde bu tutumdan uzak durmaya, hatta mesela Ömer Madra'nın 12 Eylül'ü lobotomiye, beynin bir kısmının ameliyatla alınması işlemine benzetmesi gibi eğilimleri eleştirmeye gayret ettim.

Madra'nın lobotomi benzetmesi neyi getirir? Bir dönem Batı'da yaygın kullanılan ve bildiğim kadarıyla ilk kez Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde yasaklanan bu uygulama, beynin özellikle ön-lobunun çıkartılmasıyla "akıl hastalarının ehlileştirilmesi" işlemiydi. Böylece, o dönem karşı çıkanların deyişiyle "ruhsal ötanazi" yapılmaktaydı.

24 Ocak / 12 Eylül bir ameliyat işlemi olmaktan çok bir süreçtir. Bu tür benzetmeler darbenin baskısını ve şiddetini yakalarken, ve bu yakalama işlemi başlangıçta bize çok doğru gelirken, asıl ideolojik dönüşümü dışarıda bırakarak iş görürler. Yani şöyle diyelim: 12 Eylül, Kenan Evren ve ordu ile özdeşleştirilirken, Özal dışarıda kalır ve ideolojik bir el yıkama gerçekleşir.

- 12 Eylül 1980 darbesinin toplumda yarattığı tahribatı Freud'un tezlerinden yola çıkarak çözümlemek fikri tek başına zaten ilgi çekici kılıyor kitabınızı. Türk toplumunun haleti ruhiyesi ortada; kafası bu kadar karışık bir toplum Freud için ne anlam teşkil ederdi?

- Freud'un en büyük başarısı "bilinçsiz"in keşfi. Hatta, psikanalize bilinçizin bilimi dersek, epey şematik bir şey söylemiş olma riski ile birlikte, yanlış da yapmayız. Bu tür çalışmaları ilginç kılan çekirdek kuramın yapısında var. İddia ne; kendimiz hakkında, Zizek diliyle söylersek, "bildiğimizi bilmediğimiz" şeyler var ve bu kuram bunları aşikar kılmanın yöntemlerine haiz. Epey kışkırtıcı, değil mi?

Freud, ömrü yetseydi ve günümüzdeki Başbakan'ımızdan hala kaldıysa Karacadağ'daki, Erzurum yaylalarındaki çobanlarımıza değin toplumumuza bakma şansı olsaydı, sanırım heyecanlanırdı.

Freud'un yazdıklarıyla ilgili tuhaf bir paradoks da var gibi... Bireysel düzlemde seçkinler dışında psikanalitik bir psikoterapi "satın almak" neredeyse imkansız. Asgari ücret alan bir kişi,

diyelim ki, bir hafta gidebilir, o da aç susuz kalma pahasına. Bu manzarada tam da Freud'u şaşırtacak bir şey oluyor: Freud kuramının nimetleri elinden alınmış olan büyük çoğunluk, onun tezlerini toplumsal düzlemde doğrulamak için bir yücegönüllülük gösteriyor.

Üstelik, o bireysel psikoterapi sahnesini düzenleyenlerin bastırdıkları Freud tezleri doğrulanıyor. Mesela, Darbeci'yi yazarken, önemini daha iyi kavradığımı düşündüğüm "iki psikoloji" tezi. Kitle Ruhu ve Ben Analizi'nde Freud açıkça yazıyor: insan türünün başlangıcından beri iki tür psikoloji vardır; şefin, biz buna yönetici sınıf ya da hegemonlar da diyebiliriz, şefin psikolojisi ve sürünün, yönetilenlerin psikolojisi.

Bu tez bu denli görünür bir şekilde Freud'da varken, şu neoliberal sahnede son otuz yıldır Freudçuluk oyunu oynayanların bu teze tek bir atfını ben henüz göremedim... Umarım benim körlüğüm veya tembelliğimle ilgilidir.

Türkiye'nin yakın tarihi, bizzat Freud kuramında bastırılmış olanların aşikarlaştığı bir tarihtir de. Kitabımda bunun ipuçlarını yakaladığımı düşünüyorum.

- Darbesever veya darbelerden medet uman bir toplum oluşmasında iktidarların da payı olduğu söylenebilir mi?

- Toplumun geniş kesiminde darbesever bir ruhun olduğuna dair önkabul, kanımca Türkiye'deki 'toplum mühendisleri'nin gündeme getirerek operasyonel değerle donattıkları bir önkabul. Bunun bir benzerini Murat Belge, 12 yıl Sonra 12 Eylül kitabında yapıyor. Neymiş? 12 Eylül başarılı olmuş, çünkü her evde zaten bir Kenan Evren varmış... Kitapta bu yargıların eninde sonunda darbeci-hipnoid şeflerin-hegemonların ideolojilerini nasıl beslediğini, darbeleri eleştiren seçkinci dil ile bizzat 24 Ocak/12 Eylül Darbesinin halka bakışının nasıl örtüştüğünü de çözümledim.

- Bugünkü iktidarın mayasını bizatihi 12 Eylül darbesi ile birlikte Kenan Evren'in attığını söylüyorsunuz. Ama Başbakan Erdoğan'da 2003'teki kongrede, "Ak Parti'nin mayasını millet atmıştır", demişti. Siz bunu bir devam filmi olarak mı görüyorsunuz?

- Sinema, televizyona göre, moral normları daha belirgin bir alandır. Yani sinemada her şey anlatılmak istenene sadıktır... Macera, melodram, pornografi, bilim-kurgu... Oysa televizyonda her şey birazdan pornografiye dönüşecekmiş gibi iş görüyor. Müstehcenlikten besleniyor. Bunu sağ ahlakçılığın açılma-kapanma retoriği ile söylemiyorum... Asıl müstehcenlik, bedenler çıplak da olsa manto ile de gezilse, her şeyin, bu arada kapanmanın bir teşhirciliğe endekslenmesinde. Bu yanıyla, Türkiye'de siyaset sakız gibi uzayan ve senaristlerin karın ağrısıyla uğraşmak zorunda kaldığımız dizilere benziyor.

Başbakan'ın "millet" vurgusuna gelince... Kenan Evren'in şehirlerin meydanlarında kesilmiş "bir hayli kurbanlar" eşliğinde yaptığı konuşmalardaki "millet" vurgusundan ne bir fazla ne bir eksiktir.

- 30 Yıllık süreçte iktidarların 12 Eylül zihniyetiyle bir bağı olduğunu söylüyorsunuz, bu flörtü redden bir iktidar hiç mi olmadı?

- Olmadı... Çünkü bu flörtü reddeden muhalefet de olmadı. İktidar iktidarının devamlılığını, muhalefetse birgün iktidara gelme kısmetini bu flörtte gördü. 12 Eylül'ün devamlılığını sağlayan bu performatif gücü. Tarihe fantazilerle bakmak da ayrı bir sapmadır, yine de biz şu fantaziyle düşünelim; 12 Eylül bu topraklarda olmasaydı ne olurdu? En azından, 12 Eylül sonrasında özellikle siyasette ve onun hızla 'yandaş' imal ettiği alanlarda bahtı açık olanların bahtı sönmüş olurdu. Oysa bu baht, Güneri Civaoğlu'nun o dönemlerde yazdığı bir makaledeki lap-

susunda açığa çıktığı gibi, toplumsal bir rutubete dönüştü. Ne diyordu Civaoğlu: "karamsar olmayalım... her alanda iyi yetişmiş insanlarımız var. Onlar rutubet gibidir..."

- 12 Eylül öncesinin Türkiye'si ile sonrasının Türkiye'sinde ne gibi farklılıklar göze çarptı?

- Her toplum bir toplumsal sözleşme ile varlığını sürdürür. Bunu yalnızca yazılı metinler olarak düşünmemek gerekir. Yazılı metinler, mesela anayasalar zaman içinde değişebilirler, fakat baktığımızda her ülkenin, devletin bir kurucu ideoloji ve onun etrafında handiyse mitos değeri kazanmış kişi ve anlatılarla kimlik kazandığını görürüz. Bu kimliğin ve ona maya olan kurucu ideolojinin toplumsal sözleşmede yerinden olmasını ve mitos değerinin yitmesini isterseniz yapacağınız en büyük müdahale, bizzat bu kurucu ideolojiyi baskı aygıtı haline getirmektir.

1978-1979 yılları ve 1980'inin ilk yarısı, şimdilerde daha iyi görülüyor, bir hazırlık dönemiydi. Devlet Baba, sanki yokmuş gibiydi ve toplumsal sahnede "düşman kardeşler"in kan davasından başka çok az şey görünüyordu. Bu yanıyla bakınca, darbe öncesindeki siyasetin Cumhurbaşkanı seçimi ile kilitlenmesi epey simgeseldir. Ortada baba yoktu ve yokluğu, deyim yerindeyse bir kabusa dönüşmüştü. Bu 12 Eylül'ün hemen öncesindeki sahnedir. 12 Eylül ile birlikte "kayıp baba" geri döndü. Fakat baba olarak değil... Şef olarak. Freud'un "başlangıçtan beri" derken kastettiği "şef-sürü" ilişkisini dizayn etmek üzere. Bu aynı zamanda toplumsal tarihi de başa sarmak ve toplumsal olanı boş zarf haline getirmektir. İçinin neyle doldurulduğunu da hepimiz kendi ömürlerimizle yaşayıp görüyoruz, işte.

- 12 Eylül'de cezaevlerindeki bloklara otel adları veriliyordu, daha sonra kapatılan bazı cezaevlerinin bugün otel olarak kullanılması sizce tesadüf mü?

- "İktidar bedendedir." Ve bir iktidar, kişilerin bedenlerinde kendini resmetmişse, bunun keyfini sürmüşse, zaman içinde bu keyif kendi simgelerini buluyor, yaratıyor. Bu otel metaforunun sonradan somut otellere dönüşmesi nasıl tesadüf değilse, mesela Kenan Evren'in nü'lerinin İstanbul'un gözde galerilerinde burjuvamızca şükranla karşılanıp satın alınması da tesadüf değil. Ya da, işte iktidar bedendedir, insanlara cezaevlerinde dışkı yedirmekle, bedensel gürültüyü mizah olarak pazarlayan Recep İvedikler arasında bir bağ olsa gerektir.

- Sizce toplum neden hala 12 Eylül travmalarıyla yüzleşmiyor? Bir çok insan darbe teşebüsünden yargılanırken, tutuklanırken, 12 Eylül 1980 darbesi niçin hala esaslı bir tartışma konusu yapılamıyor? Yapılamamasının psikolojik gerekçeleri neler?

- Toplumda bu hesaplaşmayı yapmaya yönelik bir çaba epeydir var. Özellikle sosyalistlerin yazdığı ve 12 Eylül dönemindeki cendereyi anlatan nice kitap yayınlanmış durumda. Orada da, yazık ki çözümleme gayretinden çok, uzamış bir yas hali var. Üstelik her yeni kuşağın eğer sosyalist olacaksa önce bu yasa kapatılması meselesi ortaya çıkıyor.

Fakat toplum derken, kastedilen genellikle kurumlar, mesela üniversiteler, siyasi partiler vesaire ise içerdikleri kadroların 24 Ocak /12 Eylül darbesinin bu topraklara ektiği ideolojiyle derin bir problemleri olduğuna dair çok az işaret var... Althusser'in ünlü teziyle, "ideoloji istihdam eder" ve istihdam edilmişlerdir.

Böylece, Güneri Civaoğlu'nun bu kadroları överken yaptığı benzetme ile çember tamamlanıyor: rutubet. Bu rutubet, toplumun gerçekte neyi dert edip hangi dermanlara muhtaç olduğunu da ayrıca karartmıyor mu?...

- 7 rakamı Kenan Evren için neden bu kadar önemli. Ortada mistik bir kişilik olmadığına göre, obsesif bir durum söz konusu

olabilir mi?

- Darbe tarihi olarak 7 Eylül'ü veya 17 Eylül'ü düşündüğünü, ama Cuma gününe denk gelmediği için vazgeçtiğini anılarında yazıyor. Majik düşünceler bizim kültürümüzde zaten fazla... Fakat burada sözkonusu olan Kenan Evren'in düşünce içeriğinin kültürel boyutu değil. Bu kültürel özelliğin bir toplumun kaderini belirleyen fanteziye dönmesi.

Kızı Şenay Hanım'ın yakın dönemde yapılan bir söyleşide anlattıkları var. Özellikle sağlık konusunda epey hijyenik, takıntılı olduğu da anlaşılıyor. Bir de, o söyleşide Şenay Hanım'ın "inanılmaz iyi bir baba" anlatmak için yola çıkıp, hiçbir duygusal paylaşımda bulunmayan bir babayı anlatarak bitirmesi var ki... yukarıda sözünü ettiğimiz hijyenin, duygusal yaşamda da epey belirleyici olduğu hissediliyor.

Biraz şuna benziyor bu işler... Hiyerarşide yukarıya çıkıldıkça hijyenik darbeci söylem egemen hale gelir... 12 Eylül günlerinde işkence ile ilgili açıklamaları hatırlayalım... Ne diyordu Kenan Paşa? Bunlar münferit vakalar... işkence yapanlar hakkında kanuni işlemler yapılacaktır... vesaire..

7 Rakamı ile ilgili fiksasyonun öteyüzü de Mustafa Kemal özdeşleşmesi... O dönemlerde Cenk Koray'ın ve başkalarının meşhur ettiği Mustafa Kemal'in hayatında 19 sayısının rolü meselesi...

-Kenan Evren'in intihar ederim resti psikiyatride ne anlam ifade eder?

-Halk "evet' derse... diye başlayan bir açıklamaydı o. 15. madde ile ilgili referandum önerisine cevap olarak. Bu açıklamanın simgesel değeri, halk ile intihar kelimesinin aynı cümlede Kenan Evren'ce kullanılması. Mesela "millet" dememesi. Demek ki halkın 'yüce millet' retoriğinin yerine almaya başladığı topraklarda, cümleler-

de darbe şeflerine zaten yer yok.

- Deniz Gezmiş'in kendi evinde kaldığını Kenan Evren nasıl öğrendi?

- 1970 Yılı. Kenan Evren Konya'da 2. Ordu Kurmay Başkanı. Askeri Şûra'yı bekliyor. Terfi alacak. Birgün gazeteyi açıyor ve şu haberi okuyor:

Deniz Gezmiş'in Ankara Tandoğan'da misafir edildiği ev mühürlenmiş.

Bakıyor, kiraya verdiği kendi evi. Düşünün terfi bekleyen bir komutanın evinde Deniz Gezmiş... Kenan Evren'in 12 Eylül macerasının ve kemiksiz sol düşmanlığının başlangıcı sayabiliriz.

BU REFERANDUMU DAHA ÖNCE GÖRMÜŞTÜK

Söyleşi: ÖZGE YURTTAŞ, ALİ ERGİN DEMİRHAN
Sendika.org, 09 Eylül 2010

"Darbeci: '12 Eylül Ruhu' ya da Halkın 'Yüce Millet'le İmtihanı" ve "Bi'at ve Öfke: Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi" kitaplarının yazarı, psikiyatrist Cemal Dindar'la anayasa değişikliği referandumuna giderken toplumun ve iktidarın haleti ruhiyesi üzerine konuştuk. Dindar 12 Eylül Anayasasının oylandığı referandumla bugünkü referandum arasında önemli paralellikler bulunduğunu ama bu kez "hayır"lı bir sonuç çıkabileceğini söylüyor. Erdoğan'ın liderden despotik şefe dönüştüğünü belirten Dindar, "şefin de garantisi yok" diyor.

- 12 Eylül Anayasası yüzde 92 ile kabul edilmişti. Bu sonuçta toplum üzerinde uygulanan şiddetin etkili olduğu da söylendi. Şimdi de anayasa değişikliği referandumuna bir tür psikolojik harp atmosferi içinde gidiyoruz. İktidar reklam kampanyalarından medyasına, tüm iktidar olanaklarından da faydalanarak yere göğe evet yazdırıyor. Kitleler o hale getirildi ki, ne sorulursa evet demeye hazır kitleler var. Bir mitingde Tayyip Erdoğan'ın "Türban sorununu Kemal Kılıçdaroğlu'nun çözeceğine inanıyor musunuz" şeklindeki sorusuna binlerce AKP'li coşkuyla evet diyebiliyor. Bu psikolojik harp atmosferi sizce kitleleri nasıl etkiliyor?

- Öncelikle bu sürecin "psikolojik harp" çağrışımı ile birlikte yürümesi tuhaf değil mi? Yeğenim ilkokula başlayacak. Kelimeleri, eskilerin deyişiyle, yeni yeni söküyor. Geçenlerde Okmeydanı'ndan Bakırköy'e gidiyoruz. Yolda her taraf "evet"

dolu. Bunca "evet" onun meraklı aklına bile öyle fazla geldi ki... "Niye her yere 'evet' yazmışlar, dayı?" diye sordu.

Harfleri yeni söken çocuğa bile "evet"i, hatta biatı ezberletmeye çalışmak, neyin nesi, di'mi?.. Bir de nasıl bir varlık/yokluk meselesi haline getirdiler, referandumu! Dört koldan nasıl bir ideolojik şiddetle yürütüyorlar kampanyayı! Yani, şu "psikolojik harp" çağrışımı, tam da bu ideolojik şiddetin yedi yaşından yetmiş yaşına bu halka uygulandığının açık belirtisi değil mi?

Senin sorunun başındaki "1982 referandumuna yüzde 92 evet" ile Tayyip Bey'in türban ve Kılıçdaroğluna dair sorusu sonrası ortaya çıkan kitlelerin lapsusunu aynı siyasal sürecin iki anı olarak görebiliriz. Ya da şöyle diyelim; 1982 referandumunda yüzde 92 evet sonucu çıktığı için, bugün Recep Tayyip Erdoğan adında bir başbakanımız var. Yine o yüzde 92 nedeniyle, kendi siyasal-iktisadi koşullarından önce liderin arzusunu içselleştiren ve ne sorulsa, lider öyle istediği için "evet" diyen bir miting alanı, o alanı dolduran kütleleştirilmiş bir halk var.

Kenan Evren'den Tayyip Bey'e uzanan çizgide hepsinin dilinde şu "yüce millet" söylemi. Söylemdeki "yüce millet"in herhangi bir ferdinden bir itiraz gelirse ne oluyor? "Ananı da al git." 24 Ocak/12 Eylül sonrası Aydınlar Ocağı'nca pişirilmiş Türk-İslam sentezi ideolojisi ile dizayn edilen yeni sağın söylemindeki bu "yüce millet"in gerçekte neyin ifadesi olduğunu bir darbe günleri sahnesinden biliyoruz. Kenan Evren netekimli günlerinde ve ihtimal yine bir referandum öncesinde Anadolu'yu şehir şehir gezerken rivayete göre ilk ve tek protestoya nasıl maruz kalıyor? Bir şehrimizde sözlerini şöyle bağladığında: "Sevgili hemşehrilerim... Değerli hemşehrilerim bana bir çift kangal hediye ettiler. Onları her gördüğümde sizleri hatırlayacağım."

Neyin hesaplaşması? AKP kadroları ve siyaseti külliyen 12 Eylül'e 'evet'in ve 12 Eylül'ün kişilik kazanmış halidir. Dileyen

dilediği kadar "yetmez ama..."lı, "şimdilik kafi, lakin..."li cümleler kursun. Bizim gördüğümüz, 12 Eylül düzeni 1982 Anayasa referandumunda elde ettiği yüzde 92'lik "evet" sonucuyla ideolojik el yıkamasını yapıp şiddetini Anayasa metni haline nasıl getirdiyse bugün de ikinci bir el yıkama için aynı sahne kuruluyor: yine bir 12 Eylül günü, yine "evet" isteyerek ve yine yedi yaşındaki çocukların zihinlerine işgal duygusu veren inanılmaz bir baskı ortamında...

Bir de nasıl milim şaşmaz bir devamlılığı var bu işlerin. Yazdığı gazetede, hayır diyen sosyalist sol'a "zeka özürlüler" muamelesi çeken Murat Belge, bugünden baktığımızda mesela 1992'de de aynı yerdeymiş, biz şeyhi uçurmaya çalışıyormuşuz. O 12 Yıl Sonra 12 Eylül kitabında bugünki tarafını açık açık yazmış. Ne diyor: "12 Eylül Anayasası'na yüzde 92 evet denildi, çünkü her evde bir Kenan Evren var." On kişiden birinin gözaltına alınıp cendereden geçirildiği günlere dair yazılanlarda, baskı aygıtlarını, zindanları görmezlikten gelip bir siyasal sonucu ev-içi dinamiklerle açıklamak... bir halk daha ağır nasıl aşağlanabilir ki! Bir de, Belge'nin bir dönem Althusser ile özdeşleşmesi var ki... Neydi şarkı: "yanlış zaman, yanlış insan..."

Althusser deyince... Onun, devlet mekanizmasına dair ikili çözümlemesini ülkemizde son yıllarda yaşananlarla birlikte yeniden düşünmek yaratıcı olabilir. Şu ünlü "baskı aygıtları ve ideolojik aygıtlar" ikilisi. Referandum süreci ile de ilgili bir soru bu: "hukuk, günümüzde bir ideolojik aygıt mı, baskı aygıtı mı?" Ya da referanduma sunulan Şey'in gövdesini bizzat hukuk kurumunun yeniden dizaynının oluşturması rastlantı mı?

Biz tüm bunları anlamak ve anlatmak için, bu söyleşiyi okuyacak olanlara kısa bir kuramsal çerçeve sunalım. Freud, Totem ve Tabu'yu Goethe'nin Faust'undan ünlü bir söz ile bitirir: "Başlangıçta eylem vardı." O başlangıç eylemini de tüm kültürün/

uygarlığın temeline yerleştirir. Şu neoliberalizm günlerinde, senin sorundaki "psikolojik harp" çağrışımının sorumlularından olan politik psikoloji alanında çalışanlar başta olmak üzere, Freud'un günümüzdeki takipçilerince unutturulmaya çalışılan başka tezleri de vardır. Freud, "Başından beri iki tür psikoloji vardır: gruptaki bireylerin ve babanın, şefin ya da liderin psikolojisi." Baba, şef, lider aynı kumaştan olsalar da aynı değildirler. Ortak paydaları, hükmettikleri bireylere uyguladıkları şiddettir. Fakat şiddetin dozuna göre babalıktan lidere, oradan şefe doğru bir nitelik değişimi olur. Peki yönetilenlerin durumu nedir? Yine şiddetin dozuna göre farklı gruplardan oluşan bir halktan "yüce millet"e, oradan "sürü"ye doğru niteliği değişir. Şiddet halkı sürüleştirir. 12 Eylül'de başımıza gelen buydu. Fakat bir halkı sürekli bir baskı cenderesinde tutmak, bir deliliğe uzun süre kapatmak o kadar kolay değildir. İşte orada liderle kurulan hipnoid bağ devreye girer. Liderin ne söylediği değil, nasıl söylediği önem kazanır. Yukarıda sözünü ettiğimiz "yüce millet" söylemi, liderin yüceliğinin tersyüz edilmiş halidir. İşte o vakit lider deyim yerindeyse uçmaya başlar...

-12 Eylül'de şiddetin yüzde 92'ye evet dedirttiğinden söz ettiniz. Peki bugün bu kalabalıkları da bu hale getiren yeni döneme özgü bir iktidar şiddetinden söz edebilir miyiz? Sorun sadece Erdoğan'ın azarlaması değildir herhalde.

- Birincisi bu dönem ve 12 Eylül diye bir ayrıştırma bir kere uygun değil. Biz hala 12 Eylül'ün içinde yaşıyoruz. Yakın tarihe bakarken bunu unutmamamız lazım. Mesela 12 Eylül darbesi ve Türkiye'de neoliberalizmin yerleşme sürecini hep böyle "12 Eylül, 12 Eylül" diye konuşuruz ya; "24 Ocak ve 12 Eylül" diye konuşmamız lazım. 24 Ocak tarihi toplumsal etkisi açısından en az 12 Eylül kadar büyük bir darbedir.

Evet, büyük kötülükleri olmuştur bu topluma 12 Eylül cun-

tasının. Ama, Kenan Evren üzerine odaklanma, militarizm merkezli açıklamalara yoğunlaşma, bazen o kadar kolay, saf ve mutlak bir açıklamaya dönüşebiliyor ki, mesela Özal'ı aklamaya dönüşebiliyor. "Kenan paşa, Kenan paşa" söylemi Özal'dan bugüne gelen ve Tayyip Erdoğan'a uzanan çizgiyi aklamanın adı haline geliyor.

24 Ocak Kararları'ndan milim şaşmayan bir siyasal iktisat projesini sürdürenler, bu kararların bekası için yapılmış bir darbe ile nasıl hesaplaşabilirler? Asıl soru bu! Ece Ayhan'ın sözüydü sanırım, "çelenklerin bir de arka yüzü var." 12 Eylül, 24 Ocak çelenginin arka yüzüdür. Bu tersi-yüzü durum karşıtlık gibi sunuluyor ve çelengin sahipleri bir de böyle bir ideolojik aklanma yaşıyor, yaşatıyorlar. Bu aklamanın mimarı da şimdi, Ak Parti işte... İroni mi?

Yani bakıyoruz Tayyip Bey'in konuşmalarına, "darbe ve darbeciler kötü", eyvallah...fakat bilbordlarda Özal'la devamlılığını beyan eden fotoğraflar... bu arada idam edilenler için Meclis'te göz yaşları... Ne yani, Özal iktidar olduğu dönemde idamlar olmadı mı? Oldu. Biz niye bunu görmeyeceğiz ki? Turgut Özal'ın 24 Ocak kararlarının asıl mimarlarından biri olduğunu, 12 Eylül olduğunda Vehbi(Koç) Bey'in bir ay geçmeden Kenan Paşa'yı ziyaret ettiğini, "Turgut Özal mutlaka kabinede olmalı" dediğini... bunları unutacak mıyız? Halit Narin'in, "Şimdi sevinme sırası bizde" dediğini unutacak mıyız?

O yüzden biz sürecin asıl öznesini, yönlendireni göreceğiz. Yoksa ne olacak, Kenan Paşa 90 yaşına gelmiş, yargılansa ne olur yargılanmasa ne olur. Simgesel olarak asıl o süreci çağıranlar ve o süreçte iktisadi anlamda ve siyasi anlamda bu ülkeye makas değiştirtenler, ordu bu baskıları yaparken düğün bayram edenler de yargılanmalı yargılanacaksa. Bu yargılamayı da illa mahkeme salonlarına dair bir talep olarak söylemiyorum.

İdeolojik hegemonyanın kırılması anlamında söylüyorum. Türkiye sosyalistlerinin, 90'lardaki ideolojik metamorfozu geriye çevirecek, sınıftan kopmuş eylemliliği ana mecrasında akıtacak ve yeni sağın yedek gücü olmaktan çıkacak bir örgütlenme süreci, 12 Eylül'le en büyük hesaplaşma ve 12 Eylül'u en doğru yargılama sürecidir. Toprak da buna müsait. CHP, adındaki 'halk'ı yıllar sonra anımsadı, bu bile bir rüzgar estirdi, işte.

-Aslında 12 Eylül'ün bir ürünü olan ve onun sürekliliği içinde oluşmuş bir AKP'den bahsediyoruz. Bugünkü 12 Eylül'le hesaplaşma ya da devleti yenileme iddiasını da bir baba-oğul hesaplaşması gibi ya da süreklilik-kopuş diyalektiğinde değerlendirsek... Ya da bu hesaplaşma iddiasını sizce nasıl adlandırmak gerekir? En nihayetinde işte bu memleketin beğenmesek de bir kısım aydınının da ikna olduğu bir hesaplaşma "iddiası" var. 12 Eylül'ün ürünü olan bir parti, yine sermayeye hizmet eden aynı mantığı sürdürmek için 12 Eylül'ün kalıntılarıyla, belki eski kabuğuyla hesaplaşıyor. Buradaki hesaplaşma iddiasını da mutlak bir zıtlıkmış gibi sunabiliyor. Bu zıtlığı nasıl tarif edeceğiz?

- Bu meseleleri psikolojize etmeyelim bir kere. Çünkü, bunu muktedir olanlar yapıyorlar ve niye yapıyorlar; siyasal iktisadın yerine politik psikolojiyi koymak için. Özellikle etnik ve dinsel grupların aralarındaki meselelerde artık göz göre göre, psikolojiyi kötüye kullanarak yapıyorlar. Politik psikolog, bakıyoruz, uzun uzun anlatıyor, mesela işte baba-oğul meselesi gibi, çözümlüyor etnik çatışmaları. Bir de bakıyoruz, aynı politik psikolog başkanların, başbakanların danışmanı. Yani, bilgi kuramı açısından bile belki de yeni bir durum var; çözümlenen sorunu, çözümlerken dizayn da etmek gibi bir garabet...

12 Eylül'den günümüze değin yaşanan ve Cumhuriyet'in mevcut kurumlarıyla çatışmalı bir yeni-sağ söylemin iki yönü var: birincisi, evet, öyle ya da böyle, Osmanlı'nın son iki yüz-

yılından beri Türk modernizmi, hemen hep İslamcı siyasetle çatışmalı bir çerçevede yerleşmiştir. Yani bizim modernizm serüvenimizin ana karakterlerinden biri bu. Sorunun ikinci yönü ise; 24 Ocak Kararlarının gerekçeleri ile ilgili. Türkiye'de devletin mevcut yapısı yerli sermayenin huzurlu bir şekilde uluslar arası sermayeyle bütünleşmesinin önünde engeldi. Şöyle diyelim; görece Kemalist ideolojiye bağlı kurumlardan oluşan bir devlet düzeni, sözkonusu süreçte Türk-İslam sentezi denilen, biçimsel olarak katı, oysa içerik olarak hemen her şeyle dolabilen, mesela Özal'ın dört eğilimi birleştirdik savını anımsayalım, mevcut duruma göre tahtarevalli misali bir o yana bir bu yana eğilebilen başka bir ideolojik bağlama yerleştirildi.

Askeriye, mülkiye, hatta tıbbiye... Bunlar bizim modernizm serüvenimizi yönlendiren ve bu süreçte biçimlenen kurumlardır. Herbirinin yakın tarihimizde yaşadığı dönüşümü kavramak yol gösterici olacaktır. Bu dönüştürme işlemi de epey operasyonel yapıldı. Mesela kendi mesleğimden bir örnek vereyim: Türkan Hoca... Türkan Saylan. Kurumları temsil gücü olan kişiler seçildi. Türkan Hoca'nın başına gelenler sırf "Çağdaş yaşam"cılığı nedeniyle değildi. Leprayla mücadelesi, yani yeni sağın vaaz ettiği dinsel bağlamdan kaçan bir adanmışlığın sembolü olması...

-Erdoğan'ın toplumu ikna etmeye çalışırken, soy-sop söylemine sarılması, "Hayır cephesini komünistler destekliyor, teröristler destekliyor" deyip kitleleri coşturması, Kayseri'de "Komünist"ten söz etmesi, Ankara Sincan'da "Dedelerin tavsiyesiyle hakim atama dönemi sona erecek" demesiyle '70'lerin o anti-komünist propagandasını, kendisinin komünizmle mücadele militanlığı döneminden edindiği propaganda malzemelerini tekrardan kürsüden dillendirdiğini de görüyoruz. Uzmanların yazdıkları metinlerin şüphesiz ki bir ideolojik omurgası vardır ve onun içinde biraz anti-komünist propaganda, biraz İslamcıla-

rın gönlünü hoş tutan şeyler var. Ama bir de "promptırlı başbakan, promptırsız başbakan" gerçeğimiz var. Bugüne kadar şöyle düşündük; spontan konuştuğu zaman makyajsız sanatçı gibi kusurunu açık ediyor. Aslında orada muhalefete duyduğu öfkeden veya kendine yönelik kontrol dışı çıkışlardaki tepkilerinden algıladığımız kadarıyla, bu durumun, onun dünya görüşünün şekillendirdiği bir liderlik vasfı olduğunu da söyleyebilir miyiz?

- Bir iki yıl öncesine kadar şöyle bir mekanizma işliyordu; Tayyip Bey, bir şey söylüyordu, tepki aldığında bir danışmanı çıkıyor "Sayın Başbakan, onu değil de şunu kastetti..." açıklaması yapıyordu. Tayyip Bey, yine tepki toplayan sözler söylüyor, fakat artık ortada düzeltmen-danışmanlar yok. Bunun tek bir anlamı olabilir; artık, tepki alsa da düzeltme gereği duymayacak kadar muktedir olduğundan emin bir başbakanımız var. Ya da ruhsallık bilgisiyle bakarsak, artık Başbakanlık konumunu aşan, her toplumsal grup ya da kişiyi paylama, hizaya çekme hakkını kendinde gören bir şefimiz var. Şef tabusu, önemli tabulardan biridir. Başbakan'a dokunan ya iflah olmuyor, ya da "yürü ya kulum" burcuna geçiyor. Bu tabunun işlemeye başladığının önemli işaretlerinden biri de gazetecilerin düştüğü, evet, düştüğü durum: Başbakan'ı dünya gözüyle görüp söyleşi yapan gazeteci kendini cennetlik farzediyor. Bir de liberal gazetecilerin durumu var: bir dönem her söyledikleri muteberdi. Şimdi söyledikleri hiçbir şeyin kıymeti yok ve onlar da zaten artık bir şey söylemiyorlar, sözle dokunmuyorlar.

-Erdoğan'ın bu yeni dönem siyaseti için, sağı geleneksel kodları etrafında yeni bir Milliyetçi Cephe (MC) siyasetiyle bir araya getirmeye çabalıyor diyebilir miyiz? Bir MC lideri gibi davranması, MHP tabanına bu kadar seslenmesi...

- Şundan; MC kurgusunun karşısında her zaman soldan bahseden bir CHP vardı. Tesadüf değil şimdi, MC gibi bir söylemin

ya da çatının beliriyormuş gibi olması. Yine soldan bahsetmeye, iyi kötü halktan bahsetmeye başlayan, Ecevit, hatta daha iyisi Gandhi benzetmesiyle Kemal Kılıçdaroğlu liderliğinde bir CHP. CHP'de yelin işçiden esmeye başladığına dair her işarette bu MC hissiyatı daha fazla ortaya çıkabilir.

AKP daha önce CHP'yle MHP'yi faşistlikle suçluyordu. Şimdi CHP, zikzak çizerek de olsa Kürt sorununda iyi kötü bir şeyler söylemeye çabalayınca eleştirinin yönü bambaşka bir istikamete savruldu. Tayyip Erdoğan, "faşist" CHP karşısında Kürtlerin savunucusuydu, şimdi "Kürtlere, teröristlere yakın" CHP karşısında mukaddesatın, milli değerlerin savunucusu haline gelebiliyor. Bu manevra kabiliyeti...

Tutarsızlık diyelim.

-Tutarsız ama kitlesini tutabiliyor...

- İşte bundan çok emin olamayız. Tam güçlü şefliği hissettiğine dair işaretler var Tayyip Bey'in. "Ben en güçlüsüyüm," işte "şunu da dize getirdim, bunu da dize getirdim..." Biraz onu hissedebiliyoruz, değil mi. Bir tek Tayyip Bey'in değil aslında, medyada yandaş denilen grubun söylemi de mesela, sürekli ötekinin yetersizliği üzerine kurulu. "Burda iyi bir şey var anlamıyorsun", "burada bilmem ne var siz anlamıyorsunuz", "beyniniz o kadar yetmiyor". Onların zekası hepimizden daha iyiymiş gibi bir yerden cümle kuruyorlar. Tayyip Bey de tam güçlü bir yerden söylemini kuruyor ve tutarsız olma hakkını bile kendinde görüyor.

- Düşüşten önceki kibir aşaması mı bu acaba?

- Hani bu işlerle ilgili ne olacağı konusunda şefliğin de garantisi yok. Yarın bir seçim olur bir başka sonuç çıkar. Bu dinamikleri düşününce referandumdan çıkacak bir hayır, Tayyip Bey'in de hayrına...

- Onu iktidara götüren süreçte birtakım özellikleri var ya; baba ile hesaplaşan oğul görünümünde, parti içerisinde arkadaşlarını satmayan, Erbakan'a hep kafa tutan, aile birliğini kendi ekip birliğini koruyan birisiyken şimdi iktidarda. Sizin de söylediğiniz gibi muktedir olma durumu var ve üstelik bir çıkar birliğinin temsilcisi olarak orada yani bir denge siyaseti gütmek zorunda. Onu iktidara taşıyan Erdoğan'ı vazgeçilmez bir lider figürü yapan niteliklerini bir yanıyla da yitiriyor. 2010 referandum sürecinden bakıldığında nasıl bir lider figürü görünüyor? Onu o yapan bazı özelliklerini kaybediyor mu sizce de?

- Elbette. Tam da söylemek istediğim şey bu. Çok riskli bir konum diyelim bir lider için. Bir lidere yapacağınız en büyük kötülük, onu şefe çevirmektir. Söylediğiniz çok önemli. Bir kitle partisi olamazsınız ondan sonra. Liderle şef arasında bir mesafe vardır. Lider liderdir her zaman, liderle şef arasındaki mesafeyi kateden şey ise despotizmdir.

- Erdoğan'ın "Benim bakanım, benim vekilim" söylemi altında nasıl bir haleti ruhiye var?

- Bu söylemin Türk sağcılığındaki deyim yerindeyse genetiğini biliyoruz. Süleyman Bey. Ama Süleyman Bey ne diyordu: "Benim yetimim, benim dulum, benim emeklim..." Tayyip Bey "benim bakanım" diyor. Tayyip Bey'in şöyle bir talihsizliği var. Onun arzu ettiği şey açısından talihsizlik. Hiçbir zaman bu toplumun babası olamayacak. Bu ise halkımız için talih de olabilir, talihsizlik de. O kadar oğul olmak konumuyla ilgili bir siyaset yürütüyor ki orayı bir türlü aşıp baba olamıyor... Ya da şöyle diyelim; baba olamadığı için despotik şef olmaya yolunda ilerliyor. Fark ne? Biz iyi kötü Süleyman Bey'in yarın bir gün nasıl davranacağını bilirdik. Hani Baba öyle biridir; sertliği yumuşaklığı önceden kestirilebilir. Ev içinde sürekli olarak "Bugün nasıl davranacak" diye belirsizlik yaşatan biri değildir, baba.

- Bugüne kadar hep bunun avantajından faydalandı...

- Hep avantajdı ama en büyük dezavantajıdır aynı zamanda. Siyaseten, o ezilen kimsesiz çocuk, bu arada annesinin de ev içindeki diğer kardeşlerin de sorumluluğunu almaya çalışan... İşte "Benim bakanım" biraz oraya denk düşüyor. "Kimsesizlerin kimi..." söylemini hatırlayalım...

- AKP siyasetine baktığımız zaman şöyle bir sorunu daha var. Necmettin Erbakan'ın karşısında hep birisinden söz edildi, hatta karşısına çıkma gücü olanlar da oldu. Ama şimdi miting kürsüsüne bakıyoruz tek başına Erdoğan, hani bir lider, bir aile figürü, onu tamamlayan bir şey bile yok. Tek başına, tek adam görüntüsü çiziyor. Mesela AKP siyasetinin toplamına baktığımızda nasıl bir şey ortaya çıkıyor psikopolitik olarak? Hiç muhalefet yok karşısında, bir rakip yok, kafa tutan yok.

- Asıl mesele şu: yönetilenlerin yönetenlere itirazını kaybetmesi. Bu, bir halkı kütleselleştirir, kütle haline dönüştürür. AKP'ye baktığımızda biz şimdi ne görüyoruz; bir kütle görüyoruz. AKP içinde farklı bir ses çıkarıp da, farklı bir söylem tuttu-rup da AKP içinde kalabilecek biri var mı? Arzu edilen Türkiye modeli AKP'dir zaten; AKP'nin grubudur, seçmenidir. AKP çok demokratik bir grup da Türkiye de o yüzden mi çok demokratik olacak. Öyle bir şey yok. Arzu edilen, kütleselleşmiş bir "yüce millet".

- Sol içinden olsun, halk içinden olsun, AKP'ye, o şefe, baskı araçlarına itiraz hakkını kullanan herkes nedense devletçi, faşist vs diye tanımalanabiliyor liberal çevre tarafından. Erdoğan'a itiraz edeni, onun karşısında duranı faşizmin yanına düşmekle itham edebiliyorlar. Bunu AKP'nin kendi kitlesi değil, onun organik aydınlığını yapan liberal sol çevre yapıyor. Onlara dair yorumunuz nedir?

- Şöyle diyelim. Faşist düşüncenin en karakteristik özelliklerinden biri, kavramlar arasındaki bağlamın kaybolması, bir de söz ile eylem arasındaki mesafenin daralmasıdır. Yani, bir insan devletçi ekonomiyi savunuyor diye 'Faşist bu, nasyonal sosyalist bu' derseniz siz tam da suç olarak beyan ettiğiniz çerçeveden seslenmeye başlarsınız. Hitler'in insanları sırf savaş amacı için fabrikalara doldurup, bizatihi savaş makinesi haline dönüştüren devletçi ekonomisiyle Sovyetik bir ekonomi arasında amaçları açısından taban tabana bir zıtlık vardır. Eğer bu ikisi arasındaki bağlam farkını kaçırır ve ikisini de faşizmle özdeşleştirirseniz, ki bu çok yapılıyor artık, bizatihi sizin düşünme biçiminiz faşizmin dar aralığında işlemeye başlar. Kavramlar arasındaki hiyerarşiyi görmüyorsunuzdur ve söylem çeşitliliğini, kendi söyleminizin lehine yok ediyor, mutlaklaştırıyorsunuzdur. Bunlar bir yanı.

Bir de şu var: sözünü ettiğimiz grubun mevcut işleyişten epeyce nemalandığını da biliyoruz. Yani, birçoğunun durumu da öyle filozofik, hatta bir ideolojiye sadakatla ilgili filan değil...

- En nihayetinde 12 Eylül günü sandığa gidecek halk. Sizin referandum sürecinden beklentiniz nedir? Bu psikolojik harp atmosferi karşısında halkın itiraz yeteneği ne kadar etkili olacak sizce?

- Kanımca iktidar partisi, bu referandum ile ilgili propagandasını 12 Eylül merkezli kurarak epey risk aldı. Ben toplumların sosyokültürel dipakıntılarının bazen şaşırtıcı sonuçlara vesile olduğunu düşünürüm. Anadolu'da bir mecliste, biri "hayırlısı" dediğinde, "mutlaka birkaç kişi daha çıkar ve "her şeyin hayırlısı" der. Hayır demek, bir kez ucu açılırsa, evet'e duyulan eğilimden bin kat güçlüdür. Eğer iktidar, ana propaganda alanı haline getirdiği 12 Eylül'le hesaplaşma konusunda inandırıcılığına dair ufak da olsa ideolojik bir açık verirse bu kez gerçek bir 12

Eylül hesaplaşması sandıkta yaşanabilir... Hayırlarla. İktidarın her köşe başına bir "evet" pankartı asması, her imkanı seferber etmesi bu endişeyle de ilgili olabilir. Bu kez de bu bir güç gösterisine dönüşüyor ve 12 Eylül'ün sınırsız gücü ile örtüşebiliyor. Çünkü sahne 1982 referandumun bir benzeri olarak ve aynı şekilde kuruldu: aynı "şer cephesi" tarifiyle, aynı "evet" talebiyle, üstelik bir 12 Eylül günü... Bakalım 12 Eylül düzeni aynı referandumda ikinci kez yıkanabilecek mi? 12 Eylül'ün ürünü yeni sağ- yeni sol ittifakı ideolojik hegemonyasını kutlayabilecek mi? Yoksa, ülkemizde itirazın sesi mi yükselecek?

Ne diyelim... Her şeyin hayırlısı...

Psikiyatrist Cemal Dindar yazdı:
ERDOĞAN NEDEN AĞLIYOR

ODATV, 24 Temmuz 2010

Başbakan Erdoğan'ın grup toplantısı sırasında 12 Eylül'de idam edilen devrimci ve ülkücü mahkumların son mektuplarını ve o dönemi anlatan şiirleri okuyarak ağlaması büyük yankı buldu.

Konuşmayı en sert tepkiyi gösteren isim MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli idi. Bahçeli konuşmasında şunları söyledi: "12 Eylül 1980 askeri darbesinde darağaçlarında ve işkencelerde hayatlarını kaybedenlerin hatıralarına sığınan Başbakan'ın hem ülkücü hem de devrimci özelliklerini bugüne kadar içinde gizlediği bu vesileyle anlaşılmıştır. Ancak, bunu otuz yıl nasıl sakladığı, bu bastırılmış duyguların ruhunda nasıl bir tahribata yol açtığını tam olarak anlaşılamamıştır. Psikiyatrinin alanına giren bu ilginç durumun konunun uzmanlarınca incelenmesi yararlı olabilecektir."

İşte Odatv bu sözlerden hareketle konuyu uzmanına sordu. Psikiyatrist Cemal Dindar Odatv için Erdoğan'ın ve AKP'lilerin neden bu kadar çok ağladıklarını değerlendirdi. Dindar, Başbakan Erdoğan'ın psikobiyografisini yazdığı "Öfke ve Biat" isimli kitabıyla da biliniyor.(Odatv)

İşte Cemal Dindar'ın o yazısı:

TÜRKİYE'NİN RUH HALİ YA DA BİR AKP FANTEZİSİ OLARAK TOPLU AĞLAMA SEANSLARI

Son zamanlarda dozu giderek arttı; yalnız Başbakan, bakanlar, milletvekilleri değil AKP ile parlamış ve parlatılmış kim varsa söze başlamadan önce bir 'hislenme' haline giriyor. Sözün içeriğini ezen, en azından onun önüne geçip kelimeleri kendi rengine boyayan bir doruk-duygular manzumesinden söz ediyoruz.

Geçenlerde Bülent Arınç, sanırım CNN'di, soru sormaya neredeyse özür dileyerek başlayan gazetecilerle sohbet programındaydı. O denli danışıklı bir sahne kurulmuş ki, bu danışıklılık hali Bülent Bey dışındaki herkesi acemi oyunculara dönüştürmüş. Sürekli bir sürçme hali. Bülent Bey'de ise yine yukarıda sözünü ettiğimiz bir duygu ifadesi. Fakat tuhaf bir paradoksla... Acayip büyüklenmeci, yine de her an bir doruk duygu seline kapılmaya hazırlıklılık... Moderatörün son sözlerinde sahnenin yalan yüzü, Gerçek birden belirdi:

Moderatör: "Sayın Cemil Çiçek'e programımıza katılıp açıkyüreklilikle sorulara cevap verdiği için..."

Bülent Arınç: "Benim adım Cemil Çiçek değil..."

Son sözleri tam hatırlamasam da, eksiği var fazlası yok, bunlar oldu.

BELAGAT ŞEHVETİ

Televizyonda iktidar aşkıyla söze başlayan gazeteci veya akademisyenlerin belagatlarına dikkat edelim: söylediklerinin anlaşılıp anlaşılmadığıyla değil, o sözleri söylerken dinleyene boca ettikleri duygunun paylaşılıp paylaşılmadığıyla daha çok ilgililer. Sözün içeriği boşaltıldığında Gerçek yüzeye kaçar... Artık ne söyledikleri değil, nasıl söyledikleri önemlidir.

Bir zamanlar, Ertuğrul Özkök, Başbakan'ın retoriği için ve tam da bu durumun tarifi olarak 'belagat şehveti' demişti.

Siyaset ruhsallığı, daha ötesi toplum ruhsallığı açısından çok ilginç bir süreç yaşıyoruz. Bu süreci ruhsallık üzerine düşünenler için ilginç kılan temel niteliklerine değinmeden önce birkaç anahtar tezi paylaşalım:

Freud'un, neoliberalizmin yedek gücü haline getirilmiş politik psikoloji metinlerinde hemen hemen hiç sözü edilmeyen "iki psikoloji" tezi olup biteni anlama konusunda giderek önemli hale geliyor. Freud "Başlangıçtan beri iki tür psikoloji vardır: şefin psikolojisi ve sürünün psikolojisi" diyor. Günümüzde de toplumlara bakarken hegemonlarla, yönetilenlerin aynı ruhsal süreçlerle eylemediklerini görmek, hegemonla bu hegemonyaya maruz kalan grupların ruhsal-dinamik etkileşimlerine odaklanmak yerindedir.

Bu etkileşimde ve toplulukların, toplumların sürüleştirilmesinde Şef'in kendi büyüklenmeciliğini topluluğa yansıtması, 12 Eylül'den beri yeni sağın amentüsü olmuş şu meşhur "yüce millet" söylemi, ve burdan geçerek şef ile kurulan hipnoid/yatıştırıcı/baştan çıkarıcı bağ anahtar işlev üstlenir.

Toplum bir kez bu bağa tutulduğunda, hipnotize edildiğinde, buna 'akıl tutulması' da diyebiliriz, ilk çöken yapılardan biri toplumsal bellektir. Bu hipnoid bağın maya olduğu ve "geçmişte yaşananların, şimdi deneyimlenenin ve gelecek tahayyülünün" aynı anda varolabildiği, daha ötesi birbirinin yerini aldığı bir duygulanma-düşünme biçimi, kısaca gerçeklik duygusunu-bilincini işgal eden bir fantezi egemen hale gelir. Bu fantezinin temel düzeneği de algılanan hemen her şeyi abartılı bir duygu eşliğinde ayırmaktır. Kişiler, durumlar, şeyler olumlu-olumsuz özellikleri olan gri bütünlükler olarak değil de haz vericiyse tümden iyi, acı vericiyse tümden kötü olarak ruhsal yapıya katılır.

Bireyin ruhsal gelişimi sırasında bu "iyi ve kötü" parçaları bütünlemesi, gerçeklik ilkesinin rehberliğinde ve belli ruhsal savunma düzenekleriyle sözünü ettiğimiz fanteziyi, ona eşlik eden doruk duyguyu dönüştürmesi beklenir.

Freud'un 'iki psikoloji' tezinden yola çıktık. Bir halk, şiddetle bastırılıp türdeş bir kitleye dönüştürüldüğünde Şef ile hipnoid aşk haline hazır topraklar da o denli güçlenir. Bu hipnoid bağın şiddeti yalnız gurubun ruhsallığını değil liderin ruhsallığını da giderek Şef-sürü ilkselliğindeki yapılara yaklaştırır. Dünya tarihi lider despotizmi arttıkça, yani lider Şef haline dönüştükçe, onun doruk-duygu dışavurumlarının da sıklaştığının, şiddetlendiğinin örnekleriyle doludur.

Bu kuramsal parantezi nesne ilişkileri kuramının öncüsü Otto Kernberg'in deyişiyle bitirelim: "Küçük, yapılanmamış gruplarda ve hatta daha da fazla olmak üzere yapılanmamış büyük gruplarda, sıradan toplumsal rolleri geçici olarak devre dışı bırakan kişilerarası davranışlar, bazen korkutucu biçimde, bastırılmış dürtülerin ilkel içeriklerini, tüm grubun paylaştığı fanteziler ve davranışlar şeklinde etkinleştirebilir."

Parti – içi demokrasinin yerini şefe sınırsız biatın aldığı siyasi partileri de Kernberg'in 'yapılanmamış büyük gruplar'ından sayamaz mıyız?

RUHSALLIK DERSLERİ

Gelelim şu bir haftanın verdiği ruhsallık derslerine:

Bir: 'One minute' vakasında da aynı şey olmuştu; 'sahicilik-samimiyet' sorgulamasına girişilmişti. Akif Beki'nin 'Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor' çalışmasını anımsayalım. Ta başında 'seçilmiş lider' fantezisi ile yola çıkmış, oradan muhteşem-kor-

kunç bir eleştirilmezliğe ulaşmış birinin eylem ve duygularını samimiyet-sahicilik sınamasına tutmak, yukarıda sözünü ettiğimiz Şef psikolojisinden bihaber olmak anlamına gelir. Şef ruhsallığı, demek, Freud'un deyişiyle, "başkalarını sadece kendi ihtiyaçlarına hizmet ettikleri ölçüde sevmek'le mümkündür. Ve samimiyeti sorgulanacak olanlar Şef değil, ona bağlı olan gurup üyeleridir. Tayyip Bey'in özellikle 'açılımlar' sürecinde toplumsal gurup ve kişilerle ilgili; "herkes için 'hep-iyi'yi isteyen, fakat etrafı bir türlü bunu anlamayanlarla çevrili' bir 'iyi ebeveyn' retoriği tutturması da bu açıdan dikkate değerdi.

İki: Liderin toplumsal bir ritüelin parçasına dönüştürülmüş öfke dışavurumu veya ağlaması, yukarıda sözünü ettiğimiz hipnoid baştan çıkarmanın ana dinamiklerinden biri. Bu tür eylemlerden sonra grubun yönlendirilmesinin kolaylaştığı, bulaşıcı bir telkine açıklığın ortaya çıktığı biliniyor. Özellikle Liderin despotizme- Şef haline, toplumun bir kütleye dönüşmesinde, dönüştürülmesinde anahtar işlev toplumsal gerçekliğin yerini alan şefin arzu ve isteklerinin biçimlendiği fantezilerdir.

AKP'nin ilk yılları. Neredeyse koşulsuz destek veren neoliberaller de bir yandan AKP ve liderinde bir demokrasi ve özgürlük temsilcisi görüyorlar, bir yandan da Tayyip Bey'in öfke dışavurumlarına bir anlam veremiyorlardı. Sanırım Cengiz Çandar'dı; "Başbakanlık, siyasi psikanaliz mevki değildir.", diye yazmıştı. Siyasi psikanaliz... O demokrasi lafazanlığının nihai ulaştığı noktadayız.

Üç: Türkiye, son birkaç yılda çok daha belirgin çizgilerine kavuşmuş bir AKP fantezisi ile yönetiliyor. Yeni bir toplumsal sözleşmenin adımları olarak görülmesi talep edilen 'açılımlar'ın da, 'açılım'a maruz kalmış hemen her toplumsal grubu bu fanteziye katma hamlesi olduğu şimdilerde iyice belirginleşti. AKP ve liderinin, kendi bünyesine katmadığı, yani kendi söylemine

bir şekilde boyun eğmemiş olan kişi veya gruplara herhangi bir muhabbet duyduğuna dair işaret görülmüyor. 12 Eylül'ün idam ettiği gençlere ağlama seansı da tam böyle bir kötüye kullanım ile yaşandı. Şöyle diyebiliriz; 12 Eylül zindanına-içeriye alıp yoketti, AKP retoriği bunu kendi söyleminin içerisine alarak yapıyor. Kenan Evren'in baskı aygıtlarıyla yaptığını, Özal'dan Tayyip Erdoğan'a uzanan yeni sağ çizgi, ideolojik aygıtlarıyla yürütüyor.

Dört: 12 Eylül 1980 tarihini 24 Ocak 1980 ile birlikte düşünüp ideolojik devamlılığını böyle anladığımızda, 12 Eylül 2010 tarihi, AKP'nin ileri sürdüğü gibi 12 Eylül ile hesaplaşma günü değil, bu otuz yılda AKP ile şahikasına kavuşmuş bir süreci kutlama referandumuna dönüşüyor.

Beş: Tayyip Bey'in ve birçok AKP'linin şansı, bir siyasetçi olarak bahtı 12 Eylül'dür. 12 Eylül ile hesaplaşması için kendi bahtlarını tartışma konusu yapmaları gerekir. Yukarıda sözünü ettiğimiz fantezinin gereği olarak 12 Eylül referandumu geçmişle ilgili değil AKP'nin gelecek tahayyülü ile ilgili bir oylama olacaktır.

Altı: Kişisel öyküsünden biliyoruz. Tayyip Bey çok kısa sürmüş hapisliğini bir dinsel söyleme, Yusufiye, dönüştürmüş, bu söylencenin verdiği büyüklenmeciliğin bir gereği olarak da o kısa hapisliği merhum Adnan Menderes'in idamıyla kıyaslayabilmiştir. En küçük cezaları ölçüsüz bir şekilde hissetmek ve anlatmak... Yine kendi anlattıklarından biliyoruz; Reis Kaptan, denizcilerin cezalandırma biçimlerini ev içinde uygulayan biri... Beş altı yaşlarında tavana asarak cezalandırıyor... O gözyaşları bir de bu nedenle 12 Eylül ile ve idam edilenlerle hiç ilgili değil. Zira muktedirlerin kendisinden geçerek ötekinin acısına temas ettikleri nerede görülmüş? Onlar hele de "üç koyun gütmeyi beceremeyenler"se...

Yedi: Önce 'kimsesizlerin kimi' vardı... Sonra ' durmak yok, yola devam' geldi... Peki şimdi? Söz bitti. Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en büyük risk, siyasetin jestlere, beden diline teslim olmasıdır. Başbakan'ın öfkesinden, silahların tekrar kelimelerin yerini almasına değin... Başbakan'ın sık sık doruk-duygu dışavurumlarının bir nedeni de budur; Şeflik yoluna girmiş her liderin kendisinin de sözün dışına savrulması... İnsanlığın binlerce yıldır ana tarifi olarak biriktirdiği toplumsallığının, şeflere alçakgönüllü itirazı...

ERDOĞAN'IN PSİKOLOJİSİ NE DURUMDA

Söyleşi: BARIŞ TERKOĞLU
Odatv.com, 07.11.2013

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın denetimi artık evlerin içine kadar ilerletmiş olması medyada tartışılıyor.

Peki gemiyi şimdi terk etmeye başlayan bazı liberallerin dediği gibi Tayyip Erdoğan değişti mi, yoksa eskiden de hep öyle miydiydi?

Odatv Başbakan Erdoğan'ın son durumunu konunun uzmanına sordu.Ünlü Psikiyatrist Cemal Dindar Odatv için Erdoğan'ın son dönemlerdeki çıkışlarını değerlendirdi. Dindar, Başbakan Erdoğan'ın psikobiyografisini yazdığı "Biat ve Öfke" isimli kitabıyla da biliniyor.

Dindar, aslında Erdoğan'ın değişmediğini ve Erdoğan'ın gazetecilere davranışlarının Kenan Evren'i hatırlattığını söyledi.

İşte o sorular ve Cemal Dinar'ın cevapları:

- Başbakanın psikobiyografisini daha önce yazmıştınız. Son üç gününe baktığınızda Başbakan'ın değiştiğini mi yoksa aslına döndüğünü mü düşünüyorsunuz?

- Tayyip Bey hep buydu. Milli Görüş gömleği üzerindeyken de buydu, neoliberalizmin bu topraklarda kökleşmesinin önderi olduğunda da... Zaman zaman 'başka tür bir lider' olduğunu söylerken de kastettiği yine buydu. Yani liberaller ya da yeni-sol ona hiç olmadığı nitelikler yüklerken, bu nitelikleri yüklemeye çalışanların onca iştahına rağmen, Tayyip Bey, o değil buyum, diyordu.

Yani kim? Şefliğe büyük bir iştah. Her şeyi yalnız kendisi için değil hepimiz için en iyi bildiğine dair güvenle birlikte evrensel birikime büyük bir horgörü. Özellikle Batı birikimine yönelik tam bir olumsuzlama. Biri Bethoven dediğinde bizde de Dede Efendi var, ya da Goethe dediğinde Mevlana var, demek mesela. Mevlana'yı okumuş bir Hegel'in bu aleme gelmişliğine ihtimal dahi vermeyen bir zihin. Dünyayı iyiler ve kötüler diye bölmek en belirgin tutum alış. İmam hatip okulunda edinilen ve bir hayli yüceltilen değerler ve siyasi kariyerin sağladığı yararcılık arasında bir huzursuzluk. Elbette bu huzursuzluğu hep imam hatiplerde en ideolojik haliyle saflaştırılmış "din ve ahlak bilgisi" ile aşma...

Ruhsallık bilgisi bize şunu der: dışarıya yansıtılmış hemen her şey içeridedir de. Benim tezim şu: Tayyip Bey, bir kişilik olarak başından beri 24 Ocak 1980 tarihinin arzu ettiği pragmatizmle, 12 Eylül 1980 tarihinin arzu ettiği despotizmin buluştuğu ideal kişiliktir. Milli Görüş içinde de, bugün de öyle... Aslına rücu etmeyi mütedeyyinlik değil böyle anlıyorsak, evet zaten hep oradaydı. Değişen kişilik değil, konumlar veya mekanlardır. Bunu Tayyip Bey'e en güzel rahmetli Erbakan Hoca söylemişti: "Yeni muhitiniz hayırlı olsun", diyerek.

- Bugün Finlandiyalı gazeteciye "Değerli arkadaşımı birileri herhalde özel olarak görevlendirmiş. Öyle anlıyorum" dedi Başbakan, benzer sözlerini Gezi olaylarında da gördük. Kendisine sürekli komplo yapıldığı hissi nasıl bir ruh halinin yansımasıdır?

- Yalnız Tayyip Bey'de değil, bizi yönetenlerin büyük kısmında algı şu: Biz bir aileyiz, ailenin reisi belli, onun söylediklerine itiraz edenler de ya kandırılmışlar ya da hainler. Üstelik her iki durum da cezalandırılmayı, en azından düşkünlükle damgalanmayı hakeder... algı bu. Finlandiyalı gazeteciye bu sözleri söylemek ise,

Gezi Direnişi boyunca yapıldığı gibi, aile içine dışarlıklı tehdit algısının bir türevi. Beş ciltti sanırım Kenan Evren'in anıları. Başımıza ne geldiğini ve bugünümüzü anlamak için şiddetle tavsiye ederim. Tüm bunlar fena halde Kenan Evren'in 1980'lerin başında meydanlarda yaptığı konuşmaları hatırlatıyor. Ve biz, 12 Eylül ile hesaplaşma anı diye soldan da alkış toplayabilmiş referandumdan sonra ikinci 12 Eylül'ü yaşıyoruz. Liderimiz sürekli birilerini paylamak, azarlamak için söz alıyor. Gezi Direnişi ile birlikte yaşadığı örselenmeyi de yine böyle aşmaya çalışıyor.

- Başbakan, önceki gün evlere hangi dayanakla müdahalede bulunulacağını soran gazeteciye 'Siz kızınıza bunu hoşgörüyle karşılayabiliyor musunuz? Siz uygun buluyorsanız size hayırlı olsun' diyerek bir ahlaki çizgi çekti. Erdoğan'ın nasıl bir ahlak algısı var? Kendisi gibi olmayanları ahlaksız olarak mı görüyor?

- Burada tabi en vahim olan şu: kadının bir kişi olarak bu hayatta yer alabileceğine, kendi yaşamı hakkında karar verebileceğine dair en ufak bir olasılığı tanımayan bir zihin bu. İkincisi, 12 Eylül döverek ve işkencehanelerde sürüleştirmeye çalışmıştı, şimdi ahlaki olarak örseleyerek ve yaşama alanlarını yeniden biçimlendirerek aynı şeyi yapmaya çalışan bir siyasi otorite ile karşı karşıya olduğumuzun en açık bildirileri geliyor ardarda.

Yeni sağın toplumu bir aile gibi örgütlenmiş 'yüce millet ve şefi'nin birliği olarak görme kabulünde yalnız cinsellikle değil her türlü itirazla dışarıda duranları ahlaksız olarak damgalama yanyana gidiyor. Aynı suçlamanın evlerden önce Gezi Parkı'ndaki çadırlara geldiğini hatırlayalım.

Tüm bunlarda gezi Direnişi'ne bir öfke de var.

- Kitabınızda Erdoğan'ın kamusal meseleleri kişiselleştirdiğini yazıyorsunuz? Bu anlamda gazetecinin kamusal bir meseleye dönük yasal zeminle ilgili sorusunu kişisel bir saldırı ile yanıt-

ladığına tanık olduk. Karşımızda Tayyip Erdoğan mı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakan'ı mı var? İkisi arasındaki geçiş nasıl?

- Gezi Direnişi'ni anlamaya çalışırken Hikmet Kıvılcımlı'nın Osmanlı Tarihinin Maddesi kitabını da çalıştım. Orada kamu'nun kam'dan, yani şamandan geldiğini belirtiyor. Lider'in, Şef'in karşısına yerleşen alan olarak. Bizim sosyokültürel dipakıntılarımızla çok ilgili. Her lider, deyim yerindeyse ne kadar güçlü olduğunu o kamu alanıyla, kam'ın etkinliğini de işgal ederek sınıyor. Tayyip Bey'in daha önce söylediği "Ben bu ülkenin imamıyım" sözü de buna karşı bir çıkış. Beyhudedir. Zira bizi biz yapan temel dinamiklerden birini iptal etme çabasıdır. Nasıl ki 28 Şubat İslami damarı bastıramadı ve sonrasında güçlü bir şekilde bastırılan döndüyse, diğer damar da Gezi ile döndü ve dönüş devam etmekte.

Tayyip Bey'in kişisel yükselişine sebep olan ne varsa şimdi karşısına dikilmiş durumda. Mesela bunlardan biri; kadınları siyasete katma becerisidir. Şimdi onları her türlü irade alanından uzak tutmakla meşgul. Bu ahlak gösterisinin öbür yüzünde ise, bir kadın yurttaşımızın Gezi Direnişi sonrasında Erdoğan'ın bedeninin en kıymetsiz parçasıyla kendini özdeşleştirmesi var. Toplum olarak nasıl bir aşağılanmaya maruz kaldığımızın da semptomudur.

Kişiselleştirmek epey bir zaman güç devşirme yöntemiydi. Şimdi kişiselleştirdiği her durumda güç kaybına uğruyor. Bunu yalnızca dışarıda duranlara bağlamamak lazım. Zira dışarıya bir öfke ve şiddet yönelmişse içeriye de yönelmiş demektir. AKP içinde de mevcut durumdan muztarip birçok yurttaşımızın olduğundan eminim.

Yıllar önce "Ben Tayyip Erdoğan değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanıyım" demişti. Despotizm dozu arttıkça çadır daraldı. En güçlü olduğunu düşündüğü anda yalnızca AKP Ge-

nel Başkanı'dır ve bir 'dünya lideri' fantezisiyle bunu tamamlamaktadır.

- Başbakan çocuklarını sosyal yaşantının oldukça serbest olduğu ABD üniversitelerinde okuttu, oysa aynı şartları Türkiye'de ahlaksızlıkla itham etti. Erdoğan bu çelişkiyi ruh dünyasında nasıl taşıyor?

- Soruyla yanıtlayayım: Bunu bir çelişki olarak yaşıyor mudur, yoksa biz böyle bir çelişki olması gerektiğini mi düşünüyoruz?

- Erdoğan'ın sıkça sözünü ettiği 'muhafazakar demokrat ahlak' nedir?

- Neoliberal pragmatizmle premodern değerlerin sözleşmesidir. Bunun kopyalandığı modeli biliyoruz: Protestan ahlakıdır. İktisadi ayağı güçlü cemaatleşme ve parayla sorunu olmayan bir inanç anlatısı. Batıdaki modelin adı da zaten hristiyan-demokrat parti değil mi?

- Erdoğan'ın başka görüşlere ve hayat tarzlarına yaklaşımında empati duygusunun olduğunu düşünüyor musunuz?

- Tayyip Bey'in kendi geçmişi de dahil herhangi bir öyküyle empati kurma becerisinin kaldığını düşünmüyorum. Çünkü böylesine tamgüçlü bir konumu böylesine keyifle yaşayan bir kimsenin empati kurmak gibi bir derdi olmaz.

- Siz bir hastanız olsaydı kendisine ne tavsiye ederdiniz?

- Estağfurullah. Ne haddimize...

GEZİ DİRENİŞİ VE SONRASI

BİR DÜŞÜŞ HİKAYESİ

Bi'at ve Öfke'nin üçüncü baskısı için bir ek bölüm yazmak Gezi Direnişi sonrasında farz olmuştu. Niyeyse, tuhaf bir dirençle ve günlerce erteledim. Bu arada kendisi de yaptığı haberler nedeniyle Erdoğan'ın öfkesine maruz kalmış olan Müjgan Halis ile, bir de Üniversiteli gazetesinden genç arkadaşlarla ayrı ayrı yaptığımız söyleşilerde yazmayı planladığım tezlerin önemli bölümünü zaten anlatmıştım. Değil mi ki yıllar önce son söz olarak Çinlilerin ünlü bedduası ile, "Umarım tuhaf zamanlarda yaşarsınız", bitirmiştim incelemeyi... sanki yeni tuhaflıklar kapıdaydı ve bu yükseliş ve düşüşün psikodinamikleri ile ilgili yazacaklarıma nihai noktayı koymadan önce biraz daha beklemem gerekiyordu.

Yazmayı düşündüğüm bölümün adı "Büyük Hipnozcu" olacaktı. 'Üniversiteli' genç arkadaşlar "Tayyip Bey büyük bir hipnozcu ve 'milli irade' dediği hipnozcunun iradesi" başlığını seçmişlerdi.

İki gün önce, 23 Şubat 2014 tarihinde Atatürk Havaalanı'ndan evime gelirken bindiğim metro vagonundaki ilan panolarında bir kitabın reklamı bu tuhaflıklardan biri oldu: "Bir Liderin Doğuşu / Recep Tayyip Erdoğan." İlanda kitabın yazarının adını göremedim. Belki gözümden kaçtı. Bir gün sonra kitabı edindiğimde Hüseyin Besli ve Ömer Özbay adlarının, anlattığımız hikayeye uygun bir şekilde Recep Tayyip Erdoğan adının gölge-

sinde ve kapakta neredeyse silindiğini gördüm. Besli ve Özbay 2014 Ocak ayında çıkan kitaplarına yazdıkları Sunuş yazısında, benim Lider'e bakarak çözümlediğim hipnoza bizzat tutulmuş olanların ruh halini, kendi deneyimleriyle güzel özetlemişlerdi:

> "Herkesin bir hikayesi var, doğru. Bazılarımızınsa binlerce... R. Tayyip Erdoğan onlardan biri. Toplumsal ilginin merkezinde olanların başında geliyor. Adı üstünde, başbakan. O bize bakıyor, ama biz ona daha çok bakıyoruz. Sevgi ya da nefretle, hayranlık ya da kızgınlıkla, umut ya da kaygıyla; ama mutlaka merakla izliyoruz onu.
>
> R.Tayyip Erdoğan yıllardır bu ülkenin gündeminde. Son 8 yılın da başbakanı. Tanımayanımız yok, hep karşımızda. Kamera, fotoğraf, yazı, karikatür, hep onu taşıyor bize. Akrabalarımızdan daha çok görüyor, yakın arkadaşlarımızdan daha çok biliyoruz onu. Kimi zaman kızıyor, kimi zaman onunla gurur duyuyoruz.
>
> Her yaptığı, her dediği ve neredeyse yapıp etmedikleri de bizi çok ilgilendiriyor; her şeyini bilmek istiyoruz. Her tür iletişim aacı bu doyumsuz açlığımıza su taşıyor. Daha da meraklanıyor ve daha da çok biliyoruz. Her kalemşorun mahareti tasavvurumuzdaki R. Tayyip Erdoğan imgesine yeni bir şey ekliyor ve bir eksikliği hatırlatıyor. En çok bildiğimizi sandıklarımızın, aslında ve çoğunlukla en az bildiklerimiz olduğunu hüzünle fark ediyoruz.
>
> Hep en güçlü olduğumuz yerden kırılırız.
>
> R. Tayyip Erdoğan'a çok yakın ve çok uzağız.
>
> Bu kitaba, sözü edilen eksiklik duygusunu bir nebze de olsa gidermek amacıyla başladık. O eksikliği daha da büyüttüğümüzü, ancak bitirirken fark ettik.
>
> O şarkı daha bitmemişti."

Bi'at ve Öfke'nin bu baskısına eklediğim Öfke Dili'ndeki AKP

Sözlüğü'ndeki "Bakınız" maddesinde bu hipnozun düzeneğini kısaca özetlemiştim. Besni ve Özbay'ın birer kişisel deneyim olarak aktardıkları bu yaşantıda 'başbakan' ve 'bakıyor' kelimelerini özellikle italik yazmaları, 'hep karşımızda' ile vurguladıkları mutlak teslimiyeti, bunun sonucunda, hipnoz deneyimine uygun bir şekilde bilinçsizce tam bir boyun eğişin bilinçli uzaklıkla koşutluğu, değil mi ki "en güçlü olduğumuz yerden kırılırız... çok yakın ve çok uzağız", ayrıca bilme ediminin hipnoz halinde hiç kapanmayacak bir yarığa, uçuruma dönüşmesi, "O eksikliği daha da büyüttüğümüzü...", hipnozcu ile hipnotize olan arasındaki bilince dair yarığın sözle asla kapanamayacağı...

O şarkı bitmiştir.

Niye mi?

Çünkü bu babalar ve oğullarının hikayesi olarak başlamıştı. Çember tamamlanmış görünüyor.

***

Daha önce izlememiştim, 3 Eylül 2013'te Beyaz Tv'de yayınlanmış olan Ustanın Hikayesi'ni de birkaç gün önce internette bulup izledim. Yukarıda andığım kitapla bu söyleşi-belgesel, öyle görünüyor ki, Gezi Direnişi ile aşınmış olan Erdoğan imgesinin onarılması sürecinin birer parçası olarak planlanmış ve icra edilmiş. Şov dünyasının ünlüleri, Ajda'sı, Kenanları, Orhan Babası, Fatih'i, Şahan'ı... güzellemeleriyle geçit törenine katılıyorlar... bu arada Tayyip Bey hayatına dair çalışılmış sorulara cevaplar veriyor... İyi lider, iyi aile babası, iyi dost, iyi... hep iyi... Tüm bu kurgunun içinde 'sahih' olan ise yine babasını anlattığı bölüm:

> "Babama Kaptan amca derlerdi... Babam aynı zamanda bizim hemşerilerin kasasıydı. Yurtdışında ge-

> milerde çalışan hemşeriler onu bir yediemin olarak görürlerdi... Hepsinin zarfı vardı, hesapları ben tutardım. Babam çok otoriterdi... Böyle ağzınızdan kötü bir laf çıkacak cezası ağırdır... Küfredemezsiniz. Küfrettiğiniz anda faturasını ağır ödersiniz. Onun için de zaman zaman babam bizimle hesaplaşmıştır. Faturasını da ağır ödedik ama kazandık."

Son sözlerle birlikte, Tayyip Bey'in yüzünde yakın zamanda hiç rastlamadığımız bir ifade, gergin bir gülümseyişle yerleşiyor.

Sanki o babaya, şimdi, bir kez daha yakalanmış gibi.

***

Tayyip Bey aynı belgeselde adının hikayesini de anlatıyor. Recep adı doğduğu aydan ve Tayyip adı dedesinden geliyor. Dedesi Tayyip 1906'da yirmi iki yaşında köydeki camiinin merası için girişilen mücadelede bir grupça öldürülüyor.

Mera için girişilen kavga ile torun Tayyip'in Belediye başkanlığı sırasında Taksim'e camii inadı arasında kitapta bir koşutluk kurmuştum. Gezi Parkı için de, bazen hepimize mantıksız gelen inadın bu aile öyküsünden köken alıp almadığını da ayrıca soralım.

Bu arada dedesinin babası olan Bakatoğlu Ahmet'in kendi oğullarından birince öldürüldüğünü, katledilmiş atanın adını taşıyan torunun Tayyip Bey'in babası Ahmet Reis olduğunu da tekrar analım. Oğula yönelik cezalandırması ölçü tanımayan baba ile bu ata kaybı arasında...dahası... o oğlun yetki kazandıkça, mesela başkanlık yoluna girdikçe despotizminin artması ile bu ata kaybı arasında bir bağ... elbette vardır.

Yalnız dışarlıklı olanın değil, o oğulun, o müsteşarın, o milletvekilinin bir tekinsizlikle karşılanması ve tekinsizliğin teh-

ditle eşitlenip zapturapt altına alınması gayretiyle... değil mi ki başbakanın kendi bakanına bile... bu aile hikayesi arasında da bir bağ vardır.

***

Tayyip Bey'in iki oğlu var. Ahmet Burak ve Necmettin Bilal.

Ahmet Burak büyük olanı ve dedesinin, Ahmet Reis'in, adını taşıyor. Dedesi gemi kaptanıydı. O ise bir armatör. Kaç gemisi olduğuna dair rivayet muhtelif.

Bilal'ın ilk adı ise 'siyasi baba'dan, Erbakan Hoca'nın adından geliyor.

25 Şubat 2014 günü sosyal medyada Tayyip Erdoğan ile oğlu Necmettin Bilal'e ait olduğu iddia edilen bir 'ses kaydı' yayıldı. Bu kayda göre '17 Aralık Operasyonu' günlerinde evlerindeki 3 milyar dolara yakın paranın 'sıfırlanması' için Tayyip Bey oğlunu yönlendiriyordu.

Başbakan, partisinin Meclis grup toplantısında aynı gün yaptığı konuşmasında öfkeliydi, genelde yaptığı gibi konuşmasının eksenine bir 'komplo' ile karşı karşıya olduklarını yerleştirdi. Toplantının başında 22 yıl önce 26 Şubat günü Ermenistan askerlerince 'Hocalı'da katledilen 613 kişiyi 'rahmetle' andı. Konuşmanın sonraki durağı ise üç yıl önce 27 Şubat günü vefat eden 'Hoca'ya, Necmettin Erbakan'a rahmet dilemekti: "Merhum hocamızı da rahmetle yad ediyor, dua ediyoruz."

Tüm bunların ortasında ise babalar ve oğulları hikayesi, hemen tüm söylemini ve ruhsal çerçevesini bu hikayeye hapsetmiş olan Tayyip Erdoğan var. Geriye dönüp bir daha baktığımızda başka türlü de olamayacağı daha iyi görünüyor. Bu hikayede yükselişi ve çöküşü belirleyen dinamiklerin ortaklığı ve bu dinamikleri sıçratıp başka bir tarife kavuşturacak, evrensel

birikimle siyaset teknisyenliğini aşan bir tanışıklığı içselleştirebilecek gönülden yoksunluk ileride daha iyi görünecektir.

AKP kurulduktan ve "Milli Görüş gömleği'nin çıkartıldığı cümle aleme ilan edildikten sonra Necmettin Erbakan Hoca'nın Erdoğan'a söylediği "Yeni muhitiniz hayırlı olsun" sözü, o yeni muhitte bir kuşak sonra başka bir Necmettin ile ve kuşağınca, babaların oğullarınca, Necmettin Bilal ve arkadaşlarınca hayırlanmış, çözülmüş, bitirilmiş görünüyor.

Böyle bakıldığında Fethullah Gülen'in bedduasından yıllar önce çok daha ince bir beddua ile karşı karşıyaymışız.

***

Beddua deyince…

Tuttuğuna dair çok alametler belirmişti. İzleyenlerinden, bi'at etmişlerden birinin duasında adının unutulması bedduadan da daha yeğin bir çözülüş alametidir. Doğan Haber Ajansı'nın 14 Şubat 2014 günü geçtiği Emel Gökbulut'a ait haberdir:

> "Mersin'in Erdemli İlçesi'ndeki toplu temel atma törenleri sonrasında platformda bulunan Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu, Ak Parti Milletvekilleri Zafer Çağlayan ve Nebi Bozkurt, Mersin Valisi Hasan Basri Güzeloğlu ile katılımcılar dua etmeye başladı.Mersin Milletvekili Nebi Bozkurt, "Bizleri, bakanlarımızı, milletvekillerimizi, hükümetimizi, bürokratlarımızı memleketimize ve insanlarımıza faydalı olacak işlerde…" dediği sırada Zafer Çağlayan araya girdi.Çağlayan, Nebi Bozkurt'a dönerek duada ismini söylemediği Başbakan Erdoğan'ı 3 defa 'Başbakanımızı' diyerek hatırlattı.Bunun üzerine Nebi Bozkurt, Başbakan Erdoğan'ın ismini de söyleyerek duasına devam etti."

Bunun karşısına yerleşen ise Düzce milletvekilinin lider ta-

pınısı: ""Bugün Türkiye'de Allahu Teala'nın bütün vasıflarını üzerinde toplayan bir lider var."

Bir de elbette Metiner'in yıllar önce demokrat olarak alkışladığı Erdoğan'a, artık AKP milletvekili olduğu günlerde ettiği bi'at yemini: "Biatsa biat, itaatsa itaat, ölümüne arkasında duruyoruz. Evet biz biatcıyız."

***

Çember tamamlandı. AKP, Türkiye'ye giydirilmiş bir siyasi proje olarak nihayete ermiş görünüyor.

Bi'at ve Öfke de bir metin olarak, bu çemberin tamamlanmasıyla bitiyor.

PSİKİYATR CEMAL DİNDAR'DAN ERDOĞAN ANALİZİ: "GEZİDEN SONRA"

Söyleşi: MÜJGAN HALİS
diken.com.tr, 11-12-13 Şubat 2014

Çok değil, iki yıl önce bir haber için ziyaret ettiğim Diyarbakır'da bir kahvehanedeydim. Adet olduğu üzere bütün partilerin salı günleri düzenlediği grup toplantıları izleniyordu…

Başbakan Tayyip Erdoğan'ı izleyen bir amca gözünü televizyondan ayırmadan şöyle bir yorum yapmıştı: "Millet kendisine başbakan seçiyor, biz sanki baba seçmişiz."

Bir elinde sarma sigara diğer elinde kaçak çayıyla yaptığı yorum kahkahalarla karşılanmıştı.

Kürt amcamız bir yana, memleketçe özellikle son üç yıldır Allah'ın her günü suratımıza patlayan şamarlar, gerçekten bir baba şefkatiyle açıklanabilir mi? Değilse yaşadığımız, çoğu kez aklın sınırlarını zorlayan bu şey ne?

Dr. Cemal Dindar bir psikiyatr. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ndeki eğitiminden sonra Bakırköy Akıl Hastanesi'nde uzmanlığını tamamlayan ve memleketin pek çok yerinde görev yapan bir isim.

Onu bu söyleşinin öznesi haline getiren şey ise iktidarın beş parmağının suratımızda kalıcı bir yer edinmesine ilişkin sorulara, çok daha önce, 2007'de yazdığı kitapla yanıt vermiş olması.

Biat ve Öfke/Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi ve Öfke Dili/Yeni Sağ Zihniyetin Yapıtaşları adlı kitapları, Türkiye'de

yaşayan her bireyin özellikle Gezi'den sonra sürekli sorduğu soruların yanıtlarıyla dolu.

Yolsuzluk operasyonları sonrası memleket bürokrasisini kasıp kavuran öfke dilini, şimdiye kadar hep siyaseten, sosyal olgularla anlamaya çalıştık. Ancak insan psikolojisi ne sosyolojiden ne de siyaset biliminden ayrı düşünülemeyecek kadar, hatta bu iki disiplini belirleyecek kadar önemli.

Biz de DİKEN olarak Dr. Cemal Dindar'ın kapısını çaldık ve gündemimizin, hatta hayatımızın bu çok önemli 'belirleyeni'ni anlamaya çalıştık.

- Kitaplarınızda Başbakan Tayyip Erdoğan'ı 2011'e kadar tahlil etmişsiniz. Geride bıraktığımız dört sene içinde ne değişti?

- Çok şey değişti. Sadece Başbakan değişmedi. Bu üç yılın en önemli olayı Gezi Direnişi.

Kitap aslında biraz erken yazılmış bir metin. Bir grup arkadaşla bir dergi planımız vardı. Sonra dergi çıkmayınca elimde 10-15 sayfalık metin kaldı. 'Zamanın ruhunu kim temsil ediyor' başlıklı bir yazı yazmıştım. Tayyip Erdoğan zamanın ruhunun temsilcisi gibi duruyor diye düşündük.

Yazıyı bir-iki yere gönderdim ama yayınlanmadı. Biliyorsunuz 2005-2006 yılları Türkiye'de tıp deyimiyle bazı 'yalancı sendrom'ların olduğu bir dönemdi, sözde bir demokrasi şöleni yaşanıyordu.

Bu kitabın bahsettiği ve çizdiği Tayyip Erdoğan ile o dönem liberallerin, bazı sosyalistlerin ve sağın algıladığı Tayyip Erdoğan arasında neredeyse taban tabana bir zıtlık vardı. Şu an Tayyip Erdoğan'a çok mesafeli gibi görünen gruplar bile o makaleyi yayınlamadı.

- Çok mu sert buldular?

- Gerçekçi bile bulmadılar. Makalenin öngörüsüyle, 'büyük demokrat' arasında epey bir mesafe vardı. Fakat okudukça, Tayyip Erdoğan ve öyküsüne dikkatim yoğunlaştıkça, yani 1980'den beri Türkiye'de yeni sağın yükselişine odaklandıkça, Tayyip Bey'in öyküsünün AKP'nin kuruluşu ve sonrasındaki sürecin, Türkiye'nin geleceğiyle ilgili önemli bir sezgi alanı olduğunu, orayı anlamanın bu ülkeyi ve başımıza gelecekleri anlamak açısından önemli olacağını fark ettim.

10 sayfalık dergi yazısı, 2007'de bir kitaba böyle dönüştü.

- Bugünümüze baktığınızda, 'Ben biliyordum' dediniz mi hiç?

- Benim şansım ruhsallık ve psikanaliz bilgisiyle bakmamdı. Aslında her şey çok ortadaydı. Ruhsallık bilgisiyle bakınca hakikaten despotların kardeşler arasından çıktığını çok iyi görüyorsunuz. Demokrasi, kardeşlik, eşitlik, adalet söyleminden geçmeyen despotizm yok. Bu, Tayyip Bey'in öyküsünü okuduğunuzda üç aşağı beş yukarı böyle.

- Gezi'ye gelelim. Başbakan, Gezi'deki birikmiş öfkeyi anladı mı?

- Çok iyi anladı ama içselleştirmedi. Yani 'Türkiye hepimizin ülkesi ve bu ülkede önemli bir kesim benim uyguladığım siyasetten ve pratikten memnun değil. Benim bu yurttaşlarımın taleplerini göz önüne almam gerekir. Hep birlikte bu kadar şikayetin, bu kadar öfkenin olmadığı yeni bir Türkiye yaratalım' demedi.

Aksine hemen hemen tüm despotik liderlerin yaptığını yaptı: Benden olanlar ve olmayanlar diye bir ayrımla toplumu ikiye böldü. Bu zaten 12 Eylül'de Kenan Evren'in diskuruydu. Vatan hainleri ve milletini sevmeyenler vardı o dönemde de.

O günden bugüne bakarsak, Tayyip Bey'in de kökensel 12

Eylül bağını söylemde sürdürdüğünü görüyoruz. Yani ona göre bu ülkeyi, bu milleti, liderini sevenler var, sevmeyenler var. Zaten tüm hikâyenin ortak noktası, 'lider ve yüce milleti' söylemi. Yani bir 'lider'imiz var, onun arzu ettiği bir 'yüce milleti' var.

- O 'yüce millet'in tarifi ne?

- Tayyip Erdoğan ve arzuları doğrultusunda davranan herkes. Aslında oradaki 'yüce'yi biz biliyoruz. 'Lider-yüce millet' söyleminde, yüce olan liderdir, millet 'kitle'dir. Freud'un 'Totem ve Tabu'da çizdiği gibi kökensel olarak 'şef ve sürü'dür.

Ve bu tür diyalektiklerde, yani 'yüce millet' tabiri üzerinde her türlü lider söz alışlarında kast edilen 'Bakın ben yüceyim, sizin yüceliğiniz de ancak benim dolayımımla olabilir. Benim yüceliğime bir halel geldiğinde sizin yüceliğiniz de çöker' söylemidir.

Zaten 'lider'in Gezi direnişi sırasında meydanlarda, duvarlardaki yazılarda ne kadar değerden düşürüldüğünü biliyoruz.

O yüzden Gezi sırasında ve sonrasında yapılan 'milli iradeye saygı' mitinglerini, aslında 'lidere saygı mitingleri' diye okuyabiliriz. Lidere saygı mitinglerinde tam da 'şef ve kitlesi' diyalektiğinin devreye girdiğini de görürüz.

Meydanlarda Tayyip Bey'i destekleyen, kendi yüzde 50'si olduğunu söylediği yurttaşlara mikrofon uzatıldığında bir şey diyemediler. O mikrofonlara yansıyan, sözsüz bir ilişkidir, hipnoz ilişkisidir, liderinize bakarsınız ve büyülenirsiniz. Araya söz girmez, söz girecekse o liderin sözü olur, sizin sözünüz olmaz.

O yüzden bir yurttaşımızın söylediği, "Biz Tayyip Erdoğan'ın bilmem neresinin kılıyız" sözü, aslında 'lider ve yüce milleti' yüceltmesinin çöktüğü andı da. O söz, yurttaşın ve 'kitleleştirilmiş' olanın da ne kadar kıymetsiz olduğunu deşifre eden bir sözdü.

- Başbakan Gezi'yi anladı dediniz, bu anlama bir tür korku muydu?

- Bunu bir bireyin korkusundan öte, bir zihniyetin tedirginliği olarak yorumlamak daha doğru olur. Tayyip Bey ve AKP'nin kökensel olarak iki belirleyeni var. Tayyip Bey'in kişiliğine baktığımızda iki tarihin ve iki kişiliğin, yönetme biçimini, lider olma durumunu belirlediğini söyleyebiliriz. Bunlardan biri 24 Ocak kararları, yani neoliberalizm. İkincisi de 12 Eylül, yani despotizm.

Tayyip Erdoğan'ın 2010'a yani referanduma kadar belirleyici kişiliği, Turgut Özal kişiliğiydi. Turgut Özal'ın pragmatizmini sahneliyordu; o gün ne gerekiyorsa söylüyordu, ertesi güne ise Allah kerimdi. Fakat 2010 referandumuyla birlikte aslında biz bir ikinci 12 Eylül yaşamaya başladık.

Ki 12 Eylül'ü yargılama iddiasıyla yapılan bir referandumdu.

Evet, tam tersine döndü süreç ve ondan sonra Tayyip Bey'de Kenan Evren kişiliğinin belirleyiciliğini gördük. Yani 31 Mayıs-1 Haziran-2 Haziran'ın geleceği,1 Mayıs gününden belliydi. Çünkü bu meydanda kimse yoktu. 2 Mayıs gününün gazetelerine bakın, meydan tamamen boştur. Bu meydanla ilgili despotizmin dozunun çok önemli bir semptomuydu.

Sonra bir ay geçti, bir baktık gürül gürül insanlar başka bir şey söylemeye başladı. Gezi Parkı direnişin alanı oldu. Gezi Parkı direnişinin, toplumumuz açısından çok derin sosyo-kültürel dipakıntılarla ilgili olduğunu düşünüyorum.

- Başbakan'ın sürekli komplo, dış mihrak üzerinden söylem üretmesini nasıl okuyorsunuz?

- Zihniniz eğer bölerek işliyorsa, böyle olur. En köklü bölme 'iyi-kötü' ya da 'haz veren-vermeyen' üzerinden yapılan

bölmedir. Haz veren iyidir, haz vermeyen kötüdür.

Bebeğin dünyasına baktığımızda da böyledir. Kötü olana dair her zaman komplolar, düşman, öteki üretilebilir. İyi-kötü ayrımıyla dünyaya baktığınız zaman, başka da şansınız yoktur.

Gezi'den hemen sonraki günlerde bile, "Evdeki yüzde 50'yi zor tutuyorum" demesi, diğer yüzde 50'yi ötekiler olarak görmesinde bile bu 'iyi-kötü' ayrımı var. Aslında orada, 'Kendimi zor tutuyorum. Elimdeki güç buna yetiyor ama elimde olsa daha neler yaparım' demek istiyordu Tayyip Bey.

- Neden bu kadar öfkeli Başbakan?

- Tayyip Erdoğan'ın yükseliş öyküsü, boyun eğişlerle, biatlarla oldu. Kendisi de paylaştığı için söyleyelim: Babası tarafından tavana asılmalarını, Erbakan Hoca'yla ilişkisinde o baba temsilinin çok etkili olduğunu biliyoruz. Ki şimdilerde çok yaygın değil ama ilk dönemlerinde beden dili Erbakan Hoca'yı çok andırırdı. Sonra yavaş yavaş başka bir beden dili oluşturdu.

İki şey çok önemli: AKP'nin kuruluş döneminde Milli Görüş etkisi var. Şimdi Milli Görüşçüler hiç muhabbet duymuyor kendisine. Çünkü onların içinden çıkmış biri, kardeşleri başka birine dönüştü. Hatta son görüşmelerinde Erbakan Hoca'nın 'Yeni muhitiniz hayırlı olsun' dediği söylenir. Yani başka bir muhite katılma ve bir biat etme süreci oldu.

Bu sırf ABD merkezli bir boyun eğme değildi, başka bir siyaset anlayışına da dönüştü. 2010'la, 'one minute'larla, Yeni Osmanlıcılık hayaliyle birlikte bölgesel güç olma arzusu en üst seviyeye çıktı. Ama Suriye'de işlerin bu siyaset için sarpa sarmasıyla fantezi çöktü.

- Peki yaşadığımız, bir tür babalık sendromu mu?

- Baba gibi değil aslında Tayyip Erdoğan. Çünkü babamızla

bir sevgi ilişkisi kurma ihtimali vardır. Mesela Süleyman Bey'in babalığını tamamlayan düzlem 'Çoban Sülo' olarak da anılabilmesiydi ve bu ihtimali diri tutuyordu. Tayyip Bey'in böyle bir adlandırmaya tahammül etme olasılığı var mı?

Babayla bir mücadele zemini vardır, tam bir teslimiyet Şef üretir. 2010'dan sonra beliren, Gezi'de çok net ortaya çıkan kişilik 'Şeflik' oldu. Kadim şeflik kimliğine büründü Tayyip Bey, hepimizin kaderinin iki dudağının arasında olduğu, dokunanın baht kazandığı, uzak tuttuğunun bitirildiği bir dönem.

Baht dağıtma şeflik konumudur, babalık konumu değildir. Bunu siz medya aleminde daha iyi yaşadınız o süreçte. 'Bu gazeteci yazmayacak' dedi yazdırılmadı,'Öteki kovulacak' dedi kovuldu. Veya 'Onu alın, bunu başa geçirin' dedi...

Bu yöntem, Başbakan Erdoğan'ın sürekli diline doladığı CHP'nin 80 yıllık siyasetine benzemiyor mu? Mesela Milli Şef dönemine. Ama bir yandan da Dersim'le ilgili sırf CHP yaptı diye özür dileyebiliyor...

Ben sağın özellikle Tayyip Bey merkezli olmak üzere Kemalistler, CHP, hatta sol üzerinden Türkiye'nin günahlarını üstlenip oradan bir siyasi söylem geliştirme hikayesine 'histerik sahne' diyorum. Bugünden kaçış için; halkların, grupların geçmiş acılarını kötüye kullanma, sömürme hamlesidir bu.

Histerik sahne şöyle kurulur: Burada çok canımız sıkılır, bununla baş etmenin yolu olarak geçmişe yaslanırsınız. Düzlemi kaydırırsınız. Günümüzde de epey adaletsizlik var, toplumsal acılar AKP döneminde azalmadı ki.

Dikkat edin, Gezi'den sonra çok ağlama seansı görmüyoruz. O ağlama seanslarıyla, o histerik sahne çok sıkı kurulmuştu. İşlediğini gördükçe de çok daha fazla kullandılar. Fakat Gezi direnişi sahneyi işlemez hale getirdi.

- Sizce ne oldu da belirleyicilik anlamında, Turgut Özal tipinden Kenan Evren tipine dönüştü Başbakan? Çünkü bu değişimden sonra hayatlarımız kabusa dönüştü...

- Ondan önce de birçoğu için kabustu aslında. Neoliberalizmin yorulduğu bir döneme girdik. Anlaşılan o ki, son beş-altı yılda bütün dünyada işler iyi gitmiyor.

İkincisi, Türkiye'nin çok hevesle soyunduğu bölgede kurucu bir rol üstlenme planı çöktü.

Üçüncüsü de, demokratlık yapıştırma olduğu, içselleştirilmediği zaman herkes aslına döndü. Yaldız döküldü.

CHP-AKP karşılaştırması sıkça yapılıyor ama o Kemalist gelenek, her şeye rağmen modernistti. Aklamak için söylemiyorum, Cumhuriyet'in yüzleşilmesi gereken zulümleri elbette var. Ama o modernist geleneği içselleştirmiş olanların bu rolü sürdürme becerilerinin çok daha yüksek olduğunu düşünüyorum.

Ben Tayyip Erdoğan'da olsun, AKP'nin diğer yönetici kadrolarında olsun öyle bir görgüyü çok görmüyorum. Demokratlık yaldızı döküldüğü zaman rücu edeceği yer, Kenan Evren kişiliğiydi.

- Başbakan Erdoğan'ın pek çok kişiye 'sen' diye hitap etmesini aynı bakışla açıklamak mümkün mü? Yoksa bu 'samimiyet'in altında yatan özgüven mi?

- Şeflik kategorisi, burada da önemli. Şef her şeyin sahibidir, herkese de ancak vermek istediği kadarını verir. Dolayısıyla 'şef ve ötekiler', 'lider ve kitle'şeklinde kurgulanmış yapay kitlelerde artık o 'sizlik-senlik' belirlenmiştir.

Öte yandan bu aynı zamanda bir birikim sorunu. Tayyip Bey zaten gerek dünya birikimi bakımından 'Hegel var, Goethe var' dense 'N'olmuş bizde de Mevlana var' diyen biri. Tayyip

Bey'den 'Ne güzel yeryüzüne Shakspeare diye bir adam gelmiş' cümlesini beklemek çok umutsuz bir bekleyiş olur.

Dışarlıklı olanın karşısına hep içeriden bir kıymetli nesne çıkartması da, onun öfkeli-ayıran kişiliğinin tezahürleri. Çünkü kendi öyküsüne temas etmemiş birine muhabbet duyamıyor.

One Minute vakasından sonra, hariciyecileri 'monşerler'diye aşağıladığını biliyoruz. Ve bunu yaparken 'Ben buyum' da dedi, kendisini gizlemedi. O büyük demokratlık payesiyle anıldığı dönemlerde, açık davrandı. Aslında o süreçte liberallerin de, bazı sosyal demokratların da, belli sosyalist grupların da işine geldi bunu yok saymak, çünkü hepsi nemalandılar. Yani bir tür körlük değildi yaptıkları.

- Özellikle Avrupa'ya gittiğinde daha mesafeli ama daha Doğulu toplumlarla ve onların yöneticileriyle daha rahat olduğu izlenimi var. Sizce de doğru mu?

- Ortadoğu ve doğudaki halklarla, onların yöneticileriyle kurduğu ilişkinin doğrudan Yeni Osmanlıcılıkla ilgisi olduğunu düşünüyorum. Osmanlı'nın anısıyla bir sultan gibi gidiyor oralara. Öyle bir fantezinin yalnız liderde değil AKP kadrolarında işlediği açık.

- Biraz günümüze gelirsek, Gezi'ye ve yolsuzluk operasyonlarına rağmen halkın Tayyip Erdoğan algısında çok da önemli değişiklikler olmadığı görülüyor. Kendisi halkı nasıl ikna etmiş olabilir?

- Bu sırf Tayyip Bey ve kendi öyküsüyle ilgili değil, 12 Eylül'den sonra bu topraklara ekilen güçlü lider arzusuyla da ilgili. AKP'den önce en büyük korku 'Yeni bir koalisyon olur mu acaba' korkusuydu.

O güçlü lider, şef konumu 1975'lerin ikinci yarısıyla birlik-

te 'Kardeş kardeşi öldürüyor; yeni bir lider lazım'la başladı. Bunun öncülü de aslında Kenan Evren değil mi? 'Tamam kötü şeyler yaptı ama Türkiye'ye de huzur geldi' dendi ondan sonra da. Tayyip Bey'le de ilgili, 'Tamam yapmıştır ama karnımız da doyuyor'söyleminin bundan bir farkı yok. Bu Tayyip Bey'i de aşan ve neoliberal dönemde bu topraklara ekilen yeni ahlakla ilgili.

- Bu ahlak nasıl aşılabilir? Aşılabilir mi?

- Aşılabilir, onun tıkandığı süreçleri biliyoruz, 'kriz'deniyor. Gerçekte bir olanaktır da. Kültür olarak Gezi'de aşıldı işte. Gezi'deki ahlak filizlenirse bu topraklarda bir şansımız olur.

- Öbür türlü nasıl olur?

- Halkın karşısına yeni bir lider çıkartılabilir. Sadece halk değil de Türkiye'nin büyük sermayedarları da krize girdiği, artık çark eskisi gibi dönmediği zaman, bir kriz heyulasıyla kadro değiştiriliyor, yeni bir kadro ikame ediliyor ve ama işler aynı ahlak çerçevesinde yürüyor.

Fakat bundan sonra o kadar kolay olmayacak. Gezi'nin önemli bir ayağı da, Türkiye'de neoliberal dönemde yükselmiş sermayedarlara öfkenin yönelmesiydi, kanalların önüne gidildi, eylemler yapıldı. Belli sermaye gruplarına 'Artık burası sizin babanızın çiftliği değil'denildi. Çünkü burjuvazi de halkın bir parçası. Gezi'de o sınıfa da bir mesaj vardı, 'Türkiye'nin burjuvazisi olun, bu ülkeyi sevmeye çalışın' dendi.

- Mesajı aldılar mı?

- Göreceğiz.

- Kitabınızdan bir alıntı yapmak istiyorum, siz de Mehmet Metiner'in Radikal'e yazdığı bir yazıdan alıntı yapmışsınız: "Birlikte çalıştığı danışmanlarına ve ekip arkadaşlarına geniş yetkiler ve

olanaklar sağlamak bakımından son derece demokrat, ama yönetmek bakımından olabildiğince otoriter bir kişiliğe sahiptir."

Bu ifadelerden yıllar sonra Başbakan'ın yakın çalışma arkadaşlarına şiddet kullandığına dair haberler yayınlandı. Keza İstanbul valisini ağlattığını gururla söyledi. Bütün Türkiye'yi temsil eden konumdaki birinin bu öfkesini nasıl yorumluyorsunuz?

- Biz bunlardan önce 'Anamız ağladı' diyen çiftçiye 'Ananı da al git' diyen bir Başbakan da gördük. Yeri geldi, taraftarları öfkesini 'Öfke bir belagat sanatıdır' diye savundu, öfkesi dahi yüceltildi. Keza bizzat kitabın çıkışını izleyen yıllarda Türkiye'de demokratlık konusunda örnek gösterilen bir gazetecinin programına gitmiştim ve 'Başbakan da olsa bir insanın öfkelenmeye hakkı yok mu?' sorusuna muhatap oldum. Bu normalleştirmenin altında şu yatar: Şeyh uçmaz, müritler uçurur.

Şiddet meselesine gelince, yakın çevresi de zaten o tokadı yemek üzerine bir ilişki kurmuştur onunla. Tıpkı Kazlıçeşme'deki yurttaşın aşağılanmaya uygun bir seçim yapmış olması gibi. Sağıyla soluyla bir halk olarak sürekli 'Biri bizi dövüyor' halinden, bu pasif mazoşist konumdan çıkmamız lazım, bunun için de kendi sorumluluklarımıza da bakmamız gerekir.

Bu topraklar yazık ki yeni sağın bu saldırılarına ne Çiller döneminde, ne Tayyip Erdoğan döneminde, ne de ANAP döneminde karşı çıkamadı.

Ayrıca şuna da karşıyım; her şey iyiydi de, Tayyip Erdoğan zamanında kötü oldu diye gösterilmesine. 1977 1 Mayıs'ında şu karşıdaki otelin üzerinden 500 bin kişiye hedef gözetmeksizin ateş ettiler. O günle Gezi arasında bir bağ kuramayacaksak eğer, tüm hikayeyi yanlış anladık demektir.

Gezi'nin de en büyük handikaplarından biri bence oydu.

Sırf Tayyip Erdoğan karşıtlığı üzerinden yürüdü bir süre sonra. Hani Gezi'nin lideri yok deniliyor ya, sırf Tayyip Erdoğan karşıtlığına bürününce, olumsuzuyla birlikte Gezi'nin lideri de Tayyip Erdoğan oluyor... Negatif özdeşleşme bu denli belirleyici olunca... Oysa ta 1977 1 Mayıs'ına odaklanmak lazım, çünkü o günlerden beri başımıza bazı şeyler geliyor ve o bazı şeyler Gezi'nin ünlü sloganındaki şeyler: "Kahrolsun bağzı şeyler."

- Gezi'den sonra yolsuzluk operasyonları başladı. Yolsuzluk operasyonlarının arkasında bir iktidar kavgası olduğunu biliyoruz ama sizin altını çizdiğiniz bir şey var: Başbakanın kardeşlik kavramına bakışı. Cemaatle kurduğu ilişki bir kardeşlik ilişkisi miydi ki bu kadar sert bir süreç yürüttü?

- Henüz yeni bir süreç, üzerinde düşünmeye çalışıyorum ben de. Fakat Gezi'den sonra yayınlanan DirenLibidokitabımda, dışarıya bu kadar yoğun yaşanan öfkenin, içeriye hatta AKP grubuna dahi yansıyor olabileceğini yazmıştım. Gülen hareketiyle ilişkilerindeki çatırdamada bence Gezi'nin büyük rolü oldu. Yani iktidar paylaşımından öte, o ana kadarki sancıların bir çatlamasıydı.

Tayyip Bey eninde sonunda tek adam olmak istiyor. Zaten biz bu Gezi'den önce 'Kürtlerle de anlaştı, başkan olur' diye konuşuyorduk değil mi? Gezi, bu ittifakları da değiştirdi. Gülen hareketiyle ayrışmalarının liberallerle ayrışmadan çok da farklı olmadığını düşünüyorum.

Ama çok daha köklü, ideolojik birliktelikleri vardı. Şimdi giderek tek adam olma döneminde, kendisi gibi düşünmeyenleri gemiden atıyor. Ya da gemi su almaya başlayınca, bazıları gemiden kaçıyor.

Gemi benzetmesinde kitapta bahsetmiştim, Tayyip beyin öyküsünde belirgin bir imgedir. Bence bu çatırdamayı asıl be-

lirleyen de, Kürt siyasetiyle yeni sağın barış süreci diye adlandırılan ittifakı oldu. Gülen hareketinin etkinlik alanları daralmaya başladı, Türk-İslam geleneğine yaslandıkları için de çok onaylamadıkları bir süreç oldu. Yeni sağla Kürtlerin ittifakı bu sürecin de önemli dinamiklerinden biri bence.

- Siz gerçekten Tayyip Erdoğan'ın bir barış adamı olabileceğine inanıyor musunuz?

- Olabilir ama Kürtler, Tayyip Erdoğan'ın istediği gibi Kürtler olursa. Barış süreci çöktü zaten. Şunun altını çizelim, barış olsun, barış tüm tartışılanların içinde en iyi olan şey. Ama yeni Osmanlıcılık tezi ve bizi 1000 yıldır İslam bayrağı birleştiriyor üzerinden kurulan söylemin bir savaş sözleşmesi olduğu aşikarlaştı.

Çok tuhaf başka koalisyonlar göreceğiz belki, 30 Mart sonrasında. Türkiye'de bir harmanlanma sürecine girdik. Yan yana gelmeyeceğini düşündüğümüz kişi ve grupların yan yana geldiğini görebiliriz. Geçmiş aforoz edilmişler, Sarıgül örneğinde olduğu gibi, tekrar monte ediliyor sürece. Eğlenceli bir dönem başlıyor.

- Bir yandan yolsuzluk operasyonları sonrası, suçüstü yakalanan bir hırsızlık durumuna rağmen ciddi bir yalan, inkar var. Dindar olarak bilinen bir siyasi anlayışın ve onun liderinin bu kadar gerçekleri tersyüz etmesini nasıl yorumluyorsunuz?

- Şeflik zaten gerçeğin efendiliği değildir, yalanın efendisiysen şefsindir. Gerçek olmayan bir bilgiyi kitlelere ezberletebiliyorsan şef olarak kalırsın. Başkaca da şef olma yolu yoktur.

Tayyip Bey de yıllar içinde bunu çözdü. Çünkü daha büyük bir gerçeğe bağlıyor bunları. Diyor ki 'Türkiye'nin de, Müslümanlığın da, hatta dünyanın da selameti ancak benim bu ülkede lider olmama ve bu hikayenin sürmesine bağlı.' Bu tüm söylemdeki çarpıtmaları gerekçelendiriyordur, dolayısıyla 'iyi-

ye hizmet ettiği için' yalan söylememiş oluyor.

- "Tayyip Erdoğan değilim ben, TC'nin başbakanıyım. TC'nin başbakanına, bulunduğu makamda eleştiri değil de hakaret ediliyorsa, milletin bundan bir şey çıkarması lazım." Bu ifade başbakanın bir konuşmasından ve siz de kitabınızda yer vermişsiniz. Bu ve benzer ifadelerle, millete benim için savaşın mı demek istiyor?

- 'Ben özdeşleştim sizinle' diyor. Olumsuzu başbakanlıkla olumluyor, sonra 'Milletim bunu görsün, ben Tayyip Erdoğan'ım da, başbakanım da' diyor. Yani özdeşleşmeyi dolayımlayarak, diyor ki 'Beni öyle alelade biri gibi algılamayın, o yüce varlık olarak algılayın artık.'

- Uhrevi bir şey mi yani?

- Uhrevi bir şey olarak algılanmaya en başından beri temayül var. Pınarhisar'da yatarken yattığı yere'Yusufiye' denmesi bunun ilk göstergesiydi. Ardından Akif Beki'nin 'Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor'çalışmasında Ebced hesabıyla nasıl 'seçilmiş bir varlık' olduğu 'kanıtlandı.'

'Danıştığı' kişi Yiğit Bulut olunca bu ulu varlık olma durumu, telekineziyle suikasta uğrama düşüncesine, yeni neolibarel döneminin dinlerine kadar ulaştı. En son ortaya çıkan hologram meselesinin, büyük çoğunluk için'kutsallık işareti' olarak satıldığını düşünüyorum. Bir tür göğe ağma, oradaki silüetle yakınlaşma gibi. Yani bir tür miraç. 'Yüce lider'in kutsallığıyla yeniden inşasının birer parçaları bunlar. AKP'nin iyi bir toplum mühendisliği yaptığını teslim etmek lazım.

- İhanet kavramını irdelemişsiniz kitabınızda ve başbakanın bunu fazlasıyla önemsediğine dikkat çekmişsiniz. Başbakan yolsuzluklarda yöneltilen eleştirileri kendisine yönelik bir ihanet olarak mı gördü?

- Zizek'in bakışıyla yanıtlamaya çalışırsam, bir despotu yakalayamazsınız, onun peşine düşüp teorik açıklamalar yapamazsınız. Yalanın efendiliğiyle tiran olunur ancak. Sizin yalan da olsa bir şey yayma, söyleme gücünüz düşük yapar. Şef ancak şöyle yakalanır: Kürsüdedir. Der ki 'Allah çarpsın ki yalan söylemedim.' O sırada kürsü çöker, işte o bir çarpılma anıdır.

- Yani sizce kürsüdeyken düştü mü?

- Gezi'de ve 17 Aralık'ta yaşanan bu örnekte anlattığım, kürsüden düşmeyle aynıdır. İkisinde de olan oydu. Semboller çok önemlidir. O paralar bankada olsaydı ya da bulunmasaydı, afaki bir para olsaydı bu kadar ciddi bir düşme olmayabilirdi. Fakat paraların ayakkabı kutusunda bulunması, tam bir düşme anıydı.

Orada artık efelik sökmez. 'İçi parayla dolu ayakkabı kutusu' halkın imge dünyasına düştü. Evet, AKP döneminde belli bir grubun yaşamı parlatıldı. Yandaşlara ulufeler dağıtıldı, sadaka kültürü yerleştirildi. Fakat tüm bunlara rağmen Türkiye'de başka bir süreç başlıyor gibi geliyor bana.

- Tam sizin bıraktığınız yerden devam etmek istiyorum. 12 Eylül dönemindeki medya baskıları biliyoruz, sansür olurdu ama sütunlar siyah çıkardı. 90'lı yıllarda Kürt basınına yönelik sansürler de benzer bir durum yaşanırdı. Hiç bu kadar satın alınmamıştı medya diye düşünüyoruz biz gazeteciler olarak ve Türkiye'de yaşayan insanlar olarak. Medyanın bu kadar kolay satın alınmasını, medyanın hali pür melalini AKP'nin paralelinde nasıl okumak gerekir?

- Siz güzel özetlediniz. Althusser'den alıntıyla söylersek, sistemler çağırır.

Türkiye'de şu an son 13 yıla bakarsak, yeni bir Türkiye kuruldu. Başka bir çerçeve getirildi ve orada sağdan, soldan, başka

yerlerden insanlar buluştu. Ben buna biraz'travestik sağ' diyorum. Türkiye'nin 80'den sonraki yeni sağında böyle bir durum var. Hatta AKP'nin kurucu kadrolarında lacivertler giymek ama bağıran kravatlar takmak gibi, giyime de yansıyor.

'Çok muhafazakarım' deyip başka bir şekilde görünmekten bahsediyorum. Velhasıl, Türkiye'de çok önemli bir dönüşüm oldu ve bu dönüşümün öznelere ihtiyacı vardı, AKP çağırdı onları. Onların epey bir bölümü de gitti, nemalandılar da. Buna direnç ne medyadan ne de başka alanlardan gelmedi. Medyada başka bir sorunlu yan var: Medyanın amiral gemileri sırf bu dönemde değil, mevcut iktidarların dilini kurmaya çok talimliydi.

- Tam da bunları yorumlamanızı isteyecektim: Kızlı erkekli evler, kürtaj meselesi, üç çocuk, ayran içelim. Bütün bunların hepsi şeflikle mi ilgili?

- Şef kaç çocuk yapacağımızdan, ne içip içmeyeceğimize kadar her şeye müdahale eder. Bizim onun için ve onun sayesinde var olduğumuz kabulü, ona da bizim hakkımızda her türlü tasarrufta bulunma rolünü vermiş oluyor. Bu şeflikler Amerikan sağının tarihinde bu çok belirgindir. Güçlü ideolojik cümleler kuramadığı için, günlük hayata müdahale Amerikan sağcılığında ve proteston ahlakında da çok belirgindir. Bir de beden iktidar alanı haline geldiği zaman olmuştur artık o şeflik.

- Peki, şefler nasıl gidiyor?

- Az önce söylediğim kürsü çöküyor ve gidiyorlar. Ama şefler her zaman gittiklerinin farkına varmayabiliyorlar.

- Yani kendiliğinden bir gidiş olmuyor mu?

- Arzu edilen o tabii. Türkiye'nin tarihine bakarsak, hiç arzu etmediğimiz şeyler de olabilir.

Milli irade denilen şey kendi sağlam iradenle özdeşleştirmek

ve geride kalan herkesi hain, alçak, Türkiye'nin geleceğine dinamit koyanlar olarak kurgularsanız, bu 'iç savaş provası' cümleleridir.

Bu cümlelerin hiçbiri 'Yarın demokratik bir yenilgi aldığımda bir sonraki seçime hazırlanırım, halkımız da yeni gelenin benim kadar usta olmadığını anlar' diyen cümleler değil.

Beni en çok ürküten sürece baktığımda bu türden katılıkların olması. Ve bu katılığın başka şeylerle de bir arada düşünüldüğünde, Bolu dağında birilerinin eğitildiği gibi, Suriye sınırının El Kaide alanı dönüştüğünü söylüyorlar. Bana çok karanlık geliyor bunlar. Yani bu söylem çok tehlikeli. Kişisel ilişkilerimizden de biliyoruz, yakınlarımızdan biri dahi duvarı öyle kurduğu zaman ne tür bir gerilim ortaya çıktığını, dinamiklerin devreye girdiğini ruhsallık alanından biliyoruz.

- Siz bir hekim olarak başbakanla karşı karşıya gelseniz, ona neyi sormak istersiniz?

- Ben hiçbirimiz için böyle bir karşılaşmanın dile dair bir karşılaşma olacağını düşünmüyorum. Siz bir gazetecisiniz, ben bir hekimim, arkadaş bir fotoğrafçı. Onun ihtiyacı olan bir şey üzerinden çağrılırız çağrılırsak, dolayısıyla bize dinlemek düşer. Ta başından beri diyor Freud iki tür psikoloji vardır, biri şefin psikolojisi, diğeri sürünün ya da biri yönetenin diğeri yönetilenlerin. Bizler kendi aramızda kardeşlik düzeyinde birbirimize bir şeyler söyleyebiliriz ama şeflik düzleminde sözü dinlersin ancak. Oradan talimat alınır, bir şey sormak ne haddimize.

CEMAL DİNDAR: "TAYYİP BEY BÜYÜK BİR HİPNOZCU VE 'MİLLİ İRADE' DEDİĞİ HİPNOZCUNUN İRADESİ"

Söyleşi: ÜNİVERSİTELİ
Üniversiteli Gazetesi , 22 Şubat 2014

Üniversiteli Gazetesi, psikiyatrist yazar Cemal Dindar'la konuştu: 'O başka alemde yaşıyor. Burada da anlaşılmaz gelen şeylerden biri, hakikaten bakınca "Ya neyin kafası bu?" dediğimiz bir sürü olay oluyor. Bu bir hipnoz süreci. Ama hipnozcu ne der? "Ben buna değerim!"

AKP'liler tarafından "ustalık dönemi" diye tarif edilen bir dönemdeyiz. Daha milliyetçi ve muhafazakar bir politika izleniyor. Bu politikaların patlamasından kaynaklı Gezi direnişini içine alan da bir dönem. AKP'yi oluşturan bileşenlerin AKP'ye sırtını döndüğü bir dönem. Sizin deyiminiz ile biat eden öfkelidir ve Tayyip Erdoğan bu yüzden sürekli öfkeli. Ancak bu dönemde biat ettiği kesimler de AKP'ye sırtını dönmüş durumda. Erdoğan hakkında ne diyebiliriz bu dönem için?

28 Şubat AKP'yi ortaya çıkartmak için yapıldı. Milli görüşü budayıp parayla, neoliberalizmle sorunu olmayan İslami kadrolar yaratıldı ve onlara rol verildi. Sırf Türkiye'de değil uzun dönemde Ortadoğu'ya, Kuzey Afrika'ya vs. rol örnek göstertildi. Sermayeyle problemi olmayan muhafazakar Müslüman bir parti modeli. Bunun da tarihsel olarak ilham kaynağı Hristiyan Demokrat Parti'dir Batı'da. Fakat bunun yürümeyeceği de anlaşıldı, inandırıcılığı kaybolan bir tek Tayyip bey değil. İnandırıcılığı kaybolan bu modelin kendisi. Müslüman Kardeşler modeli Mısır'da tutmadı. Topyekûn bu ılımlı İslam tutmadı.

Türkiye açısından şöyle bir açmaz var: AKP açısından geriye dönememek gibi bir sorun var. Onların iktidar olma süreçleri meğer ayakkabı kutularını da içeriyormuş. Böyle bir iktidar olma sürecinde temel mesele şu an süreçten vazgeçememekte. Normali nedir? İktidar şöyle düşünür, "Yarın bir seçim var. Kaybedersek olağandır. Bir süre muhalefette oluruz. Biz politikalarımızdan eminiz. Yeni gelen iktidar, AKP'yi aramış olur hem." diye düşünür. Ancak Tayyip Bey'in zihninde seçimi kaybetmek ihtimal dahi değil. Bir var bir yok anı bu. Ve varla yok arasına sıkışan liderlik ve yaşamımız olsa, çok öfkeleniriz. Çok daha öfkeleniriz. Ve onu iki şekilde aşmak mümkündür: Ya kabulleneceksiniz ya daha fazla despotik olacaksınız. Şu an tam da o despotizmi yerleştirmeye çalışıyor AKP ve lideri. Bir yandn da geniş bir AKP karşıtı koalisyon kurmaya çalışıyor yeniden sistem.

- AKP karşıtı mı Erdoğan karşıtı mı?

- Bunun ikisi arasındaki mesafe iyice daraldı zaten. Afişleri görüyorsunuz. Milli irade mitingleri yapılıyordu Gezi'den sonra. Kısa bir zamanda çok geçmedi sağlam iradeye dönüştü o milli irade söylemi. Sağlam irade de liderin iradesi. Yani yüce millet, lider, AKP veya lider, ideal parti ve lider ayrımında her zaman yüce olan liderdir.

- Erdoğan aslında bu süreçleri bilen biri. Amerika'yı karşısına alarak Türkiye'de bir egemenlik kuramayacağını biliyor; ama buna rağmen uzlaşmayı tercih etmiyor. Cemaat de sadece bir cemaat değil bir noktada uluslararası sistemi temsil ediyor. Neden uzlaşmayı tercih etmiyor Erdoğan, bu sadece basit bir iktidarda kalma hali mi?

- Bu 2010 Referandumundan sonra belirginleşti. O yaldızlı demokrasi söylemi referanduma hazırlanma süreçlerinde ve öncesinde çok kullanıldı. Belli sosyalist kesimler bile büyük de-

mokrat diye selamlıyordu Tayyip beyi. 2010'dan sonra bu denli güçlendiğinde, o yaldız döküldü ve biz iki dudağının arasında "Şu kovulsun, bu yazsın, şu hizaya geçsin" diyen bir başka kişilik gördük. 2010 süreci çok önemli. "İkinci 12 Eylül" diyorum ondan sonra başlanan sürece. Birinci 12 Eylül'ün; Kenan Evren'in hayaleti dirildi nerdeyse referamdumdan sonra. 1 Mayıs günü, 2013 1 Mayıs'ında Taksim Meydanı'nda hayat belirtisi yoktu. Gazetelere yansımış fotoğraflar. Kuş bile uçmuyor üzerinde. Herhalde 12 Eylül 1980 günü de sabah öyledir orası.

Yani bu durum yeni başlamadı. Mesela, Erdoğan'ın Suriye'de yeni Osmanlıcılık ve tüm bölgeye model olması beklenilen siyasi zemini çöktü. Keza Mısır var. Mısır nerdeyse bizim iç işlerimiz gibi konuşuldu. Mısırdaki iç savaş koşulları sanki Türkiye'nin iç savaşıymış gibi tartışıldı. Bunların hepsi o yeni Osmanlıcılık fantezisinin türevleriydi. Bunlar çöktüğü zaman da hiçbir sistem için kurban edilmeyecek hiç kimse olmadığı tekrar görüldü. Bir de Gezi'yi analım. Gezi'de, yüce millet tahayyülünün dışında kalan herkes tanınma arzusuyla şefin karşısına çıktı ve "Beni tanıyacaksın" dedi.

Dolayısıyla bu güçlü lider, şef süreci tıkandı bu coğrafyada. O proje çökünce de projeyle özdeşleşmiş insandan vazgeçebilir uluslararası sistem. Kimse kimsenin gözünün yaşına bakmaz orada.

- Bu milli irade, sağlam irade gibi kavramları neden tercih ediyorlar? Neden milli irade? Erdoğan neden kendisini bu kadar vazgeçilmez görüyor?

- Hipnozla ne olur? Biz ne deriz bir hipnoz deneyimi kurgulamaya çalışalım. Bir numaramız vardır ve deriz ki "Buna bak". Karşıdakinin dikkatini ona yoğunlaştırırız ve bir süre sonra o kişi bir uyku haline geçer ve kendi iradesiyle davranmaz, iradesini hipnoz yapana teslim eder. Tayyip Bey tüm konuşmalarına

"Bakınız" diye başlıyor nerdeyse. Büyük hipnozcu bir yanıyla. Sağlam irade, milli irade dediği de o hipnozcunun iradesi.

Freud der ki "İlk insan topluluklarından beri iki tür ruhsallık vardır: Bunlardan biri şefin psikolojisi, ikincisi de yönetilenlerin psikolojisi." Bunun ikisi aynı ruhsallık değildir hiçbir zaman. Bizler şefle aynı ruhsallık içindeyiz diye bir yanılsamaya kapıldığımızda zokayı yutarız. O başka bir alemde yaşıyor. Burada da anlaşılmaz gelen şeylerden biri hakikaten bakınca "Ya neyin kafası bu?" dediğimiz bir sürü olay oluyor. Bu bir hipnoz süreci. Ama hipnozcu ne der? "Ben buna değerim!" Bu bir aşk hali gibidir de. Aşkla hipnoz arasında bir bağ vardır. Benliğini ötekine emanet edersin. Bunun da hayatta kıymetli bir şey olduğunu, seni de yücelttiğini düşünürsün. Dolayasıyla şef-sürü, lider-millet-yüce millet, yöneten- yönetilen kurgularında hipnoid bir bağ vardır ve milli irade derken kast edilen liderin iradesidir. Mesela gerek Gezi sürecini anlamada gerek 17 Aralık'tan sonra hep komplo devreye giriyor. Komplo yapıldı deniyor ve bunun karşısında neye ihtiyaç var? Sağlam iradeye ihtiyaç var. Komplo söylemini de tamamlıyor. "Bak yıkılmadı sağlam irade ayakta" gibi. Yüce millet liderin şahsında yüce milleti de direniyor gibi bir çatı kuruluyor.

- Peki ya Fethullah Gülen? Bu süreçte beddualarıyla hatırlıyoruz onu. Normalde siyasete doğrudan karışmayan, alttan ittifak yürüten bir isim olduğu halde epey göz önünde…

- Çadır benzetmesi vardır. Metafor olarak çadırın direğini düşünün. Direği yukarı çektikçe çadır daralır. Sürece bakarsak böyle bir süreç yaşadık. Önce destek veren belli sosyal demokratlar "Bu Tayyip Erdoğan nereye gidiyor?" diye çekildi, dönenler oldu oradan. Sonra liberaller. En sonunda da Gülen Hareketi çadırın dışında kaldı. Giderek en temiz ari, Nazizm'in ari ırk söyleminde olduğu gibi; ari saf pür kitlesi kaldı.

Bir yapı öfke üzerine kurulduğu zaman ve öfkeye sebep olan

şey aradan çekildiği zaman o öfke içeriye de patlar. Bakanları dövdüğü, milletvekillerine sövdüğü falan gibi bir sürü haber çıktı. Demek ki içeriye de bir öfke var. Bir de AKP bu yanıyla saflaşma süreci dışında büyük bir koalisyondu aslında. O koalisyon bozuldu.

- Tayyip Erdoğan'ın bütün konuşmalarının özenle seçildiğini biliyoruz. Ananas, teşbih, tuzluk Haşhaşi tanımlamaları sinirle mi söylenmiş yoksa bilinçli mi tercih ediliyor?

- Bunlar toplum mühendisliğinin çeşitli versiyonları gibi duruyor. Çalışıyor. Ananas, faiz lobisi, porno lobisi, vaiz lobisi vs. Komplonun bir parçası olarak duruyor; ama şablon o demek ki işe yarıyor, kullanıyorlar. Ama bir yerde çöker yani, bir şeyi çok kullanınca da işlemez hale gelir. Çok sık kullanmaya da başladılar bence işlevini kaybediyor bu komplo söylemleri de.

- Tayyip Erdoğan bir basın toplantısında gazetecileri azarladı, ses kasetlerini savundu. En öfkeli hallerinden biriydi. Ses kasetini bile savunabilir hale geldi. Bu ayyuka mı çıkacak bundan sonra?

- Bir yönetme biçimi olarak kullanıyor Tayyip Bey bunu. Aslına bakarsa bir gazeteciyi azarlamak hakaret ama onu tersine çevirerek bize hakaret edildi diyebiliyor. Ama dediğim gibi bunlar artık işlemez hale gelecek. Bu ülkede başka bir hava kuruluyor. İnsanlar artık AKP'nin13 yıldır kurduğu şeyden yoruldu. Her ne kadar yarın seçim olsa oy verse de bunlar başka şeyler, bu yönetme biçimi yoruldu artık.

Bir de bu sürecin yan karakterleri var. Abdullah Gül mesela daha ılımlı. Ya da Bülent Arınç gibi isimler var. Mesela Bülent Arınç da gazetecilerin sorusunu görmezden geldi, dalga geçti. Bu hareketin kurucularından olsalar bile Tayyip Erdoğan'ın dönem dönem çizdiği de biliniyor bu insanları...

Ertuğrul Yalçınbayır'ın bir açıklaması vardı. Ben önce abiydim,

sonra siz oldum, sonra sen oldum Tayyip Bey'in nezdinde diye. Bu insanlar tabii yakın çalışma arkadaşları, milli görüş döneminden beri. Tayyip Bey'in onlarla kurduğu ilişki zaman içinde çok değişti. Yorularak yaşıyorlar belli ki bu liderlik biçimini hepsi. Abdullah Gül'ün pozisyonu daha da farklı, gelecek dönemde belki bir baht da görüyordur bilemeyiz o işleri ama topluma bu kadar yük olan bir yönetme biçimi içeriye de yüktür. Bu sinik tutum da bahsettiğiniz o yükle mücadele etme biçimi. Bir de ne söyleyecek? Bazı şeyler çok ortada olunca işte sözün içeriğinin çok kıymeti kalmıyor. Biçimsel olarak her şey zaten ortada oluyor.

- Dindar gençlik projesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Kızlı erkekli ev meselesi vs. gençliğe de bu şekilde saldırıyor Erdoğan. Gezide bir kuşağı kaybettiğini gördü. Siz bu gençlik hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Türkiyede İslami siysette Necip Fazıllardan beri gelen, belki öncesinde var olan, bir altın neslin hülyası vardır. Tüm dünyada sağın kendi nihayetini sınadığı yer bedendir. İnsanların bedenlerini nasıl kullanacaklarını; yapacağı çocuktan ertesi gün nasıl giyineceğini söyler sağ. Bedene neyin faydalı neyin zararlı olduğunu birey adına karar verip yasaklar koyarlar.

Neo liberal dönemde yeni sağın önemli etkinlik alanlarından biri fakat çöktü o. Bir Gezi direnişi ve onunla eklemlenmiş olan her neyse o henüz tamamlanmış bir şey gördük. Onun taşıyıcısı da gençlik. Korkut Boratav hoca söylemiş galiba genç arkadaşlarla konuşuyormuş "Güzel günler göreceğiz çocuklar, şansım varsa ben de görürüm" demiş. Bence güzel bir dönem başlıyor. Emekle, yarınki seçime falan odaklanmadan, iyi bir hayat kurma bu topraklara, düşmanlık duymadan iyi bir merhaba ile dinlemek, şu dönem genç olmak büyük bir şans ve bana sorarsanız bunun kıymetini bilin.

ÖFKE DİLİ: YENİ SAĞ ZİHNİYETİN YAPITAŞLARI

Gümüş'e...
Tokat'ın bir dağ köyünde yaşadı.
Aile 1980'de İstanbul'a göçünce o köyde kaldı.
Modern zamanlarda hayvanlar göç yollarına çıkamıyor...
Bir yıl sonra çoban köpeklerince parçalandığını duyduk.
Ekinler kurudu
Her şeyi herkesi sevinçte değil yasta eşitleyen bir hayat ekildi...

aydınlık yarınlar...
"Vatandaşlarımın birbirlerinin hak ve hukukuna saygılı olmalarını, sevgi içinde kırgınlıklarını unutmalarını, hepimizin bu mübarek topraklar üzerinde aynı haklara sahip bir Türk vatandaşı olduğumuzun idraki içerisinde olarak yeni yönetime yardımcı olmalarını vatanseverlik ve asil karakterlerinden bekler, mutlu ve aydınlık yarınlar dilerim."
Kenan Evren, 12 Eylül 1980
(Darbeden sonra televizyonda yayınlanan ilk konuşmanın son cümlesi)

"12 Eylül 1980 müdahalesi olduğunda ben okulumuzun sıralarında öğrenciydim. İnanın o karanlık günlerin acısını en çok üniversiteler, öğretim üyeleri ve öğrenciler yaşadı. Gençler, görünmez birtakım karanlık ellerin marifetiyle kutuplaştırıldı. Silahlarla demir çubuklarla neler çektiğimizi biliyoruz. Bunları yaşadık. Belki bunlar bizim için aydınlık yarınların o zaman bir vesilesiydi. İşin bu yanını da düşünmekte fayda var."
Recep Tayyip Erdoğan, 30 Eylül 2010
(Marmara Üniversitesi akademik yılını açış konuşmasından)

YENİ SAĞ ZİHNİYETİ ANLAMA KILAVUZU

"... başından beri iki tür psikoloji vardır: gruptaki bireylerin ve babanın, şefin, ya da liderin psikolojisi. Grup üyeleri tıpkı bugün bizdeki gibi bağlara tabiydi, ancak ilkel kabilenin babası özgürdü. Zihinsel etkinlikleri yalnızken bile güçlü ve bağımsızdı, iradesinin başkalarından destek alması gerekmiyordu. Tutarlılık açısından, egosunun çok az libidinal bağa sahip olduğunu varsaymamız gerekiyor; kendinden başkasını sevmiyordu, ya da başkalarını sadece kendi ihtiyaçlarına hizmet ettikleri ölçüde seviyordu. Egosu nesnelerine gerekli olandan fazlasını vermiyordu..."
Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi, Sigmund Freud

Freud iki eserinde; Totem ve Tabu, diğeri ise Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi'dir, yeni sağ siyasetin yapı taşlarını ve tarihte sağ siyasetin benzer yükseliş dönemlerini anlama konusunda epey açıklayıcı bir kuramsal miras bırakmıştır.

Bu kuramsal çerçeveyle ve siyasal iktisattan haberdar bir zihinle bakıldığında; Türkiye'de 1970'lerin sonlarından günümüze değin gelen süreçte muktedir olmuş olanları aynı siyasi projenin aktörleri olarak görmekte hiçbir beis yoktur.

***

Bu inceleme, temel olarak bir söylem araştırması. Türkiye'de özellikle siyasi söylemle ilgili başka bir örneğini bilmiyorum. Boşluk ise tuhaf çalışmalarla dolduruluyor. Mesela Tayyip Bey'in nasıl kutsanmış, seçilmiş ve baht diye Türkiye'ye gönderilmiş bir şahsiyet olduğunu - ebjet hesaplarıyla! – kanıtlayan Akif Beki çalışması: Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor. Epey erken bir dönemde yapılan ve Radikal gazetesinde yazı dizisi olarak tefri-

ka edilmiş çalışma Türkiye'nin bağlandığı 'tespit gömlekleri'ni anlamak için şiddetle önerilir.

Sol'dan yapılan dönem çalışmalarında ise zıt kutba yerleşen başka bir tuhaflık var: kendi yasını yüceltme ile birlikte muktedirin sözüne hiç dikkat etmeme, eylem silsilesini de sıklıkla bir 'komplo teorisi' tatsızlığıyla kavramaya çalışma durumu... Bu bir başka şeyin de yansıması gibi... Kendi ruhsallığını ve zihinsel çabanı muktedirin hizmetine sunmak; muktedir olanın kendi dışında kalan kim veya hangi toplumsal grup varsa onları değersizleştirme işleminde kullandığı bölme ve yansıtmalı özdeşleşmelere kapılıp gitmek.

"Başlangıçta kelam vardır." Totem ve Tabu, bu sözün reddiyle ve Goethe'nin Faust'undan ünlü sözle biter: "Başlangıçta eylem vardı." Yeni sağın zihniyet yapısına yoğunlaşıp düşündükçe bir tezin güçlendiğini söyleyebilirim: özellikle despotizmin arttığı dönemlerde despotik çekirdeği yakalamada eylem-edim alanı kapanıyor, kapatılıyor. Despotizmin en has özelliği de bu değil mi? Dikişlerin attığı yer ise söylem oluyor. "12 Eylül Ruhu"nu incelediğim bir önceki kitabım için Kenan Evren'in altı ciltlik anılarını "ya sabır" çekerek okuma sürecinde sezdiğim şeyin Tayyip Bey'in son iki yılda yaptığı ve AKP'nin resmi elektronik ortamında yer alan konuşmalarını okudukça güçlendiğini gördüm: yönetilenlerin gerçek'i eylemde muktedirin gerçek'i söylemdedir. Dolayısıyla, baktığınız yere göre her ikisi de başlangıç olabilir.

Her şey biçimde sinik bir muktedir alayına dönüştüğünde kuramla bakmak Charlie Chaplin filmlerindeki dalgaya biniyor.

***

12 Eylül 1980 günü saat 13.00'da televizyonda yayınlanan ve bugüne değin hiçbir muktedirin ihmal etmediği 'Ulusa Sesle-

niş'in ilk formatı olarak görülebilecek konuşma şu cümle ile tamamlanmıştı:

> "Vatandaşlarımın birbirlerinin hak ve hukukuna saygılı olmalarını, sevgi içinde kırgınlıklarını unutmalarını, hepimizin bu mübarek topraklar üzerinde aynı haklara sahip bir Türk vatandaşı olduğumuzun idraki içerisinde olarak yeni yönetime yardımcı olmalarını vatanseverlik ve asil karakterlerinden bekler, mutlu ve aydınlık yarınlar dilerim."[75]

Cunta liderinin kastettiği 'mutlu ve aydınlık yarınlar'ın ne olduğunu ise toplum olarak yaşadık gördük. O 'mutlu ve aydınlık yarınlar'da on yedi yaşında gençlerin idamı, resmi rakamlara göre on kişiden birinin gözaltına alınması, aynı anlama gelmek üzere işkencelerden geçirilmesi, yalnız Gerçek'in değil yalanın da efendisi olarak despotik Şef'in geri dönmesi vardı. Yani toplum ruhsallığı açısından, Freud'un deyişiyle Türkiye'nin "...taa başından beri varolan iki tür psikoloji"ye, insan türünün serüveninin başlangıcına, Şef'in/Lider'in psikolojisi ve 'sürü'nün psikolojisi ayrımına kapatılması vardı, o 'mutlu ve aydınlık yarınlar'da.

12 Eylül 1980, saat 13.00'da TRT'nin siyah beyaz ekranından yurda yayılan despotun metalik sesiyle haber verilen asıl buydu: bizler sürüleştirildikçe Şef'in dev aynasında yüceleşeceğiz. Bizim sürüleşmemiz, mevcut Şef'in ve daha sonra onun yaptığı mıntıka temizliğinde yeşerecek olan 'yeni sağ'ın yeni liderlerinin dilinde 'yüce millet' olarak geri dönecek.

***

Mutlu ve...

***

Freud'un insanbilimlerinde, özellikle toplum ruhsallığını

75) *Kenan Evren, Kenan Evren'in Anıları-1, Milliyet Yayınları, basım tarihi belirtilmemiş, sayfa 555*

tarihsel bağlamında tartıştığı tezler ile grup ruhsallığı üzerine yazdıklarını temel aldığımızda; Lider'in konuşmalarında açığa çıkan söylem özelliklerinin Darbe'nin ideolojik devamlığıyla koşullandığını bu çalışmada gösterebildiğimi umuyorum. Kenan Evren'de baskı aygıtlarıyla garanti altına alınan Şey, Turgut Bey-Tayyip Bey çizgisinde ve ideolojik aygıtların garantörlüğünde devamlılık kazanmıştır.

Söylemin nasıl çatıldığına bakma çağrısı yaparken Freud'un yukarıda sözünü ettiğim iki eseri arasında yeni bir kuramsal bağ da öneriyorum. Psikanalizde savunma düzeneklerini[76] 'alt-dü-

---

76) "Özgül savunma düzenekleri
Klasik kitaplarda gelişim düzeylerine göre iki kümeye ayrılırlar:
A. Alt düzeyde ilkel savunmalar
Bölme, Yansıtmalı Özdeşleşme, Yadsıma, İlkel Ülküleştirme, Yüceltme, Değersizleştirme-Tümgüçlülük
B. Üst düzeyde gelişmiş savunmalar
Bastırma, Yansıtma, Yer Değiştirme, Döndürme, Karşıt-Tepki Kurma, Yapıp Bozma, Soyutlama, Düşünselleştirme, Akla Uygunlaştırma."
Prof. Dr. Celal Odağ, Nevrozlar-1, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları, İzmir, 1991, sayfa 70.

Toplum şiddetle bastırıldığında bölme, yansıtmalı özdeşleşme ve ilkel ülküleştirme gibi savunma düzeneklerinin muktedirin söyleminde, deyim yerindeyse baskının ideolojik bileşenleri olarak yerini alması gerçekten dikkat çekici bir nokta. Alt düzey savunma düzeneklerinin önemli bir bölümünün Freud sonrasında tanımlandığını ve kurama katıldığını biliyoruz. Freud'un Totem ve Tabu ile Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi'ndeki tezleri arasında Klein'cı bağlar kurmak için olanaklar sunan bir kuramsal düzlemden söz ediyoruz.

Yeni sağ söylemde en çok dikkat çeken savunma düzenekleri bölme, yansıtmalı özdeşleşme, ilkel ülküleştirme ve yüceltmedir. Bu incelemedeki kuramsal yüke temas etmeyi kolaylaştıracağını umarak özellikle bölme ve yansıtmalı özdeşleşme düzeneklerini kısaca özetleyelim:

Bölme; ruhsal gelişimin ilk döneminde karşılaşılan ilk nesneler hemen hep parça-nesnelerdir. Saldırganlık veya libidoya eklemlenmelerine göre de hep-iyi veya hep-kötü'dürler. Hep-iyi, bir değer olarak iyi'nin çağrıştırdıklarıyla ilgisinden daha çok Klein'ın zaman zaman belirttiği gibi 'ideal' olandır. İdeal nesne ile kötü nesne karşıtlığının söylemde sıklıkla ahlakçı bir düzleme savrulması tam da bu karşıtlığın nedenlerinden değil sonuçlarından biridir. Ahlakçılık, ötekine yöneldiği kadar belki bundan daha güçlü bir şekilde kendiliğe de yönelir. İçsel iyi ve kötü'yü birbirinden yalıtarak ideal olanı korumaya alır.

Yansıtmalı özdeşleşme ise; savunma düzenekleri içinde öznelerarasını kat ederek eşitsiz bir 'ilişki biçimi' yaratma konusunda en işlevsel olanıdır. Kişi, kendinde olan bir 'arza'yı ötekine yansıtır ve onun bu özelliği kabul etmesi için de ruhsal bir zorlama uygular. Mesela düşmanca duyguları olan bir kişi

zey' ve 'üst-düzey' olarak ayırma ve psikopatolojik tabloları da kullanılan savunmaların düzeyine göre hem ciddiyet hem gidişat hem de 'terapi stratejileri' açısından sınıflama eğilimleri vardır. Freud Totem ve Tabu'da, üzerinde çok durmamış ve ayrıntılı tartışmamış olsa da kültürel gelişim düzeylerini animistik, dinsel ve bilimsel evrelere ayırır ve bunlarla ruhsal gelişim sürecinin çeşitli aşamaları arasında koşutluklar kurar. Animistik evreyi 'birincil narsisizm'le, dinsel evreyi ebeveyne itaat ile birlikte dış nesneleri arayış süreciyle, bilimsel evreyi ise haz ilkesinden kopuş ve gerçeklik ilkesine uyum ile tarif eder.

Animistik aşamada kendiliğe atfedilen bir mutlak-güç varken, dinsel evrede bu mutlak güç tanrılara (ve dolayısıyla onun yeryüzünde temsilcisi gibi davrananlara) atfedilir. Bilimsel evrede ise, insan ne gerçeklikte ne de bir tasarım olarak mutlak güce yer kalmadığını kavramış, Freud'un deyişiyle "küçüklüğünü kabul etmiştir." Yine de bu aşamaların aynı zaman kesitinde birlikte var olabildiklerini, bir aşamanın diğerini tamamen silerek yerleşmediğini, mesela gerçekliğin kanunları ile karşılaşan insan beyninin gücüne karşı beslediğimiz saf güvende "fikirlerin mutlak gücüne dair bu ilkel inancın" gölgesinin sezilebileceğini ve bu inancın içimizde yaşadığını da yazıyor, Freud.

Bir toplulukta 'ol hikaye' baskıyla başa sardırıldığında yönetilenlerin 'alt-düzey' savunmalara çekilmesi zaten beklenilecek bir şey. Şef'in söyleminde de aynı düzeneklerin söylemi çatmasıdır, şaşırtıcı olan. Belki de buna şaşırdığımız için, bu yanılsamaya kapıldığımız için grubun regresyonuna şaşırmıyoruz.

---

bunu ötekine yansıtır ve o kişiyi-grubu kendine yönelen bir tehdit algısının temsilcisi haline dönüştürür. Süreç içinde kişinin ruhsallığında var olan 'kötü', benlik sınırlarını ihlal ederek dış temsilcilerine kavuşur. Böylece 'Ben' değil 'O' ruhsal olarak tehdit edicidir. Bu her ne kadar kaygıyı üst-düzey savunmalar denli gidermese de en azından korkutucu olan ruhsal parçaların yansıtıldığı kişiyi kontrol etme yolu haline gelir. Ötekine kalan ise yoğun bir çaresizlik duygusu ve tam-güçlü bir muktedirce, 'Şef' diyelim mi?, kontrol edildiği duygusudur.

Psikanalizde 'alt-düzey' savunmalar olarak listelenen; bölme, yansıtmalı özdeşleşme, yadsıma, ilkel ülküleştirme, yüceltme, değersizleştirme-tümgüçlülük savunmalarının tamamının 24 Ocak/12 Eylül projesinin müjdelediği 'aydınlık yarınlar'ın öznesi olan 'yeni-sağ' söylemi çatması, bunlarla birlikte, rastlantı mı?

***

'Fikirler dünyası' ile ilgili bu evrelendirmenin tamamlayıcısı olan ve psikanaliz bilgisi ile daha dolaysız bağı kurulacak tezler ise Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi'nde yer almaktadır.

Freud kendine çıkış noktası olarak Gustave Le Bon'un grup ruhsallığı üzerine tezlerini alır: bireyin yalnızken engelleyebileceği dürtülere kalabalıklar içinde kapılabilmesi, grup içinde duyguların ve eyleme geçmenin bulaşıcı karakteri ve 'en önemlisi'; bunların temeline yerleşen telkine açıklık.

Telkine açıklık bir hipnoz deyimidir ve hipnozcunun yönergeleri doğrultusunda kişinin hipnoza girme yetisini ifade eder. Bu yeti ile özellikle çocukluk çağındaki örselenmeler arasında yeğin bir bağ olduğuna dair bulgular vardır. Grup içinde bireylerin coşkuyla bir eyleme yönelmelerinde de telkine açıklık devrededir ve buradaki telkin, gruptaki diğer bireylerle ortak bir zeminde yaşandığı ve karşılıklı olarak beslendiği için bireysel hipnoza göre çok daha güçlü olacaktır.[77]

Böylesi bir coşkuyla eyleme geçmiş bir grup içindeki bireyin ruhsallığında arzunun belirişiyle bu arzunun doyurulması arasındaki gecikmeye tahammülsüzlük ve her şeyin yapılabilirliğine dair bir tam-güçlülük duygusu ortaya çıkacaktır. Gruba atfedilen 'ortalama akıl' bir zihinsel kapasite olarak hemen her zaman grup içindeki birçok bireyden daha aşağı düzeyde olsa

77) *Sigmund Freud, Grup Psikolojisi ve Ego Analizi; Uygarlık, Din ve Toplum içinde, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Baskı, 1997, Ankara, sayfa. 101-102*

da, atfedilen ahlak için böyle bir kural yoktur; eyleme geçmiş bir grup eylemin niteliğine göre ahlaki tarzını da yaratır ve bu yüksek düzeyde veya alçakça olabilir.[78]

Yeni sağ'ın söyleminde, şimdilerde unutulmuş olsa da İslami siyasetin kendi mecrasını genişletme sürecinde bu 'ortak-akıl' fetişizminin bir 'ahlak' önerisi haline gelmesi ise dikkate değer başka bir semptomdu.

Grup oluşumunda ve grubun devamlılığının sarsılmazlığında ilkel insanda ve grupta ortak olan bir yanılsamanın işlevsel olduğunu biliyoruz: bazı söz ve savların eleştirilmez doğrular olarak ve törensel bir havada gruba sunulması... Böylece "bütün yüzlerde bir saygı ifadesi okunur, bütün kafalar eğilir." Freud bu saygıda ve boyun eğişte ilkel insanın adlara ve kelimelere koyduğu tabuların ve bu tabulu sözcüklere atfedilen sihirli güçlerin izlerini görmüştü.

Tüm bunlar, sonuçta, grup üyelerinin her birinde yaratılan duygunun şiddetlenmesi ve yücelik kazanması ile birliktedir. Bu 'yücelik' grup üyelerinin özdeşleştiği ortak ideal objeden –bu bazen bir fikir, bazen bir inanç, sıklıkla bir lider- geçerek gruba geri döner.

Grubu oluşturan bireylerin birbirleriyle özdeşleşmesinin en önemli bileşeni gruptaki herkesi aynı şekilde ve eşit mesafeden seven bir lider tasarımına dair yanılsamadır. Özellikle liderin Şef'lik yolunda büyüklenmeci bir kendiliğe doğru yol aldığı süreçlerde söyleminin omurgasını gruba atfedilen 'yücelik'in oluşturması bir kural gibidir.

Olağan bir ruhsal gelişim sürecinde özdeşleşme, mesela erkek çocuğun babası ile özdeşleşmesi, onun gibi olmak, ona özenmek ve giderek onun yerini almak arzusuyla birliktedir.

---

78) *Sigmund Freud, a.g.e., sayfa. 104-106*

Özdeşleşme bu yanıyla "kişinin kendi egosunu model aldığı kişiye uygun olarak şekillendirme çabasıdır." Bu düzenek, seçilen kişiye sahip olmaktan farklıdır. Onun gibi olmak isteği, ona sahip olmak demek değildir.[79]

Bilinçsiz çatışmaların ve bastırmanın yoğun olduğu durumlarda birini seçmek, ona sahip olmak ile özdeşleşme süreçleri karışabilir. Birey, arzusuna nesne olarak seçtiği kişinin belli bir özelliğiyle özdeşleşerek, o özelliği taklit ederek, nesneyle libidinal bir bağ kurar. Bu kişi illa sevilen biri olmak zorunda da değildir. Bazen de sevilmeyen biri olabilir.

Freud, kendi kitle ruhsallığı kuramında grup oluşumlarını açıklarken aşk, hipnoz ve grup dinamikleri arasındaki ortaklıklar üzerinde durur: aşkta seçilen kişinin yüceleştirilmesi başat rol oynar; o, kusursuzdur, yaptığı ve istediği her şeyde doğru olandır. Maşuk, aşığın ego idealinin yerine konulmuştur.

Gurup oluşumunda ise, her biri ortak bir nesneyi; bir lideri, bir fikri, bir kurumu kendi ego ideallerinin yerine koyan ve bu yüceleştirme yoluyla egolarında birbirleriyle özdeşleşen bireylerin ortaklığı vardır.

Hipnoz, hem aşk, hem de grup oluşumu ile ortak bir dinamikten beslenir; ülküleştirilen nesneye tam bir teslimiyet ve boyun eğişle gider. İçeriğinde dolaysız cinsel eğilimlerin olmamasıyla aşktan, sayıca iki kişilik bir etkileşimi içermesiyle de gruptan ayrılır.[80]

Eugéne Enriquez, eşsiz eseri 'Sürüden Devlete'de Şef ile grup arasındaki bu hipnoid-aşk halini özetliyor:

"...Aslınsa söz konusu olan mistik bir birleşmedir; Şef

---

79) *Sigmund Freud, Grup Psikolojisi ve Ego Analizi; Uygarlık, Din ve Toplum içinde, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Baskı, 1997, Ankara, sayfa. 134*

80) *Sigmund Freud, a.g.e., sayfa. 145*

şöyle der: "Ben sizde varoluyorum ve siz de bende varoluyorsunuz." Söz konusu olan, sesle veya bakışla gerçekleştirilen doğrudan bir birleşmedir. Örneğin, koruma müfrezelerinin bir üyesi kendini şöyle ifade eder: "İlk defa Führer'i gördüğümde içimden sıcak bir neşe seli boşandı ve o günden beri kendimi Führer'in içinde tamamen ytip gitmiş hissediyorum." Örneğin Peron zirvede olduğu zamanlarda Buenos Aires'in çığırından çıkmış kitlesine, "Siz beş yüz bin kişisiniz, benimle birlikte ise bir milyonsunuz," diyebilmişti. Sahnede yalnızca iki kişi vardır: Mutlak erk ile egemen olunan. İlk mazoşizme, dış bir nesneye yöneltilmiş saldırganlığın kendine yöneltilmesini izleyen mazoşizm (ikincil mazoşizm) eklenir. Freud, Totem ve Tabu'da suçluluk duygusunun ve babanın tanrılaştırılmasının, katlin kaçınılmaz sonucu olduğunu gösterdiğinde buna açıkça değinir. Herkesin şefe besleyebildiği düşmanca duygular, saygı, hayranlık ve yüceltme duygularına dönüşür..."[81]

***

...aydınlık yarınlar dilerim."

***

Şeflik nedir? Hem 'hakikat'in hem de sözde/pseudo olanın efendiliğidir. Muktedir, sözüyle büyülendiğinde ve büyülediğinde; vaaz ile vaat, eylem ile niyet arasındaki sınırlar belagat şehvetiyle ihlal edildiğinde Şef'in hayaleti de onun zihninin giydiği söylemin üzerine düşmeye başlar. Şef gerçeklik kazanırken, iddia edilenler pseudo/sahte/ sözde'leşir. Sözde-demokrasi, sözde-hukuk, sözde-yurttaşlık, sözde-eşitlik, sözde-dinsellik, sözde-kardeşlik, sözde-adalet... demokrasinin, hukukun, yurttaşlığın, eşitliğin, inancın insanlık tarihi boyunca nice acılardan geçerek ulaştığı som-tarifin yerini alır ve Şef'in düzeninin keyfi-

81) *Eugéne Enriquez, Sürüden Devlete – Toplumsal Bağ Üzerine Psikanalitik Deneme, Çev. Nilgün Tutal, Ayrıntı Yayınları, 2004, İstanbul, sayfa. 83*

yetine teslim olur. Bu keyfiyetin bir yüzü mevcut toplumsal sözleşmedeki ödüllendirme ve cezalandırma ile ilgili kuralların sınırlarının belirsizleşmesi ise diğeri de bu sınırlar belirsizleştikçe Şef tabusunun bir toplumsal gerçek halini almasıdır. Freud Totem ve Tabu'da şunları yazıyor:

> "Tabu (bir otorite tarafından) dışarıdan yükletilen ve insanın en zorlu isteklerine karşı çevrilmiş olan çok ilkel bir yasaktır. Onu çiğnemek isteği bilinçdışında biteviye yaşar; tabuya boyun eğen kimseler tabunun yasak ettiği şeye karşı çift (ikircikli c.d.) duygular duyarlar. ..."[82]

Toplumun bilinçsizine yerleşen bu ikircikli duyguların kaynağının Şef olduğunu, Freud'un parantez içindeki "bir otorite tarafından" şeklinde belirttiği uyarısıyla anlıyoruz. Bunun bir de şu anlamı olsa gerek: aynı ikircikli duygular Şef'te de vardır. Grubun, Şef'in ve aralarındaki bağın 'yüceliği' tasarımı ruhsal temsilleri ile epey arkaik ve güçlüdür; söz konusu ikircikli duyguların kararsızlığına karşı bir savunma olarak da işlev görür.

Şef için, Şeflik düzeni için eylem ile söz arasındaki büyük mesafenin kaybolması ve grup içinde bu 'yüceliği' tedirgin edecek sözün sıklıkla eylemden daha şiddetli bir tehdit olarak görülmesi ve cezalandırılması bu ruhsal temsillerin çökmesi riskinin hiçbir zaman Şef'çe göze alınamayacağının kanıtıdır. Tabu, temas edememekle ilgilidir ve temasın elle veya sözle olması arasındaki büyük uçurum bu mevzuda kaybolmuştur. Hatta geleneksel kültürel sahnede babalar ve oğulları arasındaki kuşak çatışmalarında oğullarda sıklıkla dile gelen şu yakınma sert tabu çekirdeğinin aynalanmasıdır da: "O sözleri söyleyeceğine iki tane vursaydı keşke..." Dile gelen epey arkaik bir dinamiktir: tabu vicdanı.[83]

82) *Sigmund Freud, Totem ve Tabu, Çev. Niyazi Berkes, Remzi Kitabevi, 1971, İstanbul, syf. 54*

83) "...bir tabu vicdanı, tabunun çiğnenmesinden doğan bir günah duygusu vardır. Tabu vicdanı, vicdan olaylarının belki de rastgeldiğimiz en eski

Despotik özellikler kazanmış her liderin söyleminde despotizm dozu artıkça öfkenin belirgin duygusal renk haline geldiği görülür. Sevecen despot tasarımı kategorik olarak imkansızdır. Çünkü sevecenlik benzeri kelimeler etimolojik serüvenleriyle bile eşitliğe işaret ederler. Oysa Şeflik yasası ötekinin karşısına dikilen yücenin, büyük olanın alanını belirler. Despotizm dönemlerinde yaratılan sanat eserlerinin, dikilen binaların, kurulan tesislerin temel özellikleri biçimsel aşırılıklarıdır. Söylemde de bu 'büyüklük' bir övünme – yüceltme kalıbı olarak sıklıkla devreye girer.

Şunu da unutmamak gereklidir: eğer mevcut ideolojik söylem söz konusu alanlardan birine karşı mesafeliyse, ki kültürden kaynaklanan ideolojik aygıtların karşısında bu diyeti sıklıkla sanat veya dışarıda tutulan toplumsal kimlikler öder, o zaman da tam tersi bir durum ortaya çıkabilir. Değerden düşürmenin, değersizleştirmenin bir işareti olarak 'küçültme.' Bu küçültme de yine biçimsel oranlarda olabileceği gibi, mesela sanat eseri ile mamulü eş değerde görme şeklinde de olabilir.

Kenan Evren'in meydanlardaki konuşmalarından AKP iktidarları dönemine değin; hakim ideolojinin önemli aygıtlarından biri kertesine indirgenmiş dinin, 'velev ki siyasal simge', katılaştırılmış kurumsal bakışında kabul görmeyen heykel ve resim gibi sanatların bu süreçte devlet eliyle üretilmiş örneklerini incelemek ilginç olurdu.

Mesela Ankara'da Melih Gökçek döneminde şehre serpiştirilmiş heykelsilerin 'minyonluğu' dikkat çekicidir.

'Ucube' tartışmasında, eseri muktedirin bakışı için ucube kılan Şey'in onun etrafındaki kutsalla 'boy ölçüşmesi' olduğunu, ya da böyle gerekçelendirildiğini de hatırlayalım. Bu kez temas,

---

şeklidir."
Sigmund Freud, a.g.e., syf. 100

ideolojik aygıta müdahale şeklinde olmuştur ve elbette Lider'in gazabını üzerine çekecektir.

Şef'le, Şef'in alanıyla temas etmek bir ödüllendirmeye vesile olabileceği gibi daha sıklıkla lanetlenmeye yol açar. Eşit yurttaşlar arasında gerçekleşmediği için bu temasın niteliği de belirsizleşir. Temas sözle, bakışla, ya da dokunma ile olabilir. Şef'in çizdiği sınırları aşan bir şekilde ve onun talebi olmaksızın gerçekleşecek her temas bir kaygı alanı olarak toplumsal sistemde yerini alır.[84] Onun isteği ve arzusu sözde ve eylemde belirleyicidir. Gerçekte onun arzusu ve isteği dışında bir arzuya çok az yer kaldığı için bu ilişki, yani Şef / Kral ve tebaası arasındaki ilişki, dilin sezgisine de güvenerek söyleyelim, keyfilik kazandıkça, Şef'in keyif alanı haline de gelir.

---

84) "Hipnotist, kişiyi kendi iradesinden yoksun bırakan gizemli bir güce sahip olduğunu iddia eder... Bu gizemli güç... ilkel insanların tabu kaynağı olarak baktığı krallardan, şeflerden kaynaklanan ve onlara yaklaşmayı tehlikeli kılan aynı güç (mana) olsa gerek. Hipnotistin de bu güce sahip olduğu düşünülür... Kişiye gözlerine bakmasını söyleyerek: en tipik hipnoz yöntemi bakışlarıdır. Ama tıpkı daha sonra tanrının ölümlüler için oluşu gibi, ilkel insanlar için de tehlikeli ve katlanılmaz olan şey, şefin işte bu bakışıdır."

Sigmund Freud, Grup Psikolojisi ve Ego Analizi; Uygarlık, Din ve Toplum içinde, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Baskı, 1997, Ankara, sayfa. 156

Bunlar da Tayyip Bey'in hemen her söylevinde yer alan kalıp cümleler:

"Bakınız ben ülkemde bu gösterileri yapanların, özgürlük adına yaptığına inanmıyorum. Bu özgürlük değil. Bu sadece ideolojik tatmindir...

"Bakınız, referandum sürecinde büyük ölçüde Türkiye yakın geçmişiyle yüzleşme imkanı buldu...

''Bakınız, dünya üzerindeki birçok topluma nasip olmayan bir medeniyet tasavvurumuz var...

"Bakınız... Çok samimi olarak söylüyorum... Biz, bir dil sürçmesinin, bir yanlış anlamanın, yanlış algının peşine düşen, onu istismar eden siyasetçilerden olmadık, olmuyoruz...

"Bakınız, hassaten dikkatlerinizi çekmek istiyorum ve sizlerden başınızı iki elinizin arasına alıp bir değerlendirme yapmanızı istiyorum...

"Bakınız siyaset bir takım oyunudur. Siyaset bireysel olarak ferdi olarak yapılmaz...

"Bakınız, ne dedim gün birlik ve beraberlik günüdür. Bir olacağız, beraber olacağız, diri olacağız...

"Bakınız, hiçbir cümlemi politik çıkar elde etmek için kurmuyorum..."

Tebaa Şef'in 'yüce nesnesi'ne dönüşür ve nesneyi oluşturan her bir parça-nesne ancak bu 'yücelik' tasarımına, dolayısıyla tasarımın sahibine, yani Şef'in yüceliğine hizmet edebildiğince sevilir. Freud'un özlü teziyle; Şef'in egosu, "nesnelerine gerekli olandan fazlasını vermez."[85] Bu bir yana, tayin edilmiş 'gerekli olan'ı verdiğinde bunun kıymetlendirilmediğine dair en ufak işaret bile 'ihanet' olarak görülmeye, 'nankörlük' olarak algılanmaya başlanır. Özellikle topluluk içindeki bir kişi veya gruba Liderce yönetilecek böylesi bir suçlama, içerdiği gazabın şiddetince etkili olacak, grubun bir parçasına yönelik öfkesi deyim yerindeyse toplumsal bütünlüğü ayakta tutan yanılsamanın yeniden ve daha güçlü bir şekilde devreye girmesini sağlayacaktır. Slavoj Žižek bu "fetişist tersine çevirme"nin mantığında yer alan ve mutlak bir ihmalle hep Lider'in lehinde iş gören 'can alıcı nokta'yı şöyle ifade ediyor:

> "... can alıcı nokta, bu edimsel etkinin gerçekleşmesinin pozitif, zorunlu koşulunun, kralın karizmasının tam da kişi olarak kralın dolaysız özelliği olarak yaşanması olduğudur. Tebaanın kralın karizmasının edimsel bir etki olduğunu idrak etmesiyle söz konusu etki ortadan kalkar. Başka bir deyişle, fetişist tersine çevirmeyi "çıkarıp" edimsel etkiye doğrudan bakmaya kalkarsak, edimsel güç dağılıp gidecektir."

Şeyh uçmaz müritler uçurur. Başkaları değil, ancak müritler vurgusuyla yukarıda sözü edilen 'can alıcı' nokta daha da belirginleşecektir.

Tüm bu örneklerin Freud'cu çözümlemedeki arkaik Şef-sürü ikilisindeki temsillerden beslendiğinin altını çizmekte yarar var. Žižek'in anlatımında, kişiye gruptan bağımsız olduğu kabulüyle ve grupça atfedilen Şeflik'in dağılıp gitmesi ile ilgili kurgunun da yine 'arkaik' bir kökten gelmesi; Zizek'in kendi deyişiyle 'La-

85) *Sigmund Freud, a.g.e, sayfa. 157*

can'cı cevap' verirken örneğinin animistik niteliğiyle Freud'cu yaka kartı takması gibi bir şakayla da sonuçlanıyor:

> "Bu 'gerçeğin cevabı'nın psikotik boyutu, onunla başka türden bir "gerçeğin cevabı" arasında bir karşıtlık kurulduğunda net bir biçimde kavranabilir: Bizi şaşırtıp baş döndürücü bir şok yaratan rastlantıdan bahsediyoruz. Aklımıza ilk gelen çağrışımlar mitik örnekler oluyor, mesela ateşli bir tonla "Tek bir yalan söyledimse Allah çarpsın!" dedikten sonra üzerinde durduğu platform çöken siyasetçi gibi. Bu örneklerin ardında eğer fazla yalan söyler, insanları fazla aldatırsak, gerçeğin kendisinin müdahale edip bizi durduracağı korkusu yatar…"[86]

***

86) Daha uzun bir alıntıyı buraya alıyorum:

"Tebaa belli bir kişiye kral muamelesi yapmasının nedeninin onun zaten kendi içinde kral olması olduğunu düşünür, halbuki aslında bu kişi ancak tebaa ona kral muamelesi yaptığı sürece kraldır. Pascal'le Marx'ın yaptığı temel tersine çevirme işlemi, kralın karizmasını, kişi olarak kralın dolaysız özelliği olarak değil, tebaasının davranışlarının "düşünümsel bir belirlenimi" olarak ya da –söz-eylem teorisinin terimleriyle- simgesel ritüellerinin edimsel bir etkisi olarak tanımlamalarıdır elbette. Ama can alıcı nokta, bu edimsel etkinin gerçekleşmesinin pozitif, zorunlu koşulunun, kralın karizmasının tam da kişi olarak kralın dolaysız özelliği olarak yaşanması olduğudur. Tebaanın kralın karizmasının edimsel bir etki olduğunu idrak etmesiyle söz konusu etki ortadan kalkar. Başka bir deyişle, fetişist tersine çevirmeyi "çıkarıp" edimsel etkiye doğrudan bakmaya kalkarsak, edimsel güç dağılıp gidecektir.

Ama, diye sorabiliriz, edimsel etki niye ancak ihmal edilmesi koşuluyla gerçekleşebiliyor? Edimsel etkinin açığa çıkması niye yarattığı etkiyi ille de mahvediyor?... Kuşkusuz Lacancı cevap şu olacaktır: Simgesel alan kendi içinde her zaman zaten üstüne çarpı atılmış, sakatlanmış, gözenekli, dışmahrem (extimate) bir çekirdek, bir imkansızlık etrafında yapılanmış bir alan olduğu için. "Küçük gerçek parçası"nın işlevi tam da simgeselin kalbinde zonklayan bu boşluğun yerini doldurmaktadır.

Bu "gerçeğin cevabı"nın psikotik boyutu, onunla başka türden bir "gerçeğin cevabı" arasında bir karşıtlık kurulduğunda net bir biçimde kavranabilir: Bizi şaşırtıp baş döndürücü bir şok yaratan rastlantıdan bahsediyoruz. Aklımıza ilk gelen çağrışımlar mitik örnekler oluyor, mesela ateşli bir tonla "Tek bir yalan söyledimse Allah çarpsın!" dedikten sonra üzerinde durduğu platform çöken siyasetçi gibi. Bu örneklerin ardında eğer fazla yalan söyler, insanları fazla aldatırsak, gerçeğin kendisinin müdahale edip bizi durduracağı korkusu yatar…"

Slavoj Žižek, Yamuk Bakmak – Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayinları, İkinci Basım, Eylül 2005, syf. 53-54

Türkiye'de, tam da Tayyip Bey'in Davos çıkışı sonrası siyaset yapma biçimi 'sivil vesayet', despotizm benzeri kavramlarla tartışma konusu yapıldığı günlerde başka bir cevabın da mümkün olabileceğine dair ipuçlarını aldık.

Kimden mi?

"Lider'in ucubesi"nden.

Katı bir ahlakçı söylemle inşa edilmiş 'yüce'yi tedirgin eden müdahalenin tarih boyunca sıklıkla estetikten, yani sanatın alanından gelmesi bir tür olarak 'insanın iyiliği'ne inancı pekiştirecek kıymettedir. Şef'in 'yüce'lik tasavvurunun, onun görkeminin karşısına sanat kendi değerleriyle çıktığında Şef'e söyleyecek tek bir şey kalıyor: "Ucube!"

Kars'taki 'insanlık heykeli' vakasında, Tayyip Bey'in çağrışımından 'ucube' kelimesinin çıkmış olması boşuna değildir. Yıllardır yeni sağın lider ve 'yüce millet' bütünlüğünü kurarken kullandığı ne varsa karşısına dikilmektedir, sanat. Bu çağrışımda, başka bir şeyin hayaletiyle karşılaşmanın şaşkınlığı da vardır ki, sadece 'çok çirkin' denilmeyip, 'şaşılacak denli çirkin' anlamını içeren 'ucube'nin bir şekilde zuhur etmiş olması da bunun işaretidir.

Bir 'yüce' ile büyülenmek yerine birbirini aynalayan şu iki insan figüründen öğrendiğimiz başka şeylerle birlikte...

Lider ve onun 'yüce'sini kararsızlaştırmakta sanatın ne denli işlevsel olabildiğini öğrendik, mesela.

'Kral'ın giyindiği 'söylem elbisesi' içinde çıplak olduğunu da öğrendik.

Yeni sağ retorik başka birçok mevzuda olduğu gibi bu konuda da yansıtmalı özdeşleşme ile giden bir savunma dili geliştirdi:

"İçlerindeki despotizmi yıkamayanlar, içlerindeki o

> görünmez krala çıplak dedirtmek de istemiyorlar. Gözü olan, gözü ile birlikte izanı olan herkes güzelle çirkini, estetikle ucubeyi birbirinden ayırır."

Tayyip Bey, lider ve grup diyalektiği ilkelleştikçe ortaya çıkan Şef ve 'sürü' dinamiklerinin yarattığı ne kadar özellik varsa 'entelektüel despotlar'a yansıtıyor ve sözün akışına bakılırsa bu ona 'çok iyi geliyor.' Fakat yansıtmalı özdeşleşme denli derdi aşikarlaştıran da çok az savunma düzeneği vardır: dil, ötekilerin söylemek istediklerini de söz-sahibinin, muktedirin söylemine katıyor: "Gözü olan, gözü ile birlikte izanı olan herkes güzelle çirkini, estetikle ucubeyi birbirinden ayırır".

Doğru. Barajla, duble yollarla sanat eseri arasındaki farkı anlamak ancak estetik bilgisiyle/görgüsüyle olur. Bakış ve 'ortalama akıl/izan', Şef'in hipnozuna kapılmak için yetse de buna yetmez. Bunların hepsini 'eser' kavramında özdeşleştirmek de sanatın Şef'ce bir risk alanı olarak damgalandığını gösteriyor ki, Şefin bakışı'yla doğru bir tespittir.

***

Şef, toplumsal gerçeklikte tebaasından aldıklarını söylemde tersine çevirerek bir yanılsama alanı yaratır: bizlerin varlık sebebi O'dur. Grubun yüceliğine dair çeşitli tanımlamalar; hizmet, aşk, arzu, beraber yürümek gibi ikili yakınlıkların mayası olan insani deneyimler Şef'in söyleminin yapıtaşları olur. İkili yakınlıklarda dolaysız cinsel dürtülerin doyurulmasına yol alacak nice söz, Şef'in söylemindeki 'belagat şehveti' ile grup üyelerine yönelen bir çağrıya dönüşür: "Bana bakın..." Tam da yakınlık kurduğu noktalarda yasa, aynı anlama gelmek üzere cezalandırma devreye girer.

Bülent Bey (Arınç)'in söylediği gibi zaten hayat da 'içki ve seksten ibaret değildir."

Hayatın alkol ve seksten ibaret olduğunu düşünen ve muktedirin bu uyarıyı yapmasına gerek gördüğü kadar bir kalabalığı içinde barındıran bir toplumsal grup olduğu tahayyülünde şu var: içki içenlerin ve cinselliği muktedirin çizdiği anlam ağının dışında yaşayanların hayatları bunlardan ve sadece bunlardan ibarettir. Eşittir: muktedirin nezdinde 'ahlaki düşkünlük'le damgalanmış nice kişi veya grup.

Bir de şu boyutu var ki yorumlamak bizim işimiz değil: Ya Bülent Bey, 'bir teselli' kabilinden bunları kendi kendine söylüyorsa?

Özel yaşama müdahale etmeyen, yani kapital oluşumunda artı-değere el koyarken aynı zamanda artı-keyif'e de el koymayan 'büyük L' ile bir Lider tasarımı gerçekdışıdır. Kral ile tebaa, Şef ile sürü, Despotik lider ile 'yüce millet' diyalektiğinde büyük kalabalıkların Şef'in onaylayıcısı haline gelmesindeki ana dinamik burada; meselenin sadece artı-değer sömürüsü olmaması, aynı zamanda artı-keyif'e de el konulmasında, kalabalıklara bu kurgunun dışında alan bırakılmamasında, Şef'ten geçmeyen keyfin zül sayılmasındadır. Buradaki ana dinamik Şef ile özdeşleşme değildir. Özdeşleşme, eninde sonunda kişinin Ben'ini besleyen ve destekleyen bir savunma düzeneğidir. Ana dinamik, Ben'in yerine Şef'in 'işgal ettiği' bir alanın ikame edilmesi, 'Ben ideali' olarak Şef'in kişinin Ben'ini tahakküm altına almasıdır.[87]

Hiçbir Şef bu keyif hırsızlığını rıza ile yapamaz. Ya da yalnız rıza ile yapamaz. Rıza imalatını önceleyen ve toplumu sürü

87) "Birçok bireyde ego ile ego ideali arasındaki ayrılık pek ilerlememiştir; ikisi hâlâ kolayca çakışır; ego eski narsistik kendini beğenmişliğini korumuştur. Bu durum lider seçimini çok kolaylaştırır. Birçok durumda, söz konusu bireylerdeki tipik özellikleri özellikle belirgin ve acı bir biçimde taşıması ve daha büyük bir güce ve özgür bir libidoya sahipmiş izlenimi vermesi yeterlidir; bu durumda güçlü bir şef ihtiyacı işini kolaylayacak ve belki de başka türlü iddia edemeyeceği bir ağırlık kazandıracaktır."
Sigmund Freud, a.g.e, sayfa. 161

olma tehdidiyle baş başa bırakmış yakın dönem bir travma her keyif hırsızlığının çekirdeğidir. Toplumlarda böylesi tarihsel kesitlerin toplumun genelini ilgilendiren 'büyük travmalar'ı izlediği görülür. Savaş, ya da mesela bir askeri darbe ve büyük gözaltılar uyguladıkları şiddetle topluma travmatik bir çekirdek yerleştirirler. Bu travmatik çekirdek siyasetten popüler kültüre, bilimden sanata 'ben buradayım' demenin fırsatlarını kollar ve zaten en sık da bu etkinlik alanlarının biçimine/yüzeyine siner.

Kenan Evren'in 12 Eylül 1980 günü bir müjde gibi duyurduğu baskı, 'aydınlık yarınlar' dileği, 'en demokrat' olma iddiasındaki siyasal projenin söyleminde de yapıtaşlarından biri olur. Ya da cezaevlerinde mahkumlara dışkı yedirilmesine itiraz edemeyen bir kuşağın yetiştirdiği çocuklar mizah diye bir popüler kültür karakterinin gaz çıkarmasına güler.

***

Tarih boyunca, yalnız bir coğrafyada değil yeryüzünde nice mücadeleyle edinilmiş insanlık birikiminin sınanmış kurumları yerine onların 'sözde'lerinin ikame edilmesinde, bu yer değiştirmede, başarılı olunduğunun en önemli işareti bizzat 24 Ocak / 12 Eylül tarihlerini kavrama çabalarında sözde'liğin başat rol oynamasıdır.

12 Eylül Darbesi bir momente, travmatik bir olay kertesine indirgendiğinde ve toplumun mayasına işleyen çekirdeği gözden ırak tutulduğunda artık aşılmış bir şey olarak da sunulmaktadır. Böylece öncelikle 24 Ocak Kararları ile bu ülkede iktisadi alanda yapılan büyük makas değişikliği ve sonuçları aklanıyor. Bir de elbette baskı aygıtına ve onun simge kişisine, Kenan Evren'e odaklanarak sürecin Özal'la yerleştirilen ideolojik aygıtları ve asıl buradaki inatçı çizgi ak'lanıyor. Baskı aygıtı ile ideolojik özneler arasında 'şiir gibi' bir uyum olduğunun üzeri örtülüp sözde-çatışmalar kurgulanıyor.

Gerçek de en az onun üzerini örtmek isteyenler kadar inatçıdır. Lider ve milleti diyalektiğinde baskı artıp lider despotikleştikçe bir şey daha olur; lider 'sürü'nün Şef'ine dönüşür ve onda eylem ile söz arasında gerçeklik ilkesinin hükmettiği aralık daralır. Söylemek ile eylemek aynı işlevi üstlenmeye başlar.

Sıkıyönetim kavramını anımsayalım. Özgürlüklerin askıya alındığı dönemleri...

Akıl hastanelerinde, 'klinik idare'yi zora sokan hastaları etkisizleştirmek için 'tespit gömlekleri' vardır. Bir kişiye tespit gömleği giydirdiğinizde siz de bir tedavi edici olmaktan çıkıp gardiyana dönüşürsünüz. Meslekte edindiğiniz kuramsal bilgi ve kurumsal görgü geçersiz hale gelir. Yoksullaşırsınız. Şef-'yüce millet' diyalektiğinde de böylesi bir paradoks vardır. Yoksullaşan sadece toplum değildir. Aynı zamanda lider de Şef'e dönüşerek yoksullaşır, mesela baba rolünden vazgeçer. Bu vazgeçiş Şeflik yolundaki lider için bir zorunluluktur. Toplumu, toplumla birlikte de kendini bu ilkelliğe kapatır.

Toplum, Freud'un deyişiyle "taa başından beri" olan " iki tür psikoloji"nin en ilkel haline, yani örgütsüz 'sürü'ye dönüştürüldüğünde, bizzat örgüt kelimesi Şef'in yasasının dışına düşmek, illegal olmakla özdeşleştirildiğinde Şef de ilkelleşir. Onun söyleminde ve eyleyiş biçiminde Freud'un ilksel aşama olarak kaydettiği animistik dönemin hayaletleri belirmeye başlar. Bu hayaletler önce ve belirgin bir şekilde söylemin biçimine sızar. Bu da boşuna değildir, çünkü eylem ile söz arasında gerçeklik ilkesinin yerleştiği alan tahrip edilmiştir. Söz konusu ilkellikte; insanlığın tarihsel olarak ve bedeller ödeyerek bastırdığı hayaletler geri döner. Hipnoz, bir ideolojik yöntem olarak söyleme yerleşir. Şef'in Gerçek'ini eyleminde yakalamak fırsatımız elimizden alınmıştır. Eyleme bakma hamleleri sıklıkla 'komplo teorileri' ile taçlanır, bizleri 'öğrenilmiş çaresizlik' ile baş başa

bırakan bir 'canavar sistem' ile ne yapacağımızı bilemediğimiz bir agoniye, bunaltının ve bulantının iklimine savurur. Tam da bize 'buraya bak... hey sen' diye seslenilmesi, başımızın okşanması asıl tehdit algısıyla bütünleşir.

Öyleyse Gerçek nerede?

Şef'in gücünü defalarca sınadığı, benden başka şansınız yok, ben sizin bahtınızım dediği, bunu da keyifle yaptığı alanda: söylemde... Liderin Şef'e dönüşüne dair semptomları yakalayacağımız biricik düzlem de orası. Freud'un kuramından kaynaklanan, lakin Freud'ca kavramlaştırılmamış, eksik kalmış bir yerde: söylemin, Şef sözünün, Şef'in seslenme biçiminin çatısının nasıl kurulduğunda...

Söylemin nasıl inşa edildiğine, liderin bize nasıl seslendiğine, biçime bakma cesareti; bir tespit gömleği olarak giydirilmiş 'yüce millet' gömleğini çıkartıp Şef'in yasasından ziyade bir toplumsal sözleşmeyle birbirinden sorumlu kardeşler olarak var olabilmemizin, "taa başından beri"yi iptal etme olanaklarını yakalamamızın başlangıç noktasıdır. Çünkü...

***

Lider'in kendini en muktedir varsaydığı, tam da başka türlü olunamayacağı yanılsamasının hem lider hem de yönetilenlerce olağan kabul haline geldiği yerde, 'İlk Şef'in, bu öyküde Kenan Evren'in, hayaletine bile tahammül edilemeyip onu aşma iddialarının devreye girdiği dönemlerde Şef'in gölgesi belirir ve ben buradayım der:

Aydınlık yarınlar...

***

Bir kez daha yazalım: 'aydınlık yarınlar' darbenin ilan edildiği, baskının mutlaklaştırıldığı, bir toplum için demokrasinin

değil bütün kültür birikiminin askıya alındığı anda dile gelen Şef sözünün ulaştığı kavramdır.

Tekrar kimde ve ne zaman mı dirilmiştir?

Tayyip Bey, 30 Eylül 2010 günü, öğrenim gördüğü Marmara Üniversitesi'nde akademik yılı açıyor:

> "12 Eylül 1980 müdahalesi olduğunda ben okulumuzun sıralarında öğrenciydim. İnanın o karanlık günlerin acısını en çok üniversiteler, öğretim üyeleri ve öğrenciler yaşadı. Gençler, görünmez birtakım karanlık ellerin marifetiyle kutuplaştırıldı. Silahlarla demir çubuklarla neler çektiğimizi biliyoruz. Bunları yaşadık. Belki bunlar bizim için aydınlık yarınların o zaman bir vesilesiydi. İşin bu yanını da düşünmekte fayda var."[88]

Bu Tayyip Bey'in retoriğinde ne ilk ne de son 'aydınlık yarınlar' vurgusu...

12 Eylül 1980.
30 Eylül 2010.
Otuz yıl.

Bir darbe şefinin halkına layık gördüğü her iyi dilek, bir beddualdır. Batının 'civil'i, doğunun 'medine'si ayrımı tartışmasına hiç girmeyelim. Bildiğimiz kadarıyla Sumer'in şehir devletleri ile başlayan medeniyet yolculuğunda despotları yeryüzüne indirme ve şöyle ya da böyle bir toplumsal sözleşmeyi tam güçlü Şef'in yetkesinin yerine koyma – ki bu mücadelenin dışında tarih çok az şeydir- sürecinde kazanılmış olan ne varsa ondan mahrum bırakma dileğidir, söz konusu olan.

---

88) Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarından alıntılar aksi belirtilmedikçe AKP'nin resmi web sitesinden alınmıştır. Anlatım ve imla sorunlarına dokunulmamıştır.
Yukarıdaki alıntı: 30 Eylül 2010 tarihinde Marmara Üniversitesi akademik yılını açış konuşmasından...

Kenan Evren'in dileği-bedduası tutmuştur. Onun bu sözü söyleyişinden otuz yıl sonra kendi toplum projesini 'aydınlık yarınlar' olarak tarif eden başka biri, üstelik Şef'in yasalarının ve hayaletinin yeni bir toplumsal sözleşme ile bertaraf edileceği iddiasını taşıyan bir süreçte ete kemiğe bürünmüş ve üzerine düşen Şef'in hayaleti ile 'ben buradayım' demiştir. Üstelik şükranlarını bildirerek:

"Belki bunlar bizim için aydınlık yarınların o zaman bir vesilesiydi."

Tayyip Bey'in söyleminde 'karanlık günler'le işaret edilenler ne Kenan Evren'dir, ne 12 Eylül zindanlarıdır, ne Metris, ne Mamak, ne Diyarbakır'dır.

12 Eylül öncesinde olanlar, muktedirin alanında olmamış gibi bir yanılsamaya hapsedilerek sonrasına dair bir şükran törenine dönüşüyor, onun söylemi.

Sonra; 'darbecilerle hesaplaşıyoruz."

Kenan Evren, anılarında yazıyor; milim şaşmayan bir hesapla 11 Eylül 1979'da, darbeden tam bir yıl önce 'ikinci başkan' Orgeneral Haydar Saltık'ı çağırıyor ve şu talimatı veriyor:

> "Senin başkanlığında çok itimat ettiğimiz iki kurmay subayla bir çalışma grubu kurunuz. Bu gruba kapalı olarak başka bir görev veriniz. Ancak esas görevleri, bir müdahale zamanı gelmiş midir, müdahale mi daha iyi netice verir yoksa ilgilileri ikaz mı daha münasiptir. Bunları etüd etsinler ve zaman zaman bana rapor versinler. Rapor daktilo ile değil, el yazısı ile olmalı ki gizlilik ihlal edilmemeli."

Saltık bu görevi aldıktan sonra iki kurmay subayı seçti, bana seçilenleri bildirdi, tasvip ettim ve ekip 11 Eylül 1979'dan itiba-

ren çalışmaya başladı."[89]

"Çalışmaya başladı."
Karanlık günlermiş.
Aydınlık yarınlarmış.

Bu lapsusun en az bir anlamı var. 11 Eylül 1979 tarihinden 12 Eylül 1980 tarihine kadar bu güzel ülkede akmış her kanda bu çalışmanın gölgesi vardır.

Bir de şu; hala 12 Eylül süreci içinde, onun ektiği travmatik çekirdeğin hükmü altında yaşıyoruz ve bu halkla dalga geçer gibi yine bir 12 Eylül gününe denk getirilen referandumun özeti: "durmak yok yola devam", çalışma devam ediyor...

***

Freud'un bilinçsiz süreçlerle ile ilgili en önemli dinamiğin bastırma olduğuna dair tezi bilinir. Bastırma ile birlikte, günceldeki reel ya da fantezik travmalarda geçmiş dönemdeki 'doyurucu' döneme gerileme ve o dönemin ruhsal düzenekleriyle eyleme de bir başka ana tezdir. Bu tezlerin toplum ruhsallığındaki izdüşümlerini araştırmak da toplumları anlamada işlevsel olabilir mi? Yani, mesela Totem ve Tabu'daki animistik-dinsel-bilimsel evreleri bireyin ruhsal gelişim evrelerine dair dinamiklerle düşünmek. Yukarıda sözünü ettiğimiz şekilde büyük savaş deneyimleri veya askeri darbeler farklı kimlik ve grupları dönemsel olarak aldıkları tutum ve konumlanma ile travmatik çekirdeğe bağlıyor olabilir mi?

Mesela askeri darbe ile ortaya çıkan Şef, çocuklarından birini seçtiğini işaret etmişse, ya da ona daha az cezalandırıcı davranmışsa – ki bizim yakın tarihimizde bunun bir örneği 12 Eylül'de İslamcıların sosyalist ve ülkücülere göre korunaklı konumları-

---

89) *Kenan Evren'in Anıları-2, Milliyet Yayınları, (Basım tarihi belirtilmemiş), , syf. 284*

dır- seçilmiş çocuk Şef'lik için çok daha ideal biri olacaktır.

The Godfather'da 'yasal güç' için yetiştirilen Michael(Al Pacino)'ın konumudur, bu... Sahnede uzun dönem yoktur. Belli ritüellerde aileye dahil olur, mesela bir düğünde. Sahneye katılabilmesi için ailenin öyküsüne yerleşmiş olan travmatik çekirdeğe (Baba'nın öldürülmesi) temas etmesi gerekir.

28 Şubat 'postmodern' darbesinin; İslamcılar'ın Şef'in yasasına dahil edilmeleriyle ve 'düzenin temsilcileri'ne dönüşmeleriyle, 'şiddet sahnesi'ne Michael'ın sonradan dahil edilmesi arasında epey bir benzerlik vardır. Bu gecikmişliğiyle birçok İslamcı öznede 28 Şubat'ın bir dehşet etkisi yarattığı, hatta 12 Eylül-28 Şubat karşılaştırması yapıp '12Eylül ne ki! Biz 28 Şubat'ta ne acılar çektik'söylemiyle yürütüldüğü görülüyor. Bunlar hepimize bildik gelecek başka bir travmatik deneyime de benzemiyor mu; büyük bir depremden kurtulmuş olanın daha küçük şiddetli bir artçı sarsıntı da yaşadığı daha şiddetli felaket algısına?

28 Şubat, İslamcıların 12 Eylül'le gecikmiş randevusuydu ve bu gecikmiş randevu onları iktidara taşıdı.

28 Şubat, islami siyasete en azından iki randevu verdi. Randevulardan biri AB'yleydi ve Tayyip Bey ve ekibi AKP'yi kurarak randevuya koşa koşa gittiler. Diğer randevu 12 Eylül'leydi. Biraz ürkek yaşandığını biliyoruz. Önce randevu verenin kim olduğunun iyice belirmesi gerekti. 2010 yılında randevu asli haliyle gerçekleşti.

İlki ne denli milli görüş siyasetinin mevcut kadrolar için yük olmaktan – buna gömlek değiştirme de deniyor; ki siyasette 'sol'a dair genelde bir 'döneklik' suçlaması yapılırken, sağda bunun yılan metaforu/gömlek-kabuk değiştirme ile karşılanması da ilginç- çıkması ile ilgili ise ikincisi asıl 28 Şubat ile ilgilidir.

Bülent Arınç'ın 'Bizi 28 Şubat AB'ci yaptı' sözü, 'Bizi 28 Şubat, 24 Ocak/12 Eylül projesine tam olarak dahil etti, sahnede yer verdi" olarak da okunabilir. Bugünün İslami siyaset kadrolarını solcular ve ülkücüler ezilirken şanslı grup haline getiren 12 Eylül; gerek açılan imam hatiplerle gerek bugünkü iktidarı nerdeyse gölgesi olarak tayin edecek cemaatlerle gerekse de dinsel söylemi Cumhuriyet tarihinde ilk kez bizzat liderinin söylevlerinde baş köşeye oturtan Şef'iyle İslami kadrolar için bir 'aşırı doyum' haliydi. 28 Şubat postmodern darbesi bu kadroların modernist darbenin doyum anına regresyonu ile sonuçlandı. Referandum sürecindeki 'darbelerle yüzleşiyoruz' söyleminin yegane anlamı budur.

Türkiye'de siyaset referandum sonuçlarıyla birlikte yeniden ve bir daha, bu kez baskı aygıtlarıyla değil bizzat ideolojik aygıtlarıyla 12 Eylül'ün semptomlarına ve muktedir diline-savunmalarına sabitlenmiştir. Bizzat referandum sonrasında despotizm tartışmalarının alevlenmiş olması bu semptomlardan biridir. Gözaltıların ve baskının bu kez 'söz'ün bastırılması ile yürütülmesi başka bir semptomdur.

***

Şair, şaman-soylu kökleriyle ruhbilimcilerin de ustası.

"Rüya yalan söylüyorsa..."[90]

---

90) "...İnsanlarım, ah, benim insanlarım,
Antenler yalan söylüyorsa,
Yalan söylüyorsa rotatifler,
Kitaplar yalan söylüyorsa,
Beyaz perdede yalan söylüyorsa çıplak baldırları kızların,
Dua yalan söylüyorsa,
Ninni yalan söylüyorsa,
Rüya yalan söylüyorsa,
Meyhanede keman çalan yalan söylüyorsa,
Yalan söylüyorsa umutsuz günlerin gecelerinde ayışığı,
Söz yalan söylüyorsa,
Ses yalan söylüyorsa,
Ellerinizden geçinen

Nazım Hikmet'in Ellerinize ve Yalana Dair şiirindeki bu mısra şimdiye değin söylemeye çalıştıklarımızın kimlik kartı gibi. Rüya'nın, psikanalizdeki görkemli adıyla 'bilinçsiz olanın kral yolunun' bile Şef'in gözetimi altına girmesi denli korkunç ne olabilir?

İdeoloji ile rüya, ideolojik ile bilinçsiz olan arasındaki koşutluklar Althusser'in İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları kitabında ana kuramsal topik olarak yer alır. Althusser, psikanalizin bilinçsizi bilgi nesnesi olarak alış biçimini örnekleyerek şu veya bu ideolojiyi anlamayı değil, genel olarak bir 'ideoloji kuramı' ve bu kuramın nasıl işletildiğini dert edinir. Tarihsizliği, gerçekliğinin ancak kendi dışından bir bakışla kavranabilmesi, bastırma (repression)'nın onun biçimini belirleyen ana düzeneklerden biri olması, işlerliğinin ancak öznenin yanılsamalı bütünlüğüne müdahaleyle, özneyi hep yeniden inşa etme becerisiyle yürümesi gibi özellikleriyle ideolojinin bilinçsize benzerliğini çözümler.

Althusser'in bu tezleri ileri sürdüğü eserinin Freud külliyatındaki asıl akrabası Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi'dir. Yukarıda Freud'un bu çalışmasında ileri sürdüğü Lider ve grup dinamiklerine dair tezlerini özetlemiştim. Aynı hipnoz sürecinde lider yerine ideoloji, grup yerine bireyi ikame ettiğimizde bu 'kan bağı' daha iyi görülecektir. Bu ikamenin şöyle bir yararı da baştan ortaya çıkar: tek parti, tek lider durumlarında kendini ideolojik olma niteliklerinden arındırıp 'mutlak doğru' ile eşleştiren lider

---

Ve ellerinizden başka her şey
Herkes yalan söylüyorsa,
Elleriniz balçık gibi itaatli,
Elleriniz karanlık gibi kör,
Elleriniz çoban köpekleri gibi aptal olsun,
Elleriniz isyan etmesin diyedir,
Ve zaten bu kadar az misafir kaldığımız
Bu ölümlü, bu yaşanası dünyada
Bu bezirgan saltanatı, bu zulüm bitmesin diyedir."
Ellerinize ve Yalana Dair, Nazım Hikmet

söylemi çöker. Bizzat ideolojinin inşa ve işleyiş biçimi ile liderin Lider'e dönüşme biçimi arasındaki ortaklıklar aşikarlaşır.

Althusser'in bu ortaklığı duyuran temel iki tezi şunlardır: "1. Nasıl olursa olsun, her pratik (Lider pratiği de dahil c.d.) ancak bir ideoloji yoluyla ve bir ideoloji çerçevesinde var olabilir; 2. Her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için var olabilir."

Bunlardan hemen sonra da, "Bakınız", Althusser'in deyişiyle "her şeyin merkezinde yer alan tez" gelir: "İdeoloji bireylere özne diye seslenir."[91]

Bu seslenişi kabul etme/tanıma veya kabul etmeme/tanımama edimleriyle birlikte de ideoloji sizi istihdam eder ve sizden bir ideolojik özne kurar. Freud olsa, 'kabul etme/tanıma' yerine lider'in telkinine boyun eğme diyebilirdi.

Buradaki önemli nokta bu kabul etme-rıza ile ilgili normların bireye seslenen ideo/lider'ce belirlenme aralığının, bir seçim ya da 'bilinçli' bir seçim ile ilgili olmaktan uzak olduğudur. Buyuran otoritenin varlığı her daim yürürlüktedir.

"Rüya yalan söylüyorsa..."

Bu bahiste rüya görülür ve unutulur. Anımsanması bir çalışmaya tabidir. Bu rüya çalışmasının otoritenin tahakkümü altında mı gerçekleşeceği yoksa ruhsallıkta bir özgürlük alanını mı talep edeceği meselesi unutuşun/boşluğun neyle dolacağıyla ilgili temel meseledir.

Otoritenin-Lider'in tahakkümünde bir rüya çalışması için öncelikle bireylerin ruhsallığına travmatik bir çekirdeğin ekilmesi gerekir. Kenan Evren'in 'ikinci başkanı'nı istihdam ederken hepimizin hayatına yönelen buyruğunu hatırlayalım: iki

---

91) *Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev. Alp Tümertekim, İthaki Yayınları, 3. Baskı, Ekim 2008, İstanbul, sayfa 99*

kurmay seç... onlara gerçeği perdeleyen bir görev ver... ara ara gelip otoriteye sunsunlar... cezanın nasıl kesileceğini görelim...

Rüya yalan söyleyebilir...

***

Uzun sözün kısası:

1.Yeni sağ'ın siyaseten en önemli özelliği kendisini önceleyen bir baskı döneminin yarattığı-koşulladığı-biçimlendirdiği bir söyleme eklemlenmesidir.

Baskının öznesinin; cunta liderinin, ondan öte "bizim çocuklar"ı kim demişse O'nun an'a müdahalesinde –Darbe!- neyi arzuladıysa onla doldurduğu performatif işlemin ta kendisidir yeni sağ. Bu performatif işlemin özeti; Star gazetesinin 12 Eylül 2010 referandumu sonrasında çıkan sayısının birinci sayfasıdır. Yeni sağ, cunta lideri, onların çocukları tekmili birden orada arz-ı endam ediyorlar.

Kenan Evren'in 12 Eylül 1980 darbesinde 'yüce millet'e yaptığı ilk konuşmanın son cümlesindeki 'keyword'ün – aydınlık yarınlar'- otuz yıl sonra Tayyip Erdoğan ve partisinin söyleminde 'ideal'e dönüşmesi rastlantı değildir. Ya da AKP'den önce de 'sahibinin sesi' olmak temel karakteri olan bir gazetede, başka bir 12 Eylül günü "Halk yönetime el koydu" manşetinin üzerine, Amerika-Türkiye basketbol maçı dolayısıyla "teşekkürler çocuklar" sözünün konması muktedirin de hükmedemediği Gerçek'in başını uzattığı sürçmelerden biri olarak kaydedilmiştir.

1980. Amerikan büyükelçisi: "Our guys did it."

2010. AKP medyası: "Teşekkürler çocuklar."

2. Freud'un bir bilim adamı olarak asıl değeri zihnini 'klinik'e kapatmamış olmasındadır. Bir tedavi yöntemi olarak psikanaliz günün birinde yerini başka yöntemlere bıraksa bile kuram insanbilimleri alanında söyledikleriyle yaşayacak gibi görünüyor. Katı bir kurumsallaşmaya tabi tutulup tedavi ortamına kapatıldıkça bizzat takipçileri görmezden gelmeye başlasa da; Totem ve Tabu, zoon politikon(siyasi/toplumsal hayvan)'un, kültürel bir varlık olarak yeryüzüne yerleşme öyküsüne dair önemli bir metin olarak değerini koruyor. Totem ve Tabu'nun temel tezleri ile Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi arasındaki devamlılık da toplum ruhsallığı alanında önemli ipuçları içeriyor. Türün öyküsünün güncel grup oluşumlarında tekrar sahnelenmesi ile ilgili bulgular kuramın bütünlüğüne uygun ve bizler için de yol gösterici.

Özellikle türün öyküsünde "başından beri iki tür ruhsallık" bulunduğu-şefin ve sürünün- ve her türlü toplumsal birimde bu iki ruhsallığın temsil edildiği tezi tarihe ve güncel toplumsal meselelere bakışta yeni olanaklar sunuyor. Freud'da belirgin bir kuramsal çerçeve olarak sunulmamış olsa da, buradan hareketle şunları söyleyebiliriz. Bir toplumsal grup 'büyük gözaltına' maruz kalırsa ve söz konusu dönemle ilgili daha sonra toplum ruhsallığını özgürleştirici süreçler ketlenirse, bu travma toplum ruhsallığını belirleyen ana çekirdek olarak konumunu korur. 'Demokrasi oyunu' bütün biçimsel yapılarıyla sahnelense bile deneyimin gölgesi güncel siyasetin üzerine düşer ve "güçlü lider" arayışı en önemli siyasi mesele haline gelir.

3. Toplumun şiddetle bastırılması ve bunun daha sonra ideolojik aygıtlarla sürdürülmesi, eğer bir siyaset ahlakından söz edeceksek, bir topluma yapılabilecek en büyük kötülüktür ve siyaset kurumunun en ahlakdışı biçimlerde sürdürülmesi halidir. Bu türden siyasi öznelerin söylemde büyük ahlakçılar haline

gelmesinin asıl sebebi de bu kötülüğü örtme gayretidir.

4. Bir toplum şiddetle bastırıldığında siyaset arkaik bir temele yerleşir: Lider ve onun yüceliğinin timsali olan 'yüce millet' diyalektiği.

Bu ilkel konum, her türlü efendi-köle diyalektiğinde olduğu gibi lideri de ilkelleştirir. Çocuksuluğun temel özelliği olan söz-eylem aralığının kapanmış olması, sözün eylemle eşitlenmesi, eyleme geçmeyecek sözün kendini iptal etmesi, "laf üretmek" deyiminin Lider'in söyleminde bir değersizleştirmeye işaret etmesi bizzat en güçlünün en zayıf ruhsallıkla hareket ettiğinin göstergeleri olarak siyaset pratiğinde yerini alır.

Despotik bir lidere eylemine bakarak "Kral çıplak" diyemezsiniz. Oraya takıldığınızda iki şey olur: birincisi; kendi düşünsel etkinliğinizi bir 'komplo teorisi'nin içinde bulursunuz, ikincisi; 'ucube'liğinizle baş başa kalırsınız ve Kral size "bu çıplak" deyiverir.

Deyiverir.

Çağrışımın ilahları çok yaşayın!..

Öyleyse bakmamız gereken öncelikle "deyiverilen"dir. Söylem, tüm sakınmasızlığıyla Gerçek'in görünüp kaçtığı yerdir. Eğer istihdam edilmek için değil de bir kuramla bakıyorsanız muktedirin sözü denli öğretici çok az şey vardır.

5. Modern zamanlarda bir halk haklılığından ve halk'lığından Lider'i uğruna feragat edip 'yüce millet'e dönüştüğünde, lider de bir bedel öder: bir siyasi önder olmaktan çıkıp Şef'e dönüşür. Tam da en muktedir olduğu anda söylediklerinin öteden, kendini de aşan bir yerden geldiğini hisseder... Fakat o boşluk varlık sebebi olmuştur.

Yukarıda sözünü ettiğim iki Freud eserinin psikanalizde sa-

vunma düzenekleri ile ilgili sınıflama – alt düzey, üst düzey ayrımı – ile okunmasında yarar var. Şimdilik şunu söyleyebilirim; modern zamanlarda Şef'e dönüşmüş her faninin söylemi en ilkel savunma düzenekleriyle biçimlenir. Temel olan 'ayırma'dır. İyi ve kötü ayrımı, ahlaki bağlamıyla en işlevsel olandır. Bir de şu 'yüce nesne' tasarımının ötekine, kalabalıklara satış aşaması vardır ki, orada yansıtmalı özdeşleşim 'söylem kurucu' bir işlev görür.

Özetle söylemek gerekirse; kendinde olan, hatırladığın veya hatırlatılan her 'arıza'yı ötekine yükler, öyle seversin. Ötekinin bu yükü kabul etmesi için de üzerinden öncelikle birkaç 12 Eylül'ün geçmesi gerekir. Geçmiştir. Geçmiş olsun.

Ya da bu yükü yüklenmek için Lider'i yaratan dinamiklere nasıl uyum gösteririm diyen, söz konusu dinamiğe en sert karşı çıktığını düşündüğü anda söyleme kapılan 'muhalefet' olman gerekir.

Bir kez daha geçmiş olsun.

AKP SÖZLÜĞÜ

AÇIK VE NET: Bu geçiş kalıbı, Erdoğan'ın söyleminin yapısı hakkında epey ipucu veriyor.

İlk bakışta taşıdığı mutlaklık- açık ve net- iddiasına karşın söylemin temelinde hemen hep giderilemeyen bir belirsizlik var. Bu kalıp, başka benzerleri gibi, o belirsizliğin işareti olarak da arz-ı endam ediyor. Belirsizliğe son noktayı koyma, örtme, iki söylem– biz ve onlar- arasındaki gerilimi 'Bizlik' lehine ortadan kaldırma işlevi de yükleniyor, "açık ve net" ifade etme iddiası yüklenen cümlelere...

Seslenileni Bizlik'e katma, müttefik kılmak da var işin içinde. Bir de, bu çağrışımla gidersek, uç mantığı; "siz şimdilik bana güvenin, işin içinde iş var" da denilmiş oluyor böylece. Şu ünlü ideolojik özne inşasının başka bir versiyonu.

2006 Temmuz'unda Birleşmiş Milletler'in teröre ekonomik destek sağlayanlar listesinde yer alan Yasin El Kadı'nın Türkiye'den siyasi destek gördüğüne dair iddialar içeren haberler yapıldığında Tayyip Bey'in söylediği yine 'açık ve net'ti:

> "Açık ve net söylüyorum; vakti geldiğinde kesinlikle açıklayacaklarım, inanıyorum ki o zaman milletimi çok daha rahatlatacak, ama onları da hoplatacaktır."

Bu sözdeki semptom şudur: sözde sıkıntının öznesi olan millet sahnede olmayandır. Kendiliğe dair sıkıntıyı bu şekilde ifade etmek "lider ve onun yüce milleti" ikilisine çok uygundur. Liderin kişiliğinin bir temsilcisi olarak söze gelmiş olan 'yüce millet', hiç de türdeş olmayan toplumun yerini almıştır.

'Açık ve net'li cümlelerin çok önemli bir işlevi de hemen hep bir savunma düzeneğinin parçası olmalarıdır. Hem öncesi ve sonrasıyla söylemi, hem de seslenilenleri ikiye böler. Açık net oluşu, içeriğe değil biçime, bu bölme işlemine dairdir.

Önce gerçeklikte olan tarif edilir ve sonrasında "açık ve net" bir şekilde söylemin dayattığı Gerçek'e maruz kalırız.

Bu düzeneğin tam da Büyük Öteki'nin gölgesinin belirdiği yerde aşikar hale gelmesi ise ilginçtir. İran'a nükleer araştırmaları nedeniyle yaptırım uygulanmasının tartışıldığı günlerde Erdoğan'ın söyledikleri bu mevzuda yazdıklarımızın bir özeti gibi:

> "Ama öyle şeyler olur ki paylaşırız, öyle şeyler de olur ki paylaşamayabiliriz. Türkiye-ABD ilişkilerine gölge düşürmeye çalışan bazı çevreler bu ilişkinin çok boyutlu yapısını ve derinliğini göz ardı ediyorlar. Açık ve net söylüyorum: Müttefikler arasında zaman zaman yöntem ve üslup farklılıkları olabilir, farklı görüşler ortaya çıkabilir."

(29.06.2010, Parti grup toplantısı)

Açık ve net.

AÇILIM: 2010 yılında siyasetin temel kavramlarından biri "açılım" oldu. Öncelikle mevcut kimliklere ve başta Kürtlere belli hakların tanınması sürecinin adı iken, giderek tüm AKP döneminin ideolojik bütünlüğünün adına dönüştü. Başbakan Erdoğan İstanbul 3. Olağan Kongresi'nde şunları söylemişti:

> "Eyüp Sultan'a, İstanbul'un fatihi Sultan Mehmet'e, İstanbul'un dünya mirasına kazandırdığı eşsiz medeniyete, bütün Türkiye'nin yansıması olan bu kente mahcup olmadık. Bundan sonra da olmayacağız. Bize Türkiye büyüklüğünde düşünmeyi İstanbul öğretti. AK PARTİ'nin hizmet siyasetinin temelleri, İstanbul'da atıldı. AK PARTİ'nin kuşatıcı, kucaklayıcı birlik siyasetinin temel felsefesi İstanbul'da yoğruldu. AK PARTİ'nin demokratik açılımları esas alan o değişimci anlayışı İstanbul'da şekillendi. İstanbul'a hizmet etmenin verdiği heyecanla, birikimle, tecrübeyle Türkiye yollarına düştük. Ne dedik, 'Uzun ince bir yoldayız, gidiyoruz gündüz gece' dedik ve gideceğiz gündüz gece." (AKP İstanbul 3. Olağan Kongresi)

Her performatif söylemin geleceğe yönelirken yeni bir tarih de yazdığının işaretlerinden biri bu konuşmadır. AK Parti için 'açılım' söylemi, belki de içinden çıktığı ve yıllardır savunmacı bir dille araya mesafe koymaya çalıştığı 'milli görüş gömleği' gibi bir işlev üstlendi. Partinin ideolojik çekirdeğine yerleşti.

Muhalefette bir ürküntü ile karşılanması ve hatta bir dağılma endişesi yaratmış olmasının bir nedeni de şu olsa gerek: söz konusu ideolojik çekirdek, bir partinin kendi içinde yeniden söylem inşası olmaktan çıkıp giderek büyük harflerle Devlet'in resmi söylemi haline gelme iddiasını da ileri sürmeye başladı.

"Açılım.. açılım diyorsunuz, ne demek istiyorsunuz, bir söyleyin de anlayalım"larla bu söylemi karşılamaya çalışanların içine düştükleri durum, tam da yıllarca 'Devlet'in resmi ideolojisi'ne atfedilen mutlaklığa dokunmaya kalkışanların maruz kaldığı suçlamalarla donatıldı: "İdeolojik bakıyorlar... devletin ve milletin üstün çıkarlarını kendi siyasi çıkarlarının önüne koyuyorlar vs..."

AKP ve liderinin kendini Devlet ve 'Yüce Millet' ile bir ve aynı gördüğüne dair siyasi pratiğin doruğa çıktığı süreç açılım sürecidir. Merkezine 'açılım'ı alarak bir yandan AKP'nin siyasi geçmişi yeni bir tarife kavuşturulmuş, öte yandan farklı kimliklere/toplumsal gruplara ve bireylere, onlar haddini ve kıymetini bildiği müddetçe şefkatle yaklaşan lider imgesi siyasetin merkezine yerleşmiştir.

Bu yanıyla Tayyip Bey'in bir yandan demokratik açılım sürecine dair öyküyü İstanbul'daki belediyecilik dönemine atıf yaparak başlatması ve hatta Avrupa Birliği ile müzakereleri dahi bu çerçevede yorumlaması dikkate değerdir:

> "Tam üyelik müzakerelerimizin sağlıklı ilerlemesini temin etmek sadece Hükümet olarak değil toplum olarak da önceliğimizdir. AB müzakerelerini; tarihimizin en büyük demokratik açılımlarından biri olarak görüyor, bu şekilde önemsiyor ve bu anlayışı da sürdürüyoruz. Fakat Avrupalı dostlarımızın bu süreçte Türkiye'ye yardımcı olmayışları, altını çizerek söylüyorum; bizim buradaki işimizi de zorlaştırıyor" (2010 Ramazan ayında Büyükelçilere verilen iftar yemeğinde yapılan konuşma)

Bu sözlerde dikkati çeken noktalardan biri 28 Şubat sonrasında AKP'nin ortaya çıkışındaki belirleyici dinamiklerden birinin ortaya çıkmasıdır. Bülent Arınç'ın, ki AKP içinde herhalde milli görüş tedrisatından en itirazsız geçmiş figürlerden biridir, sözünü hatırlayalım: "Beni 28 Şubat AB'ci yaptı." Bunu şöyle de okuyabiliriz: 28 Şubat ile birlikte AB'ci olanlar milli görüşün ideolojik çatısından da uzaklaşmaya başlayıp AKP'yi kurdular.

AB siyasetinin Türkiye'de iç siyasetin belirlenmesinde ve yalnız sağda değil solda da oluşan ideolojik formasyonlarda son on yıldır oynadığı rol, siyaset bilimi konusunda epey derslerle dolu olmalı. Bu turnusol kağıdı, AB'ci olmak veya olmamak, milli görüşten kopuşun belirleyicisi olmuşsa, Tayyip Bey'in kendi 'açılım söylemi'ni ülkeye yerleştirme konusunda AB'yi bir kez daha yardıma çağırması kendi içinde tutarlıdır.

Açılım tartışmalarının neyi içerdiğine dair şaşkınlık, kelimenin vaat ettikleri –açılım!- ile neyi ifade ettiğine dair belirsizlik arasındaki uçurumdan da kaynaklanıyor. Bu denli yeğin bir belirsizliğin ise tek bir anlamı olabilir: Türkiye'nin yakın tarihinden edinilmiş olanlarla ve hem bireysel, hem de toplum ruhsallığında bilinen bir dersle söylersek; söylemde dile gelen vaat ettiğinin tersine de işlev görebilir. Bakınız: Hayata Dönüş Operasyonu. Bakınız: 29 Mart Yerel Seçimi ve yine son referandum sonuçları. Tam da açılım günlerinde Türkiye'nin coğrafi kapanımlara, kimlik sınırları ile coğrafi sınırların bir ve aynı hale geldiği duruma kavuşturulmasından da söz ediyoruz.

Bunlarla birlikte düşünüldüğünde, açılımın neyi içerdiğine dair yapılan tartışmaların tartışmayı yürütenler için hemen hep kör bir noktaya saplanıp kalması da anlamlıdır. Zira, sözü edilen bir biçim değişikliğidir ve açılımın özü ile yüzeyi bir ve aynıdır. AKP liderinin kendi siyasi

tarihini yeniden ve günün gereklerine göre yazması ile bu tarihi bir ülkenin geleceği kılacak performatif bir süreci başlatma niyetinin bir ve aynı şey olması gibi.

> "Demokratik açılım adıyla başlattığımız bu süreç aslında çok yönlü bir Milli Birlik sürecidir. Çünkü bu mesele bir millet meselesidir, bir devlet meselesidir. Bu açılımın konusu sadece terör de değildir; ülkemizin esenliğinin, insanlarımızın kardeşliğinin önündeki her engel bu açılımın konusudur. Bu açılım bir sevgi açılımıdır, bir barış açılımıdır, bir kardeşlik açılımıdır. Bu toplumsal bir tazelenme açılımıdır, bilinçlenme açılımıdır." (Ulusa Sesleniş, Ekim 2009)

Bu yüzeydeki Gerçek'in, kendi durduğu konum itibariyle neye karşılık geldiğinin ürküntüsünü en "açık ve net" hisseden kişi ve siyasal örgüt Devlet Bahçeli ile partisi MHP olmuştur. Adındaki Devlet ile birlikte MHP liderinin, açılımı, ilk belirdiği günlerde Taksim'deki polis noktasına yapılan saldırının yıkıcılığı ile özdeşleştirmesi Tayyip Bey'in diliyle bir 'siyasi nezaketsizlik' olsa da, kendi açısından gerçekçidir. Zira biliyoruz ki, 12 Eylül döneminin en büyük hayal kırıklığı yaşattığı siyasi grup ülkücüler ve MHP olmuştur: "Bizler hapisteyiz, fikirlerimiz iktidarda..."

Esirgemeyen ve bağışlamayan Baba'nın Adı'yla devletin sahibi olduklarını düşünenler, bu sahipliğe işaret eden sembollerin yerinden edilip yerlerine yenilerinin konulmasının dehşetiyle baş başa kalıyorlar. Üstelik sembollerin iliştirildiği üniformaların altında, içinde ne olduğu, bu süreçte pek de önemli değil. Bir kez onlar yerlerinden edilip yerine yenileri yerleştirildiğinde gerçekleşen biricik değişim şudur: yeni bir siyasi özne.

Bu günlük yaşamda ve yönetilenlerin dünyasında da böyledir; her özne, istihdam edilme biçimiyle bir siyasi öznedir. Yönetilenler, istihdam edilenler için siyaset, "gölge etme başka ihsan istemem" demedikleri müddetçe üzerlerine hangi muktedirin gölgesinin düştüğü ile ilgili bir oyundur.

Bugünlerin muktediri sürekli birilerine bir şeyleri ihsan etmenin esrikliği içinde değil mi?

Sihirli değnek bazen bir yoksul evine, bazen Adnan Polat'ın başkanlığını yürüttüğü Galatasaray'a denk geliyor. Lider tabusu arttıkça o yoksul ev ile Galatasaray Kulübü arasındaki mesafe daralıyor.

Yine de şükür ki; karanlıkta ıslık çalanlar da duyulmuyor değil!

AHLAK: Ahlaki normlar inşa edip bunu bir grup davranışının temel

dinamiği olarak anlatmak yalnız AKP'nin değil, yalnız Türk sağının değil, dünyanın her yerinde siyasal iktisat kaçkını her türlü siyasi söylemin yapıtaşlarından biridir.

Bu sağ söylem, liberalizmin; temelinde özgürlüğü bir ahlaki norm olarak anlayıp bireysel düzleme kapatan tutumundan despotizmin; ahlakı grubun üyelerinin kuşaklar arası ilişkileri ve özellikle lidere biatını düzenleyen değerler silsilesi olarak anlamasına değin geniş bir yelpazede işlev görür.

Söylem yelpazede nereye takılırsa takılsın hemen hep aynı ideolojik aygıtı kuşanır ki, o da yukarıda sözünü ettiğimiz siyasal iktisat dersinin, eşitsizliğin gerçek ahlaki sonucu olan başkaldırıyı ahlaksızlıkla damgalama işini görür:

> "...ülkemdeki genel anlamda öğrencilerimizin zaten aynı yapıda olduğuna inanmıyorum. Çünkü biz özgürlük mücadelesinin içinden geldik. Bu mücadeleyi vere vere gelmiş birisiyim. Ama hiçbir zaman biz, ne Molotof kokteyli kullandık, ne taş kullandık, ne silah kullandık. Biz, bütün ideallerimizi fikirle tartışa tartışa geldik. Düşünceyle yaptık. Ben diyorum ki; biz ahlaki değerleri yüksek bir neslin, manevi değerleri yüksek bir nesli yetiştirerek muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkabiliriz. Aksi taktirde bunu yakalayamayız. İşte buyurun dün akşam Konya'da da üniversitelerde hem açılış yaptık, hem öğrencilerle bir araya geldik. Onlar tam aksine karanfillerle karşıladı. O da üniversite." (Muş Alparslan Üniversitesi, 18.12.2010)

2010 yılı içinde AKP politikalarına karşı seslerini yükselten üniversite öğrencilerini yukarıda sözünü ettiğimiz düzenekle (İAÇIK VE NET) ve ahlak temelinde yine ikiye ayıran bu söylemin ahlakla ilgili fantezisi de açık ve net: bir önceki kuşakça yetiştirilmiş 'ahlaki değerleri yüksek... manevi değerleri yüksek' bir nesil.

Nesil kelimesinin bu söylemde 'gençlik'in yerini alması da dikkate değer. Mağduriyet ile buluştuğunda Tayyip Bey'in dilinde 'nesil'in de kaybolduğunu görüyoruz. (Bkz: YAVRULAR).

Kendinden olan, dahası biat edeni 'ahlaki değerleri yüksek' payesi ile onurlandırmak, buna yanaşmayanları, itirazıyla biatın karşısına çıkaranları ise ahlaksızlık ile damgalamak, yukarıda sözünü ettiğimiz sağ yelpazede AKP ve liderinin söylemini despotizme yaklaştıran ana öğedir.

Çünkü, bu ahlaksızlık damgasının söylemde gecikmeden, "onlar Marksist-Leninist" suçlamasına dönüştüğünü de biliyoruz. Yani dünyaya ve topluma başka türlü bakmanın bizzat ahlaki bir mesele olarak

görülmeye başlandığını.

Bu arada, Tayyip Bey'in siyaset pratiğinde, 12 Eylül günlerinde on yedi yaşında darağacına gönderilmiş 'Marksist-Leninist' Erdal Eren için, mevcut siyasi konjonktür gereği, gözyaşı dökmek de var ki... Yeni sağ için bizzat ahlakın ne denli kullanım değeri yüksek bir ideolojik aygıt olduğunun semptomu olarak tarihe yazılmıştır. Bir ahlak sorunu olarak da...

Şunu da hatırlatalım: Tayyip Bey'in adına açılmış olan e-mekanda açılış sayfasının mottosu ne mi? "Siyasette tek liman ahlaktır."

Ben de onu söylemeye çalıştım. Sağ siyasetin dönüp dolaşıp sığındığı yer, olarak...

AİLE: Kültürel çalışmaların ruhsallık alanında hemen hep 'nesne edindiği gruplar' adına konservatif / muhafazakar bir konum seçmesi ve bu seçişin de nihai sonucunun egemen paradigmayı güçlendirmesi; kültürel psikiyatrinin eleştirmesini beklediğimiz ana-yol psikiyatri için yol açıcı olması dikkate değer bir maniveladır.

Kültürcü söylem, muhafaza eder. Murphy'nin şu sözü, "transkültürel psikiyatri evde başlamalıdır", bir özdeyiş haline gelmiştir.

Ruhsallık alanındaki bu ideolojik çerçevenin muadillerine her türlü sağ söylemde rastlamak şaşırtıcı değil, söylemin bizzat gereğidir. Tayyip Bey'in konuşmalarında dile gelen de budur. Sağ siyasetin nesne olarak aldığı ve kendi ideolojik öznesi tayin ettiği siyasi birim ailedir.

Başbakan Erdoğan'ın daha milli görüş günlerinde kadınların siyasete katılmasının önemini gerekçelendirme biçimi de bununla uyumludur: "Kale içeriden fethedilir."

Aile, siyasetin biçimlendiği ana metafor olarak; fethedilecek ve seçimlerde oyları alınacak bir ev ahalisinden muktedirlerin ortaklığına ve hatta başka ev-ülkelerle kader birliğine değin geniş bir anlam ağını kuşatır. Medeniyetler İttifakı projesinde İspanya ile eş-başkanlık sürecinde Tayyip Bey'in şu açıklaması bu anlam ağına dahildir:

> "Hepimiz küresel barış ve uyum için çalışan bir ailenin fertleriyiz. Nasıl bir aile dayanışma ve kader birliği üzerine kuruluysa bizim de dayanağımız aynıdır. Kültürel ve dini konularda diyalog çabaları kimsenin tekelinde değildir. Ancak önemli olan rekabet duygusundan uzak durmak, sınırlı imkanları en verimli biçimde kullanmak ve somut sonuç alıcı projelere yönelmek, böylelikle ön yargılardan arındırılmış sevgi ve hoşgörüye dayalı bir dünya hazırlamaktır." (Medeniyetler İttifakı, İkinci Forumu)

Bu arada yine aile, bu ağın dışına işaret eden her türlü soru veya sorunu savuşturma cümlelerinde de itirazın gövdesine yerleşecektir:

> "2011 yılının hayırlı olması dileğinde bulunan Başbakan Erdoğan, ''Yeni yılın bütün vatandaşlarım için birliğe beraberliği vesile olmasını temenni ediyorum. Sevgiyle, saygıyla halkımı selamlarken, yeni yılın insanlık barışına da vesile olmasını diliyorum'' diye konuştu. Başbakan Erdoğan, bir gazetecinin tatiliyle ilgili özel bir planı olup olmadığını sorması üzerine, ''Hayır, burada gayet mütevazi, kendi değerlerimiz içinde ailemle birlikte olacağım'' yanıtı verdi." (Rize, 01.01.2011)

Bu söylemde iyi olan evin içindedir, oradan seslenir. Kale, derken kastedilen de epeyce bu 'saf iyi'nin koruyup kollanmasıdır. Bazen sağlıkla ilgili, ya da cürümle ilgili bir mesele bu 'saf iyi'yi zedelemeye yönelebilir. O zaman işte, AKP siyasetinin öne çıkardığı kurumsal yapılar devreye girecek, onu koruyacaktır: aile mahkemeleri, aile hekimliği, aile yardımı... İyi de bunlar Avrupa'da da var, denilecektir. İyi de Avrupa'da bir tek bunlar mı var, denilebilir.

Avrupa'da da, AKP'yi öncelemiş yeni sağın hası var demek, en doğrusudur.

Giderek bir parti, bir millet de bu aile tahayyülünün içine sığdırılır. Sağın yönetilenleri türdeş bir gruba indirgeme aygıtlarının başında gelir, aile metaforu.

AKRABA: Yine aile metaforunun bir türevi olarak işlev gören kavramlardan biri. Kimlik siyasetlerinin eninde sonunda kan bağına dayalı söylem ağlarını seçtiğinin semptomlarından biri bu türden kavramlardır. Bu siyasetin özellikle nüfuz alanını genişletme arzusuna kapıldığı ya da mevcut nüfuz alanını koruma niyetini belirttiği durumlarda bu kavramların devreye girmesi ilginçtir.

> Karabağ kan ağlarken biz gülemeyiz, Filistin gözyaşı dökerken biz sevinemeyiz.
>
> Ortadoğu'nun, Balkanların, Kafkasya'nın kaderi bizim kaderimizle ortak çizilmiştir.
>
> Biz, onların kaderini bizimkinden, bizim kaderimizi onlarınkinden koparıp alamayız.
>
> Bütün bu coğrafyayla bizim tarihi bağlarımız, kültürel bağlarımız, akrabalık bağlarımız var... (Ulusa Sesleniş, Haziran 2010)

Ya da ev içini tarif ederken akrabalığı da aşan bir kardeşlik hukuku dile geliyor:

> 'Türk ile Türk, Kürt ile Kürt. Evde koyun, yabanda kurt'... Bu dizeler bundan 500 yıl önce yazılmış. 500 yıl önce Şükri Bitlisi, Kürt ile

> Türk'ün birbirine kardeş olduğunu, birbirleriyle kaynaştığını, bütünleştiğini, yabana, düşmana karşı Türk ile Kürt'ün bir ve beraber olduğunu anlatıyor. Biz bu coğrafyada birbiriyle 50-100 yıl önce tanışmış insanlar değiliz. Biz bu coğrafyada birbiriyle zoraki birliktelik kurmuş halklar değiliz. Biz bu coğrafyada bin yıldır varız, bin yıldır biriz ve bin yıldır beraberiz ve etle tırnağız, biz birbirimizin akrabası değil, birbirimizin kardeşiyiz." (Bitlis, 20.12.2010)

Eninde sonunda pazarın bekasına veya genişlemesine yönelik niyetin başka bir dille ifadesi olsa da, yine açıklayıcı bir tezle karşı karşıyayız. Neoliberalizm bir coğrafyaya modernizmin diliyle çatışarak ve ancak premodern değerleri, ki bunlar eski yer bağı biçimlerinin devreye girmesi, daha da sık olansa yer bağı yerine kan bağı söyleminin ikame edilmesiyle ilgilidir, yedeğine alarak yol alabiliyor.

Bir söylem akrabalığından söz ediyoruz: modernist-aydınlanmacı gelenekten kaynaklı ideolojik söylemlerin karşısına post-modern / pre-modern söylemlerin 'kan bağı' yerleşiyor.

ALEVİ: Tayyip Bey ile temsilcisini bulmuş olan yeni sağ söylemde Alevilerin edindiği yer kadar kaygan başka bir düzlem bulmak zor. Ortaya çıkan o ki; bu söylemin özneleri için aleviler, Cumhuriyet döneminde sorunları olsa bile hak etmedikleri denli bir taltife mazhar olmuşlardır zaten. Onların dertlerine eklemlenilecek travmalar Çorum değildir, Maraş değildir, hatta Sivas değildir. Bunlara arada bir değinilse bile Kerbela'ya geçiş cümlesinde değinilir. Kerbela Katliamı ise derdi mevcut coğrafyadan uzaklaştırma işleviyle muteberdir ve hep birlikte ona üzülebiliriz. Mevcut çerçeve budur. Daha ötesi mi? Şudur:

> "Alevi, Sünni vatandaşlarımın sorunları var. Bunları da çözmenin gayreti içerisinde olacağız. Şimdi Alevi vatandaşlarım bağırıyor. Tamam, senin sorunun var ama senin kardeşinin de sorunu var." (AKP Genel Merkez Kadın Kolları AR-GE Başkanlığı koordinatörlüğünde yürütülecek Eğitim Programı'nın açılışı, 28.01.2010)

Alevi vatandaşlarım bağırıyorlar!.. Alevilik, söz konusu söylemin öznelerinin tahayyülünde gerek siyasi talepler konusunda gerekse özel yaşamda kabul edilemez aşırılığın, 'arzunun bağıran tahammülsüzlüğü'nün temsilcisi olarak bir fantezi iklimine yerleşir. Bu yüzden tekinsizdir; kimi zaman TSE damgalı bir tehdit olarak görülür ve işte bu yüzden kimi zaman da bizzat söylemin kendisini kararsızla ştıran, eğip büken bir işlev üstlenir:

> "Terör meselesine, alevi meselesine, azınlıklar meselesine samimiyetle yaklaşırken, milli çıkarlarımızı, milli değerlerimizi nasıl koruyup

> kolladığımızı, şehitlerimize, gazilerimize nasıl sahip çıktığımızı da anlatacağız..." (Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 20.11.2009)

Ergenekon Davası sürecinde ortaya çıkan ve bürokrasi ve ordu içindeki Alevilere işaret etmek için kullanılan TSE damgalaması, hem Türk Standartları Enstitüsü'nün kısaltılmasıdır hem de Alevi nüfusun yoğunlaştığı şehir adlarının birlikte anılmasıdır. Bu iki anlamın yoğunlaşıp böyle bir kısaltma ile geçiş noktasına kavuşması incelense kitap oylumunda bir çalışmanın konusudur. Standardize etme, tek-tipleştirme göndermesi ile mağduru, mevcut süreçte ise nihai savunucuları olarak görülenlerin bu geçiş noktasında buluşması babında özellikle de Kemalizmin paradoksları üzerine.

Yukarıdaki alıntıda hemen bir sonrasında 'alevi sorunu' gelmeseydi Kürtlerle ilgili orada duran, pusulası hiçbir siyasal öznede şaşmayan genel geçer algı bu denli su yüzüne çıkar mıydı; 'terör meselesi...' Ki bu söyleyişte terör kelimesi ile damgalanan Kürtler mi, Aleviler mi, her ikisi mi?

Aynı kalıbın bu kez Romanlar-Kürtler karşılaşmasında çıktığı görülürse hepsi. Bir de, niye Romanlar da Çingene değil? Başbakan Romanların sorunlarına değiniyor ve bakın meseleyi nasıl "Tamam, senin sorunun var ama senin kardeşinin de sorunu var"a getiriyor:

> "Ben insanım, biz insanız, onlar da insan... Öyleyse onlara biz insanca yaşamın koşullarını hazırlamak zorundayız. Onlara başka bir şey tanıyamayız. Çünkü biz yaradılanı Yaradandan ötürü seviyoruz. Benim Kürt kardeşimin sorunu varsa, Roman kardeşimin de sorunu var, onunla da ilgileneceğim." (AKP Grup Toplantısı, 12 Ocak 2010)

Bir de şu var; Türkçedeki celallenme deyimlerinden birini anımsayalım: 'kardeşim ne yapıyorsun sen!..' Yukarıdaki sözde 'Tamam' vurgusuyla birlikte düşünelim, 'senin sorunun var ama senin kardeşinin de sorunu var' ifadesi denli kardeşlik iklimini tedirgin eden bir muktedir dili olabilir mi?

Eyvallah.

Soru böyle kalsın.

ALİM: Alim, bir yandan geçmişteki güzel günlere nostaljik bir bakışın anahtar kelimelerinden iken öte yandan bugün eksikliği hissedilen ortamın da anahtar kavramlarından biri. İster Batı'da ister Doğu'da olsun, bugün dünyada bilimsel olarak var olanın temeline bu nostalji yerleştirilir:

> ''Bizim tarihteki devletlerimiz, askeri ve siyasi bir deha olmanın öte-

sinde bilimde, sanatta, edebiyatta çağını etkileyen, çağının ötesine taşan bir gayret içerisinde olmuşlardır. Tarihin sayfalarını açtığınızda, matematikten astronomiye, cebirden coğrafyaya, tıptan, fizik ve kimyaya kadar hemen her alanda, bugünün bilimsel birikimine temel hazırlamış alimlerimiz olduğunu görürsünüz. Biz, bu eşsiz zenginliğimizin artık farkına varmak zorundayız." (Washington, 14.04.2010)

Bu bilimsel birikimin temeline yerleştirilenle bugün arasına ise ayrım çizgisi çizilir. Tayyip Bey, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ta yazdığı fikir dünyasını içselleştirirken alim ile bilimcinin artık bir ve aynı öznede istihdam edilemeyeceğinin sanki farkındadır. Yine de nostalji dirilir:

"Safahat'ın bir başka yerinde de şunları söylüyor Akif, bu hele bizim için çok daha önemli; 'Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı, asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı'. İşte bunun üzerinde ısrarla durmamız gerekiyor. 1400 yıl önce 'Oku' emriyle nazil olmaya başlayan ve Akif'in dediği gibi idraki kuşatması gereken bu ilahi kitabın müntesiplerine, açık söylüyorum, böyle bir manzara yakışmıyor. Aydınların, yazarların, bilim adamlarının özellikle de din alimlerimizin bu soruyu çok daha yüksek sesle, çok daha gayretli biçimde sormaları ve sorgulamaları gerektiğine inanıyorum." (Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş Yıldönümü, 03.03.2010)

Özellikle de din alimlerimizin... bilimcinin, yaratılışçılık temelinde alimleştirilmesi çağrısıdır da bu.

Tayyip Bey'in mahpusluk günlerine dair belli mitosların diriltildiğini, hatta Pınarhisar Cezaevi'ne Hazreti Yusuf'un nice zaman kaldığı kuyuya benzetme yapılarak Yusufiye dendiğini, o günlerden sonra Erdoğan'ın 'seçilmiş lider' seviyesine bu mitoslarla yüceltildiğini anımsayalım.

Akif Beki günümüzde yazdıklarıyla ve durduğu fotoğraflarla yeni Radikal'de herhangi bir liberalden daha afili pozlar versin, onun 'Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor'unu; ebjet hesabıyla Erdoğan'ın kutsallık katına çıkarıldığı ve niyeyse bildiğim kadar bir daha basılmayan kitabını da hatırlatalım.

Bir şeyi daha hatırlatalım: o çalışmanın ilk kez yazı dizisi olarak eski Radikal'de yayınlandığını.

ALKOL: Söylemdeki belirleyici ideolojik omurgalardan birinin inanç ekseni olduğunun belirginleştiği temel noktalardan biri 'alkol meselesi'. Özellikle 'kimlik meseleleri'nde kapsayıcı, bütünleyici bir dile yaslanan AKP ve liderinin söylemi, burada hiçbir taviz vermiyor; 'Biz' ve onlar (ıksırıncaya tıksırıncaya kadar içenler) arasında kalın bir çizgiyi 'belagat şehveti'yle çiziyor:

> ''8 yıldır, en küçük, en marjinal hadiseler büyütülerek adeta bir rejim meselesine dönüştürülüyor. Birileri, ısrarla ve inatla bize gizli niyetler, gizli hedefler, gizli ajandalar izafe ediyor. Soruyorum değerli arkadaşlarım, sevgili milletime sesleniyorum; 8 yıldır hangi özgürlüğü kısıtladık? Özgürlük alanlarını genişletmekten başka. 8 yıldır kimin yaşam tarzına müdahale ettik? Kimin yaşamına, giyimine kuşamına müdahale ettik? Herkes istediği gibi giyiniyor, istediği gibi eğleniyor, istediği gibi içiyor, hangisine dedik ki, sen ne kadar viski içiyorsun, şarap içiyorsun, ne kadar bira tüketiyorsun? Böyle bir derdimiz oldu mu? Iksırıncaya tıksırıncaya kadar içiyorlar... Affedersiniz, trafik polisleri, trafik kazalarında yakaladıkları kimler, bu kazalarda yakaladıkları kimler? Her tür var, onları da yakalamasınlar mı? Kazayı yaptıkları halde, bunlara karşı herhangi bir şey ödetmesinler mi? Bunların yaptıklarını ölümle mi, yaralanmayla mı ödeyeceğiz?'' (Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Üstelik meseleyi ölüm kalım meselesi haline getirecek denli sert bir çizgi bu. Halk söyleyişinde 'rakı içenler öldü de su içenler ölmedi mi' kinizmi ile karşı durulan ne varsa onun yeniden dirildiğini görüyoruz. Hatta şu da var: kimin cennetlik, kimin cehennemlik olduğuna dair dünyevi bir turnusol kağıdı ile karşı karşıyayız, bu söyleme göre.

Bir de epey klinik bir görgünün tuhaf bir aynalanması da var burada: alkol ve diğer keyif verici maddelerin aşırı alımlarında, zehirlenmelerinde ve hatta bağımlılardaki yoksunluk durumlarında epey paranoid içerikli düşüncelere; alınma ve şüpheciliğe yol açtıklarını biliyoruz. Başbakan Erdoğan'ın konuşmalarında alkolü andığı andan bir önce veya bir sonrasında kendisine ve partisine yönelik olduğunu düşündüğü tehditlerden suçlamalardan "birileri, ısrarla ve inatla bize gizli niyetler, gizli hedefler, gizli ajandalar izafe ediyor", söz etmesi ise bu bahiste Lacan'cı bir şaka gibi.

İster birey ruhsallığında isterse bir toplumsal grubun yarattığı siyasal söylemde, yani toplum ruhsallığında alkol ve keyif verici maddeler, belki de sosyokültürel dip-akıntılardaki böylesi bir sert Gerçek'e öznenin çarpmasına vesile oluyorlar. Mesele belki de 'ıksırıncaya tıksırıncaya kadar içmek'ten çok daha başka ve fazlası.

Bu arada Türkçede ıksırmak diye bir kelimenin olmadığını da belirtelim. Aksırmak ile ıkınmak kelimesinin yoğunlaştırılmasından ortaya çıkmış bir kelime gibi.

Bu sürçme AKP söyleminde, özellikle muarızlarına yöneldiğinde söylemin ana çatısını ve iki-değerliliği güzel duyuran bir sözcük oyunu gibi duruyor. Türk Dil Kurumu sözlüğünden aktarıyorum:

Aksırmak: Burun zarlarının gıcıklanması ile solunum kaslarının birdenbire kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşaltmak, hapşırmak.

Ikınmak: 1.Herhangi bir sebeple soluğunu içinde tutarak kendini zorlamak. 2.Peklikte veya doğum sırasında kasları zorlayarak soluğunu tutmak.

Şimdi bir insanın aynı anda aksırdığını ve ıkındığını düşünelim. Bunun bedensel sonuçları epey zorlayıcı olacaktır.

Biz yine de ruhsallıkla ilgili temsil ettiklerine bakalım: solumayla, üst solunum yollarıyla, nefesle ilgili, dolayısıyla sözle ilgili bir eylemin, epey tutucu, peklikle ilgili bir duruma bağlanması, sözün-dilin öfkenin bedensel temsilcilerine teslim edilmesi.

Psikanalizde iki-değerliliğin epeyce anal gelişim evresiyle belirlendiğine dair kuramsal açıklama işin artık ön-kabullerindendir. Söylemin kuramı bu denli doğrulaması, deyim yerindeyse soyutlanmış olanın, söze dökülürken ifade edilebilecek en kesin şekilde beden hareketlerini ve bölgelerini andırarak somutlanması…

İşte bu da Freud'cu bir şaka gibi.

Demiştik ya: Rakı kiniktir.

Muktedirin sinizminde bunca tedirginlik yaratması bu yüzdendir.

Bu mevzuda bir başka yansıtma yok mu?… Türk modernizmi diye bir şey varsa onun köşe taşlarından olan ve ideolojik olarak Mustafa Kemal ve kuşağını epeyce beslediği bilinen Tevfik Fikret'in, kendi dönemindeki Osmanlı yöneticilerine karşı yazdığı ünlü şiirin sembolik kelimelerini bu kez modernizmin temsilcilerine yansıtmak:

"Yiyin efendiler, yiyin; bu hân-ı iştihâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!"

Bunları modernistlerle İslamcılar arasında uzun dönem tartışma konusu olan ünlü Tevfik Fikret- Mehmet Akif kavgasıyla, bir de Tayyip Bey'in hudutsuz Akif sevgisiyle birlikte düşünelim.

ALT KİMLİK / ÜST KİMLİK: Türkiye'nin ulus devlet yapısıyla ilgili köklü tartışmalardan biri olan bu konuda; iktidar partisinin söyleminin temel özelliklerinden iki-değerliliğin ilk bakışta bir semptom olarak ortaya çıkmadığını, neredeyse bu konu ile genel söylemsel ağ arasında bir boşluk oluştuğunu görmek şaşırtıcıdır. Zira Tayyip Bey, şunları söylerken haklıdır:

"Millet kavramına yüklediğimiz anlam itibarıyla, partimizi kurdu-

> ğumuz günden bu yana, 9 yıl önce neredeysek, bugün de oradayız. Biz dün farklı, bugün farklı düşünenlerden değiliz. Şartlara göre renk, şekil değiştirenlerden değiliz. Biz ilkeli ve tutarlı siyasetten yanayız ve bunun mücadelesini veriyoruz. Biz milleti ortak hedefler, ortak ideal-ler etrafında toplanmış; ortak kaderi paylaşan üst kimlik olarak gördüğümüzü her fırsatta ifade ettik." (AKP Grup Toplantısı, 04.01.2011)

"Millet kavramına yüklediğimiz anlam itibarıyla..."

Ben de tam bunu söylüyorum. Muktedirin yüklediği anlam dışında 'millet'in somut yaşayan bireylerden oluşan toplumla bir ilişkisi, dolayısıyla bir gerçekliği yoktur!

Yaşayan, somut bireyler ve gruplar ise bu imgeye tutulmakla yükümlü, bu imgeyi ayakta tutma araçlarından başka hiçbir şeylerdir.

"Millet kavramına yüklediğimiz anlam itibarıyla..." Muktedirlerin azınlıkları, yoksul grupları itham ederken söylediği bir söz bizzat muktedir için geçerlidir: "(Muktedirler) şecaat arz ederken sirkatin söyler."

Bu nedenle muktedir sürçmeleri Gerçek'in en sık kaçak yaptığı, belirdiği andır.

Ortak ideallerin, ortak hedeflerin, ortak kaderin ne'liği ile ilgili tüm tartışmaya bir türlü dahil olamayan boşluk, bu tutarlılığın dayanak noktasıdır. Toplumsal sözleşme ile ilgili tartışmada kavramları yerinden etmek, ya da yer değiştirmek, bir yere değin işlevsel olsa da sorunların çözümüne yardımcı mı olacağı, yoksa yeni sorunlar mı yaratacağı hep belirsizliğini koruyacaktır. Zira yukarıda sözünü ettiğimiz boşluk meselenin merkezinde yerini korudukça, siyasal manevralar için imkanlar yaratsa da, bizzat üst kimlik olarak önerilen millet kavramını kararsız amorf bir yapıya dönüştürecektir. Ki belki de, 'millet söylemi'nin böyle bir yapı dışında gerçekliği de yoktur.

Özellikle de AKP söyleminde bu ülkenin kaderine yazılmış ve gelecekten dönen bir kavrammış gibi sunulan, oysa geçmişten gelen ve ortak paydası din mensubiyetliği olan Osmanlı'nın 'millet' kavramı düşünüldüğünde, o boşluk'un sınırları biraz olsun belirginleşir:

> "Bu ülkede biz, bütün etnik unsurları, kaç adet olursa olsun fark etmez, Türküyle, Kürdüyle, Çerkeziyle, Lazıyla, Gürcüsüyle, Abazasıyla, Romanıyla hepsiyle... Hepsine saygı duyarız, sevgi duyarız, yaradandan ötürü severiz." (TBMM, Kasım, 2010)

Ayrıca, burada ancak sorunları çözenin iktidarını koruyabileceği, muktedir olabileceği gibi bir yanılsama da vardır, ki Tayyip Bey'in dönemleştirmesiyle dokuz yıllık serüvenimiz bunun böyle olmadığının kanıtıdır. Muktedir olmanın işareti sorunların çözümü değil, bizzat

kavramları yerinden etme, yer değiştirme gücünde aranmalıdır.

Üst kimlik – Alt kimlik'e dair söylemde sanki iki değerlilik yokmuş, netmiş gibi bir görüngünün ortaya çıkmasının nedeni de o merkezi boşluktur. Boşluk ve Söz, bizzat iki değerliliğin yerini alır. Bir yanıyla muhalefetin "Ne var kardeşim bu açılım paketinin içinde" diye sorarken temas ettiği yer de burasıdır.

Alt kimlik / Üst kimlik benzeri ikililere gölgesi düşen başka bir yer değiştirme daha vardır ki, tüm kimlik siyasetlerinin özüne yazılmış olan ideolojinin deşifre edilmesinde kıymetlidir. Kimlik siyasetleri, identity / identification, kimlik ve özdeşleşme ile grup ruhsallığı bilgisine göndermeler içeren kavramlarla inşa edilir: 'ortak hedefler, ortak idealler etrafında toplanmış..." 1970'lerle birlikte üretilmiş ya da geçmişten yeniden çağrılmış ve yapısında böylesi özdeşleşmeler barındıran kavramların temel işlevinin siyasal iktisadın toplumu türdeş bir yapı olarak değil de farklı sınıflara ayıran anlatısına karşı bir savunma olduğu anlaşılıyor.

Tayyip Bey'in hiç de teorik olmayan ve biçime yaslanan belagatı, tam da teori yapmaya yöneldiğinde bu gölge de ortaya çıkıyor:

> "Biz, bunları zenginlik olarak gördük. Hep söyledik, bazıları bununla kendisine göre dalgasını geçti. Varsın geçsin. Ama biz bu ülkedeki tüm etnik unsurları, Türküyle, Kürdüyle, Lazıyla, Çerkeziyle, Gürcüsüyle, Abazasıyla, Romanıyla, aklınıza ne gelirse gelsin, hepsiyle bunlar birer alt kimliktir ve bunlar kesrettir ve vahdette de bunları topluyoruz. Bunları zenginlik olarak görüyoruz." (AKP Grup Toplantısı, 04.01.2011)

Bir kez değil, hem de iki kez: "bunları zenginlik olarak görüyoruz..."

Bir Marksist de meselenin tam bu sürçmeyle dile gelen şey olduğunu söylerdi, zaten.

ANADOLU: Anadolu'nun Türkiye'nin belli bölgelerinin adında geçen bir coğrafi ad olma dışında kullanımı kısıtlı. Tarihsel bağlamıyla bazen bir 'kültür birliği'ne işaret etmek için kullanıldığı görülüyor. Özellikle Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Mevlanalığı ile özdeşleşmekle giden bir birlik ideolojisi bu ve epeyce idealize edildiği görülüyor:

> "Aradan geçen yüzyıllara rağmen Mevlana'nın sözlerinin değerinde en küçük eskime ve eksilme olmadı. Ne mutlu ki bizler bu hikmet pınarından, bu aşk deryasından beslenmeye devam ediyoruz. Dün olduğu gibi bugün de onun düşünce dünyasıyla aynı iklimi paylaşıyoruz. Bu topraklar hala onun sevgi, merhamet, hoşgörü felsefesiyle ayakta durmaya devam ediyor. Medeniyetler beşiği Anadolu ve onun

> gibi gönül erlerinin insanlık sevgisiyle yoğrulmuştur.'' (Konya Mevlana Kültür Merkezi, Mevlana'nın vefatının 735. Yıldönümü)

Hatta başka adlar, ancak bu özdeşleşmeyle çarpıtılarak söyleme katılabiliyor:

> "...Kinin, nefretin, kavganın dışlandığı bir aşk coğrafyasıdır Anadolu toprakları. İşte Pir Sultan Abdal, O da Mevlana gibi gel diyenlerden. Az önce de ifade edildi; 'Gel insanlar bir olalım' diyor..." (Konya Mevlana Kültür Merkezi, Mevlana'nın vefatının 735. Yıldönümü)

Pir Sultan Abdal aynı coğrafyada zamanının muktedirlerince dara çekilmiş, hiç önemli değil. İdealizasyon kusur kabul etmez ve kendine katmak istediğini tuhaf bir şekilde bozarak, hiçleyerek geçersizleştirir, siler. Mesela Pir Sultan'ın "Gelin canlar bir olalım"ını izleyen "Münkire kılıç çalalım"dır ve 'Gel' şiarı bir kavgaya çağrıdır. Olsun!.. Birilerini suçlamak için 'candaş' kelimesini seçen, yüceltme kelimesinde önce 'canlar'ı atacaktır.

Bu arada bin yıllık barışın ve huzurun coğrafyası olarak ülküleştirilen Anadolu, ki dönemselleştirme Pax Ottoman'ı da aşan bir Pax Islam'dır ve tarih hiç de öyle yazmıyor, günümüzün muktedirlerini reddedenlerin kimliğindeki 'kayıp nesne' olarak da damgalanıyor:

> "Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı kazanan ilk Anadolu takımı, İzmir takımı Göztepe oldu.
> Türkiye Kupası'nı kazanan ilk Anadolu takımı, yine bir İzmir takımı Altay oldu.
> PEKİ, BU İZMİR ŞİMDİ NEREDE?
> SİYASETTE, DEMOKRASİDE, EKONOMİDE, KÜLTÜRDE, SANATTA, SPORDA İLKLERİ BAŞARAN O ŞANLI İZMİR ŞİMDİ NEREDE?
> İlkleri gerçekleştiren, Türkiye'ye öncülük eden İzmir'e küçük düşünmek yakışmaz.
> İzmir'e durmak yakışmaz." (İzmir Mitingi, 15.03.2009)

Büyük harflerle belirten ben değilim. AKP e-mekanında aynıyla mevcut.

İzmir ve Anadolu. İzmir'de kayıp Anadolu. Anadolu'da kayıp İzmir.

Hadi bir de AKP'nin 2002 Seçimi başarısının anayol medyada 'Anadolu Devrimi' olarak selamlandığı, bir de AKP'ye uzanan çizgide büyüyen zenginliğin 'Anadolu Kaplanları' olarak selamlandığını da hatırlayalım!

ANKARA: Ankara, AKP söyleminde, temsil ettikleriyle bir 'kötü nesne'dir. Bu ülkenin başına gelmiş ve AKP öncesinde yerleşmiş olumsuz ne varsa onu simgeler. Temsil eder. Geçmişte olmuş ve gelecekte

var olması muhtemel tüm karşı çıkışları şimdi ve burada bir 'public enemy' fantezisine hapsederken anahtar kelimelerden biridir, Ankara. 'Yüce millet'e seslenildiğinde, olumsuzlukları işaret etmek için tek bir söz yeterlidir bu söylemde: Ankara.

> "Öyle yapay gündemler oluşturuldu, öyle yapay meseleler ortaya çıkarıldı ki, siyaset, bu labirentin içinde kaybolup gitti ve kendisini kurtaramadı. Ne memleketin, ne de milletin meseleleriyle ilgilenme fırsatını bulamadılar. Şimdi aynı senaryoyu yeniden hayata geçirme gayretleri var... Ankara'da türlü senaryolar üretiliyor, yapay gündemler oluşturulmak isteniyor, siyaset, bu sonu gelmez, ülkeye, bu sonu gelmez, millete hiçbir yarar sağlamaz tartışmaların içine çekilmek isteniyor." (AKP Grup Toplantısı, 12. 01.2010)

Bu ülkenin bahtı orada kararır. Karartılır. Orası, deyim yerindeyse, fesat yuvasıdır. Orada semirmek için sürekli kurban talep eden mitolojik bir yaratık vardır. Yuvasından ancak kötülük yapmak için çıkar.

> "Ankara ne kadar Cumhuriyet'in sahibiyse, Şanlıurfa da o kadar Cumhuriyet'in sahibidir. Hiç kimse, bu ülkenin şehirleri, bölgeleri, insanları arasında ayırım yapamaz, ayrımcılığa gidemez." (Şanlıurfa'nın Topçu Meydanı'ndaki DSİ'nin toplu açılış töreni, 01. 11.2010)

Tam da bu ikiye bölme diliyle ayrımcılık yapılamayacağını ifade etmekteki tutarlılık bu söylemde eksik olanla, çağrılmayanla, söylemin dışında kalan Öteki ile kurulabilir:

İstanbul.

Özal'dan beri bu ülkede serbest piyasacı iktisadın gerekleri doğrultusunda ideolojik merkezin İstanbul'a kaydırıldığı görülür. Ankara, Anadolu'nun üzerine çökmüş bir baskı aygıtının temsilcisi olarak bu söylemde lanetlenirken, İstanbul'un belirleyiciliği de TÜSİAD başkanının Diyarbakır'daki halayı imgesine indirgenir.

Tutarlılık da buradadır: Şehir adlarıyla, söylemin öznesiyle, Diyarbakır'da çekilen sermayedar halayı arasındaki uyumda.

ARZU: Tayyip Bey'in konuşmalarında belirgin bir yer tutan kelimelerden biridir.

Kendini muhafazakar demokrat olarak tarif eden bir siyasal partinin liderinin söyleminde 'arzu' kelimesinin bu denli sık kullanılması dikkat çekici. Kullanım biçimi üçe ayrılabilir.

Öncelikle ve en sık olarak 'milletimizin arzusu" olarak geçiyor:

> ''12 Eylül halk oylamasıyla millet bu noktada söyleyeceğini söylemiştir. Arzusunu, talebini dile getirmiştir''

İkinci olarak elbette söylemin öznesinin, AKP ve liderinin arzusu olarak:

> ''12 Eylül'de arzu ettiğimiz sonucu almış olmamıza rağmen biz öz eleştirimizi yapıyoruz, kendimizi sorguluyoruz, varsa hatalarımızı masaya yatırıyor, kendi iç muhasebemizi yapıyoruz."

Lider ve 'yüce milleti' tasarımının mükemmel bir aynalaması olarak duygudaşlık birliğinin resmi burada tamamlanabilirdi. Fakat bir üçüncü arzu alanı daha var. Üçüncünün arzusu. Tam da bu saadeti tedirgin etmeye, yersiz yurtsuzlaştırmaya çalışan 'kirli arzu':

> "Kirli senaryoların, kirli emellerin, çirkin oyunların nasıl tek tek deşifre edildiğine şahit oluyorsunuz. Kaos ortamı, gerilim ortamı, tahrik ortamı oluşturarak kendi kirli arzularını millete dayatmaya çalışanların maskelerinin nasıl düştüğünü görüyorsunuz." (İzmir İl Kongresi, 2009)

Özeleştiri yapılıyorsa eleştiriye ne gerek var değil mi?

Bu 'kirli arzu'nun taşıyıcıları milletin ve liderinin dışında, kimi zaman muhalefet, kimi zaman sokağa çıkan, taş atan öğrenciler, kimi zaman sendikacılar, kimi zaman da mafya ya da çeteler. Yani, liderin "yüce millet" tasarımını bir şekilde kabullenmeyenler, tehdit edenler ya da ortak olmak isteyenler.

AŞK: Tayyip Bey'in söylevlerinde 'aşk', 'arzu etmek' gibi yine çok sık kullanılan kelimelerden biri.

Belagatında tonun yükseldiği, duygusal atmosferin sınırlarına kavuştuğu, ya seslenilenlere yönelik ya da seslenilenler için 'hizmet aşkı'na tutulmuş olanlara yönelik yüceltmenin doruğuna ulaştığı durumlarda özellikle devreye girmektedir.

Bu 'tutulma' edimiyle düşünüldüğünde, aşk, bir eylem olarak zaten neyse ona dönüşür; hipnoid bir deneyimin telkinine, ki öyleyse çerçevede bellidir; hipnotize eden lider ve hipnoz edilen kitle.

Tam da literatürde yazıldığı biçimiyle grup dinamiğinin gelişmesinde önemli geçiş kelimeleridir bunlar: hizmet aşkı, millete sevdalı olmak, dertli olmak. Tayyip Bey'in yine sık kullandığı bir deyimle 'gönül bağı' yaratırlar ve sonuçta grup oluşumunun ana dinamiği olan yeğin bir özdeşleşme ile taçlanırlar.

Muhafazakarlığa sık sık vurgu yapan bir liderin dilinden aşk, arzu kelimelerinin düşmemesi de bunlarla ilgilidir. Bireysel düzlemde aşk nasıl ki cinsel eğilimlerin bulunuşu ve bunlarla ve bunlar için grubu karşına almakla mümkünse, toplum ruhsallığındaki aşk, cinsel eylemlere eği-

limden feragatla, bunların bastırılmasıyla mümkün ve olasıdır. Zaten hipnoz ile aşk arasına bir ayrım çizgisi çekilecekse de ancak bu farklılıkla çekilebilir.

> "...İstanbul halkına nefes aldıracak bu tünelin hayırlı olmasını dileyen Başbakan Erdoğan, 'Her zaman söylüyorum. Bu bir aşk, sevda, dert işidir. Dertliyseniz dağları delersiniz, aşıksanız dağları delersiniz. Her zaman ne dedik? Biz dertliyiz ve onun için aşkımız var milletimize. Gece demeden, gündüz demeden koşuyoruz, dağları deliyoruz, Ferhat gibiyiz Leyla'ya da ulaşıyoruz'..." ("İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce yapımı tamamlanan Dolmabahçe-Bomonti arası kara yolu tüneli ile kavşak ve bağlantı yollarının açılışı dolayısıyla düzenlenen tören", 17.07.2010)

Sonunda Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun hattında işler karışmış ama... Olsun. İçerikten çok biçim, ne dediğinden çok nasıl söylendiğidir bu mevzuda etkin olan. Sözün daha ince psikanalitik çözümlemesine de bu nedenle hiç girişmeyelim.

ATATÜRK: CHP ile girilen polemiklerde Atatürk'ün söyleme dahil olduğu görülüyor. CHP ve kadrosu bir Atatürk istismarcısı olarak damgalanıyor. Buna koşut olarak Atatürk özellikle Kurtuluş Savaşı döneminde farklı toplumsal gruplar arasında ve parlamento tabanlı büyük koalisyonu gerçekleştirmiş olması, dış politikasını 'sulh' eksenli çizmesi, bir de tarihi eserlerin korunması ile ilgili sözleri öne çıkartılarak ve bu durum Mustafa Kemal-İsmet İnönü karşıtlığına oturtularak yüceltiliyor. Bu yüceltme, söylemin ana manivelalarından olan lider ve milleti diyalektiğine yerleştirilerek yeniden yazılıyor.

AVRUPA BİRLİĞİ: Uzun dönem içerdeki dönüşümün yaslandığı ana söylem parçası olan 'Avrupa Birliği ve normları', bu dönüşüm belli bir noktaya geldikten sonra, dış politika konularında 'tutulmamış sözler' üzerinden belli olumsuz yargılarla da anılmaya başlanmıştır. Bu olumsuz yargıların topyekun AB'ye yönelmediği, özellikle Merkel ve Sarkozy gibi bazı liderler üzerinden ifade edildiği de görülmektedir. Burada da süreç içinde bir 'iyi' Avrupa Birliği bir de 'kötü' Avrupa Birliği'nin, terminolojiye uygun yazarsak; iyi ve kötü AB parçalarının ortaya çıkışı dikkat çekici. İç dinamiklerle ilgili destek arayışında pür iyi olan Avrupa Birliği, özellikle Kıbrıs konusundaki tutumuyla ve dış politikada bu yarılmaya maruz kalmaktadır.

AYDIN / ENTELEKTÜEL: "Bi'at ve Öfke" adlı kitabımda çözümledim: Tayyip Bey'in düşünme biçimi neredeyse tamamen işlevselci ve yararcıdır. İşlevi olmayan, üstelik o anki süreçte işe yaramayan bir bilgi alanına selam verdiğine dair işaretler yok denecek denli az. Üstelik bu yalnızca Avrupa merkezli düşüncelerle ilişkisi için böyle değil, mesela halk kültürünün önemli adlarına ya da ülkemiz yazarlarına atıf biçimi de böyle.

Bu pragmatist bakışta aydın ve entelektüel arasında sağcı düşüncenin klasik ayrımının izlerine rastlamak da mümkün. Karikatürize edersek, entelektüel 'işe yaramayan' seçkinci işlerin adamı. Aydın ise, daha çok siyasetçinin gösterdiği doğrunun ideolojik aktarımında işlev görecek olan teknokrat:

> ''Tüm kurum ve kuruluşlarımızla, STK'larla, aydınlarımız, sanatçılarımızla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığının ve onun değerli mensuplarını da bir devlet projesi olan milli birlik ve kardeşlik sürecinde, aktif rol almalarını ben sizlerden rica ediyorum, istirham ediyorum. Esasen, sürecin başarıya ulaşmasında ön yargıların kırılmasında toplumsal hastalıkların şifa bulmasında Diyanet kurumumuz tarihi bir sorumlulukla karşı karşıya." ("Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş yıl dönümü ve ''2010 Kur'an Yılı'' etkinlikleri açılış töreni", 03.03.2010)

Bu tarifte, Osmanlı'nın ulema sınıfına Cumhuriyet dönemi sağ düşüncesinin yüklediği anlam silsilesi de var. STK, ki yılların STÖ (Sivil Toplum Örgütleri)'nin STK'ya dönüşmesi- şu devletin kontrolü dışına çıkan 'örgüt'lenmelere dair nerdeyse kadim çekince- bir yana, aydınlar ve sanatçıları izleyen istihdam grubunun rolü, öncesini, yani aydınları da bağlamıyor mu? Beklenilen rol işte bu: dinselliğin, ya da ilmin diyelim, merkezi rolü üstleneceğine baştan rıza göstermişlerin ideoloji aygıtının teknokratları olması.

Entelektüeller mi? İşte bu söylemde onların yeri:

> "Şunu açık açık söylüyorum değerli arkadaşlarım: Birileri yıllarca bu toplumun belli bir kesimine tepeden baktılar, seçkinci bir tavırla yaklaştılar, küçümsediler, tahkir ettiler. Tarihi sadece bunlar bilirler, bilim bunların tekelindedir. Hiç kimse değil, ama sadece bunlar estetikten anlar. İncelik, zarafet, nezafet sadece bunların malıdır. Müzikten, mimariden, heykelden, resimden sadece ve sadece bunlar anlar. Başkası hiç ama hiçbir şey anlamaz. Maşallah bunlara göre entelektüellik kazanılan bir şey değildir, babadan oğula, dededen toruna geçer.
>
> Değerli arkadaşlarım, bunlar mürebbidir, mürebbiyedir. Bunlar allami cihandır, her şeyin en iyisini bunlar bilirler. Her türlü özgürlüğü savunurlar ama, bir o kadar da entelektüel despotturlar. Bunlar işte benim Kars'taki o malum heykel için ucube derken, aynı zamanda

> kralın da çıplak olduğuna işaret ettim. İçlerindeki despotizmi yıkamayanlar, içlerindeki o görünmez krala çıplak dedirtmek de istemiyorlar. Gözü olan, gözü ile birlikte izanı olan herkes güzelle çirkini, estetikle ucubeyi birbirinden ayırır. Bunun için de hiç de asil bir aileden gelmiş olmaya, sırça saraylarda büyümüş olmaya gerek yoktur." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.1011)

Entelektüelin kendi etkinlik alanındaki vasatı (ki sağ düşünce bu vasatın bekasıyla da ilgilidir) aşan normları yeniden ve hep yeniden araştıran kurucu işlevini hadım eden bir söylem bu. Bütünleyicisi de yukarıdaki aydın imgesidir.

Türkiye'nin entelektüel ortamında oluşmuş kast sistemlerine yönelik eleştiri sağcı bir söylemle yürütüldüğünde söylemin bizzat entelektüelliği yıkıcı bir işlev üstlenmesi de cabası...

Entelektüel despot!

Burada asıl öfkenin, sivil vesayet tartışmalarıyla Tayyip Bey'in şahsına yöneltilen despotizm eleştirisine olduğu anlaşılıyor.

Krala gelince... Zizek'in Lacancı skandal diye tarif ettiği durumu analım:

Kral yukarıdaki iki paragrafta ve elbiselerinin içinde çırılçıplak.

AYDINLIK YARINLAR: Herhangi bir söylemin, kendini inşa ettiği performatif süreç konusunda azami başarılı olduğunun işaretleri, söyleme bir alt metin olarak yerleşen mitolojik öğelere tutunmasıyla da belirgindir.

Tayyip Bey'in mahkumiyetine gerekçe olarak gösterilen ve 'minareler süngümüz' ile başlayan Siirt konuşması söz konusu performatif sürecin, ki bunu daha tanıdık bir şekilde ve icraatın içinden diye adlandırabiliriz, nice olanaklarla dolu olduğunu zaten göstermişti. Dönemin muktedirlerinin öfkesini üzerine çekmesi de okuduğu şiirle filan değil bu olanakların hissedilmesiyle ilgiliydi.

Aydınlık yarınlar, yer yer bir yeryüzü cenneti tasavvuru ile bu söylemde sıkça başvurulan bir metafor.

Gerek barış içinde bir dünya özlemini dile getirirken;

> "Bugün sabahtan itibaren Yunanistanlı mevkidaşım, değerli dostum Yorgo ile çok verimli görüşmeler yaptım. Erzurum kışında iki ülke arasında çok sıcak bir iletişimi burada, Erzurum'da bir kez daha güçlendirdik. Geçmişteki bütün yanlışları, hataları ayaklarımızın altına alarak barışın egemen olduğu dünyayı hep birlikte kurmalıyız. Gelecek kuşaklara sevgiyi, barışı, saygıyı bırakmalıyız diyoruz. Kavganın savaşın kinin kanın egemen olduğu bir dünya istemiyoruz.

> Barışın, sevginin, saygının egemen olduğu bir dünya istiyoruz. İşte onun için elele omuz omuza aydınlık yarınlara gidiyoruz." (Erzurum, 08.01.2011)

Gerek ülke içindeki siyasal başarılarını taçlandırırken;

> "12 Eylül 2010 tarihi milat eliyle bir milat oldu. Büyük kapı açılmıştır, inşallah ardına kadar açılacaktır. Demokratik bir hukuk devleti olarak ülkemizin, dünyanın en güçlü ülkelerinden biri olmayı hak eden Türkiye'nin aydınlık yarınları için, 7'den 70'e bu ülkenin bütün evlatlarının huzuru, mutluluğu için yeni bir sayfa açıldı, yeni bir şafak söktü." (İstanbul İl Başkanlığı, 12.09.2010)

Gerekse toplumun belli kesimlerini AKP'nin mevcut ideolojisi doğrultusunda istihdam etmeye çağırırken devreye giriyor;

> "Başbakan Erdoğan, sanatçılara seslenirken, 'Bugüne kadar ezgilerinizle kardeşliğimizi pekiştirdiniz, şimdi de yüreğinizi ortaya koyarak bu ülkenin daha aydınlık yarınlara kavuşmasını sağlayacak olan yine sizlersiniz' dedi." (Dolmabahçe, 20.02.2010)

Tüm bunlarla birlikte, "aydınlık yarınlar" mitosuna yazılmış olan başka bir semptom daha ortaya çıkıyor. 12 Eylül günü, bu ülkenin tarihinde 2010 yılındaki referandumdan önce, 1980 askeri darbesi ile özdeşleşmiş bir gündü. Referandumu, üstelik 12 Eylül Darbesi'nin etkilerinin ortadan kaldırılacağı iddiasıyla, darbe gününe rast getirmek iktidarın en önemli ideolojik manevralarından biri oldu.

Bu manevra bizzat darbenin öncesi ve sonrasına yazılmış olan ideolojik metnin onaylanması işlevini gördü.

Yani şu: 1970'lerin sonlarındaki toplumsal karmaşa da dahil olmak üzere Türkiye'nin yakın tarihine dair olup bitenlerin yekununun çekirdeğine yazılı olan performatif işlem tam da Tayyip Bey'in 'aydınlık yarınlar' ile kastettiği bir Türkiye idi.

'AKP ve lideri 12 Eylül'ün en has ürünüdür' tezi bir de böyle anlaşılmalıdır.

Zaten, Tayyip Bey de söylevlerinde bunu doğruluyor. Bir başka 'kral çıplak' öyküsü için alıntılıyorum. Demokrasi kumaşından dokunmuş elbiseleri içinde çıplak:

> "12 Eylül 1980 müdahalesi olduğunda ben okulumuzun sıralarında öğrenciydim. İnanın o karanlık günlerin acısını en çok üniversiteler, öğretim üyeleri ve öğrenciler yaşadı. Gençler, görünmez birtakım karanlık ellerin marifetiyle kutuplaştırıldı. Silahlarla demir çubuklarla neler çektiğimizi biliyoruz. Bunları yaşadık. Belki bunlar bizim için aydınlık yarınların o zaman bir vesilesiydi. İşin bu yanını da düşünmekte fayda var." (Marmara Üniversitesi'nin 2010-2011 akademik yılı açılış töreni, 30.09.2010)

'Aydınlık yarınlar'a vesile olan 'karanlık ellerin marifeti!'

Öykü burada kalmıyor elbette. Günümüz TÜSİAD'ının işlevinin habercisi olarak Vehbi Koç, darbenin daha ilk ayında Kenan Evren'e gidiyor ve "Turgut Özal mutlaka kabinede olmalı", diyor. Acep niye? Onu da Tayyip Bey'den okuyalım:

> "Bu vesile ile Türkiye'nin aydınlık yarınlarının temel taşlarını inançla, sabırla ve hayranlık veren bir öngörü ile oluşturan rahmetli Turgut Özal'ı da şükranla yad etmek istiyorum. Milletimizin gönlünde ikinci Menderes olarak yerini alan Özal'ı da rahmetle anıyorum. Bu millet, ne Menderes'i ve arkadaşlarını dar ağacına gönderenleri ne Özal'a dünyayı dar edenleri hayırla yad ediyor ama onların kimler olduğunu da asla unutmuyor."

Ne diyelim; not only their guys but also our guys did it!

> "Pınarhisar Cezaevinden dışarıya bu duygularla bakarken, sizleri hasret ve sevgiyle selamlıyorum. "İmanın Güneş yüzlü çocuklarıyla Aydınlık Yarınların Türkiye'sini birlikte kuracağız."
>
> "OKU, DÜŞÜN, UYGULA, NETİCELENDİR."

İnsanın 'bu Türkçe ile mi?" diye sorası geliyor.

Kavramların bile bu kadar rezerv bir şekilde korunmuş olduğunu, sürecin kendi kavramlarıyla nerdeyse bir bulmaca çözer gibi yerleştiğini gördükçe, Biat ve Öfke'yi yazarken hissettiğim "yoksul bir halk çocuğunun dişiyle tırnağıyla çabalayıp Başbakan olması"na dair heyecan ve buna dair o kitabı bana sevgiyle yazdıran duygu da kötürümleşiyor.

Şu 1970'lerin Maraş'ında, Çorum'unda, Taksim 1 Mayıs Alanı'nda ve nice sokak ve caddede akan kan ile Tayyip Bey'in cezaevindeyken bir yurttaşımızın mektubuna verdiği cevabı buluşturan bu "Aydınlık Yarınların Türkiyesi" tahayyülü ile bende kalan; kavramlar gibi Tayyip Bey'in de sistemin hep 'rezerv'inde tutulduğu... sistemin prenslerinden biri olduğu.

BAKINIZ: Tayyip Bey'in söylevlerinde bu kelimenin üstlendiği işlev, İcraatın İçinden günlerinde Turgut Özal'ın elindeki kalemi kameraya uzatıp söze başlamasına benziyor. Bir demet 'Bakınız'lı cümle sunuyorum:

> "Bakınız ben ülkemde şu gösterileri yapanların, özgürlük adına yaptığına inanmıyorum. Bu özgürlük değil. Bu sadece ideolojik tatmindir..."
>
> "Bakınız, referandum sürecinde büyük ölçüde Türkiye yakın geçmişiyle yüzleşme imkanı buldu..."
>
> "Bakınız, dünya üzerindeki birçok topluma nasip olmayan bir medeniyet tasavvurumuz var..."

"Bakınız iktidar süreci içerisinde demokratikleşme ve ifade özgürlüğü noktasında çok önemli adımlarımız, köklü reformlarımız oldu."

"Bakınız... Çok samimi olarak söylüyorum... Biz, bir dil sürçmesinin, bir yanlış anlamanın, yanlış algının peşine düşen, onu istismar eden siyasetçilerden olmadık, olmuyoruz..."

"Bakınız, ben, 2005 yılında Diyarbakır'da "Kürt meselesi benim meselemdir" dedim..."

"Bakınız bu ay, üniversitelerimizde 2009-2010 akademik yılı, törenlerle başladı."

"Bakınız, bizim bu süreçte en son ihtiyaç duyacağımız şey gerilimdir, gereksiz tartışmalardır, belirsizliğe zemin hazırlayacak açıklama ve girişimlerdir."

"Bakınız, hassaten dikkatlerinizi çekmek istiyorum ve sizlerden başınızı iki elinizin arasına alıp bir değerlendirme yapmanızı istiyorum..."

"Bakınız siyaset bir takım oyunudur. Siyaset bireysel olarak ferdi olarak yapılmaz...

"Bakınız, ne dedim gün birlik ve beraberlik günüdür. Bir olacağız, beraber olacağız, diri olacağız..."

"Bakınız, bugüne kadar "olmaz", "olamaz", "imkansız" denilen şeyleri yaptık, başardık."

"Bakınız, tarihi bir dönüşüm ve değişim yaşıyor Türkiye."

"Bakınız, hiçbir cümlemi politik çıkar elde etmek için kurmuyorum..."

'Bakınız'dan sonra gelen ister bir yüceltme, ister ekonomiye dair aşikar bir bilgi, mesela manavdaki domates fiyatları olsun, işlev hep söylemin biçiminde açık olan 'dinleyin, lideriniz konuşuyor' mesajıdır.

Althusser'in ideolojinin nasıl işlediğine dair ünlü tezini analım: "Yaratılan ideolojik etkinin dayandığı ilke basit: bu ilke ise tanıma/kabul etme, özneleştirme/tabi kılma ve güvencedir, bu üç terimin merkezi ise, özneleştirme / tabi kılmadır. İdeoloji zaten-hep özne olan bireyleri, yani beni ve sizleri 'işletir."

Şu ideoloji veya bu ideoloji olmaktan bağımsız bir şekilde, herhangi bir ideolojinin, genel olarak ideolojinin, özneyi nasıl işlettiği ise, bizzat o öznenin kuruluş sürecine yazılıdır. İdeoloji topluluk içindeki tek tek bireylere veya bazen kendi içinde katı özdeşleşmelerle bir kimliğe ulaşmış gruplara, mesela cemaatlere seslenir. Daha ötesi bir seslenme kalıbını edinir ve o kalıp giderek içinin neyle doldurulduğu önemini yitirir bir şekilde mesajı kodlar.

Ayrıca seslenişteki bu kodlar, seslenilen kişilerin 'ideolojik özne' olarak birbirlerini tanımalarının ve seslenene duyulan mutlak bir güvenle

kendilerini de bir özne olarak tanımalarının yolunu açarlar. Liderin seslendiği, mesela bir meydanı dolduran somut bireyler, bu seslenişi kabul edişleri ile birlikte söyleme tutulurlar, söylemce/söylem cinince çarpılırlar ve somut öznelere dönüşürler.

Tayyip Bey'in söylemine bu Althusser'ci yorumla bakarsak, bu bakışın nihai varacağı yer, Tayyip Bey'in 'Bakınız' çağrısının onun söyleminde ideolojinin iş görmeye başladığı somut an olduğudur. Bu denli sık ve bu denli farklı durumda kullanılıyor olması da 'Bakınız'ın işlevinin içerikten çok ideolojik çatı ile ilgili olduğuna işaret eder.

Althusser'e ek niyetine: bir de şu var; seslenmenin 'bakış'la ilgili bir taleple gerçekleşmesi. 'Bakınız.' Freud'un kitle psikolojisine dair tezindeki lidere, ideale hipnoid tutulma açıklaması. Hipnoz, sözle ilgili olduğu kadar belki ondan çok bakışla ilgilidir.

Bu arada Türkçede 'işletmek' eyleminin anlamlarına da bakalım ve dilin sezgisine de selam verelim:

İşletmek: 1. İşlemesini sağlamak, çalıştırmak. 2. Bir şeyi, bir yeri kullanarak veya çalıştırarak yarar sağlamak. 3. Şaka ve bir takım yalanlarla sezdirmeden birini kandırmak veya onunla eğlenmek.

"Bakınız, hiçbir cümlemi politik çıkar elde etmek için kurmuyorum..."

Bir siyasi lider için mümkün mü?

Cevap: Bakınız.

BAŞÖRTÜSÜ: AKP'nin son iki yıllık söyleminde, muhalefetin bu konuda söylediklerini karşılamak için veya gazetecilerin sorularına karşı edilmiş birkaç söz dışında neredeyse kaybolmuş halde.

Bunun bir sebebi, sorunun de facto çözülmüşlüğü olabilir. Özellikle üniversitelerde başörtülü öğrencilerin öğrenim görmeleri ile ilgili zorlukların mevcut iktidar döneminde yenilenmiş öğretim görevlisi ve idari kadrolarca sorun olarak görülmemesi hukuki yaptırımların önüne geçmiş gibi. Hal böyleyken, söz konusu hukuki çerçevenin büyük bölümüyle varlığını sürdürmesi de bir tezat.

Hatta CHP'nin bu konuda düzenlemeler yapılmasına yönelik çağrısının, geçmişte üniversitelerde yaşanılanlar hatırlatılarak deyim yerindeyse geri püskürtülmesi ve 'velev ki siyasal simge'yi de içeren ideolojik itirazın devreye girmesi tezat değil.

Niye mi?

"AK PARTi Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan,

> Türkiye'de özgürlükler adına konuşanların, önce sırtlarındaki dolu çuvalları temizlemeleri gerektiğini belirterek '' O çuvalların içinde çok çirkin belgeler var. Şimdi konuşanlar, bundan dolayı kimleri yargıladılar, kimleri mahkum ettiler? Hangi kızlarımızı nasıl sokaklarda savurdular, bunları hep yaşadık, gördük''dedi. Başbakan Erdoğan, başörtüsü meselesi yüzünden kendi çocuklarının da okula sokulmadığını ve bir baba olarak bunun çilesini çektiğini söyledi." (Muş Alparslan Üniversitesi, 18.12.2010)

İslami siyasetin Türkiye'de yükselişinin başlıca simgelerinden olmuş bir öğenin rezerv bir sorun olarak yedeklenilmesi, sanırım grup dinamiği açısından hala işlevsel ve bizzat mağdur olanların sorunun çözülmesi konusunda engel haline gelmesi de siyaset arenasında hiç de az rastlanılır bir şey değil.

Çünkü kimlik, yalnız ideallerle değil, o ideallere maya olan travmalarla da, ya da Başbakan Erdoğan'ın deyişiyle ve Necip Fazıl'cı hatırlatmasıyla söylersek, çekilen 'çile'lerle de inşa edilir ve devamlı kılınır.

BÜYÜK DÜŞÜN: Yeni Osmanlıcılık idealinin billurlaştığı temel kavramlardan biri. Hemen hep bugünün zorluklarını hayal kırıklıklarını geçmişi anlamamak ve hatta onun vazettiği / vaat ettiği dersleri, ilhamları almada yeteneksiz ve yetersiz olmakla ilişkilendiren bir kavram.

> "Bu millete, bu toprakların insanına, Türkiye'ye asla ve asla küçük düşünmek yakışmaz.
>
> Büyük düşünen, büyük adımlar atan, büyük hedefler belirleyip o hedeflere kararlılıkla ulaşan bir neslin torunları olarak, bizler de büyük düşünmek ve milletçe büyük hedefleri gözümüze kestirmek zorundayız.
>
> Biz, tarihimiz karşısında boynumuzu bükemeyiz, tarihimizi gerçekdışı bir masal gibi göremeyiz." (Ulusa Sesleniş, Haziran 2010)

Devreye en sıklıkla dış siyaset bağlamında girmesi dikkat çekici: bir travmatik deneyimin, yani Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması sürecinin onarılması arzusuyla emperyal bir söylemin dirildiği de görülüyor.

AKP zihniyetinin liderinin konuşmalarında belirginleşen iki-değerlilikli yapısı 'büyük düşünme' mevzusunda çok daha önemli bir yarılmaya işaret ediyor. Büyük düşünen bir siyasal parti ve izleyicileri ile bu düşünme biçiminin potansiyellerini anlamayan diğerleri.

Bu AKP siyaset pratiği için de bir dert olarak sunuluyor: iç siyasette, başta muhalefet olmak üzere 'büyük düşünme/büyük oyun'u göreme-

yenler yüzünden kendisi de bu 'küçük düşünme' rahatsızlığına maruz kalan bir iktidar ve onun hülyasının geçmişten ilham alan büyüklüğü.

Bu konunun Tayyip Bey'in aile öyküsü ile Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma süreci arasındaki geçişlerle çözümlenmesini Bi'at ve Öfke'nin giriş bölümünde yapmıştım.

CANDAŞ: Tayyip Bey, kendisine koşulsuz biat eden bir medya grubu yaratması ile ilgili muhalefetin kullandığı 'yandaş' sıfatını karşılamak için bu sıfatı kullanmıştı. Sonra, 'yandaş'ları kullanmaya devam etse de kendisi vazgeçti ve genelde yaptığı bir yansıtmayı bu konuda da devreye soktu: 'yandaş' sıfatını kendisi bir suçlama aracı olarak kullanmaya başladı.

Bu konuda çok daha önemli olan bir şey su yüzüne çıktı gibi... Bunun özellikle İslami siyasetin başlıca yüceltmesi olan Osmanlılık ile de derin bağı var. Osman Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman ve hepsini önceleyen 'Abdülhamit Han'ın ülküleştirilmesi zaten sıklıkla yapılır. Oysa özellikle Osmanlı Devleti'nde dinsel ideolojinin dönüşümünde Yavuz Sultan Selim'in rolü belirleyici olmuştur ve Osmanlı'nın Hanefi-sünni anlayışla yönetilen teokratik bir imparatorluk formuna kavuşmasında kurucu liderdir. 'Can-candaş'ın Aleviliğe işaret ettiği düşünüldüğünde kısa zamanda 'candaş'ın söylemde bastırılması ile I. Selim'in yüceltme dilinde geriye çekilip onu izleyen Kanuni'nin öne çıkışı arasında ortak bir ideolojik gerekçe olabilir mi?

Hatta bir ara MHP'nin bile bunlar 'öztürkler' diyerek Alevilere sarılmaya çalıştığı, Alevilerin türkolojinin yaşayan nesneleri haline getirildiği dönemler düşünüldüğünde, yani Alevilerin toplum ruhsallığında geçmişten gelen bilinçsiz bir öğe muamelesi gördüğü anımsandığında bu söyleme ve bastırma dinamiği daha ilginç hale gelmiyor mu?

Yakın döneme değin potansiyel iç düşman olarak görülen sosyalistlerin en azından bazılarıyla, Ermenilerle ve Kürtlerle görece bir toplumsal müzakere alanı yaratmaya çalışma sürecinde bu 'iç-düşman' rolünün Alevilere ihale edildiğine dair işaretler de çoğalmıyor mu? Bakınız yandaş medyanın PKK'de Aleviler komuta kademesini aldı ya da yargının Alevilerce işgal edildiği haberleri. Bu haberler ile aynı dönemde Tayyip Bey'in CHP liderine yönelttiği şu suçlama akla geliyor:

> " Yandaş medya diyeceksin, candaş medyanın bütün mensuplarını partine davet edeceksin, partinden şu anda aday yapmaya hazırlanacaksın. Sevsinler seni, bunu kimse yutmaz." (AKP Genişletilmiş İl

Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Bunu kimse yutmaz!.. "Yine bilinmezden gelen bir bilgiyi gördüm" sevinci selim olmasa da muhteşem değil mi!

Geçmişten dönen deyince... Tüm bunlarla birlikte panislamizmin zorunlu lideri Abdülhamit'in İslami siyasette Han olarak selamlanması ve öteki'nin Abdülhamit tasavvuruna böyle bir sınır çizilmesi ile Han ululamasının bugüne türkomoğol gelenekten geçerek, kan'dan gelmesi de başka bir muhteşemlik. Tarih ironisi güçlü bir bilimdir, ne diyelim.

CEMAZİYELEVVEL: Biçim değişiklikleri, mesela bir kelimenin yazılışı ile ilgili değişiklikler, bazen ciltlere bedel olabiliyor. Tayyip Bey'in siyasi literatüre kattığı kelimelerden biri, cemaziyelevvel. TDK Sözlüğü'nde kelime cemaziyülevvel olarak yazılmış. İslam Ansiklopedisi'nde ise Cemâziyelevvel: Hicrî yılın 5.ayı.

'A'nın şapkası hilafına 'e'de diretmenin ve bir orta yolda melezleşmenin güzel örneği, bir yanıyla tüm AKP öyküsü de.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ek bir anlamı da var: büyük tövbe ayı. Zaten söyleme katılmasına vesile olan da bu anlam. Şunla birlikte:

(Bir kimsenin) Cemaziyülevvelini bilmek.

Bir kimsenin herkesçe bilinmeyen, geçmişteki kötü bir yönünü veya kötü durumunu bilmek.

Bu hatırlatma Tayyip Bey'in özellikle MHP'ye eleştirilerini yükselttiği konuşmalarında devreye giriyor ve MHP'nin yetmişli yıllarda üstlendiği işlevi şimdi Meclis'e taşıdığına dair bir anıştırma yapılırken "Biz onların cemaziyelevvelini biliriz" deniyor.

Bu arada konuşma dilinde pek kullanılmayan ve özellikle Osmanlıcadan çağrılan bu türden kelimelerin geçtiği cümlelerin birçoğunun AKP ve liderine yönelik eleştirileri birebir geri püskürtme / eleştiriyi yapana yansıtmada neredeyse bir alt-kültür diliymiş gibi iş görülüyor. Bir örneği:

> "Nasıl Menderes'e aynı oyunu oynadılarsa, nasıl Özal'ı suçladılarsa, şimdi AK PARTi'ye de tek parti yaftası yapıştırmaya, otoriter bir anlayışa sahipmiş gibi göstermeye çalışıyorlar. Olay budur... İşin ilginç tarafı da bunu yapanlar, tek parti zihniyetiyle yoğrulmuş siyasetçilerdir. Biz onların cemaziyel evvelini çok iyi biliriz. Onları çok iyi tanırız, çok iyi..." (AKP Grup Toplantısı, 12 Ocak 2010)

Ruhsallıkta savunma düzeneklerinin epeyce arkaik- bastırılmış malzemeyi kullandığını düşündüğümüzde siyasette de savunma dilinin

unutulmuş kelimeleri çağırması dikkate değer.

CUMHUR / CUMHURİYET: Cumhur kelimesi Arapça 'halk, topluluk' anlamlarına geliyor. Lider- 'yüce millet' söylemine, bu yüceliği tedirgin /tehdit eden bir üçüncünün girdiği durumlarda Tayyip Bey'in seçtiği kelimelerden biri cumhur:

> "87 yıl sonra biz şu gerçeği artık çok daha net olarak görüyoruz: Cumhuriyeti korumak ve kollamak, onu dışa kapatarak, sanal düşmanlar üreterek, kendi halkını, kendi milletini, yani cumhuru Cumhuriyete karşı gibi, düşman gibi görerek olmuyor. Cumhuriyet, cumhura sahip çıkarak, cumhur için hizmet üreterek, eser üreterek, cumhurun, yani milletin hakkına ve hukukuna sahip çıkarak güçleniyor, büyüyor, kalkınıyor ve dünya üzerinde itibarlı bir konuma kavuşuyor. Yakın tarih bize göstermiştir ki; kendisini Cumhuriyet'in asıl ve tek sahibi olarak görenler, kendilerine durumdan vazife çıkaranlar, cumhuru aşağılayan, cumhura güvenmeyenler, ellerindeki gücü ve yetkiyi farklı amaçlar için kullananlar, bu ülkeye ve bu millete olduğu kadar, Cumhuriyet'e de en büyük zararı vermişlerdir. İşte onun için, 87inci yıldönümünde, daha bir azimle, daha bir kararlılıkla, aşkla ve sevdayla diyoruz ki: Ülkemiz için, milletimiz için, cumhur ve Cumhuriyet için, daha fazla özgürlük, daha fazla demokrasi, daha fazla adalet, daha fazla büyüme, daha fazla refah." (AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı, 16.10.2010)

Cumhur deyim yerindeyse yeni sağın millet anlayışı ile yerleşik devlet görgüsünün literatüründeki halk anlayışının harmanlanmasında işlev üstlenmektedir. Somut, işinde gücünde, yönetilen ve bir yurttaş olarak hakkını talep eden bireylerin aşağılanması konusunda AKP siyasetinin sergilediği nice örnek olsa da, ki simgesel değeri ile 'Ananı da al git' garabeti en bildik olandır, mesele Cumhuriyet'in AKP öncesindeki yerleşik kadrolarının halka bakışı ile AKP kadrolarının halka bakışı arasındaki söylem ağının mücadelesidir. Ki Tayyip Bey'in ileri sürdüğü eleştiri haklı ve yerinde olsa bile; derdin haklılıktan çok eleştirdiği söylem ağının yerine bir benzerini yerleştirmek arzusudur.

ÇANAKKALE: Tayyip Bey'in konuşmalarında Çanakkale daha sık olmak üzere, Sarıkamış, Yemen, hatta Malazgirt Anadolu'daki kurucu öğenin yapıtaşları olarak sunuluyor. Bir tür Devlet mitosunun kurucu şiddeti, bu coğrafyada yaşayan herkesin birlikte ödediği bir diyet, 'yabancı – düşman'a, yedi düvele, 'gavur'a karşı kardeşliğe maya olan travmatik deneyim. Güncel her türlü etnik-mezhepsel tartışmayı geçersizleştiren ideal kardeşlik ortamı olarak cephe. Şehitlerin Allah ka-

tındaki kardeşliğine dair ülküleştirilmenin yaşayanlar için ortak kader ve ülkü birliği anlatısına dönüştürülmesi.

> "Zira biz 780 bin kilometre karelik vatan topraklarında herhangi bir operasyona, herhangi bir ameliyata biz müsaade edemeyiz, tarihe bunun hesabını veremeyiz. Dün de söyledim bugün de söylüyorum değişik bir versiyonuyla, samimi iseler, dürüst iseler giderler Çanakkale Şehitliği'ne o şehitlikte olan başlık taşlarına bakarlar, orada Türk'ü de Kürt'ü de Laz'ı da Boşnak'ı da Arnavut'u da var. Hepsi gelmişler Çanakkale'ye bu vatanı korumak için birlikte kucak kucağa şehit olmuşlar. Size ne oluyor arkadaş, neyi paylaşamıyorsunuz da bu ülkede bizi birbirimize şüphe ile bakar hale getiriyorsunuz; buna hakkınız yok. Ben Türk'ü ne kadar seviyorsam, Kürt kardeşimi de Boşnak'ı da Arnavut'u da Zaza'sını da Roman'ını da o kadar seviyorum, hiçbir ayrım yapmaksızın. Çünkü beni yaradan Allah onları yarattı." (AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı, 16.10.2010)

Bu arada, Tayyip Bey'in Davos çıkışını da hemen hemen aynı kelimelerle, Çanakkale Savaşı benzetmesiyle ifade etmesi, bu ülküleştirmenin gücüne dair fikir veriyor:

> "İçeridekiler de dışarıdakiler de Türkiye'nin büyüklüğünü, gücünü, ağırlığını iyi anlamalı buna göre davranmalıdır. Bizim dışişleri anlayışımız, bizim ne diyeceğimiz üzerine kurulu. Diklenmeden dik durmak üzerine kurulu. Bazı monşerler bunu anlatmakta zorluk çekebilir. Gölgesinden korkanlar bunu anlamakta zorlanabilirler. Partimiz kaybetmesin diye değil Türkiye kaybetmesin diye uğraşıyoruz... Zaman 18 Mart 1915. Dünya Türkiye'nin karşısına da Çanakkale'de bizi yok etmek için saldırıda. Çanakkale Boğazı'na girmişlerdir. Türkiye'nin nesi yok belliydi. Gücümüz belliydi. Ama Türkiye'ye saldıranların da gücü belliydi. Bütün bu olanlar karşısında Atatürk, Mehmetçiğe bir şey söylüyor. "Ben size ölmeyi emrediyorum" diyor. Bir taraftan bu mücadelelerin içinde gelen bir milletin torunu olacaksın, bir taraftan da şu ne der bu ne der diye düşüneceksin. İzzetimizle onurumuzla kimseyi oynatmayacağız." (Metronun Şişhane-Taksim ve 4.Levent-Maslak bölümlerinin açılış töreni, Ocak 2009)

DAVOS: Tayyip Erdoğan'ın yalnız ülke içinde değil bölge lideri olma yolunda önemli bir aşama olan Davos çıkışı ve sonrası hala ayrıntılı bir incelemeye muhtaç.

Öncelikle biçimsel bir tuhaflıktan, dolayısıyla yol gösterici bir işaretten söz edelim: AKP e-ortamında, bu satırları yazdığım 13 Şubat 2011 tarihi itibarıyla Davos hiç yok gibi. Sanki böyle bir şey yaşanmamış, ne Tayyip Bey 'Davos Fatihi' olmuş ne 'one minute' denmiş...

Oysa bu denli yüceltilen bir eylemin bizzat partinin alanında da öne

çıkartılması beklenmez miydi?

Bu görünüp kaybolma ile ilgili durumun Tayyip Bey'in 'Bakınız'ı ile benzer bir işlevi olduğunu düşünebiliriz. İdeolojik özneler inşa etme sürecinde kitlelerin ve onları oluşturan insan teklerinin bakışlarını talep etmekle birlikte, bakışın devamlılığından çok anlık -"one minute"- tutulmaların, 'ideoloji cinince tutulma' benzeri sahnelerin önemini hatırlatıyor bu 'görünüp/kaybolma' oyunu.

Ruhsallıkta özellikle Otto Kernberg'in vurguladığı bir kavram vardır: 'doruk duygu durumları'.

İdeolojinin etkin kılınmasında ve seslendiği kitleyi yeniden kendini onaylama düzeyine çekmesinde bir model olabilir. Bir doruk duygu durumu ki, Davos çıkışı siyaset pratiğinde bunun has örneklerinden biri olmuştur, birey veya topluluğun geçmişinde yer etmiş ve belli ruhsal çatışmalarla ilgili olan duyguların yeniden düzenlenmesine ve daha örgütlenmiş bir yapıya kavuşmasına vesile olabilmektedir.

Davos çıkışının özgüllüğü, yalnız Türkiye sınırlarında değil özellikle Yakın Doğu'nun tümünde ve başka coğrafyalarda da İsrail zalimliğine karşı olan kişi ve grupların duygu ve coşkularını ortak zemine çağırabilmiş olmasıdır.

Günümüz siyaset pratiği açısından derslerle doludur. Bunlardan biri binlerce yıldır bilinen bir ders: Ortak düşman tayinini belirgin bir şekilde yapabilen muktedir, hükmettiği grubun dışından da bu konuda ittifaklar kurduğunda, yönettiği kitleleri ortak duygu birliği etrafında toplama becerisini artırmış olur.

Şöyle de söylenebilir: bir grup içinde arza çıkartabilecek ve hatta lidere yönelebilecek saldırganlık duyguları dışarıda bir nesneye yönlendirildiğinde lider etrafında kenetlenme güçlenir.

Davos'ta olan da budur. Davos, bir siyasi eylem anı olarak işlevini tamamladığı, yani bir doruk duygu durumu olarak yaşandığı ve bir ikincisi tekrarlanamayacağı için de "bir daha Davos'a gidilmeyecektir."

Anın kendisinin bilgisinin silinmesi, fakat anısının bir söylene dönüşmesi de faydalıdır.

Tayyip Bey'in liderliğinde ve AKP siyasetinde Davos öncesi ve sonrası diye en azından iki dönem vardır. Davos sonrasını izleyen süreçteki Tayyip Bey'in liderlik biçiminin kısa vadede sivil vesayet / despotizm tartışmalarına yol açmış olması tesadüf değildir.

AKP iktidarının bir siyasi proje olarak kendi ideolojik söylemini olgunlaştırdığı, mevcut cumhuriyetçi söylem ile harmanlayıp cumhuri-

yetin restorasyonuna girişme süreci de Davos sonrasıdır.

Bu çıkış, kısa vadede lider ve onun (sınıfsız imtiyazsız) yüce milleti diyalektiğini sağlamlaştırmış, seçim başarılarını pekiştirmiş olsa da uzun vadede tüm siyasi kapasitesini ve geleceğini bu yanılsamanın devamlılığına bağlamıştır. Söz konusu yanılsama tedirgin edildikçe ve bu siyasi fantezi tartışma konusu yapıldıkça despotizm eğilimlerinin artması beklenir... Ki olan da budur.

DEŞİFRE: AKP söyleminin çatısını oluşturan anahtar deyimlerden biri: deşifre olmak.

İyi ve kötü, temiz ve kirli, statükocu ve değişimci ikilileri arasındaki mücadelede AKP'nin temsil ettiği iyinin, temizin ve değişim iradesinin karşısına söz veya eylem ile çıkan hemen herkesin "kötü-kirli-statüko" havuzuna dahil edilmesinin bir adı da deşifre olmak.

Söz ile eylem, eleştiri ile suçlama, iddia ile iftira arasındaki nice mesafeye kısa devre yaptırılarak o havuza dahil edilme hali.

Siyasi söylemde yer edinen deşifre olmanın giderek lidere ve onun yüce milletine karşı suç işlemiş olmakla özdeşleşmesi de var işin içinde:

> "Kirli senaryoların, kirli emellerin, çirkin oyunların nasıl tek tek deşifre edildiğine şahit oluyorsunuz. Kaos ortamı, gerilim ortamı, tahrik ortamı oluşturarak kendi kirli arzularını millete dayatmaya çalışanların maskelerinin nasıl düştüğünü görüyorsunuz. Bu ülkede artık hiç kimse arkasına çeteleri alarak, mafyayı alarak, hukuk dışı güçleri alarak siyaset üretemez, siyaseti yönlendiremez, siyaseti yönetemez. TBMM'yi millet iradesi dışında hiçbir güç yönlendiremez. Karanlık ilişkiler, mafyatik ilişkiler siyasette kendisine yaşam zemini bulamaz. Demokrasi, hukuk, laiklik ve sosyal devlet bizzat bu milletin sahibi olduğu kavramlardır. Bütün kurumlarımızda önce bizzat milletimiz bu ilkelerin savunucusudur. Bu hassasiyeti birlikte göstermemiz lazım." (İzmir İl Kongresi, 2009)

Söylemi geçerli kılan ülkenin uzak yakın tarihinde birer suç örgütü gibi çalışmış yapıların gerçekten var olmaları değildir. İdeolojik aygıtın işleme ve işletme becerisine dair geçerlilik güvenilirlik testi, söz konusu yapılardan mağdur olmuş olanları bile 'kirli-kötü' sistemine dahil etme becerisidir.

Zaten söz ile eylem aralığı bu denli daraldığında, bunca farklı katman ve kimlik çeşitliliğini içeren bir toplumda AKP'nin yürüttüğüne benzer performatif süreçlere, ki Başbakan buna 'süreci çalıştırmak' diyor, rıza gösterenlerin karşısında tek değil birden çok grubun olacağı aşikardır.

Her itirazı aynı potada toplayacak yegane dil de muktedirin bu milleti için tek iyiyi, hep-iyiyi isteyen temiz dilidir. Ötekilerin kirliliğinin işareti de olarak...

Hep-iyi AKP'nin mesela yolsuzluk yaptığına dair anıştırmalar bile bu mutlak iyi- hijyenik dil için tehdide dönüşür, tehdit gibi algılanmaya başlanır. Şimdilik bu tehdit, yine ötekinin kirli olduğunun altı çizilerek savuşturuluyor. Nasıl mı? Tayyip Bey'in sık kullandığı bir deyimle; "çamur atıyorlar", denilerek.

DİSİPLİN: Disiplin kavramının söylemde dile geldiği hemen tek bir alan var: mali disiplin. Serbest piyasacı ekonominin faziletlerini saymakla bitiremeyen ve siyasi tarihini de serbest piyasacı parti ve kişilere yaslanarak anlatan bir siyasi kadronun ve liderinin ekonomide disiplinden bir başarı öyküsü olarak söz etmeleri bizzat neoliberalizm çağında serbest piyasacılığın özüne yazılı olan ideolojik ikiyüzlülüğün deşifre edilmesinden başka nedir ki!

AKP söyleminde mali disipline yapılan aşırı vurgunun bizzat maliye sisteminin bir baskı aygıtına dönüştürülmüş olmasıyla da ilgisi olsa gerek.

DİYALOG: Tayyip Bey'in konuşmalarında bir; demokrasi tarifinde, iki; dış siyaset ile ilgili mesajlarında olmazsa olmaz kavramlardan biri diyalog. İkincisinde güncel somut durumlar için, mesela Lübnan'da yaşanan 'hükümet bunalımı'na çözüm önerisi getirirken devreye giren diyalog söylemi, demokrasi tarifinde 'ileri demokrasi'nin bir özelliği olarak anılıyor ve sıklıkla bir seçim başarısını izleyen günlerin rahatlığında söyleme daha sık katılıyor.

Aynı diyalog vurgusu, 'barış içinde bir gelecek'in koşulu olarak Kıbrıs politikasında, Balkanlarla ilgili sorunlara çözüm önerirken, Karabağ sorununu anarken ve elbette Medeniyetler İttifakı Eş-başkanlığı nedeniyle yapılan konuşmalarda da öne çıkıyor:

> "Hepimiz küresel barış ve uyum için çalışan bir ailenin fertleriyiz. Nasıl bir aile dayanışma ve kader birliği üzerine kuruluysa bizim de dayanağımız aynıdır. Kültürel ve dini konularda diyalog çabaları kimsenin tekelinde değildir. Ancak önemli olan rekabet duygusundan uzak durmak, sınırlı imkanları en verimli biçimde kullanmak ve somut sonuç alıcı projelere yönelmek, böylelikle ön yargılardan arındırılmış sevgi ve hoşgörüye dayalı bir dünya hazırlamaktır." (Medeniyetler İttifakı, İkinci Forumu)

Bu arada eş başkanının tam da ittifak-diyalog çağrısı yaptığı sözlerle medeniyetler ittifakından anladığı şey, projenin kendisinin imkansızlığını da ele veriyor:

> "İnanıyorum ki her milletin buna işaret eden bir milli sözü bir atasözü mevcuttur. Nasıl ki Avrupalılar ilerlemek için kendi geçmişlerine, Shakespeare'e, Goethe'ye, Mozart'a, Platon'a uzanıyorsa, bizler de aynı şekilde ilerlemek için kendi geçmişimize, Fuzuli'ye, Farabi'ye, Yunus Emre'ye, Mevlana'ya uzanıyoruz." (Konya Mevlana Kültür Merkezi, Mevlana'nın vefatının 735. Yıldönümü)

Konya'da, Tayyip Bey'in diyalog çağrısına model aldığı Mevlana ile Shakspeare, Goethe, Mozart ve Platon arasına çektiği set ittifakın önündeki en önemli engel olarak yerini alıyor.

Ya da belki de bu tür tezlerin halkların önüne çıkartılmasının gerekçesi olarak üretiliyor, halklar arasındaki sorunların böylesi sağcı tezlerle tarifine imkan veriyor.

Hüsnü kabul ile bakmayı denesek bile; projenin eş-başkanının dilinden dökülen bu sözler, bizzat medeniyetler çatışması tezinden türeyecek politik projelerin geçersizliğinin işareti değil mi?

DÖNÜM NOKTASI: Özellikle seçimlerle ilgili başarıları ifade ederken 'dönüm noktası' deyimi kullanılıyor.

Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili yapılan halk oylamasındaki başarı birçok kez "dönüm noktası" olarak niteleniyor:

> "Değerli arkadaşlar, 12 Eylül günü Türk demokrasi tarihine bir dönüm noktası olarak geçecektir. Hep bununla anılacaksınız, hep bununla anılacağız." (AKP İstanbul İl Başkanlığı, 12.09.2010)

Tayyip Bey'in bu sözü iki kez doğru olur mu, zaman gösterecek, en az bir kez doğru, onu zaman gösterdi: 12 Eylül günü 1980'deki askeri darbe ile 'Türk demokrasi tarihi'nde zaten bir dönüm noktası olmuştu.

O tarihte, 27 Mayıs Anayasası'nın ve dolayısıyla o anayasanın temel olduğu toplumsal sözleşme ve demokrasi pratiğinin 'topluma bol geldiği' teziyle birlikte makas değişikliği gerçekleşmişti.

Şimdilerde daha iyi biliyoruz ki bu makas değişikliği Tayyip Bey'in dilinde bir güzelleme ile anılan Turgut Bey'in mimarı olduğu 24 Ocak kararlarının bu ülkede vandal bir şekilde uygulanması için gerekliymiş.

Bu arada, söylemin mevcut politik sürecin işleyişini tarif ederken düştüğü dil epey kişisel özelliklerle besleniyor. Tayyip Bey'in seçim sonuçlarını kutlama biçimi, iyi hazırlanılmış ve kazanılmış bir deplasman maçı sonrasında teknik direktörlerin yaptığı açıklamalara fena

halde benziyor!..

Star gazetesinden sembolik değeri paha biçilmez bir ilk sayfa:

Köşeye, sanırım Hürriyet gazetesinin manşetiydi, "Ordu yönetime el koydu" iliştirilmiş. AKP söyleminde hiç olmayan 'halk' manşete taşınmış ve 12 Eylül 1980'de atılan manşet karşılanmış: "Halk yönetime el koydu."

Biz sayfada ne mi görüyoruz:

Öncelikle Tayyip Bey'in ileriye uzanmış elini görüyoruz. Onun ardında kalmış ve bir gün sonra değersizleşmiş 'evet'çileri görüyoruz. Yönetime hangi elin konduğunu böylece anlıyoruz.

Bu kadarla mı? Semboller gani gani...

12 Eylül ile ilgili ünlü sözü anımsayalım: "Our guys did it." Bizim çocuklar yaptı (becerdi.)

12 Eylül 2010 tarihinde, referandumla aynı gün İstanbul'da Dünya Basketbol Şampiyonası'nın finali var. Amerika, fark atarak şampiyon oluyor. Bizim çocuklar ikinci.

Her şey bir şaka gibi değil mi?

12 Eylül 1980'de sayfada yerini almayan şey, Türkiye'nin otuz yılının Gerçek'i olarak geri dönüyor ve "Halk yönetime el koydu" manşetinin üzerinde sayfaya yerleşiyor:

"Teşekkürler çocuklar."

DURMAK YOK: Tabii bir de 'yola devam.'

'Durmak yok yola devam' şiarı AKP'nin Türkiye'deki siyaset diline kazandırdığı kalıplardan biri.

Bütünleyicisi: "Beraber yürüdük biz bu yollarda.'

İkincisi, Tayyip Bey'in siyasi hayatının çok erken dönemlerinde ortaya çıkmışken 'durmak yok yola devam' yalnız seçim sonuçlarıyla değil devlet mekanizmasındaki dönüşümlerle birlikte iktidarından emin olduğu dönemde ortaya çıktı.

Sonra başka bir emre ulaştı: "Sen Türkiye'sin Büyük Düşün."

AKP'nin bir siyasi proje olarak serüvenini bu üç sloganın ardışıklığıyla okumak da mümkündür.

Popüler kültürden bir şarkı ile başlayan bir özdeşleşme ve siyasi kimlik yaratma süreci söz konusu olan.

Ki o şarkının daha ilk AKP hükümeti döneminde Tayyip Bey'ce MTV'ye verilen röportajda Frank Sinatra'nın 'My Way (Benim Yolum)'ine dönüştüğünü görüyoruz.

Beraber yürüdük...
Benim yolum.
Sonra "Durmak yok yola devam."
Yolun artık bir zamanlar birlikte yürünen yol olmadığı aşikar. Liderin yoluna ve o lidere sadıksan-layıksan, elbette bunu göstermelisin: "Sen Türkiye'sin büyük düşün!" ve emre uy!
Ya da liderinin ülkesine hoş geldin. Ya yoldan çekil ya da boyun eğ ve şükret.

DÜNYAYI TAKİP ETMEK: Muhalefeti dünyadaki 'Büyük oyun'u görememekle itham etmek için de kullanılan bir deyim. Ya da bu oyunu gördüğünü ve ona uygun bir siyaset geliştirdiğini bir siyasi söylem olarak yeniden üretmek için kullanılıyor. Özellikle artık 'demode' olduğu düşünülen yurtseverlik ve antiemperyalist söylemleri karşılamakta işlev yükleniyor.
Milli Görüş söyleminin de az çok bir parçası olan antiemperyalist söylemin yerine konulan ne mi? Dağılma süreci bir travma olarak görülen Osmanlı İmparatorluğu'nun adındaki 'emperyal'.
Tayyip Bey'in siyaset yapma biçiminde Erbakan Hoca'nın büyük etkisi, emeği vardır. Beden dilini kullanmadan cümle vurgularına değin bu etki görülür. Hoca ile özdeşleşme, beklenileceği gibi çok güçlüdür.
Refah Partisi'nden kopuş sürecinde Emin Saraç'ın aracı olduğu buluşma sonuçsuz kalınca Erbakan Hoca Tayyip Bey'e şu manidar temennide bulunuyor: "Yeni muhitiniz hayırlı olsun."
Yeni muhitte yeni güçlülerle başka özdeşleşmeler yaşandığı görülüyor. ABD Başkanı Obama'nın çalışma ofisinden fotoğrafları dünya medyasına servis ediliyor. Tayyip Bey'in fotoğraflarının servis edilmesi gecikmiyor:
İki ofisin fotoğrafının kurucu lider, pencere vesaire ile birbirine nasıl ayna imajı verdiği de ayrıca ilginç değil mi? En az bir farkla; Tayyip Bey'in masasında kitaba yer yok.

ESER: Öncelikle vakıf eserleri olmak üzere geçmişin mirası ve o mirasın koruyucusuna, yani AKP iktidarına işaret ederken kullanılıyor. Kıymetli olanın korunması ve kollanmasına dair bu şablon hükümetçe yeni inşa edilen 'eserler'den söz edilirken de devreye giriyor. Millet için ve millet adına yapılanlarla, milletin geçmişinde var olan nasıl korunuyorsa geleceği de korunmuş kollanmış oluyor. Özellikle de bu eserleri

yapması gerekiyorken AKP öncesinde yapmamış, sadece laf üretmiş olanlara karşı...

Bir de şu var: öteki'nin yapmadığını yaptığı; sadece laf üretmediği ve yan gelip yatmadığı için başlı başına iyilik ile donatılan bir siyasi kadro ve lideri söylemi oluşturulmuş oluyor. Şu ünlü yeni sağın ahlak söylemi. Onlar ahlaksızlar, yapmadılar, biz ahlaklıyız, yaptık!

Bu arada eser var Eser var. Mesela Kars'taki ucube bu söylem için bir eser değil, aksine yapılacak eserler için gerekli parayı ziyan etmiş bir kötülük.

> ''O heykel başlamadan, o zamanki belediye başkanı ki partimizdendi, kendisine 'bunu burada yapmamasını söyledim.' Fakat kararlıydı, ısrarlıydı. 2006 yılının yanılmıyorsam 8. ayında falan da Erzurum Tarih Tabiat Varlıkları Kurulu bunun orada olamayacağına karar verdi. Fakat çok enteresandır. Aradan 3 ay falan geçti 12. ayda, aynı yıl bu defada izin almak suretiyle, yapılabileceğine dair yeni bir karar çıkarıldı. Fakat ilginçtir, yani bu heykelin dikildiği yer, öyle yüksek bir noktadaki, orada Seyit Hasan El Harakani Hazretleri'nin Camisi ve çevresindeki vakıf eserler, şöyle kubbelerinin hizasına aldığınız zaman o tepenin bile altında kalıyor. Çok daha ilginci, heykelin hemen hemen altında kalacak şekilde, orada tarihi bataryalar var. O eserleri de görüyorsunuz, tarihi eser bunlar, bataryalar. Düşünün bir tarihi eser var diye, İstanbul'da yıllarca ta belediye başkanlığım döneminden bu yana Tarih Tabiat Varlıkları Kurulu, bizim raylı sistemi metroyu Unkapanı'nda durdurdu. Hala daha yeni yeni açıldı gidecek. Nereden bakarsanız bakın 10 yıl kaybettirdiler." (AKP Genişletilmiş İl BAŞKANRI Toplantısı, 14.01.2011)

Bu arada travmatik bir deneyim olarak yaşanmış kişisel ketlenmenin, "Düşünün bir tarihi eser var diye, İstanbul'da yıllarca ta belediye başkanlığım döneminden bu yana Tarih Tabiat Varlıkları Kurulu, bizim raylı sistemi metroyu Unkapanı'nda durdurdu" sözlerinin bütün bunlarla birlikte çağrılmasına ne buyrulur?

"Bizim raylı sistem..." Onların ucubesi.

Bir de hani milletindi?

EŞEK – MERKEP: Eser deyince tabii insan dünyasına Mısır piramitlerindeki köle emeği denli emek katan bir hayvanın anılması da gecikmiyor.

> "MHP'ye oy veren kardeşimize de CHP'ye oy veren kardeşimize de mesajımız var, BDP'ye oy veren kardeşimize de mesajımız var. Bizi, daha iyi daha yakından anlamalarını sağlamak için bu adımları atmaya devam edeceğiz. Hep söylüyorum 'eşek ölür kalır semeri, insan

> ölür kalır eseri'. Biz, eser bırakmaya devam edeceğiz. Ne diyoruz 'lafımıza ve eserimize iyi bakın'. Marifet iltifata tabidir." (AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı, 17.10.2010)

Bu sözlerdeki nezaketsizliğin ölçüsüzlüğü, kendi dışında kalanı insan türünden saymama kibrini bir yana bırakalım. Neredeyse kölecilik döneminin ahlakını taşıyan bir söze, "Eşek ölür kalır semeri, insan ölür kalır eseri" bu denli iştahla bağlanmanın öteki yüzü bu ülkede zaten bir siyasi kadronun yapması gerekenleri sanki topluma iyilik yapıyormuş edasıyla yaşamak ve yaşatmaktır.

Umberto Eco'nun küreselleşme ve neoliberalizm döneminin kurumsallaşmasını yeni-feodalizm olarak çözümlemesine katkı olsun: toplumları türdeş bir kurguyla lideri ve milleti cenderesine kapattığınızda iş yeni feodalizm aşamasını da geçip sahibinin eserine taş taşırken ölenlerin ardında kalan semerin bir başka köleye yüklenmesi dönemine gerilemiş oluyor. Üstelik itiraza kapalı bir muktedir ahlakıyla. Bu ahlakın da bir tamamlayıcısı var: İş cinayetleri konusunda AKP çalışma bakanlarının tutumlarına bakılabilir. Tayyip Bey'in söylediği gibi, artık "siyaset işte böyle bir şeydir":

> "Başbakan Erdoğan, hükümetin icraatını anlatırken, zamanın su gibi akıp geçtiğini ifade ederek, ''Önemli olan orada bir akis bırakmak. Önemli olan geride bir eser bırakmak. Eşek ölür kalır semeri, insan ölür kalır eseri... Siyaset işte böyle bir şey'' dedi." (Konya, 17.12.2009)

Burada da kalmayacak iş. Siyaset böyle bir şey olduğunda köprüye, toki konutlarına, alışveriş merkezine dönüşme şansı olmayan bilgi hiçlenecek ve o bilginin peşine düşenlerin, bunlarla itiraz geliştirecek olanların kaderi de esere taş taşıyan emekçiyle ortak olacaktır:

> ''Ben şimdi elinde taşla sopayla dolaşan gençle nasıl oturur konuşurum. 'Fikirlerin tartışması bize hakikat güneşini getirecektir' anlayışıyla yetiştik... Biz, 'ilim ilim bilmektir, ilim kendini bilmektir' anlayışından bugüne geldik. Kendini bilmeyenden bir şey olur mu? Önce kendimizi bileceğiz. Bunu anlayacağız, bunu öğreneceğiz. Ama kendimizi bilmez, kendimizi tanımazsak o zaman istediğiniz kadar profesör olun hiçbir şey fark etmez. Peyami Safa'nın bir tespiti var kusura bakmayın hocam beni affetsinler, kitap yüklü merkebe döneriz...'' (Muş Alparslan Üniversitesi, 18.12.2010)

FAKİR FUKARA / GARİP GUREBA: Yoksulluğu toplumsal sistemin sonucu değil de bir bahtsızlığın gerçekleşmesi olarak gören dil.

Geleneksel olanın neoliberalizmle buluşma noktalarından biri.

Zira neoliberalizmin en kaba ideolojik tezi şudur: "Başaramadınsa

sendedir hata; çünkü başkaları başardı. Ya yeterince çalışmadın, ya o kadar zeki değilsin, ya da sunulan fırsatları değerlendiremedin."

Fakir fukara/garip gureba ile yürüyen söylemin içerdiği ahlaki bağlamda yoksulları "yardıma muhtaç zavallılar" kitlesi olarak görmenin AKP siyaset pratiğindeki karşılığını biliyoruz: yine bir iyilik ahlakı ile erzak-kömür dağıtmak.

GAZ BOMBASI: Söylemin olmasa da baskı aygıtlarının temsilcisi olarak AKP döneminin sembollerinden biri olmaya adaydır. Özellikle sözlüğe aldım, çünkü gaz bombası ile bireyleri değil tüm kitleyi etkisizleştirmek ile Tayyip Bey'in konuşmalarındaki eter etkisi birbirini epey çağrıştırıyor.

Belki de böyle bir şey de vardır: dönemlerin baskı aygıtları ile ideolojik aygıtları biçimsel olarak aynı 'ruh'u taşıyorlardır. Mesela Fransız Devrimi'nin bula bula giyotine sarılmasındaki netlik ile AKP döneminin gazındaki uçuculuk arasındaki mesafeyi şu tarihi gerçek kat ediyor olabilir: Fransız Devrimi, premodern ne varsa ona karşı Bolşevikleri bile yaya bırakacak denli 'keskin'dir.

Bu mevzuda anmamız gereken bir vaka daha var: her devrin kazananlarından Güneri Civaoğlu'nun 12 Eylül Darbesi günlerinde de kazanırken yazdığı bir gazete fıkrasında faş ettiği gazlı bir tespit. Darbenin sekizinci ayında şunları yazıyor:

> "Hiç karamsar olmayalım. Her alanda her kesimde iyi yetişmiş insanlarımız var, onlar rutubet gibidir."

Rutubet, çürütür... Oysa her sistemin canlı bedenlere ihtiyacı vardır. Anestezi etkisi yapan gazlar idealdir.

GİZLİ AJANDA: Bu, AKP söyleminde zaman zaman belirip kaybolan ve yine bir savunma işlevi gören kavramlardan biri.

Mevcut siyasi pratiğin dışında ve ötesinde başka hedeflerin olmadığına işaret etmek için kullanılıyor. Bizzat AKP'nin kendisinin, kervan yolda düzülür misali, performatif bir oluşum olduğu düşünüldüğünde ironik bir şaşırma aralığını doldurduğu söylenebilir.

AKP'nin oluşum ve siyaset pratiğini olgunlaştırma sürecinin kendisinin, seküler orta sınıfın mevcut yaşam koşulları için beklenilen ölçüde tehditkar olmamasının somut koşulları ile o sınıfın ideolojik tezleri arasındaki aralığı dolduran bir kavram. Yani bizzat seküler cemaat tarafından yapılan 'takiye yapıyorlar' ithamına karşı epey seküler bir yer

değiştirme ile cevap verme: 'gizli ajanda.'

Bu arada AKP siyasetinin mevcut ajandasıyla onaylanmasını da içeren bir 'agent' söz konusu. Şunun gibi; hep 'secret agent'a gönderme yapan bir söylem aşikar olanın ideolojik olarak yıkanmasını, akpak hale getirilmesini de sağlar.

GÖLGE: Ucube benzetmesine dönersek, heykelin yıkılması talebinin bir nedeni de şu:

> "... o dediğim noktadan itibaren de 48 metre yüksekliğinde ve o çevredeki bütün tarihi eserler, camiler kütüphaneler, bütün bunlar adeta onun gölgesinde kalıyor."

Yakındoğu'da binlerce yıllık tapınak merkezli yerleşime dair hassasiyetlerin tekrar dirildiği görülüyor. İnanç evreninin sembollerini herhangi bir yapı veya sözün biçimsel olarak aşmasına rıza göstermeme ve bunu küfürle eş tutma da yine bildik hassasiyetlerdendir. Heykelle ilgili bu tartışma pekala kutsal olanın sınırına dokunan bir şiirle de yaşanabilirdi ki, şair, bilindiği gibi hiç de makbul bir şahsiyet değildir.

Tüm bunlarda muktedirin söylem ağı, asıl olan çerçeveyi sunup ötekini çağırarak, onu kendi anlam ağına kapatarak yerleşirken, iktidar alanına nüfuz etmek isteyen her türlü söz ve eylem iyiyi-güzeli-kutsalı karartan, gölgeleyen yabancı bir öğeye dönüştürülüyor. Hatta 'yabancı ve düşman'a...

Bu tehdidi anlatmakta metafor olarak seçilenin gölge/gölgelemek olması da ayrıca dikkate değer. Aslıyla bir türlü karşılaşılamayan, gölgesine maruz kalınan Şey! Bu nedenle her şeye ve herkese her durumda dönüşebilir. Yeter ki var oluşumuz yansıtmalı bir savunma ile konumlandıralım, savunmaya çekilelim; en yakınımızdan, yani kendi gölgemizden en uzaktakine her şey bir tehdit algısının ağına kapılabilir.

'Gölge'nin, heykelin kutsalın üzerine düşen gölgesinden "Türkiye-ABD ilişkilerine gölge düşürmeye çalışan bazı çevreler bu ilişkinin çok boyutlu yapısını ve derinliğini göz ardı ediyorlar."a değin nice geniş bir spektrumda dile geliyor olması da bunun işareti.

En özlüsü şu:

> "Milli birliğimize, kardeşliğimize gölge düşürmeye çalışanlara fırsat vermeyeceğiz."

Yine iyi ile kötünün savaşı devrede işte. Tabii 'yüce millet' adına ve onun talebi doğrultusunda:

> " Bu millet, hür iradesinin üzerinde hiçbir gölge istemiyor."

Tayyip Bey'in söyleminin 12 Eylül Darbesi günlerinde Kenan Pa-

şa'nın meydanlarda yaptığı konuşmaların oturduğu 'yüce millet ve düşmanları' çerçevesinden milim şaşmadığını, hatta Evren Paşa-Turgut Bey ikilisinin bu söylemde ve 12 Eylül Darbesi ile hedeflendiği şekliyle nihayet aynı kişide buluştuğunu kaydedip gölge meselesini yeterince aydınlattık diyelim ve...

" Bu millet...", yani Tayyip Bey'in millet tarifi, "... hür iradesinin üzerinde hiçbir gölge istemiyor."

Bir tek kişinin silueti, gölgesi kendi encamından daha büyük, daha yüce olabilir ve milletin yüceliğinin bir nişanesi olarak üzerimize düşebilir. Tabii ki Lider'in...

GÖNÜL: Gönül köprüsü. Gönül haritası. Gönül bağı. Gönül insanları. Gönül dostları. Gönül dili. Gönül rahatlığı. Gönül gönüle. Gönül mimarları. Gönül tahtları. Gönüller sultanı. Gönül eri...

Tayyip Bey'in söyleminin gizli kahramanlarından biri "gönül" kelimesi.

Onun konuşmasında geçen şu tespit Türkiye'de kültür ve ruhsallık ilişkisine meraklı olanları çalışmaya sevk edecek kıymette:

> "Anadolu'nun her dalında ayrı bir çiçek açtığı büyük bir çınar olduğunu ifade eden Başbakan Erdoğan, Türkçe'deki ''gönül'' kelimesinin başka dilde karşılığının bulunmadığını, bu topraklar üzerinde yaşayanların tamamının binlerce yıldır birbirlerine gönüllerini açtıklarını, birbirlerini gönül tahtlarında ağırladıklarını, birbirleriyle kardeş olduklarını, akraba, dost, yaren olduklarını söyledi." ("Roman Buluşması",14.03.2010)

Batı felsefesindeki beden-ruh ikiliğine denk düşecek bir şekilde, fakat onun kadar katı bir ayrımı gözetmeyen, çünkü kültürel öğelerin ve özdeşleşmelerin self-kendilik oluşumuna katkısını göz ardı etmeyen, hatta gurup oluşumunda bu özdeşleşmeleri ana malzeme olarak sunan bir ruhsal tasarımdan söz ediyoruz.

Bir yanıyla melez bir kavram da gönül; Farsça can ya da Arapça ruh'tan geçirilmiş Türkçe kut gibi...

Tayyip Bey'in siyasi serüvenini anlatırken de ana kuramsal çerçeve olarak sunduğum Anadolu ruhsallığı çözümlememde de sözünü ettim. Tayyip Bey'in siyasi başarısının en önemli dinamiklerinden biri bu ruhsallığın çatışma ve uzlaşı öğelerini ustalıkla kullanması. Gönül kelimesini söylevlerinde bu denli sık ve yerinde anması, sıklıkla çağırması da bu ustalığın işareti. Bu ustalığın onun bireysel öyküsündeki kaynaklarını Bi'at ve Öfke'de çözümlemiştim.

HANIM KARDEŞLER: Gönül kavramının bir istek ve arzu temsilcisi olarak retoriğe girişi gibi, Tayyip Bey'in liderliğe giden süreçteki önemli başarılarından biri de daha Milli Görüş günlerinde kadınları, üstelik Milli Görüş'ün ak saçlılarına rağmen siyasete katması, '"kale içerden fethedilir", onları siyaset pratiğinin asli öğelerinden biri haline getirmesidir. Bunun da kişisel öyküsünde, ev içi despotizme karşı anne-oğul duygu birliği ile ilişkisini çözümlemiştik.

Bu arada, iktidarı dönemindeki hanım kardeşler söyleminde de, adet olduğu üzere bir ayırmanın devreye girdiği görülüyor. Kadın sorunu üzerine yaptığı konuşmaların büyük çoğunluğu AKP'li kadınlara yönelik toplantılarda gerçekleşmiş konuşmalar. Parti dışı alanlarda kadın, savaştaki oğlunun derdine düşmüş anneden başka biri değil.

Parti içi konuşmalarında ise bölme şöyle gerçekleşiyor: kadınların sorunlarıyla ve onlara destek mesajıyla başlayan konuşma kısa sürede kadınlar-hanım kardeşler ayrımına uğratılıyor. Söylevin nihai olarak vardığı nokta, kadın sorunlarının 'hanım kardeşler'in eğitim sürecinde ve iş hayatında özellikle başörtüsü nedeniyle uğradığı zulüm oluyor ve hep birlikte bu zulmü yapanların lanetlenmesi çağrısına dönüşüyor:

> ''Başkaları kadın, kadın hakları üzerinden istismar siyaseti yürüttüler. Biz ise hanım kardeşlerimiz için, kadın hakları için, samimi, kararlı, dürüst bir mücadele yürüttük. Kadınların, kızların eğitim meselesini dillerinden düşürmediler. Onlar işin istismarını yaparken kadınların eğitim özgürlüğü önünde duvar gibi dikilirken biz daha fazla kızımızı, daha fazla hanım kardeşimizi, okulla, eğitimle buluşturmanın gayreti içinde olduk. İşte bizim farkımız bu." (AKP Genel Merkez Kadın Kolları AR-GE Başkanlığı koordinatörlüğünde yürütülecek Eğitim Programı'nın açılışı, 28.01.2010)

Asıl çağrı geliyor. Orada artık ak 'hanım kardeşler' var. Siirt'te, Emine Hanım'ın memleketinde çağrı geliyor:

> "Özellikle anakademe; hanım kardeşlerim, genç kardeşlerim: DURMAK YOK, YOLA DEVAM.
> Hep beraber şunu düşüneceğiz;
> SEN TÜRKİYE'SİN, BÜYÜK DÜŞÜN!" (Siirt Mitingi, 28 Şubat 2009)

İDEOLOJİ / İDEOLOJİK BAKIŞ: İdeoloji, ideolojik bakış, ideolojik deli gömleği... kavram ve deyimleri özellikle üç bağlamda ve olumsuz anlamda kullanılıyor.

Bunlardan biri; "Hiç kimse kendi siyasi hırsı, kendi ideolojisi için insan canına kıyarken bu insanlık dışı saldırılarına İslam dinini bir

bahane ya da gerekçe olarak gösterme insafsızlığı içinde olamaz.", örneğinde olduğu gibi 'İslami terör' olarak özellikle Batı literatürüne geçmiş olan kavramın yersizleştirilmesi için kullanılması. Bu alıntıdaki düzenek diğer kullanımlara da bire bir uygun: İdeolojiler üstünde yer alan temiz bir söylem veya yapıya ait algının 'ideolojik' parazitle kirletilmesi.

İkinci olumsuz kullanım alanı, özellikle yargının dönüştürülmesi sürecinde ortaya çıkan AKP- 'statüko' kurgusunda işlevseldir. Burada ideolojiler üstü olan ve yukarıdaki örnekteki İslam'ın yerini alan elbette AKP iktidarı ve onun söylemi. İdeolojik olan kirli öğe ise değişime ayak direyen bürokrasidir. İttifak ise bu 'statüko'ya karşı elbette başka hegemonya alanlarından talep edilecektir. 'Taraf olmayan bertaraf olur" uyarısıyla birlikte:

> ''Hükümet, ideolojiler üstü, çıkarlar üstü bir meselede milli birlik ve kardeşlik projesinde, özellikle siyaset kurumundan, özellikle medyadan ve özellikle de iş adamlarımızdan, iş adamları örgütlerinden yeterli desteği almalıdır diye düşünüyorum." (Türkiye Müteahhitler Birliği'nin Sheraton Otel'de düzenlediği ''2010 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Ödül Töreni'', 27.12.2010)

Üçüncü olumsuz kullanım, AKP'nin yerleşik cumhuriyet söyleminden birebir devraldığı bir kullanım ve AKP ile de devam eden sol, özellikle de Marksist-Leninist sola karşı bir söylem seti olarak işlev görüyor. Burada ideolojiler üstü olan büyük harfle Devlet'tir ve onun hegemonyasına karşı çıkan sosyalist praksis ise ideolojiktir, yasa dışıdır, cezalandırılmayı hak edendir. Düşük yoğunluklu 'hayata dönüş operasyonları' her daim uygulanmalıdır, yani.

> "Bu tür adımlar atıldığı sürece polisin tavrını koyacağını ifade eden Başbakan Erdoğan, şunları söyledi:
> "... Burada tabii özellikle medyayı tekrar kınıyorum. Medyanın aynen terör örgütünün yaptığı olayları pişire pişire getirip döndüre döndüre ekranlara taşıması gibi bunları da günlerce ekranlarına taşımak suretiyle ülkenin bir bölümünde olan olayla sanki ülkenin bütününde bu olaylar oluyormuş gibi havaya girmesini doğru bulmuyorum. Bu yaklaşımlar yanlıştır ve yapılan yorumlar, değerlendirmeler belli ideolojilerin sipariş üzere oraya getirilmek suretiyle yaptıkları konuşmalardır.'' (Basın Toplantısı, 09.12.2010)

İFTİRA: Yine bir başka 'kısa devre' yapıcı kavramlardan biri. Özellikle demokratik açılım süreci ile ilgili eleştiri ve çekincelerin nitelenmesinde kullanılıyor:

> "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, açılımdan vazgeçmenin de açılımın karşısında durmanın da bu ülkeye, bu ülkenin evlatlarına, bu ülkenin gençlerine, çocuklarına ihanet olacağını belirterek, "Biz bu ihanetin içinde olmayacağız"dedi." (AKP Grup Toplantısı, Haziran 2010)

Bu arada bu kelimenin söylemde seçimini belirleyen düzenek yine bildik. Özellikle açılım sürecindeki siyasi söylemi sert bir dille ve 'ihanet' suçlaması ile karşılayan milliyetçilere yönelik olarak, kavramın çok geçmeden ve aynen yansıtılması:

> "Şu anda enflasyon nerede? 5.5... Aradaki fark yüzde 25. Bu yüzde 25 enflasyon nerede kaldı? Benim vatandaşımın cebinde kaldı. Enflasyon canavarından hükümetimiz benim vatandaşımı kurtarmış vaziyette. Önce bunlar, bunun hesabını versinler. Bir gecede Merkez Bankası'nı nasıl soyduklarını, onun soyulmasına nasıl müsaade ettiklerini, göz yumduklarını, geçen hafta Meclis'te anlattım, bir şey diyebildiler mi? Şimdi ayın 26'sı var. Bakalım merak ediyorum ne diyecekler? Ama daha söyleyecek çok şeylerimiz var. Ondan sonra çıkın bu iktidarı ihanetle, hıyanetle suçlayın." (Konya Kültür Park'ta " çeşitli tesislerin toplu açılışı ve 2 bin 282 TOKİ konutunun anahtar teslim töreni", 17.12.2009)

İLGİNÇTİR: Kitlenin dikkatini-bakışını talep eden başka bir kelime ile karşı karşıyayız. 'Bakınız' denli sık olmasa da, 'ilginçtir', 'doğrusu' ya da 'inanıyorum ki' ile başlayan cümleler de ideolojik kurguda önemli bir yer tutuyor. *BAKINIZ

İMAJ: Ülkenin ötekinin aynasında, ki bu sıklıkla Batı, bozulan imgesini düzeltmek yine AKP'nin önemli iddialarından biri. Bunun özellikle ticaret hacminin genişlemesiyle ve ülkemize gelen turist sayısının artırılmasıyla bağı, 'imaj'ın ana gerekçesi olarak anlatılıyor:

> "Türkiye ile kalmıyor, yurtdışında Türkiye'nin itibarı için, Türkiye'nin imajı için, Türkiye'nin ihracatı için, ticareti için çalışıyoruz." (Rize, 5 Mart 2009)

Buna eşlik eden bir imaj kaygısı da Tayyip Bey'in deyişiyle "İslam imajı... Müslüman imajı":

> "Bunun yanında diğer ülkelerde de İslam imajını, Müslüman imajını ve algısını müşahede etme fırsatı buldum. Ortada hakikati en güzel şekilde ortaya koyan kutsal bir kitap varken ve o kitap 1400 yıl boyunca muhafaza edilmişken nasıl olup da böyle birbirinden çok zıt yorumların ortaya çıktığını, bu mesaja uygun olmayan durumların yaşandığını emin olun anlamakta zorlandım ve zorlanıyorum." ("Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş yıl dönümü ve "2010 Kur'an Yılı" etkinlikleri açılış töreni", 03.03.2010)

Bu imaj kaygısının büyük bölümü ise yeni-ideolojinin yerleştirilmesi ile ilgili yaşanıyor.

İSTANBUL: AKP ve liderinin kendisini özdeşleştirdiği şehirdir.

İslami siyasetin kitleselleşmesinde ve bizzat Tayyip Bey'in siyasi serüveninde belirleyici olmasıyla özel bir şehirden söz ediyoruz.

Zaman zaman AKP'de siyaset yapma ile eş tutulan fetih duygusunun temsilcisi olarak İstanbul, Tayyip Bey'in belediye başkanlığı döneminde fethedilmiş olduğuna dair güvenle ve elbette bir de Kemalist cumhuriyetin kalesi olarak görülen Ankara ile karşıtlığı sebebiyle de yüceltilir.

İstanbul'la birlikte AKP'nin yüceltilmesine bir örnek:

> " İstanbul'un misafir ettiği Eyüp Sultan'a, İstanbul'un fatihi Sultan Mehmet'e, İstanbul'un dünya mirasına kazandırdığı eşsiz medeniyete, bütün Türkiye'nin yansıması olan bu kente mahcup olmadık. Bundan sonra da olmayacağız. Bize Türkiye büyüklüğünde düşünmeyi İstanbul öğretti. AK PARTi'nin hizmet siyasetinin temelleri, İstanbul'da atıldı. AK PARTi'nin kuşatıcı, kucaklayıcı birlik siyasetinin temel felsefesi İstanbul'da yoğruldu. AK PARTi'nin demokratik açılımları esas alan o değişimci anlayışı İstanbul'da şekillendi." (AKP İstanbul 3. Olağan Kongresi)

İstanbul'un fethi İslami siyasette her zaman mitik değerini korumuş görünüyor. II.Mehmet'in savaş stratejisi İstanbul'un fethi kutlamalarında bir müsamere olarak hep canlandırıldı; gemiler halatlarla karadan yürütülür, Haliç'e inerler vesaire... Bu mitos 2010 yılında ve AKP'nin kendini en güçlü ilan ettiği dönemde tuhaf bir şekilde tekrar dirildi. AKP Lideri'nin müthiş projesi olarak gazetelere yansıyan ve Haziran 2011 seçimlerinden önce açıklanacağı duyurulan proje, Karadeniz'den Akdeniz'e boydan boya Anadolu'yu kat eden ve gemilerin yüzdürüleceği bir yer altı kanalı... imiş.

2023'te, Cumhuriyet'in 100. Yılı kutlamaları için yetiştirileceği rivayet olunan proje bu. Müthiş... kimsenin aklına gelmeyecek... şaşırtıcı... flaşlarıyla gazetelerde yer alış biçimine bakılırsa AKP siyasetinin fantezik yapısına çok uygun bir Şey'den söz ediyoruz... Büyük bir Şey'den...

KARA PROPAGANDA / KİRLİ / KİRLİ SENARYO / KİRLİ SİYASET / KİRLİ EMELLER / ÇİRKİN OYUN / MALUM ÇETELER / MALUM TEZGAH / PROVAKASYON ŞER ORGANİZASYONLARI / FAİZ LOBİSİ / VAİZ LOBİSİ/ TERÖR LOBİSİ/ ALÇAKÇA MONTAJ / ROBOT LOBİSİ

/ MEDYA LOBİSİ / ULUSLAR ARASI LOBİ / SOSYAL MEDYA LOBİSİ / ŞANTAJ / HAİN SALDIRI PARALEL YAPI / MİLLET İRADESİNİ GASP ETME KOMPLOSU/ KASET SİYASETİ / İTİBARSIZLAŞTIRMA OPERASYONU...: Bunlar Tayyip Bey'in konuşmalarında çok sık geçen ve özellikle AKP'nin 'önünü kesmek' için planlanmış, kurulmuş 'komploları, ittifakları' nitelemek için kullanılan deyimler.

Tayyip Bey'in söylemine ana rengini verecek denli sık geçiyorlar. Sıklıkla isim verilmiyor ve dinleyenlerin zaten bildikleri, daha doğrusu lider ile 'yüce millet'inin söz konusu senaryoyu hazırlayanların, malum çetelerin kimler olduğu konusunda hem fikir oldukları sanısı yeterli oluyor.

Bazen, 'bir medya grubu', ya da 'malum dava' gibi daha kesin işaret edici cümleler sarf ediliyor, fakat temas edilip geçiliyor ve söylemle işaret edilen durum arasındaki boşluğun kişilerce doldurulması talep ediliyor. Dileyen dilediğince... değil, yine de liderin retoriğinden geçerek.

AKP siyasetine karşı mücadeleyi kirlilik, belirsizlik, çirkinlik ile niteleyen bu kavram kümesinin özüne yazılı olanı, iyiler ve kötülerin mücadelesi zemininde ve AKP iktidarı döneminde başlayan başka bir süreçle benzerliği üzerinden yakalayabiliriz: Ergenekon Davası.

Her iki düzlemdeki çekirdek Gerçek'in gerçeklikte davaya söz konusu olan çetelerin varlığıyla veya AKP iktidarını hukuk-dışı zeminlerde zayıflatmaya çalışanların olmasıyla bir ilgisi yoktur. En azından söylemde veya davada ilk bakışta ileri sürüldüğü gibi bir ilgi yoktur.

Paradoksal bir şekilde, hem Tayyip Bey'in tüm muarızlarına yönelebilen bu söyleminin, hem de Tayyip Bey'in deyişiyle 'malum dava'nın ayakta durabilmesi çetelere muhtaçtır. Biçimsel yapısını korumak ve içine birbirinin karşıtı, hatta birbirine selamsız nice kişi ve grupları doldurabilmek için.

Muktedirin dilinde şüpheci bir çekirdekle karşılaşma anları.

Hatta bazen bu çekirdeğin içerdiklerinin etrafa dağılması gibi bir etki yapan ve söylemsel katmanlar inşa eden; kara propaganda ile başlayıp malum tezgahlara değin giden suçlamaların kime yönelik olduğunun bir boşlukla tarifi.

Bunların öte yüzü; Ergenekon sürecinde hemen herkese yayılan dinlenme ve eğer AKP karşıtı iseniz davanın performatif kendini oluşturma sürecinde bu paranoid sisteme dahil edilme endişesidir.

Bir nevi söylemsel ergenekonun iddianamesi gibi işlev görüyor yukarıdaki deyimler kümesi. Bir örnekle:

> "Değerli yol arkadaşlarım, teşkilatımızın değerli mensupları; 2011 seçimleri yaklaştıkça Türkiye'de hemen her seçim öncesinde tezgaha sürülen birtakım çirkin oyunlar, birtakım çirkin gündemler ve kara propaganda yine aynı şekilde tezgaha sürülüyor. Şu birkaç haftadır, birkaç aydır konuşulan, tartışılan, Hükümet aleyhine bir kampanyaya dönüştürülen meseleleri alın, önceki seçim dönemleriyle karşılaştırın, tamamının aynı olduğunu göreceksiniz." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Ya da şunu söyleyelim: Tayyip Bey'in kuşkucu kişiliğine dair ilk izlenimlerini Ruşen Çakır yıllar önce yazmıştı. Muktedir oldukça bu kişilik özelliğinin yumuşamayıp daha da katılaştığını, söylemde belirleyici bir rol üstlendiği görülüyor.

Özetin özeti: Liderinizin Türkiyesi'ne hoş geldiniz.

Bir temenni ile bağlayalım: "Allah yar ve yardımcımız olsun."

KORKU / KORKU TÜCCARLIĞI / FELAKET TELLALLIĞI: Muhaliflere yönelik çete, kirli senaryo, malum odaklar vesaire ile yürütülen siyasi propagandanın tamamlayıcısıdır.

Gizli ajanda, takiye, açılımın içeriği vesaire konusunda AKP'ye yöneltilen suçlamalara karşı geliştirilen savunmada büyük yer tutar. Bu savunmanın temel karakteristiği muhaliflerin milleti yersiz korkuttuğu, oysa özellikle Kürt siyaseti nedeniyle yaratılan bölünme korkusunun yıllarca ayak bağı olduğu, AKP döneminin yalnız yakın dönem değil tüm cumhuriyet tarihinin korkularından ülkeyi arındırdığıdır.

Arınmak. Yine hijyenik dilin devreye girişi. Temiz siyaset:

> "Biz bu süreçte şunu da gördük, Türkiye'nin birçok meselesi oluşturulmuş, yapay korkular nedeniyle gündeme dahi getirilemiyordu. Her türlü iyiliğe, her türlü girişime, 'bölünürüz, parçalanırız, kimliğimizi kaybederiz' gibi tamamen asılsız korkularla yaklaşanların haklı olmadıkları, korkuların ve kaygıların tamamen boş olduğu bu süreçte ortaya çıkmıştır.'' (AB Büyükelçileri ile öğle yemeği, 11.02.2010)

"Her türlü iyiliğe…" Sık sık tekrar ediyoruz, çünkü AKP zihniyetinin birkaç yapıtaşından birinin ahlak söylemi olduğu her fırsatta ortaya çıkıyor. Ve yukarıda 'kirli…'maddesinde açıkladığımız ne varsa onun çağrılması uzun sürüyor:

> "Eğer biz muhalefetin bu seviyesiz üslubuna karşılık verseydik 73 milyonu kucaklayan bir siyaset tarzı ortaya koyamazdık. Yıllardır korku imparatorluğu edebiyatı yaptılar. En sonunda korku imparatorluğunun kendi içlerinde olduğunu itiraf etmek zorunda kaldılar. Yıllarca, 'gizli gündem, takiye' dediler. Asıl takiyenin, gizli gündemin kendi içlerinde, asıl güvensizliğinin kendi partilerinde olduğunu dün-

ya alem gördü. Onun için biz bildiğimiz istikamette, bildiğimiz yolda yürümeye devam edeceğiz.'' (AKP Grup Toplantısı, 09.11.2010)

KOYUN / KOYUN GÜTMEK: Tayyip Bey'in devlet yönetmenin zorluğunu ve muhalefetin bu konuda yetersiz olacağını anlatırken başvurduğu bir deyim:

> ''Memleket yönetmek başka bir şey, herkesin karı değil. Beş, on tane koyunu güdemeyenler, ülke nasıl yönetilir bilemez''. (TBMM, 2011 bütçe tasarısı görüşmeleri, 14.12.2010)

Sola, sosyal demokrasiye getirdiği temel eleştirilerden biri olan "beş on koyun güdemezler" benzetmesindeki söz konusu koyunların neyi temsil ettiğini anlamak için 'koyun' kelimesinin söyleme sızdığı başka hallere de bakmamız lazım.

> "Bitlis'te devlet adamlığı yapmış Şükri Bitlisi'nin ifadelerini anımsatan Başbakan Erdoğan, şöyle devam etti:''1500'lü yıllarda kaleme aldığı bu ifade, çok ilginç. 'Türk ile Türk, Kürt ile Kürt. Evde koyun, yabanda kurt'... Bu dizeler bundan 500 yıl önce yazılmış. 500 yıl önce Şükri Bitlisi, Kürt ile Türk'ün birbirine kardeş olduğunu, birbirleriyle kaynaştığını, bütünleştiğini, yabana, düşmana karşı Türk ile Kürt'ün bir ve beraber olduğunu anlatıyor." (Bitlis, 20.12.2010)

Bitlisi'nin sözünden hareketle kimmiş koyun? Millet. Peki niye koyun, ya da niye koyun gibi bir milleti arzular sağ siyasetler. Bu konuda da meşhur Davos çıkışı imdadımıza yetişiyor. Başbakan bu çıkışını kamuoyuna açıklarken "uysal koyun değilim" deyiveriyor:

> "Müdahale ederek söz aldığımda da görüşlerimi ifade etmeme imkan tanımadı. Ve toplantı moderatörüne karşı bir tepki ortaya koydum. Bitmek üzere olan toplantıyı da terk ettim. Bunu özellikle sizlere açıklamak istedim ki, çünkü burada da hedef saptırılabilir. Yumuşak başlıyım ama uysal koyun değilim." (29.01.2009 tarihli gazeteler)

Yani neymiş? Uysallık ve boyun eğme koyunun en önemli özelliğiymiş. Tabii aynı uysal koyunların savaşta-yabanda kurt olması da lazım ki bir lider aynı zamanda Davos Fatihi olarak da selamlanabilsin.

Bitlisi ne güzel tarif etmiş:

"Evde koyun, yabanda kurt."

KUTSALLAR: Tayyip Bey'in konuşmalarında 'kutsallık' konusundaki duyarlılığın birkaç yönü var.

İlki kutsal kitap ve İslamiyet ile ilgili. Hem Batı'da literatüre giren 'İslami terör' kavramına karşı çıkışta hem de İslam adına hareket ettiğini söyleyip "İnsanın canına, malına, namusuna" kastedenlere karşı

'aziz din'i koruma ile giden bir hassasiyet. Bu arada, 'aziz millet', 'aziz din' vs... kalıbının da söylemde epey yerleşik olduğunu belirtelim.

Hal böyle olunca, nasıl ki tabuya dokunan yanar, tabulaşır, kutsal'ın koruyuculuğu rolü bir kez üstlenildiğinde de siz ve sizin eylemleriniz de kutlulaşır:

> "... bu milletin bu ülkenin vatandaşlarının artık gittikleri her yerde coşkuyla, heyecanla kucaklandığı bir süreç var. İşte bu süreç AK PARTi ile bu noktalara gelmiş bir süreçtir. Bu süreç 3 Kasım 2002'deki seçimlerle kırılma yaşamış, ivme kazanmış bir süreçtir. Bu süreç, sizlerin bu emaneti omuzladığınız andan itibaren, bu emaneti kutsal bilerek yola revan olduğunuz gün aslında heyecan kazanmış böylece aşama aşama sürekli yükselerek gelmiş bir süreçtir." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 06.11.2010)

AKP ve kadroları, onlar ve bir tek onlar, kutsal'ın temsilcisi ise diğerleri elbette bu kutsal'ın karşısında, onu anlamayan ve hatta hor görenler safında yer tutacaklardır.

Kutsallık, bir arınma, daimi haklılık, temizlik atfıdır da. Neye bir kutsallık atfedilirse ideolojiler üstü bir konuma yerleştirilir.

Bu, kabul etmek gerekir ki muktedir için kendi ideolojisini tüm içsel tutarsızlıklarıyla, sığlığıyla yürürlüğe koymak için büyük bir olanak sunar: serbest piyasacılık yolunda neoliberalizmin patinaj yaptığı durumlarda kutsalın sembolik dili devreye girer ve dinsel söylem, sanki egemen ideolojinin bir parçası değilmiş gibi, mutlak doğru olarak inananları mıntıka temizliğine çağırır:

> "Bu topraklar, 'cennet, annelerin ayaklarının altındadır' diyen bir medeniyetin hayat suyuyla sulanmıştır. Bu topraklarda annelik ezelden beri kutsaldır, ebediyen de kutsal kalacaktır. Bu toprakların hamurunda, bu toprakların mayasında, geleneğinde, kültüründe, örfünde analara dil uzatmak yoktur. Anaları hor görmek yoktur." (AKP Kadın Kolları Eğitim Toplantısı, 05.02.2010)

Bir siyasi lider yukarıdaki sözleri hangi durumda söylemiş olabilir?

Yanıt: her durumda söylemiş olabilir. Yukarıdaki çözümlemede anlatmak istediğimiz de tam böylesi bir işlev.

> "Kutsal annelik bile kutuplaşma konusu haline geldi. Biricik evladını vatanımızın onurunu, şerefini beklesin diye askere gönderen anneler gözyaşlarına boğuldu. Annelik din, ideoloji ayırt etmez." (Diyarbakır Mitingi, 21.02.2009)

Kutsal annelik... din... ideoloji...

KÜRESEL / KÜRESEL DÜZEN / KÜRESEL EKONOMİ / KÜRESEL ÖLÇEK: Tayyip Bey'in 'küresel' sıfatına yüklediği anlamı dikkate alır-

sak mesela "uluslararası ilişkiler" dalındaki tüm fakültelerin adlarını 'küresellik fakültesi' diye değiştirebiliriz.

Ana hatlarıyla bununla söylenen şudur: mevcut bir dünya hegemonyası var ve Türkiye bu hegemonyadan azami faydayı almalıdır. Elbette başta ekonomik olarak:

> "İş hacmindeki, ihracattaki, istihdamdaki artış Türkiye'ye olan güveni, Türkiye'nin tanınmışlığını sembolize ediyor. Her yıl bu ödül törenlerinde altını çizerek ifade ettim, bize düşen yol açmaktır, yoldaki engelleri temizlemektir. Bize düşen, Türkiye'nin itibarını artırmak, bölgesel ve küresel ağırlık merkezi haline getirmektir." (Türkiye Müteahhitler Birliği'nin Sheraton Otel'de düzenlediği "2010 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Ödül Töreni", 27.12.2010)

Toplumsal-küresel meselelerde yapılan 'işler' de eninde sonunda buna hizmet etmeli ve 'küresel ölçek'te olmalıdır. Ancak o zaman bir kıymeti olacak, takdir edilecektir. Küresel ölçek ile kastedilen tartışılanların derinliği ya da etkinliği değildir, beklenilen sadece ve sadece küresel hegemonya ağından destek bulması ve ona katılma, o ağa ip atabilme becerisidir.

'Küresel', bu söylemde, aynı zamanda kendi imgenin bütünlüğünü yakalayabildiğin bir aynadır da. Bu tahayyüldeki düzenek şöyle bir şey: içerde huzursuz eden, bütünlüğü bozmaya çalışan ve yoğun algılanan o kadar fazla tehdit var ki, dış- 'küresel' ayna bu tehditleri teskin eden ana yapıya dönüşüyor:

> "Mayıs ayı, ekonomide ve dış politikada Türkiye'nin küresel ölçekte dikkatleri ve takdirleri üzerinde topladığı bir ay oldu."

Tezi, Bülent Arınç'ın "Beni 28 Şubat AB'ci yaptı" sözü ile birlikte düşünelim. Bu söz AKP siyaset sürecinin en özlü tespitlerinden biridir.

Tayyip Bey'in niye bu hareketin lideri olduğunun kanıtı ise on dört yıl önce Siirt'te yaptığı ve mahpusluğuna sebep "minareler süngümüz" ile başlayan konuşmasında apaçık:

> "Değerli kardeşlerim, sözlerimin sonuna geliyorum. Bak, şunu dikkatle dinleyin. Dünyada yeniden yapılanma dönemi başlayacak. Herkes daha hür olacak. Herkes fikrinde düşüncesinde hür olacak. İnancında serbest olacak. Bu ülkede, bu ülkede en az azınlıklara tanınan tüm haklar bu ülkenin gerçek sahiplerine de tanınacak." (Siirt, 12.12.1997 – Metnin tamamı Bi'at ve Öfke'de bulunabilir)

İşte bugünün 'küresel'inin tanımı da bu sözlerde: "Dünyada yeniden yapılanma dönemi"nin adı olarak.

AKP ve kadrolarının bi'at'ı derken kastettiğimiz de eninde sonunda bu 'yeni dönem'le kurulan ilişki.

Tayyip Bey bir konuşmasında "Yerelde de güçlüyüz küreselde de güçlüyüz" diyor.

Kariyer de yaparım çocuk da, kalıbına hem içerik hem de biçim olarak ne kadar benziyor, değil mi?

LAF ÜRETMEK: Büyük harflerle, aynen aktarıyorum:

"TÜRKİYE'DE SİYASETİN ÇITASINI AK PARTİ YUKARIYA ÇEKTİ.
TÜRKİYE'DE SİYASETE ÜSLUBU AK PARTİ KAZANDIRDI, SİYASETE SEVİYEYİ AK PARTİ KAZANDIRDI.
BU ÜLKEDE ARTIK LAF ÜRETERELE SİYASET YAPILMIYOR.
BU ÜLKEDE ARTIK YALANLA, DOLANLA, İFTİRAYLA, ÇAMURLA SİYASET YAPILMIYOR." (Rize Mitingi, 05.04.2009)

Gerçek yüzeydedir, düsturunu bilerek yine de şaşırıyoruz: 'Kelam'ın, sözün kıymetini bu denli düşürüp eyleme bu denli değer biçmek herhalde ancak kaba maddecilikle mümkün olabilir.

O söz başka, burada 'boş konuşmaya' işaret edilerek geçersizleştirilen muhalif söz başka denilecektir.

Ben de artık bildiğimiz bir düzeneğin burada da devreye girdiğini söyleyeyim: 'iyi' söz ve 'kötü' söz.

Yine de anlamakta güçlük çektiğim bir şey var ve kaba materyalizm derken kastettiğim de o güçlük: ancak işe yarayan, somut maddi bir varlığa dönüşen sözün 'iyi' olduğu, maddeler dünyasının sözün alanına bu denli hükmettiği bir dünya algısı ile kutsiyet aynı zihinde nasıl bu denli 'in peace."

MAĞDUR / MAĞDURİYET: Siyaset ortamında karşıtların çatışmasının ve birliğinin, toplumsal eşitsizliğin devamlılığı konusunda nasıl bir işlev üstlendiğini en iyi gösteren örnek vakalardan biri mağduriyet tartışması oldu.

Toplumdaki farklı gruplar ve sınıflar arasındaki eşitsizlikler, adaletsizlikler ancak muktedirin öznel söylem ağından geçerek bir anlam ediniyorlar. Bir süre sonra o acı, acıyı bizzat yaşamış olan bireyden koparılıp anonimleştirilirken, muktedirin gözlerinde birkaç damla yaşa dönüşebiliyor.

Böylece eşitsizlik kader diline tercüme edilip olağanlaştırılıyor. Tayyip Bey'in daha iktidarının ilk günlerinde MTV' ye verdiği söyleşide ifade ettiği gibi: "Yoksulluğun tarihe gömülmesi gibi bir durum olamaz. Çünkü fakir-zengin her zaman olmuştur." Tayyip Bey burada dursa

yine halimize şükredeceğiz. Elbette ki durmak yok, yola devam: "her zaman da olacaktır."

'Ebedi mağdur' Tayyip Bey'in mağduriyet söyleminin neyi meşrulaştırdığı da böylece açık seçik ortaya çıkıyor.

İdeolojik manevranın tutmasının bir sebebi de karnavalın yaşandığı meydanda sadece muktedirlerin yer alıyor olması:

> "Yıllarca 12 Eylül mağduru solcuları istismar eden CHP, 12 Eylül ile yüzleşemese de biz yüzleşeceğiz. Yıllarca 12 Eylül mağduru ülkücülerin sesine kulak vermeyen MHP, 12 Eylül ile hesaplaşamasa da biz hesaplaşacağız. Adil bir şekilde yargılanmadan, darağacına gönderilen Necdet Adalı'nın, Mustafa Pehlivanoğlu'nun, Erdal Eren'in, sabah namazında dayakla öldürülen Hüseyin Kurumahmutoğlu'nun hatıraları karşısında alnımız ak kalırken, onlar boyunlarını bükmüş durumda kalacaklar, mahcup olacaklar." (AKP Grup Toplantısı, 20.07.2010)

Tayyip Bey bu sözlerin geçtiği konuşmayı Meclis'te gözyaşları eşliğinde yaptı. Niyeyse 12 Eylül günlerinde cezaevlerindeki bir uygulama aklımıza geliyor: ülkücüler ile sosyalistleri aynı koğuşa koyma, 'karıştır-barıştır' uygulaması. Aynı cümlede 'karıştır-barıştır' bir daha sınanırken, sabah namazında zulme maruz kalmak öyle pek de karıştırılacak bir şey değil, tabii.

Bir tezimiz de şu; Yeni Türkiye – aydınlık yarınların Türkiye'si- cezaevlerinde kuruldu. O dönem cezaevlerinde insanlara mesela dışkı yedirilmesine bir toplum olarak itiraz edilmediği için, 2000'li yılların sonunda itiraz etmeyenlerin çocukları en fazla bilet parasını sinemalarda Recep İvedik karakterine ödedi ve gaz çıkartmayı mizah bildi, güldü.

O itirazsızlık sebebiyle, cezaevlerindeki karıştır-barıştır uygulaması muktedirin söyleminde tekrar tekrar dirilecek denli inatçı bir yapıya kavuştu.

Neyse ki, Gerçek de inatçıdır ve üstelik tekinsizdir.

Recep İvedik karakterinin yaratıcısı ve her haliyle söz konusu dönemin çocuğu olan Şahan Gökbakar'ın lapsusunda o tekinsiz olan dile geldi. Yeni Şafak haberi "Şahan'dan Başbakan'a büyük gaf" başlığıyla verdi:

> "Recep İvedik' rolüyle büyük eleştiriler alan ve filminin izlenirliğinin de tartışmalara yol açtığı Şahan Gökbakar, Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik büyük bir gafta bulundu.
>
> Gökbakar, bir dergiye verdiği röportajda Başbakan Erdoğan'ı, 13 yaş altı üzeri uyarısı ile yayınlanan filmindeki karakter Recep İvedik'e

benzetti.

Gökbakar, 'Recep şu anda Başbakan. Başbakanımız da Recep İvedik'e çok benziyor. Özellikle Davos çıkışı Recep'i çok andırıyor. Recep İvedik orada olsaydı aynı davranırdı. Hatta daha fazlasını yapardı.' şeklinde konuştu.

Öte yandan Başbakan Erdoğan hafta sonu Sinop'ta düzenlediği mitingte kendisini 'maganda" ve "külhanbeyi' gibi sözlerle eleştiren CHP lideri Baykal'a manevi tazminat davası açmıştı."(Yeni Şafak internet sayfası, 03.03.2009)

Mağdur /mağrur diyalektiği de var, elbette. Mağdurluk iddiasındaki bir muktedir kadar da riskli olan çok az kişilik var.

Tayyip Bey'in yaşayan somut mağduriyetle karşılaşma anında söylediklerini de not edip bu bahsi kapatalım:

"Onların mağduriyetini yarın o sendika temsilcileri gidermeyecek, onun da haberini vereyim kendilerine. 4/c'ye girdi girdi. Girmediği takdirde o sendika temsilcileri, onların şu anda düştükleri durumu düzeltmeyecekler. Yani işsizliklerini gidermeyecekler. Biz çözüm önerdik bu kadar, bu çözümden istifade edenler edecek...

"Bu ülkenin işsizleri benim ne kadar sorunumsa Tekel işçilerinin de sorunu olmalıdır. Şöyle başını iki elinin arasına almalıdır, 'yahu ben bunu buldum' hamdolsun. Ama bunu hiç bulamayan benim işsiz kardeşim var. Bunu düşünmesi lazım. Ama bunlarda bu yok." (AKP Kadın Kolları Eğitim Toplantısı, 05.02.2010)

MEDENİYET/ MEDENİYET TASAVVURU: AKP'nin medeniyet kabulü, öncelikle cumhuriyetin klasik Gökalp'çi anlayışının yeniden yorumlanmasını içerir; Batı'nın tekniğini almak, fakat tekniği alırken de toplumu ve özellikle yeni nesli o tekniği üretenlerin ahlaksızlığından korumak.

Bu iki-değerlikli bakışta Gökalp'te olandan daha fazlası şudur: Medeniyet dendiğinde İslamiyet'in ve İslamiyet döneminin birikimi ve değerleri akla gelir.

Bu tespiti yaparken bir şeyi gözden kaçırmamak lazım: Gökalp'çi tez, ulus devlet kurma sürecinde içerden kurulmuş bir tezdi. Tezin Batı düşüncesinde elbette kaynakları vardı, söylemek istediğim bu değil. Söz konusu kaynaklardan yola çıkarak o dönemin 'yeni dünya düzeni'ne karşı, o düzene rağmen bir ideolojik medeniyet söylemi geliştirilmişti.

Oysa AKP'nin medeniyet anlayışını biçimlendiren bir 'rağmen' hali değil, yeni dünya düzeninin kendisidir. Bu sadece yeni sağ'ın değil, Türkiye'de olması arzu edilen yeni sol'un ideolojik mayasına da katılan bir hal olmuştur.

Bilindiği gibi, 'yeni dünya düzeni'nin ideolojik bagajında var olan

tezlerden biri, kimlik siyasetlerinin bir gereği de olarak, Huntington'un medeniyetler çatışması tezidir.

Bunun birçok versiyonunun değişik alanlarda üretildiğini biliyoruz. Daha parçalı hali Vamık Volkan'ın başlıca sözcülerinden biri olduğu politik psikoloji alanıdır. Buna göre kavimler ruhsal varlıklardır da... Bireyler gibi incelenebilirler. Geçmişlerindeki seçkin zaferleri ve travmaları unutmazlar ve o zaferi veya travmayı yaşadıklarında temas ettikleri diğer uluslarla ebedi/çözümlenmesi ancak bir efendinin yardımıyla olacak sorunlar yaşarlar.

Daha geniş perspektifte Huntington, yeryüzünde İslamiyet, Konfüçyüsçü, Batı gibi farklı medeniyet havzaları tanımlar ve bunların arasında ebedi çatışmalar tahayyül eder.

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin ve hemen tüm Batı'nın Yakındoğu'ya bakışını, siyasetini, müdahalesini gerekçelendirdiği ana tezlerden birinin bu olduğunu biliyoruz: Batı'nın altın çocuğu demokrasinin kıymetini bilmekten uzak medeniyet havzalarına mahkum edilmiş olan halklara demokrasi götürmek.

AKP'nin ideolojik söyleminin de içeriye yönelik olarak aynı noktaya gelmiş olması rastlantı mı? İleri demokrasi!..

Bir yandan medeniyet tasarımını, tam da Huntington'cu çizgide İslamiyet'i temel alarak kuracaksınız ve Batı düşüncesi ile aranıza kalın çizgiler çizerek bu tasarımı tamamlayacaksınız, bir yandan da 'ileri demokrasi' getirme iddiasının temsilcisi gibi davranacaksınız.

Biraz uzun, yine de buraya alalım, çünkü aileden başlayıp medeniyet tasavvuru ile devam eden ve şarap ile ölümü eşitleyerek nihayete eren bu alıntı yukarıda sözünü ettiğim ideolojik söylemin tortusu olarak Türkiye siyaset sahnesinde yerini alıyor:

> "Bakın değerli arkadaşlarım, kurulduğu günden itibaren ifade ediyoruz, AK PARTi muhafazakar demokrat bir partidir. Biz muhafazakarız. Bizim için aile çok önemlidir, mahremiyet bizim için çok önemlidir, tarih ve tarihi şahsiyetler, tarihi şahsiyetlerin manevi değerleri bizim için son derece önemlidir. Biz köksüz bir millet, köksüz bir devlet değiliz. Biz medeniyet inşa etmiş ve medeniyet tasavvuru olan bir milletiz. Biz muhafazakar olduğumuz kadar demokrat bir partiyiz. Evrensel değerleri benimsemiş, özgürlüklere saygı duyan, başkasının özgülüğünü kısıtlamadığı sürece, başkasının kutsal değerlerine hakaret etmediği sürece her türlü fikrin serbestçe ifade edilmesini savunan bir partiyiz. Herkesin yaşam tarzına saygılıyız. Kimsenin giyim kuşamına, yeme içmesine, inancına, ibadetine kısıtlama getirmeyen, tam tersine bu noktada en geniş özgürlükleri savunan ve bunun ge-

reklerini yerine getiren bir partiyiz. 8 yıldır bizim bu noktada samimiyetimiz test ediliyor. 8 yıldır en küçük, en marjinal hadiseler büyütülerek adeta bir rejim meselesine dönüştürülüyor. Birileri ısrarla ve inatla bize gizli niyetler, gizli hedefler, gizli ajandalar izafe ediyor. Soruyorum değerli arkadaşlarım, sevgili milletime sesleniyorum; 8 yıldır hangi özgürlüğü kısıtladık, özgürlük alanlarını genişletmekten başka. 8 yıldır kimin yaşam tarzına müdahale ettik, kimin yaşamına, giyimine kuşamına müdahale ettik? Herkes istediği gibi giyiniyor, istediği gibi eğleniyor, istediği gibi içiyor. Hangisine dedik ki yahu sen ne kadar şarap içiyorsun, ne kadar viski içiyorsun, ne kadar bira tüketiyorsun; böyle bir derdimiz oldu mu bizim? Iksırıncaya tıksırıncaya kadar içiyorlar, hiç biz böyle bir şey söylemedik. Yapıyorlar. Af edersiniz trafik polisleri trafik kazalarında yakaladıkları kimler, bu kazalarda yakaladıkları kimler? Her tür var, onları da yakalamasınlar mı? Kazayı yaptıkları halde bunlara karşı herhangi bir şey ödetmesinler mi? Bunların yaptıklarını ölümle mi ödeyeceğiz, yaralanmayla mı ödeyeceğiz?" (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

İçeriye yönelik bu sözleri temeline Huntington'cu medeniyet kavrayışının yerleştiği Ortadoğu'ya yönelik şu projeyle ve Davos çıkışından sonra oluşan Erdoğan imgesiyle okuyalım:

"Başbakan Erdoğan, Türkiye ile Irak, Suriye, Lübnan ve Ürdün arasında yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseylerinin oluşturulduğunu ve bu ülkeler arasında bu birlikteliğin dörtlü olarak da kurulduğunu belirterek bu ülkeler arasında sadece pasaport ile ziyaretler yapılabildiğini belirtti. Başbakan Erdoğan, şöyle devam etti:

''Bunlar olağanüstü gelişmeler değil, bunlar bu bölgede bu coğrafyada zaten olması gereken geç bile kalınmış adımlar. Bunu neden söylüyorum? AB içerisinde Schengen denilen bir olay oluyor da, 27'ye yakın ülke birbirini rahatlıkla gezebiliyorsa, birbirine rahatlıkla gidip gelebiliyorsa, biz niçin birbirimize rahat rahat gidip gelebileceğimiz bir sistemi oluşturamıyoruz onun için anlatıyorum. Böyle bir mekanizmayı kendi aramızda niçin kuramıyoruz onu anlatmak istiyorum? Hem 'Biz birbirimizin kardeşiyiz' diyeceğiz, hem aramıza engeller koyacağız. Hem bizim tarihimiz, kültürümüz, medeniyetimiz bir diyeceğiz hem aramıza mesafeler inşa edeceğiz. Bunu kabul etmemiz mümkün değil." (''İslam Dünyası Mümtaz Şahsiyet Ödülü'' töreni, 11.01.2011)

Şunu da atlamayalım:

"Nasıl ki Avrupalılar ilerlemek için kendi geçmişlerine, Shakspeare'e, Goethe'ye, Mozart'a, Platon'a uzanıyorsa, bizler de aynı şekilde ilerlemek için kendi geçmişimize, Fuzuli'ye, Farabi'ye, Yunus Emre'ye, Mevlana'ya uzanıyoruz''(Konya Mevlana Kültür Merkezi, Mevlana'nın vefatının 735. Yıldönümü)

Ne diyelim, bu coğrafyanın her dönem bir Truva'sı vardır; kaz kaz bit-

mez. Truva varsa Truva atları da vardır.

Bunlar bir yana... AKP'nin medeniyet söyleminin başka bir izdüşümüne bakalım.

AKP iktidarlarını tek parti hükümetleri gibi görmek, kişilere ve rollere bakarken ideolojik bağlamı kaçırmaktır. AKP Dönemi, büyük 12 Eylül koalisyonudur. 12 Eylül 1980 Cuma günü sabah kapılar çalınıp izleyen günlerde on kişiden biri gözaltına alındığında 2000'li yıllarda bu ülkede sol ve sağ olarak ne olması arzulanıyorsa o sağ ve o solun koalisyonudur bu hükümetler.

Sosyalist solun ortak adayı olarak bir önceki seçimlere giren Baskın Oran'ın seçimi kaybettikten sonra televizyonda bir soruya verdiği cevap, yeni solun ruhudur.

Spiker soruyor: "Şimdi ne yapacaksınız?"

Baskın Oran, bu dünyanın tüm baskı aygıtlarının kullanacağı orantısız güçten daha orantısız bir ideolojik cevap veriyor. Seçimden önceki güzel hayatına geri döneceğini söylüyor.

Örnekleri çok da isimlerden öte tutumlar, yeni davranış kalıpları daha önemli.

Bu arada, yine medeniyetler çatışması tezinin bir türevi olarak sola ideolojik suçlamalardan birini de analım: sol halkın değerlerini anlamadı, o değerlere karşı hassasiyet geliştiremedi, Batı'nın Marksist ideolojisine saplanıp kaldı vesaire. Yani? Bu medeniyet havzasının değerlerinden kaynaklanan yeni bir sol başarılı olur... Tez bu.

Bunun böyle gitmeyeceği anlaşılıyor.

Türkiye'ye, günü geldiğinde Arap Coğrafyası'nda bugün yaşandığı gibi despotik bir lidere karşı geliştirilmiş demokrasi-özgürlük söyleminin yetmeyeceği de biliniyor.

Sol tekrar yükselirse, şimdiden adı konulduğu gibi, temsilcileri henüz utangaç bir eda ile bu kavrama mesafeli dursalar da, 'Müslüman sol' olsun.

Nazım Hikmet, Akif'i Memleketimden İnsan Manzaraları'nda nasıl anar: "İnanmış adam."

Biz de Akif'in cumhuriyet'in özüne yazılmış bir mısrasını analım ve bitirelim:

"Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar."

MENDERES / ÖZAL / ERDOĞAN: Tayyip Bey'in Menderes'le kendini özdeşleştirmesinin en bildik örneği birkaç aylık mahpusluk dönemini

dahi merhum Menderes'in idamı ile mukayese etmesidir.

Daha sonrasında, özellikle Erbakan Hoca ve Milli Görüş'ten kopuş ve AKP'nin lideri olarak hükümet etme, hükmetme sürecinde yeni bir geçmiş yazıldığı ve bunun Menderes – Özal – Erdoğan devamlılığı olarak bir anlatıya kavuşturulduğu biliniyor.

> "Bu vesile ile Türkiye'nin aydınlık yarınlarının temel taşlarını inançla, sabırla ve hayranlık veren bir öngörü ile oluşturan rahmetli Turgut Özal'ı da şükranla yad etmek istiyorum. Milletimizin gönlünde ikinci Menderes olarak yerini alan Özal'ı da rahmetle anıyorum. Bu millet, ne Menderes'i ve arkadaşlarını dar ağacına gönderenleri ne Özal'a dünyayı dar edenleri hayırla yad ediyor ama onların kimler olduğunu da asla unutmuyor." (İdam edilişlerinin yıl dönümü dolayısıyla Adnan Menderes ile Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın kabirlerini ziyaret, 17 .09.2010)

Benim de temel tezim Tayyip Bey ile aynı: Menderes bir yana, Turgut Bey ile Tayyip Bey arasında kopmaz bir devamlılık vardır. Hangi Turgut Bey mi? Daha darbenin üçüncü ayında Vehbi Koç'un cuntanın lideri Kenan Evren'e gidip mutlaka kabinede olması lazım, elimizdeki en iyi adam o dediği, 24 Ocak Kararları'nın mimarı Turgut Bey.

Bu anlatıda, bugün ne ise geçmişte onun, geçmişte ne varsa bugünde onun var olduğu savıyla, yalnızca kişilerle değil siyasi süreçlerle ilgili bir özdeşleşme de kuruluyor:

> "Girdiğimiz iki genel seçim, iki halk oylaması sanki hiç yaşanmamış, AK PARTi sanki 8 yıldır iktidarda değilmiş gibi hep aynı bayat oyun tezgahlanmaya çalışılıyor. İnanın 8 yıl öncesinin gazetelerini çıkarın arşivlerinden çıkarın arşivlerinden hangi başlıklara varsa, bugün de tıpatıp aynı başlıklar var. Daha geriye gidiyorum, merhum Menderes'in 50-60 arası medyayı çıkarın ne yazmışlarsa hangi başlıkları atmışlarsa bugün de aynı başlıkları göreceksiniz. Zihniyet aynı değişen bir şey yok." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.09.2010)

Burada kalır mı? Kalmaz. Böylesine yeğin bir özdeşleşme varsa bir hesaplaşma da olacaktır. Ötekilerle…

> "Diyor ki merhum Menderes, 'Dilimden korkmayacaktınız ama şimdi el ele vererek Adnan Menderes'in ruhu ebediyete kadar sizi takip edecek ve bir gün sizi silip süpürecektir.' Nitekim, rahmetli Menderes'in ruhu, onun başlattığı demokrasi mücadelesi, bu toprakların öz evlatlarını birinci sınıf yapma kararlılığı bugüne kadar gelmiştir." (İdam edilişlerinin yıl dönümü dolayısıyla Adnan Menderes ile Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın kabirlerini ziyaret, 17.09.2010)

Bu toprakların öz evlatları…

Öz…

Hadi bir çağrışım daha:

Ari...
Üvey – öz...
Zizek'ci ilenmeyi analım ve susalım:
"Milletinizin keyfini çıkarın!.."

MİLLET / MİLLETİM ADINA: Sınıfsız imtiyazsız kaynaşmış bir kitle! Nereden hatırlıyoruz bunu? Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ideolojisinden tabiidir ki. Cumhuriyet'in özüne yazılmış ve cumhuriyet dönemi sağ düşüncenin omurgası olmuş bir tezdir.

12 Eylül ile birlikte söz konusu sağ düşünce kuruluş ideolojisinde sola yakın ne varsa onu kovarak resmi ideolojiyi yeniden tarif etti. Millet kavramı bu tarifte anahtar kelime olarak yerini aldı. Bu dönüşümü Darbeci – '12 Eylül Ruhu' ya da Halkın 'Yüce Millet'le İmtihanı kitabımda ayrıntısıyla çözümlemiştim. Aynısıyla AKP söylemi için de geçerlidir:

"Despotik liderle 'yüce millet'i buluşturan temel biliş dizgesi: söylemde, toplumun arzuladığı hemen her şey despotik Şef'in şeyine dönüşürken ve Şef bu fallik inşanın hazzını sürerken, kendine yansıtılmış olan yücelik, onun söylevlerinde millete geri döner. Özal döneminde bu dizgenin ideolojik imalatı 'ortadirek' kavramıyla olmuştur. Roll dergisi'nin "Evet rüya ve kabus. 80'ler ikisi de değildir ikisi dedir!" kırık-türkçesiyle tarif ettiği seksenlerle ilgili dosya, toplumsal belleğimizde yer edinmiş nice hayaletlerin de o yıllarda imal edildiğini aktarıyor. Bunlardan biri de "ortadirek ideoloji hayaleti." Kelimenin kendisi şimdinin siyaset dilinden çekilmiş olsa da eklemlendiği anlam silsilesi AKP jargonunda sapasağlam ayaktadır. Roll'cülerin sözünü ettikleri '12 Eylülcüler'in hala şimdi ve burada olduklarını da kaydedelim:

"70'lere damgasını vuran sınıf söylemini tedavülden kaldıracak, o nifak yaratan sözcüğü unutturacak, sosyal adaletsizliği perdeleyecek, belirsizleştirecek, bu arada sade vatandaşa kendini "özne" gibi hissettirecek bir kelama ihtiyacı vardı 12 Eylülcülerin. Özal 'ortadirek'i piyasaya sürdü. Alttakiler "emekçi", "dar gelirli" gibi tanımları rencide buluyordu, üsttekiler "servet düşmanlığı"na maruz kalmak istemiyordu. "Ortadirek" derhal tutttu, Özal'a 83 seçimlerini kazandıran deyişlerden biri bu oldu. Siyasette "dört eğilim"i birleştiren ANAP, ekonomide üç ayrı sınıfsal konumu "ortadirek"te eritti. Bu söylem epey iş gördü, 89'da maden işçileri "Çankaya'nın şişmanı, işçi düşmanı" diye

Ankara'ya yürüyene kadar." [92] Şef'in sıradanlığı, yani etten ve kemikten mürekkepliği aşikardır. Yine toplumun gücü ve zaafları, hatta üyelerinin çektiği eza da aşikardır. Fakat mevcut dizgenin devamlılığı ancak bunları 'bildiğimizi bilmememize' bağlıdır. [93]

Bir eylem silsilesi, bir toplulukta ne denli 'bildiğimizi bilmediğimiz' şeylerden beslenirse, yani topluluk üyeleri 'biliyorlar, yine de yapıyorlarsa', üstelik bildiğimizi bilmediklerimizin travmatik doğası-mesela işkence- dışardan içeriye atılmışsa ve bu içe atılma hali bir de görünür duvarlarla belirgin hale getirilmişse süreç kısa sürede bir iman pratiğine dönüşecektir. Türkiye'de sözkonusu kesitte İslami siyasetin geniş bir kabul görmesininin ve oy oranına kavuşmasının ruhsal dinamiğini bir de buradan yorumlayabiliriz; bir pratik olarak 'iman getirmek', sözde gönül rızası olmaktan çıkıp baskıyı tanıma-kabul etmeye dönüştüğünde, baskının görece yerini ideolojik aygıtlara bıraktığı durumda o pratik aslına rucu etmiştir. Hatta bu dönüşün İslami siyasetin ilk dönemlerinde bir hukuk (Medine Vesikası vb. tartışmalar), bir res publica, kamusallık tartışmasını yedeklenmesi ve buralardan geçerek kimilerine göre 'baskı aygıtlarını işgal eden' bir tona, fikrimce topyekun Devlet'in Kemalist Devlet ideolojisinden kopup yeniden inşa edilmesi sürecinde hedeflenen noktaya ulaşması Kenan Evren'in şahsında koşullananın bumerang etkisini göstermesiyle de derslerle doludur. Bu bumerang etkisinin artık çabuk kısa devre yaptığına dair ortak-duyuda bir kabul de yerleşmiştir.

Şu meşhur e-muhtıra olayı ve izleyen seçimlerin sonuçları!..

Kudreti sorgulamak günahlardan biri değil midir? Öyleyse, inancının nedenini sorma, Pascal'cı düsturla, iman pratiğinin koşulsuzluğuna kendini bırak; inanıyormuş gibi yap, inanacaksın. Türkiye'de 12 Eylül deneyimini yaşamış olan kuşakların onun yasasına %92 evet demesin-

---

92) *Ah ile Vah 80'ler, Roll Dergisi, Sayı 93, Ocak 2005, syf. 36*

93) Zizek'in Irak'taki işkencelerle ilgili Donald Rumsfeld'in söylediklerine dair çözümlemesi:

"2003'te Rumsfeld biraz amatörce, bilinen ve bilinmeyen arasındaki ilişki hakkında felsefe yapmaya girişti: "Bilinen bilinenler vardır. Bunlar bildiğimizi bildiğimiz şeylerdir. Bilinen bilinmeyenler vardır. Yani, bazı şeyler vardır ki bilmediğimizi biliriz. Fakat bilinmeyen bilinmeyenler de vardır. Bunlar bazı şeyler ki bilmediğimizi bilmeyiz." Onun eklemeyi unuttuğu önemli bir dördüncü var: "bilinmeyen bilinenler", bildiğimizi bilmediğimiz şeyler ki bu tam anlamıyla Freudcu bilinçdışıdır..."

Slavoj Zizek, Stalinizm-Yeni Bir Bakış ya da Stalin İnsanın İnsanlığını Nasıl Kurtardı?, Çev. Sabri Gürses, Encore Yay. 2008, İstanbul, syf 6

de bu iman pratiğinin, bir de toplumun büyük çoğunluğunun, %92'sinin, bildiğini bilmediği şeylerin ifadesi vardı. Bu iman pratiğinin, toplumsal suçta, suçun asıl faili olanı aklama sürecine dönüşmesi bildik bir çerçevedir: 'yüce millet' hipnozuna ve bu iman pratiğine tutulmuş olanlar, 'Şef'in elinin temizliğinin', milletin yüceliğinin garantörü olduğunu da bildikleri bilinmeyenler içine yerleştirirler:

> "Sevgili vatandaşlarım, biz işkencenin karşısındayız. İşkence ile netice almak istemeyiz. Bu insanlığa da, vicdana da aykırıdır. Eğer, bazı yerlerde, böyle ufak tefek işkence olayları meydana geliyorsa, bu idarenin bilgisi dışında oluyor ve yakalananların haklarında da gerekli kanuni işlemlere tevessül ediliyor."[94]

Kenan Evren meydanlarda bu sözleri söylerken, şiddetin boca edilişiyle birlikte, kendini dinlemeye gelenlerin bir iman pratiğine hazır olduklarını, inanır gibi yapacaklarını görmüştü. Söylediklerinin olgusal boşluğunu elbette biliyordu. Fakat kalabalıkların bu sözlere inanmasının bizzat kalabalıkların masumluğunun garantisi olduğuna dair görgü bilinen bilinmeyenler zincirine kısa zamanda eklenmişti. Sözlerinde hiç de azımsanmayacak kadar sıklıkta gerçeğin belirmesi, "işkence ile netice almak istemeyiz", bu zincirde kısmi zayıflıklar yaratsa da, mutlak baskı aygıtına dönüşmüş, yani Şef-sürü ilişkisinin çıplaklığını kuşanmış Devlet bu zayıflıkları Şef'in şeyinin güç işaretleri olarak gündelik yaşamın her miliminde dizayn etmişti. Her Şef-millet ilişkisinde ana dinamik haline gelen hipnoid süreç devreye giriyor ve Şefin Şeyi'ni milletin yüceliğinin işareti olarak toplumsal sistemin tepesine yerleştiriyordu. İlginç olan bu dinamiğin yalnız meydanlarda, yalnız 'dışarıda' yürürlükte olmamasıdır. Cezaevlerinde Şef'in temsilcisi olanlar, bizzat işkenceden geçmiş olanlarla ilişkilerinde de aynı bilişsel çerçeveyi yürütüyorlardı:

> "Erdal Turgut, 23 Nisan 1981'de açılan Metris Askeri Cezaevi'ne ikinci gün sevk edilenler arasındaydı. ..
>
> Metris'e vardığımızda bizi Davutpaşa'nın ünlü yüzbaşısı E. karşıladı. Arabesk filminin kötü adamı gibi orada da karşımıza çıkmıştı. Girişte ufak tefek itiş kakışlar, saç kesme dışında önemli bir şey yaşamadık, ilk gün gelenler dayak yemiş. Her yerde Yüzbaşı E. bizimle geliyor, hattâ temsilcimiz Hasan Uzunkaya ile kol kola yürüyorlardı. Bir ara ortadan kayboldu ve ne olduysa ondan sonra oldu. Askerler üzerimize saldırdı..."[95]

---

94) *Kenan Evren-2, syf. 263*

95) *Ertuğrul Mavioğlu, Asılmayıp Beslenenler, Bir 12 Eylül Hesaplaşması-1, İthaki Yayınları, İkinci Baskı, 2008, İstanbul, syf. 53*

Daha önce çözümlemeye çalıştığımız ve özellikle yetmişlerin sonlarındaki genel havayı anlatan 'Baba'nın bir ara ortadan kaybolması' hadisesinin bir benzeri cezaevi koşullarında binlerce kez sahnelenmiş olmalı... "ve ne olduysa ondan sonra oldu. Askerler üzerimize saldırdı."

Evet, görünen o ki, 78'lilerin birebir ve kuşak olarak yaşadıkları buydu. Erdal Turgut devam ediyor:

> "...Aslında temsilci falan değildim ama ailemin dışarıdaki girişimlerinin sonucunda nasıl olmuşsa tümgeneralin oturduğu görüşme masasında bir sandalye de benim için ayrılmıştı. Beni ilk şaşırtan, tümgeneralin rahat tavırları oldu. Sanki günlerce yediğimiz dayakla bırakın ilgisi olmayı haberi dahi yoktu. Haliyle çok üzülüyordu ama biz de burasının bir cezaevi olduğunu unutmamalıydık..."[96]

Hijyenik tutum, bir yandan memleketi zararlı fikir ve unsurlardan temizlemek şeklinde belirirken, bir yandan da, geçerli olanın kabile düzeni olduğunu kanıtlarcasına, fiziksel şiddeti birebir uygulamayanın durumdan kendini azade hissetmesini de sağlıyor."

Cemal Dindar, Darbeci / '12Eylül Ruhu' ya da Halkın 'Yüce Millet'le İmtihanı, Destek Yayınları, Mart 2010, syf. 60-64

MESELE BU / OLAY BUDUR: Tayyip Bey ötekinin söylemini geçersizleştirip kendi ideolojik çağrısını bu söyleme karşı çıkartırken belli kalıplara özellikle yaslanıyor. Öne çıkan ikisi: "mesele bu", bir de "olay bu."

> ''Kara tahtayı bırakıyoruz akıllı tahtaya geçiyoruz. Bunlar hayali vaat değil uygulama. Başladık, şimdi bunu bütün Türkiye'ye yaygınlaştırıyoruz. İstanbul'da Ankara'da İzmir'de ne varsa Bitlis'te de, Muş'ta, Van'da da o olacak. Bütün mesele bu." (Bitlis, 20.12.2010)

Tayyip Bey'in 'Mesele bu'yu kullandığı en son örneklerden biri kara tahta-akıllı tahta ikilisi ile ilgiliydi.

Sık sık anıyoruz şu Lacan'cı tezi: Gerçek yüzeydedir. Gerçek, bir sınıftaki öğretmenin tutumunda değil, o sınıfta okuyan öğrencilerin her birinin öyküsünde dile gelende değil, aksine bunların hepsinin gerçeği sınıfta duvara asılı olan tahtaya atfedilen doğadadır. Öğretmenin tutumu veya öğrencilerin her birinin o sınıfa getirdiği öyküde dile gelmesi gereken Gerçek o tahtaya atfedilen akılda gizlidir. Akıllı tahta.

Tayyip Bey'in tahtaya akıl atfeden bir teknik dili alıp bir övünç cümlesine dönüştürmesi denli 'AKP ruhu'nu ele veren başka bir 'olay' az bulunur. Asıl 'olay bu' vakası budur.

---

96) *Ertuğrul Mavioğlu, a.g.e., syf. 57*

ONE MİNUTE: Fantezi risklidir. Riskli olduğunun en belirgin işareti dile çağrılamaz olmasıdır. Dili konuşanların cinsellik dışında her şeyi fantazmagorik bir deneyime dönüştürme eğilimine rağmen fantezi kelimesini duyunca bir tek duhul hali aklına geldiği için de böyledir.

Özellikle siyasetin bir fantezi alanına dönüştürülmesinin bireylere ödettiği bir diyet de cinselliğin bir deneyim alanı olmaktan çıkartılıp 'üç çocuk' hedefinde araçsallaştırılması talebidir de.

Bunları niye mi yazıyorum? Cinsellik deyince bu toplumun 'en fırlama' televizyon çocuğunun bile aklına 'üç beş dakika' geldiği için.

Fantezi gücünü şuradan alır: an odaklıdır. One minute. Üstelik üç kere beş kere 'one minute'.

Geçmişi ve geleceği şimdide yoğunlaştırıp bir deneyime dönüştürebileceğini vaat eder. Bu olur ya da olmaz. Zaten önemi de yoktur. Vaadin kendisi, olup olmamasından çok daha önemlidir.

Truva atı benzetmesinden devam edersek, one minute; Yakındoğu siyasetinde Troyalıların o atın içinden çıkanlarla karşılaştığı andır ve somut tarihin somut anı gibi değil de bir fantezi gibi yaşatıldığı için kamaşma yaratmıştır.

ORTAK AKIL: AKP öncesinde İslami siyasetin ve düşüncenin temsilcilerinden çok daha fazla duyduğumuz bir kalıptı, ortak akıl.

AKP'nin iktidar olduğu ilk dönemde kurumların başına atanmış kadrolarca 'memleketin hayrı için ortak akılı harekete geçirelim' ile özetlenecek bir ayartma cümlesiyle, soldan kadro devşirme hamlesinin adı olarak da kaydedilebilir.

Bir de AKP'nin kendi ideolojik donanımını oluşturmadığı ve başkasının aklına ihtiyaç duyduğu dönemlerin geçerli çağrısıdır ki, özellikle zorlandığı toplumsal gruplarda yeniden devreye girer:

> "Bakınız, şu anda Alevi vatandaşlarımızın sorunlarını bugüne kadar kimse gündeme getirdi mi? Getirmedi... Ama biz cesaret ettik, getirdik... Ve şimdi bu ay sonu itibariyle, bunun da finali yapılacak. Şimdi zaman zaman bazı kanallarda görüyorum. Tabii, Alevi vatandaşlarımın içinde çok ayrı, farklı fraksiyonlar var. Hepsinin farklı farklı bakış açıları var. Tabii bunların hepsine de, kalkıp aynı şekilde bir cevap verebilmek mümkün değil... Ama ne yapılacak? Bir ortak akılla bu işin bir ortalaması alınacak, ona göre bir adım atılacak." (AKP Grup Toplantısı, 12.12.2010)

ÖNÜNÜ AÇMAK: Burada yazılanları okumadan önce 'Mağduriyet'

maddesini okumanızı öneririm. AKP söylemi ve bu söyleme akraba her söylemin temel özelliği kendi acısından geçmemiş, kendine merhaba dememiş bir acıya, mağduriyete, mahrumiyete merhabasızlığıdır.

Tayyip Bey, Kürt bir ananın cezaevinde yatan oğluyla kendi dilini 'ana'dilini konuşamamasını ve o dili nasıl çözdüğünü anlatıyor. Nasıl mı? Tabii ki ancak kendi diliyle ilgili bir dertle süsleyerek:

> "Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bugünün diline tercüme ederek bazı eserler yayınlamaya başladığını kaydeden Başbakan Erdoğan, ''Bu eserleri, bugünün diline tercüme etmek suçtu bu ülkede. Bu iktidar bunları başardı. Bunu nasıl görmezden gelirsin. Cezaevinde annesiyle kendi anadilini konuşamıyorlardı. Biz onun da önünü açtık, yasağı kaldırdık. 'Nasıl konuşamaz ya konuşacak' dedik." (AKP Gençlik Kolları'nın düzenlediği ''Vefatının 74. Yılında Mehmet Akif Ersoy'u Anma Programı'', 28.12.2010)

Bunun öte yüzü mü? İşte şu açıklama:

> "160 bin derslik kazandırıldığını, üniversite sayısının 76'dan 156'ya çıkarıldığını ifade eden Başbakan Erdoğan, ''(Bazıları ne gerek var?) dedi. Biz öyle bakmadık, 360 derece bakıyoruz. Hakkari'deki yavrumuzun üniversite okuması için önünü açıyoruz. (Benim ilimde üniversite var, ben okumak için Ankara, İstanbul şansını yakalayamam ama hiç olmazsa ilimdeki üniversiteye girebilme şansını yakalayabilirim)'' dedi." (AKP Grup Toplantısı, 04.01.2011)

Bu ülkenin 'ortak akıl'ına, vasat diye de selamlanabilir, o akıla karşı evrensel aklın temsilcilerinden İlber Hoca (Ortaylı) güzel belirtti: Hakkarili gencin 'önünü açmak' İstanbul'da üniversiteyi okumasını sağlamaktır.

Bu evrensel akla güvenirsek yapılan tam da bir yanılsamayı o gençlere yutturmak ve önlerini kapatmaktır. Zira 'mesele şudur': İstanbul'daki bir holdinge başvurularda Hakkari'deki bir üniversitenin kıymeti, hiç okumamış olmaktan daha aşağıdadır.

Bir de şu satırlar var ki, tanıklıklarımla tartıyorum ve yukarıda Allah var, sadece gülümsüyorum:

> ''Yıllarca bu ülkede maalesef akademisyen olmak çok zordu, güçtü, çok ciddi engeller vardı. Akademisyen olmak isteyenler ne yazık ki akademisyen olamadılar. Şimdi bunu aşmanın zamanıdır diye düşünüyorum. Onun için siyasetten arındırılmış, o ideolojinin deli gömleğinin giydirilmediği bir anlayışla bu işin önünü açmak ve akademisyen olmanın zor ama yollarının tıkalı olmadığını herkesin görmesi lazım. Üniversite, adı üstünde, evrenseli yansıtır, evrenseli yakalar ve öğrenciye de bu evrensel değerleri aktarır." (Rektörlerle toplantı, 29.11.2010)

Önü açılanlar bellidir, ön açanlar bellidir. Büyük Öteki'nin devreye

girmesi, lütfedip girerse ki bu bir kaza anıdır, resmi her vakit tamamlar:

> "ABD Başkanı Sayın Obama ve heyetiyle çok kapsamlı ve verimli bir heyetler arası görüşme yaptık. Bu görüşmede terörle mücadelede iş birliği konusundan İran'ın nükleer faaliyetlerine, İsrail'in Gazze'ye yardım konvoyuna yaptığı saldırıdan Afganistan ve Filistin sorunlarına kadar pek çok ikili, bölgesel ve küresel konuda kapsamlı bir görüşme gerçekleştirdik. Bu görüşmemizin gerek ikili ilişkilerimiz gerekse bölge ve dünya barışı için yararlı ve verimli bir perspektifin önünü açacağını ve açtığını söyleyebilirim." (Esenboğa Havalimanı, 28.06.2010)

PSİKOLOJİ / PSİKOLOJİK HAREKAT: Bir toplumsal sistemde egemen hale gelmiş, 'resmileşmiş' her dünya görüşü için nasıl ki kendisi dışında her bakış ideolojik olarak damgalanıp kendisi Gerçek'in nihayet galebe çalması hali ise, tuhaftır, psikoloji de ideoloji gibi işlev görür.

Bu söyleme göre muktedirin psikolojisi yoktur, kitlenin – toplumun psikolojisi vardır ve bu da birilerinin yönlendirmesine uygundur.

Muktedirin psikolojisi yoktur, fakat hep yüceltilmeyle selamlanması gereken kişilik özellikleri, duyguları, belagatı vardır. Toplumda eşit düzlemde yer alan iki kişiden biri diğerine, mesela "Ananı da al git" dese çıkacak marazın hem ruhsal hem de maddi sorumluluğu sözü söyleyene kesilirken, söz konusu kişi lider olduğunda söz bir yüceltmeye tabi tutulur ve varılan nokta: "Öfke de bir hitabet sanatıdır.", olur.

Bu kabule göre, iktidar olanın tez ve eylemlerinin gerçekleşmesinde temel engellerden biri ötekilerin, yani 'karanlık odaklar'ın yönlendirmesine maruz kalan toplum psikolojisidir. Sistemin meşru zeminleri olmaktan çok yönetmenin araçları haline gelen medya ve benzeri kurumların özellikle bu konuda tutum alması, muktedirin ana talebidir:

> "Ne yaptım da cezaevine gidiyorum? Sizin her zaman muhatap olduğunuz, yazdıklarınız. Benim de o yazdıklarınızı, bir şairin şiirini okumaktan dolayı gidiyorum. Bunun dışında benim bir suçum yoktu. Ama atılan başlık buydu: 'Muhtar bile olamaz'... Bir sevinç çığlığıydı. Parlamento çoğunluğuyla geçen bir yasa için '411 el kaosa kalktı' manşeti atıldı. 'Topyekun savaş', 'Rektörler endişeli', 'Gerekirse silah bile kullanırız', 'Muhtıra gibi tavsiye', 'Genç subaylar rahatsız', 'Tehlikenin farkında mısınız?' gibi başlıklarla yayınlar yapıldı. Medyanın bizim tarafımızı tutmasını istemiyoruz ama siyasi taraf haline gelerek, birilerinin psikolojik harekatının parçası olmasını da doğru bulmuyoruz." ("Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'nde medya temsilcileriyle bir araya gelme", 25.09. 2010)

Burada, bu manşetlerin Türkiye'de bir dönem gerçekten atılmış olmasından çok daha önemli olan ki, Tayyip Bey haklı; bu manşetler atıldı, yine de önemli olan şey muktedir olma yoluna girilen dönemde 'bir kısım' olan medyanın şimdi türdeş bir kurum olarak algılanması ve algılatılmasıdır. Ne kadar "medyanın bizim tarafımızı tutmasını istemiyoruz ama..." denilsin, talep edilen tam da yeni muktedirin yönetme biçimine herkesin tam desteğidir:

> "Yaşanan acı hepimizin ortak acısı. Yitip giden çocuklar hepimizin çocukları. Ne olur, çocuklarımıza sahip çıkalım, gençlerimize sahip çıkalım, istikbalimize sahip çıkalım. Bunu, kadınlar başarabilir, başaracaktır. Arjantin'in, İrlanda'nın, Pakistan'ın, İsrail'in kadınları, anneleri bunu nasıl başardıysa, başarıyorsa, benim ülkemin kadınları da seslerini yükselterek bunu başaracaktır. Çözüm sürecinin hız kazanması toplumsal psikolojinin çözüme daha fazla destek olmasıyla mümkün. Biz sesimizi o kadar yüksek çıkarmalıyız ki süreci sabote etmek isteyenlerin seslerini bastırsın, çözüm iradesi kendisini hissettirsin, psikolojik ortam daha önemli adımların atılmasına imkan sağlasın." ("Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'nde sivil toplum kuruluşlarının kadın temsilcileri ile yaptığı toplantı", 18.07.2010)

'Toplum mühendisliği' diye garabet bir kavram var. Toplumun veya toplumsal grupların istenilen doğrultuda yönlendirilmesi stratejilerinin insana kıyan adıdır. Bir siyasi sürecin icrasına dair söylemde 'psikoloji'ye vurgu, sürecin somut toplumsal koşullarının yerine bir yönlendirmenin ikame edilmesinin semptomudur.

Annesiyle babasıyla, çoluğuyla çocuğuyla bir toplumsal olaya maruz kalanların taraflarını onlara seslenenlerle aynı kefeye koyduğunuzda terazinin bu tarafı çökse de gerçek öbür kefede bir oturup bir kalkmaya, ben buradayım demeye başlar.

Tezimiz şu: neoliberalizm ve Tayyip Bey'in 1997'deki Siirt Konuşması'nda "Değerli kardeşlerim, sözlerimin sonuna geliyorum. Bak, şunu dikkatle dinleyin. Dünyada yeniden yapılanma dönemi başlayacak" sözleriyle müjdelediği 'Yeni Dünya Düzeni' siyasal iktisadın yerine politik psikolojinin konulmasıyla da yerleşti.

Tüm dünyada.

Tayyip Bey, psikolojik harekata maruz kalmaktan yakınıyor, Dünya tarihinin yakın dönemi ise bize şunu söyleme cesareti veriyor: kendi iktidarları döneminde toplumun maruz kaldığı psikolojik harekat kadar hiçbir dönem, en azından muktedirleri açısından başarılı ve neşeli geçmemiştir. Çünkü neoliberalizmin bir coğrafyaya yerleşirken sergilediği iktisadi ve ideolojik saldırganlığın bu topraklardaki resmi geçidi-

dir, söz konusu dönem.

ROMAN: Dom za vesanje. Çingeneler Zamanı.

"Başbakan Erdoğan, Çingeneler Zamanı filminde geçen, ''Kendime yalan söylemeye başladığım andan itibaren, artık kimseye inanmaz oldum'' cümlesine atıfta bulunarak, şöyle devam etti:

''Fakat biz, birbirimize inanıyoruz. Biz, birbirimize güveniyoruz. Biz birbirimize gönül kapılarımızı açtık ve kendimize de karşımızdakine de samimiyet diliyle, gönül diliyle konuşuyoruz. Bizim ülkemiz, bizim topraklarımız, bizim medeniyetimiz, kaynağını ve ilhamını sevgiden alır. Hoşgörüden alır, bu topraklarda hoş görülmeyen yegane şey, hoşgörüsüzlüktür." ("Roman Buluşması",14.03.2010)

Mademki Tayyip Bey daha sonra kendi döneminin lanetlilerinden olacak Emir Kustirica'nın filmi Çingeneler Zamanı'ndan bir sözle açıyor Roman açılımını, biz de Eski Yugoslavya'da doğmuş bir düşünürle söz konusu açılımı anlamaya çalışalım...

Slavoj Zizek'in Eski Yugoslavya'yı anlattığı bir pasaj:

"Eski Yugoslavya'da, hepsi belli bir özellikle damgalanan bütün etnik gruplar hakkında şakalar yapılırdı – Karadağlıların son derece tembel, Bosnalıların aptal, Makedonların hırsız, Slovenlerin pinti oldukları düşünülürdü... 1980'lerin sonunda etnik çatışmaların artmasıyla birlikte bu şakaların ortadan kalkmaya başlaması manidardır: Düşmanlıkların patlak verdiği 1990'da artık bu şakaların hiçbiri işitilmez olmuştu. Bu şakalar... ırkçı olmak şöyle dursun, Tito'nun Yuguslavyası'nın resmi 'kardeşlik ve birlik'inin gerçekten varolduğu kilit formlardan biriydiler. Bu örnekte, ortak müstehcen şakalar, 'içeride' olmayan ötekileri dışlama aracı işlevini değil, onları içeriye dahil etme, asgari bir simgesel sözleşme tesis etme işlevini görüyordu... Gerçek bir dayanışma kurmak için, yüksek kültürün ortaklığı yetmez – Öteki ile müstehcen keyfin utanç verici numunelerini teati etmek gerekir...

Bugün, özel ironi ve alay alanı bile elimizden alınmış durumda, çünkü efendi her iki düzeyde de, hem otorite hem de arkadaş sıfatıyla mevcuttur."

Muktedir sürekli "Ben yok biz var" diye sesleniyor ya... Zizek söz konusu "Biz"in bedelini de güzel yazıyor:

"Geleneksel otorite figürü(patron, baba), resmi otorite kurallarını izleyerek gerekli saygıyı görmekte ısrar eder; müstehcen ve alaycı lafların onun arkasından söylenmesi gerekir. Oysa günümüzün patronu ya da babası, ona bir arkadaş gibi muamele etmemizde ısrar eder, bize zorlama bir samimiyetle hitap eder..."

(Slavoj Zizek, Kırılgan Temas, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 2001, syf. 15-17)

Tayyip Bey 'Roman açılımı'nda Çingenelere konuşuyor:

> ''Ben, Kasımpaşa Kulaksız'da, siz değerli kardeşlerimin içinde doğdum. Orada biz beraber büyüdük. O günden bilirim, kimileri sizlere 'Şopar' der, kimileri, 'Elekçi' der, kimileri 'Abdal' der, kimileri 'Martip' der, 'Bala' der, 'Paşa' derler, 'Gurbet' derler, 'Aşık' derler, 'Cano' derler, 'zanaatkar' derler, sizlere 'Çigan' da derler, 'Çipsi' de derler, kimileri 'Cingan' der, kimileri 'Çingene' der. Her ne derlerse desinler, hangi ismi hangi sıfatı kullanırlarsa kullansınlar, sizler Rom'sunuz, yani insansınız, yani cansınız. Sizler benim Roman kardeşlerimsiniz. Her birinizi tek tek selamlıyor, bağrıma basıyor, muhabbetle kucaklıyorum." ("Roman Buluşması",14.03.2010)

Onlar, 'der!..'

Tayyip Bey'in söyleminde devreye giren tam da Zizek'in "postmodern iktidar uygulaması" dediği şeyin bir örneğidir. Yakınlık kurarken, o yakınlığın sınırlarını da çizerek belki de karnavalesk bir sahnede gerçekleşebilecek olası yakınlaşmaları iptal etmek. Halkların birbirlerine tahammül aralıklarını otoritenin gözetimi olmadan sınama olanaklarını ellerinden almak.

Bunlar bir yana... AKP'nin açılım serüveninde Kürt açılımıydı, Alevi açılımıydı, Caferi açılımıydı, Roman açılımıydı derken... başka bir gerçeklik ortaya çıktı: söylem Roman açılımındaki tarzıyla 'ideal azınlık' resmini de çizdi.

İdeal azınlık...

Merkezde zaten yeri olmayan, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi muktedirin engin iyilikseverliğiyle ve ona minnetle orantılı gelişen, gurup bireylerinin sistemin başına dert açması ancak muktedirce tarif edilmiş ve sistem açısından zaten kaçınılmaz olan 'suç havzalarında' münferit vakıa olarak yaşayan bir topluluk.

Bu arada, topluma katkısının da özellikle muktedirin neşesinden geçerek geçerlilik güvenilirliliğinin sınanmış olması zaruridir. Habur kapısında olduğu gibi, öyle 'alternatif partiler'in yaşanmaması ve yaşatılmaması bir başka zaruret:

> "Başbakan Erdoğan, bu dünyada baharın ne olduğunu ''en iyi'' Romanlar'ın bildiğini dile getirerek, ''Toprağın ısındığını, suyun coştuğunu, havaya cemrenin düştüğünü en önce ve en yakından sizler hissedersiniz. Ülkemin köşesinde çiğdemler toprağı yarıp gökyüzüne selam verirken, menekşeler buram buram kokusunu salarken, güller, laleler kırları, bayırları bezerken sizler de şarkılarınızda, danslarınızda, çalgılarınızda bu topraklara baharı müjdeliyorsunuz. Gökyüzünün görülebildiği her yer, her zemin, her mekan, sizlerin şen şarkılarınızla coşuyor'' şeklinde konuştu." ("Roman Buluşması",14.03.2010)

Bir AKP yapımı: Hıdrellez Nevruz'a Karşı...

Muhteşem değil mi?..

Şunla bitirelim bu bahsi: Tayyip Bey'de biri veya birilerine, bir kişiye veya bir toplumsal gruba güven ve inancın iki dayanağı var gibi:

Birincisi o kişi veya grubun Tayyip Bey'in kişisel öyküsünde ve mümkünse muktedir olmadan önce olumlu bir yerinin olması.

İkincisi ise mevcut siyasi pratik içinde 'kullanım değeri'nin olması, işe yaradığını göstermesi.

Bu ikinci dinamik başka hiçbir siyasi dönemde olmayacak denli fazla 'danışman kullanma' ile de sabittir.

SADAKAT / VATANDAŞIN SADAKATİ: Sadakat kelimesinin kullanıldığı en az üç düzlemden söz edebiliriz.

Birincisi; başlıca seçim süreçlerinde devreye giren lider-millet sadakatidir. Bu kurgusal bağa göre ortada emanet edilmiş(lik) ilişkisi vardır ve bunun bir ucunda seçimlerde liderce millete emanet edilmiş adaylar veya ilkeler varken diğer ucunda milletin kendini lidere ve onun kadrolarına emanet ettiği siyaset pratiği vardır:

> "Değerli arkadaşlar, tabi ki devlet sorumluluğu üstlenmek, devlet mesuliyeti üstlenmek sıradan bir olay değil. Bunun omuzlarımıza yüklediği sorumluluğu unutmadan, milletimizin emanetine sadakatle vefa göstermeye devam edeceğiz. Bıkmadan, usanmadan, yorulmadan demokrasimizi geliştirmeye, hukuk düzenimizi evrensel standartlara kavuşturmaya devam edeceğiz. Biz sadece milletimiz sevindiği müddetçe sevineceğiz. Seçimler, referandumlar, sandıklar, demokratik iradeyi halk iradesini ortaya çıkaran en önemli göstergelerdir." (Referandum sonrası, İstanbul İl Başkanlığı, 12.09.2010)

Aynı sadakat milletle olduğu kadar lider ve kadroları arasında da vardır. Yukarıya çıkıldıkça karşılıklı bir eşitlikten çok Lider'in şahsında ilkeler ve gruba adanmışlık baskın talep haline de geliyor. 'Özverili gayret' bu yanıyla tarif edici bir niteleme:

> "29 Mart'ta, İstanbul'a hizmet etmenin bir gönül işi, bir sevda işi, bir aşk işi olduğunu net olarak gösterdiniz. İstanbullular ile sarsılmaz bir gönül bağı kurduğunuzu, tüm İstanbul'un tercihini ve takdirini kazandığınızı bir kez daha sizler ortaya koydunuz. Gösterdiğiniz vefaya, gösterdiğiniz sadakate, her birinizin özverili gayretlerine teşekkür ediyorum. Buradan tüm İstanbul'a da şu mesajı bir kez daha açık ve net şekilde vermek istiyorum. Bütün İstanbul'un, bütün İstanbullu kardeşlerimin emaneti, bizim üzerimizdedir." (AKP İstanbul 3. Olağan İl Kongresi)

Seçim dönemleri ise Lider'in nezaretinde AKP kadroları ile yüce mil-

letin birbirine emanet edildiği sahnedir... Milletin kendisine emanet edilmiş olan adayı, adayın da kendisine emanet edilmiş olan 'millet iradesi'ni koruyup kollaması, yüceltmesi Lider'e sadakati ifade etmenin yoludur:

> "İzmir'in evladı TAHA AKSOY'u siz değerli İzmirli kardeşlerime emanet ediyorum.
>
> Biz sizin emanetinize nasıl sadakatle bağlı kaldıysak, sizin emanetinizi nasıl yücelttiysek, inanıyorum ki, sizler de size emanet ettiğimiz adaylarımızın tümüne sahip çıkacaksınız.
>
> "Üniversitesi Öğretim Görevlisi MEHMET OYMAK kardeşimi size emanet ediyorum.
>
> Onunla birlikte, bütün ilçelerimizdeki belediye başkan adaylarımızı, il genel meclisi, belediye meclis üyesi arkadaşlarımı size emanet ediyorum. Biz sizin emanetinize nasıl sadakatle bağlı kaldıysak, sizin emanetinizi nasıl yücelttiysek, inanıyorum ki, sizler de size emanet ettiğimiz adaylarımızın tümüne sahip çıkacaksınız.
>
> "Ben inanıyorum ki yine bu dönemde Endüstri Mühendisi, değerli hemşerim HALİL BAKIRCI'yla bu 5 yıllık belediye başkanlığı tecrübesiyle Rize'de ki başarıya başarılar ilave ederek DURMAK YOK, HİZMETE DEVAM" diyoruz. Çünkü dürüst belediyecilik istiyoruz, çünkü kararlı bir belediyecilik istiyoruz.
>
> Biz sizin emanetinize nasıl sadakatle bağlı kaldıysak, sizin emanetinizi nasıl yücelttiysek, inanıyorum ki, sizler de size emanet ettiğimiz adaylarımızın tümüne sahip çıkacaksınız..." (29 Mart Yerel Seçimleri öncesi miting konuşmalarından)

Bir ilişkideki duygu birliğinin lidere ve onun ilkelerine adanmışlıktan çıkıp eşit bir ilişkiye dönüşmesi, 'ilke ve kurallar'ı içeren bir toplumsal sözleşmeye göre yürümesi için düzlemin değişmesi, içeriden dışarıya uzanması gerekiyor:

> "Taahhütlere sadakat, belirlenen ilke ve kurallara uygun hareket etmek, Birlik ruhunun temelidir.
>
> Bu ruha, bu sadakate, bu ahde uymayan söylem ve davranışlar içine girenler, öncelikle bir siyasi değerler bütünü olan Avrupa Birliği'nin kurucu değerlerine ters bir yaklaşım sergilemiş olurlar." (AKP Grup Toplantısı, 9 Haziran 2009)

Lider'in bir tasarımı olarak 'yüce millet' ile bu aşk hali, aşk dili elbette söylemin çekirdeğindedir. Bir de devlet ile karşılaşılan an vardır ve orada artık herkes vatandaştır. Vatandaştan talep edilen ise öyle bir aşk haline kapılmasından öte buraya değin anlatılan hiyerarşiyi kabul ettiğini, sadakatini göstermesidir:

> "Devlet de vatandaşına, vatandaş da devletine güvenmelidir. Devlet millet kaynaşmasının temelini güven oluşturur. Bir ülkede güven, istikrar varsa o ülkenin kalkınmasını kimse engelleyemez,

durduramaz. Devletin şefkat ve merhameti vatandaşın sadakatini artırır, devlete bağlılığını geliştirir." ("Valiler Toplantısı", 27.01.2010)

SAMİMİ / SAMİMİYET / SAMİMİYETSİZLİK: Tayyip Bey'in şahsında dile gelen AKP söyleminde kendisine, AKP kadrolarına ve AKP'nin siyaset yapma biçimine yönelik eleştiri ve çekinceleri savuşturma ve savunmada temel düzeneğin yansıtma olduğunu daha önce de yazmıştım. 'Samimiyet'li cümleler bu düzeneğin şablon gibi uygulandığı temel cümleler olarak ve çok sık tekrarlanıyor.

AKP'nin bir siyasal parti olarak ortaya çıkışından çok daha önce, bu partinin çekirdek kadrosunu oluşturan her bireyin siyasi tarihinde 'takiyye yapmak' suçlaması ile bir şekilde karşılaştığı muhakkaktır. Daha da ötesi, bu siyasi tarih şunu da içerir; bir zamanlar gerçekten de din merkezli bir siyasal dönüşüme gönül verenler süreç içinde 'dünyanın gittiği yeri keşfederek' kendi içlerinde bir ideolojik çatışma ve değişim yaşamışlardır. Yani, söz konusu kadroların zihinsel dünyalarının on-onbeş yıl öncesi ile aynı olmadığının en önemli işareti, bizzat "beraber yürüdükleri yollar"ın çatallanması, o yürüyüşte belki de o dönemdeki ideolojik yapıya şimdiki Saadet Partisi kadrolarından bile daha sadık olan Şevki Yılmaz'ların, Hasan Mezarcı'ların 'kurban' edilmiş olmalarıdır.

Bu samimiyet söylemi, bu yanıyla, geçmiş ve gelecek arasında, İslami siyasetle post-modern siyaset arasında, Cumhuriyetçi söylemle dinsel söylem arasında, küresel ile yerel arasında, daha da semptomatik olarak Lider ile 'yüce millet' arasında teması ve devamlılığı sağlayan bir döner-kapı işlevi de görmektedir:

> "Milletimize gideceğiz, her şeyi samimi şekilde milletle konuşacağız ve bu tezgahların hepsini bozacağız. Biz, tezgahları bozarak, oyunları bozarak, şer organizasyonlarını çökerterek bu günlere geldik." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Ya da:

> "Şunu unutmayalım, AK PARTi'nin dili, milletin dilidir, sizin dilinizdir. Gönül dilidir, samimiyet dilidir." (AKP Genişletilmiş İl Divan Toplantısı, 04.10.2010)

Başta muhalefet ve medya olmak üzere bu 'yüce birlikteliği' bozmak isteyenler her zaman vardır. Onlar da zaten bu yüce birlikteliğin bir parçası, daha doğrusu ta kendisi olan AKP ve liderini eleştirdikleri, bunda bir eksikliğe, kusura işaret ettikleri zaman AKP'yi temsil eden "güven, samimiyet, dürüstlük" gibi niteliklere sahip olmadıklarını gös-

termiş oluyorlar.

Tophane'de resim galerilerinde alkollü sergi açılışlarının 'yüce millet'ce basılmasının medyada haber yapılması üzerine Tayyip Bey, bunun bir vaka olarak kendi hükümeti döneminde yaşanmış olmasından çok başka bir şeyle, "içerideki samimiyetsizlerin, Türkiye sevgisi olmayanların, ahlaksızların-dürüstlerse!-" haber yapması yüzünden kırılacak imgeyle dertleniyor:

> "Bu lokal olayları manşet, sürmanşet atmak suretiyle, televizyonlarda şok, şok, bunları böyle yayınlamak suretiyle, sanki ülkenin her yeri bu hale gelmiş. Bir lokal olayla Türkiye'yi böyleymiş gibi göstermek, bunlar doğru şeyler değil. Bunların yansımaları ne ülke içinde ne ülke dışında Türkiye'ye bir şey kazandırmaz. Bunu yapan kimse ben Türkiye'yi seviyorum diyemez. Dürüstseler, samimiyseler, bunları yazmazlar, bu kadar bunları abartmazlar. Burada emniyet, kim böyle bir şeyin içinde bulunduysa gereğini yapıyor." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 24.09.2010)

"Bunların yansımaları..." Ayna... yansıma... içerisi... dışarısı... imgeyi sözle yamultanın nerdeyse bir hainliğinin kalması... Oysa söylem, mevcut aynada çatlağa tahammül ne demek, aksin çok daha netleşmesini, sağına soluna, önüne arkasına nereye ve kime bakılırsa bakılsın içeride ve dışarıda, masalda olduğu gibi "en iyi-en güzel" sensin denilmesini talep ediyor:

> ''Şunu üzülerek ifade ediyorum biz yurt dışına gittiğimizde Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakan'ı olarak büyük bir ülkenin büyük bir milletin temsilcileri olarak coşkuyla, heyecanla son derece samimi bir muhabbetle karşılanıyoruz. Fakat yabancı ülkelerin nezdinde gördüğümüz o saygıyı, o nezaketi, o hürmeti maalesef kendi ülkemizde bazı hazımsızlar nezdinde göremiyoruz." ("Elazığ Belediyesi'nin yeni binası ile toplu açılışlar için düzenlenen tören", 08.11.2010)

Bu söyleme maruz kalanları tedirgin edecek tek bir şey var. Ya bu söylemin sahibi gerçekten samimi ise ve bunca muktedirken hazım sınırlarımızı sınamaya kalkışırsa...

Neyse ki Özal yıllar öncesinden yüreğimize su serpiyor: "Alışırsınız... alışırsınız..."

SANAL: Tayyip Bey'in son zamanlarda daha sık kullandığı özellikle yersiz / sebepsiz korku durumlarını tarif etmede başvurduğu sıfatlardan biri.

Sanal sıfatını korku ve tehdidin önüne almadan kullandığı iki durum var. Bunlardan ilkinin yaşandığı yer, Meclis:

> "Bu mirasa gözümüz gibi sahip çıkacağız. O destana, o büyük zafere, o büyük zaferin ardından kurulan cumhuriyete daima sahip çıkacağız. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu yarışmayı yaptırıp, neticesini ortaya koyduğu zaman, ilan ettiği zaman, Meclis defalarca, hepsi hüngür hüngür ağlayarak, bunu dinlemişlerdi. Neden? Çünkü bu sanal değildi. Bu gönülden gelerek, yaşanarak yazılmıştı. Onun için bir daha yazılmaz. İşin gerçeği bu. Ruhun şad olsun Mehmet Akif, Allah rahmet eylesin" (AKP Gençlik Kollarının düzenlediği "Vefatının 74. Yılında Mehmet Akif Ersoy'u Anma Programı", 28.12.2010)

Meclis'te ağlamak deyince akla elbette başka bir Meclis sahnesi geliyor. Referandum öncesi Tayyip Bey konuşma yapıyor ve 12 Eylül döneminde idam edilmiş sosyalistleri ve ülkücüleri anarken ağlıyor ve ağlatıyor. Özellikle sosyalistlerden ve milliyetçilerden eleştiriler gecikmiyor. İnandırıcı bulunmuyor. Bu sözlerin geçtiği konuşma ise referandumdan üç ay sonra.

Bir siyasi kimlik için durumlarla ve süreçlerle bu denli yeğin özdeşleşmeye herhalde dünyada da az rastlanıyordur.

Meclis'teki gözyaşları durumu dışında 'sanal'ı tek başına kullandığı diğer mekan ise sanatçılarla kahvaltıda bir araya geldiği İstanbul'daki çalışma ofisi:

> "O bir annenin feryadıydı. Bana söylediği şuydu: 'Başbakan'ım ben çocuğumu okula gönderemiyorum. Gönderdiğim okulda, sınıfta bütün çocuklar (Çingene geldi, hadi sınıfı boşaltalım) diyorlar. Benim bu ülkede hakkım yok mu? Ben bu ülkenin vatandaşı değil miyim?' Şimdi siz sorumluluk mevkisinde olan bir Başbakan olarak buna sessiz kalabilir misiniz?'
>
> Bu sırada sanatçılar arasında bulunan Alişan'ı işaret eden Başbakan Erdoğan, "Alişan devamlı aralarında. Biliyor, tanıyor vesaire de ama işi bitirmiyor. İş, onların haklarını kendilerine vermek. Bu onların doğal hakkıdır, sanal değildir" dedi." ("Başbakan Erdoğan, İstanbul Çalışma Ofisinde kahvaltıda sanatçılarla bir araya geldi", 20.02.2010)

Doğal hak... sanal değil.

Roman açılımı için İstanbul'da düzenlenen Roman buluşmasındaki konuşmasından biliyoruz ki, Romanlar Başbakan'ın çocukluğunun 'iyi-nesne'lerinden. Hatta bugün için etnik guruplarla ilgili açılım siyasetinin de 'iyi-ideal modeli' işlevi de görüyorlar.

Yani söz konusu 'sanal değil' vurgusu, bu kişisel 'iyi'yi belirginleştirmeye de yarıyor olabilir.

Öte yandan, bunların dışında Tayyip Bey 'sanal korkular', 'sanal düşmanlar', 'sanal tehditler'den de söz ediyor. Bir örnekle:

> "Açılım süreciyle ilgili kopartılan fırtınaların yersiz olduğu, bunların

> Türkiye'nin birlik ve bütünlüğüne hizmet etmediği daha iyi anlaşılıyor.
>
> Türkiye sanal korkuların, sanal tehditlerin baskısından, tasallutundan kurtuldukça kardeşliğini pekiştiriyor, umudunu yüceltiyor." (AKP Grup Toplantısı, 23.03.2010)

Açılım'ın AKP'nin ideolojik yapılanma sürecinin ve topluma seslenişinin anahtar kavramlarından olduğunu 'Açılım' maddesinde belirtmiştik. Söz konusu süreç AKP kadrolarının lideriyle, millet ve Türkiye söyleminin ise AKP ile özdeşleştirildiği süreç de oldu.

Dolayısıyla Türkiye'ye veya millete atfedilen özellikler veya onların maruz kaldığı düşünülen ne varsa gerçekte AKP ve liderinin öncelikle kendilerine atfettikleri özellikler veya maruz kaldıklarını düşündükleri veya kaldıkları durumlardır.

Söylemde kullanılan her 'sanal korku' veya 'sanal tehdit' sözüne, bu sürecin belli bir anında AKP kadrolarınca yaşanan ve sonradan yersiz olduğuna kanaat getirilmiş bir somut korku ve tehdit algısının ifade edilişi olarak bakılabilir.

Bu bahiste iki söylem parçacığını daha karşılaştıralım. İlki Tayyip Bey'in referandumdan yaklaşık bir ay sonra AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı'nın açılışında yaptığı konuşmadan. 'Açılım ideolojisi'nin içirildiği bir cumhuriyet güzellemesi ile başlıyor:

> "Şu hususu burada özellikle ifade etmek istiyorum: Bugün dünya üzerinde Cumhuriyeti bir yönetim şekli olarak benimsemiş çok sayıda ülke bulunuyor. Ama Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş felsefesiyle ve idealleriyle hiç kuşkusuz diğer tüm cumhuriyetlerden farklılık arz ediyor. Bizim Cumhuriyetimiz kardeşlik üzerine kurulmuştur. Bizim Cumhuriyetimiz, birlik ve beraberlik ruhu, dayanışma ruhu üzerine inşa edilmiştir. Bizim Cumhuriyetimiz, Cumhuru, yani halkı, bütün renkleriyle, bütün farklılıklarıyla, tüm zenginliğiyle kucaklayan bir zihniyet üzerine bina edilmiştir..." (AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı, 16.10.2010)

Sonrasında sanırım referandum başarısından kaynaklanan güvenle birlikte gelen - düşmanın sanal olduğunun anlaşılmasıyla mı demeli?- ve siyaset bilimi açısından da ilginç olduğunu düşündüğüm bir söylem rahatlığı ortaya çıkıyor.

Halk, millet, cumhur... kavramlar birbirlerinin yerine geçerek, birbirlerini yersizleştirerek, giderek söylemin kendisini bir belirsizlik alanına taşıyıp, deyim yerindeyse sanallaştırarak, geçersizleştirerek başka bir anlam ağını zorluyorlar. Yıllarca yürütülen siyasal söylemler ters yüz ediliyor. Cumhuriyet'e tehdit olarak görülenler onun sahibi oldukları-

nı tescil ettirirken, yıllarca sahibi olduklarını düşünenler ise ona zarar verenler olarak cumhuriyetin karşısında bir konuma yerleştiriliyorlar:

> ''...87 yıl sonra biz şu gerçeği artık çok daha net olarak görüyoruz: Cumhuriyeti korumak ve kollamak, onu dışa kapatarak, sanal düşmanlar üreterek, kendi halkını, kendi milletini, yani cumhuru Cumhuriyete karşı gibi, düşman gibi görerek olmuyor. Cumhuriyet, cumhura sahip çıkarak, cumhur için hizmet üreterek, eser üreterek, cumhurun, yani milletin hakkına ve hukukuna sahip çıkarak güçleniyor, büyüyor, kalkınıyor ve dünya üzerinde itibarlı bir konuma kavuşuyor. Yakın tarih bize göstermiştir ki; kendisini Cumhuriyet'in asıl ve tek sahibi olarak görenler, kendilerine durumdan vazife çıkaranlar, cumhuru aşağılayan, cumhura güvenmeyenler, ellerindeki gücü ve yetkiyi farklı amaçlar için kullananlar, bu ülkeye ve bu millete olduğu kadar, Cumhuriyet'e de en büyük zararı vermişlerdir. İşte onun için, 877inci yıldönümünde, daha bir azimle, daha bir kararlılıkla, aşkla ve sevdayla diyoruz ki: Ülkemiz için, milletimiz için, cumhur ve Cumhuriyet için, daha fazla özgürlük, daha fazla demokrasi, daha fazla adalet, daha fazla büyüme, daha fazla refah.''(AKP 16. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı, 16.10.2010)

Burada kalır mı? CHP'nin öbür uca yerleştiğinin de gösterilmesi gerekiyor:

> ''Baş örtüsü sorununu çözeriz'' diye her gittikleri yerde millete vaatte bulunanlara, ''Nasıl çözeceksiniz?'' diye sorduklarında ''Arkadaşlar üzerinde çalışıyor'' yanıtını verdiklerini ifade eden Başbakan Erdoğan, şunları söyledi:
>
> ''Samimi olmalarını umduk, gerçekten samimiyetle bu meselenin çözümüne katkı sağlamalarını umut ettik. Çünkü bizim meselemiz bağcıyı dövmek değil üzümü yemek. Meselenin üzerinde çalışan arkadaşların meselenin tasarım boyutu üzerinde yoğunlaştığını gördüğümüzde de umutlarımızı kaybetmedik. Ama maalesef dün, meselenin üzerinde çalışan arkadaşların nasıl bir sonuca ulaştıklarını gördük ve büyük bir hayal kırıklığı yaşadık.Ortaya çıka çıka Pakistan İslam Cumhuriyeti modeli çıktı. Ortaya çıka çıka İran İslam Cumhuriyeti modeli çıktı. Yıllarca, toplumu kışkırtmak için, ayrıştırmak için, sanal korkularla toplumu tehdit etmek için Türkiye İran oluyor korkusunu pompalayan CHP bugün döndü dolaştı Türkiye'nin baş örtülü kızlarına İran modeli örtünmeyi tavsiye eder hale geldi. Her türlü hak arayışı karşısında, inanç özgürlüğüne yönelik her türlü ifade karşısında 'mollalar İran'a' diyen CHP şimdi İran modeli örtünmeyi Türkiye'nin kızlarına dayatma noktasına geldi.'' (AKP Genişletilmiş İl Divan Toplantısı, 04.10.2010)

SANDIK: Sandık, AKP söyleminde neredeyse mutlak yaratıcı bir anlama sahip.

Kim için?

Tabii ki AKP ve onun millet tasavvuru için.

Gerek 'yüce millet'in gerekse AKP'nin nihai mesajı verdiği yerdir, sandık. Nice anlamın yoğunlaştığı bir semboldür ve nihayetinde AKP ve 'yüce millet'in bir ve aynı olduğuna da işaret eder.

Bu söyleme göre mesaj almak veya mesaj vermek oyununda gerçekte AKP yoktur; o oyunun kurucusudur ve 'yüce millet'i ile birlikte ötekilere sarsılmaz doğruyu aktarmanın kutlu gününü yaşar:

> "Türkiye'nin kutuplaştığını, Türkiye'nin kendi deyimleriyle 'bir karpuz gibi bölündüğünü' iddia edenler, her zaman olduğu gibi sandık sonuçlarını okuyamayanlar, milletin verdiği mesajları almamak için ayak direyenlerdir. Biz, Türkiye haritasını beyaz ve kahverengi ya da mavi ve kırmızı olarak boyamanın sandık sonuçlarına bu şekilde bakmanın son derece isabetsiz olduğuna inanıyoruz." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 24.09.2010)

İsabetli bakış AKP bakışıdır. Çünkü, sandığa bakmak AKP'nin ideolojisinin onaylanma anından başka bir şey ifade etmez:

> "Başbakan Erdoğan, ''Halk oylaması sonucu karşısında sokaklara dökülmedik, çığırtkanlıklar, çılgınlıklar yapmadık. Gayet olgun, tevazu içerisinde neticeyi karşıladık. Çünkü şımarıklığa gerek yoktu. Bütün mesaj zaten sandıkta verilmişti" dedi." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 24.09.2010)

AKP'nin kurucu aktör olduğu yeni sağ kimlik siyasetinde BDP 'alternatif parti'ler düzenleme, bu siyaset doğrultusunda seslendiği toplumsal gruptan, Kürt nüfustan AKP'nin kendi nüfus alanında aldığı oy oranından daha fazla bir oy oranıyla sandıkla özdeşleşme başarısı mı gösteriyor? Nasıl görülecek bu? Elbette mevcut ideolojik söylemde her zaman olduğu gibi bir misilleme, tehdit olarak. Çünkü sandığın sahibi bu kurguda bellidir. Ötekinin bu sahipliğe rağmen sandığa göz dikmesi ise, Lider-AKP-Millet özdeşleşmesiyle giden ideolojik yapıya karşı bir tehdittir:

> "Başbakan Erdoğan, birilerinin gözlerini seçim sandıklarına diktiğini ifade ederek, şöyle konuştu:
>
> ''Onlar istismardan medet umuyor. Biz yapmanın, onarmanın, tamir etmenin, telafi etmenin mücadelesini verirken birileri bozmanın, kırmanın, tahrip etmenin, kışkırtmanın mücadelesini veriyor. İşte şu son haftalarda BDP'nin asıl niyeti şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya çıkmıştır. BDP, sorunun var ettiği, sorunun ortaya çıkardığı bir siyasi yapıdır aslında. Dolayısıyla sorunun çözümünden de hazzetmeyecek, bunu kabullenmeyecek..." (AKP Grup Toplantısı, 04.01.2011)

12 Eylül referandumu başarısından sonra bu özdeşleşme silsilesine Cumhuriyet'in de katıldığı görülüyor:

> "Aziz milletimiz geçen dönemlerde bazı iktidarların sergiledikleri yanlış uygulamalara rağmen Cumhuriyeti bağrına basmış, en geniş anlamda kabullenmiştir. Milletimiz her sandık başına gittiğinde bu Cumhuriyet idealine oy vermiş, bu ülkeyi yükselteceğine inandığı kadroları özellikle iktidara taşımıştır. Milletimizin iktidarımıza gösterdiği teveccüh işte bu sorumluluk bilincinin, sahiplenme duygusunun bir sonucudur" (akp Grup Toplantısı, 26.10.2010)

Milletimiz... Sandık... 'bu Cumhuriyet ideali'... yükseltecek kadrolar...

> "12 Eylül 2010 halk oylamasından herkes kendisine göre dersler çıkaracaktır. Biz de sonuçları tüm ayrıntılarıyla yarın akşam, gündüz aramızda analiz edeceğiz. Milletimizin mesajını daha iyi anlamaya çalışacağız. Kanaatimizce sandıktan çıkan ana mesaj şudur: Halkımız demiştir ki evet artık ileri demokrasi, evet artık özgürlükler, evet artık üstünlerin hukuku değil hukukun üstünlüğü. Evet artık milli irade egemen olsun, evet artık vesayetçi anlayışlar son bulsun..." (Referandum Sonrası, İstanbul İl Başkanlığı, 12.09.2010)

Demek ki neymiş?

Milletimiz o güne değin AKP'nin de henüz anlamadığı, fakat bu sonuçlarla anlamaya çalışacağı mesajlar vermiş: ileri demokrasi demiş, 'üstünlerin hukuku değil hukukun üstünlüğü' demiş, özgürlükler demiş...

Sandığın nasıl bir hikmeti varsa, ona temas eden, dokunan bireyler hep birlikte bir 'yüce millet'e dönüşmüşler ve tıpkı Liderleri gibi konuşmaya başlamışlar. Liderleri de nice zamandır tekrarladığı kavramlarla ilk defa karşılaşıyormuş gibi yapıp mesajı anlamaya çalışacakmış.

Bu da 'ileri demokrasi' olacakmış.

E, bu haliyle biz bu ileri demokrasiyi 1982'de Kenan Evren'le tatmıştık. Üstelik çok daha 'yüce' bir sonuçla: %92.

Sandık sonuçlarının siyasette 'mutlak doğru' ile eş değer olduğunu düşünmek ve her türlü eylem hakkını o sonuçla meşrulaştırmak demokrasi için bir özürden başka çok az şeydir. Çünkü kazananın bir süre sonra 'yüce millet'inden neyi talep edeceği belli olmaz.

Metaforlar ve eğretilemeler söylemin bilinçsize giden labirentlerinde yol bulmaya yararlar.

Yer: Siirt. Şu 'minareler süngümüz' olan şehrimiz.

Yerel seçimler öncesi. Tayyip Bey, bakınız, Siirtli yurttaşlarımızdan, miting alanındaki 'yüce milletinden' neyi talep ediyor:

"BEN SİİRTLİ KARDEŞİMİN BUNLARA EN GÜZEL CEVABI VERECEĞİNE GÖNÜLDEN İNANIYORUM.

HANİ O MEŞHUR SİİRT BATTANİYESİ VAR YA...

29 MART'TA SANDIK YOLUYLA O BATTANİYEYİ ONLARIN ÜZERİNE ÖRTÜN.

BUGÜNE KADAR UYUYARAK, GELDİLER, BUNDAN SONRA DA BIRAKIN, MIŞIL MIŞIL UYUMAYA DEVAM ETSİNLER.

En azından hizmete engel olmazlar." (Siirt Mitingi, 28.02.2009)

Sandık sandukaya, oylar üzerindeki örtüye...

Daha sonra da partinin e-sayfasına büyük harflerle konulduğuna göre çok olumlanan bir talep.

Muhalefetin sahneden silinmesi bu denli simgesel bir şekilde halktan talep edilebildiğine göre seçimler demokrasinin bayramı mı cenaze töreni mi?

Cevabı Kibariye versin: "Kim bilir, bu gidişin..."

Tayyip Bey'in 12 Eylül ile hesaplaşma anı!

İkisi de 'şiir gibi' uyumlu görünüyorlar... Üstelik orta yerde pek gözyaşı da görülmüyor...

SİVİL / SİVİL SİYASET: AKP söyleminde, sivil/sivillik, ideolojik kullanım değeri yüksek olan kavramlardan biridir.

Sivil olan ve olmayan ayrımı da, söylemdeki ideolojik çatıyı oluşturan benzer kavramlar gibi sivil olanın iyi, sivil olmayanın ise kötü olarak nitelendiği kapalı bir anlam ağı sunar. Mevcut siyasi pratikte bu anlam ağı, özellikle 'darbe karşıtlığı' üzerine kurulmuş karar süreçleri, hukuki düzenlemeler/dava süreçleri ve elbette yine bu ağa kapılmak istemeyenlere yönelik suçlamalarda belirginleşir:

> "Anayasa'nın ruhuna, özüne dokunuluyor. İlk kez darbe zihniyeti ve vesayetçi anlayış bu kapsamda bir değişikliğe maruz kalıyor. Başta Anayasa Mahkemesi'nin ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısının değişmesi, geçici 15. maddenin kaldırılması, yargıya ilişkin birtakım düzenlemeler olmak üzere bu 26 maddelik değişiklikle Türkiye çok farklı bir döneme adımlarını atıyor'' diye konuştu. Sivil siyasetin, demokratik değişimin, vesayetçi anlayış ve statüko karşısında elde ettiği bu zaferin, bu başarının, Türkiye'de çok önemli bir zihniyet dönüşümünün gerçekleşmeye başladığına işaret ettiğini aktaran Başbakan Erdoğan..." ("Demokratik açılım'' çalışmaları kapsamında, medya yöneticileriyle Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'ndeki kahvaltı, 25.09.2010)

Yine sivillik ile ilgili söylemlerin 'ahlaki kısa devre' yaparak ötekini

'ahlaksızlık' ile damgalamaya hazır ve nazır olduğunu da belirtelim:

> " Yüzün kızarması edeptendir. Ve atalarımız güzel söylemiş, utanmak edeptendir. Maalesef yüzlerin kızarmadığı, edebin rafa kaldırıldığı bir muhalefetle karşı karşıyayız. Ve yine maalesef sadece siyasi muhalefetin değil, artık sivil muhalefetin de edebi, terbiyeyi, üslup ve erkanı terk ettiği bir süreçten geçiyoruz." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Sivillik de bu iyi-kötü karşıtlığında mutlaklaştırmaya maruz kaldığı için, sırf bu mutlaklaştırmanın kendisinin bile despotizme aralanan bir kapı olduğunun işaretleri muktedirin en keskin itirazında ve aşikar örnekleri görmeme halinde ortaya çıkıyor:

> "Sivil diktatörlük... Allah aşkına böyle bir kavram olur mu ya?" diye soran Başbakan Erdoğan, şöyle devam etti:
>
> "Diktatörlük, sivilin işi değildir. Sivil ifadesiyle diktatörlük ifadesini yan yana koymak kadar büyük bir cehalet olmaz. Mahalle baskısı, gizli ajanda, gizli liderlik, sivil vesayet... AK PARTi ile asla yan yana gelmeyecek kavramlar bugünlerde bir kez daha ısıtılıyor, gündeme sürülüyor. Lokal bazı olaylar gerçekler saptırılarak, gerçek nedenler gizlenerek, bir korku ve baskı aracı olarak kullanılıyor." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 24.09.2010)

Bunlar Tayyip Bey'in söyleminde artık bir bulmaca çözmekle eş değer. Kendisine eleştiri olarak yöneltilen ne varsa, o eleştirileri belli kavramların içine hapsetmek ve sonra da bu yoğunlaştırma ile zaten yerinden yurdundan edilmiş eleştiriyi bir suçlama ifadesine dönüştürmek. Sonra mı? Deyim yerindeyse kendisine fırlatılmış kar topunun içine taş koyup gerisin geri fırlatmak...

"-Efendim despotizm bu?"

Birazcık sessizlik. Sonra cevap 'ucube' tartışmasından geliyor:

"-Bunlar entelektüel despotlar."

"-Efendim, sivil diktatörlük..."

"-Cehalet..."

"-Efendim, Hitler 1933 seçimlerinde %44 oy almıştı... Hatta bundan bir yıl sonra tartışmasız liderliğini halk oyuna sundu... %90 oy ile "Führer ve Şansölye" unvanını aldı... sonrası malum..."

"-Edepsiz!.."

"..."

STATÜKO: Başka bir 'sihirli' kavram: statüko.

Öncelikle ülkenin ve milletin iyiliğinin önündeki engelin adı. Elbette, AKP'den önce var olan, yerleşmiş-katılaşmış ve AKP ile de buharlaş-

maya direnenlerin topyekun adı da, statüko:

> "Statükoyu muhafaza etmek, değişime direnmek, yasaklarda ısrar etmek, Cumhuriyetimize de bu aziz milletimize de yapılabilecek en büyük haksızlıktır. Bugün Türkiye'de hala öyle bir zihniyet var ki TBMM'yi, yasamayı, yürütmeyi, onlarla birlikte milleti reşit, mümeyyiz, muktedir görmüyor. Kendisine millet, yasama ve yürütme üzerinde muhafızlık görevi ihdas ediyor. Allah aşkına; siz bu yetkiyi kimden alıyorsunuz?" (AKP Grup Toplantısı, 26.10.2010)

Bir şer cephesi olarak da sunulabiliyor. Özellikle AKP siyasetine karşı muhalefetin ortak bir siyaset zemini ve dili üretme gayreti olduğunda:

> "Bizim her şeyimiz açık, net. Bunlar millete nefes aldıracak, hiçbir reformun arkasında olmadı. Bunlar statükoyu değiştirecek hiçbir girişime omuz vermediler. Türkiye'yi büyütecek hiçbir hayırlı faaliyet içinde olmadılar. Bunların tek bildiği MHP'nin, CHP'nin onlarla birlikte BDP'nin tek bildiği karşı çıkmaktır. Aka kara, karaya ak demektir. Çözüme karşı olanlar, değişime karşı olanlar, demokratikleşmeye karşı olanlar aynı yolun yolcusu olduklarını ortaya koydular.'' (AKP 2. Gençlik Sempozyumu, 07.05.2010)

Statüko, AKP ideolojik çadırının dışında kalan veya içine uymayan ne varsa, odur da. Tuhaf ve özel olarak incelenmeyi hak eden şey ise Tayyip Bey'in bu ideoloji çadırına itiraz ettikleri için muhalefet partilerini zaman zaman suçlayabilmesi. Bu tam da bir 'kurucu lider' bakışıdır. O ve onun kadroları dışında kalanlar bu performatif-icracı sürecin sonunda zaten tasfiye olacaklar, yeni dönemin başka aktörleri onların yerine ikame edilecektir.

Tayyip Bey'in özellikle 'yüce milleti' ile buluştuğu mitinglerde milletten muhalefetin üstünü örtmesini talep etmesi, bu ölüm metaforunun dile gelmesi de bunlarla ilgili: onlar, muhalefet, bu bakışa göre, zaten yoklar.

Her kurucu dönem kendine yeni bir tarih de yazar. Dönemleştirmelerde, nasıl ki Türk modernizminin çocuğu olan 1923 Cumhuriyeti özellikle Abdülhamit dönemini seçmiş ve kendi 'kötü nesnesi'ni belirginleştirmişse, 2002 AKP Cumhuriyeti, 1960, 27 Mayıs dönemini kendine kötü nesne olarak seçmiş görünüyor. Üstelik o dönemin dilini yeniden üreterek:

> "1960 iradesi sonrasında oluşan statükocu, hizipçi, seçkinci yapının bugün artık değişimci, tarafsız, millet hassasiyetlerini gözeten bir yapıya dönüşümü var. Bizim hiç bir gizli gündemimiz yok. Bizim, birilerinin iddia ettiği gibi gizli bir ajandamız, gizli niyetlerimiz yok. Biz bu Cumhuriyetin nasıl, hangi idealler üzerine kurulduğunu biliyoruz. Bu Cumhuriyeti o ideallere ulaştırmanın samimi mücadelesini veri-

yoruz. Bizim Cumhuriyeti korumak, kollamak, ideallerini artırmak, itibarını yaşatmak... Bu noktada 8 yıl içinde yaptıklarımız, niyetimizi zaten açık açık ispat ediyor." (AKP Grup Toplantısı, 26.10.2010)

SÜRECİ ÇALIŞTIRMAK: Bir muktedirin söyleminde, toplum olarak bir 'ideolojik işlem'e maruz kaldığımızı ve işletildiğimizi bu deyimden daha iyi ifade edecek başka bir söz bulmak zordur. Süreci çalıştırmak. Söylemin kendi bütününe yabancı, dışarıdan sızmış, hiper-gerçekçi bir lapsus gibi.

Tayyip Bey 'açılım'ı anlatıyor:

"Başbakan Erdoğan, bu sürecin psikolojik, sosyolojik, askeri, siyasi, diplomatik ve ekonomik boyutları bulunduğuna işaret ederek, şunları kaydetti:

''Bütün bunların enine, boyuna değerlendirmesini yapmak suretiyle bu süreci çalıştıracağız. Şimdi ise uzlaşma ile konuşarak, tartışarak, görüş alışverişinde bulunarak, herkesi ve her kesimi dinleyerek yeni, köklü ve kalıcı bir çözüm sürecini devam ettiriyoruz..."(2010 Ramazan ayında Büyükelçilere verilen iftar yemeğinde yapılan konuşma)

Zizek'in andığı bir fıkra vardır. Genç bir adam hangi kağıt parçasını bulsa, alır bakar ve "Bu, o değil" dermiş. Gel zaman git zaman askerlik çağı gelmiş... Bunu psikiyatriste sevk etmişler. Psikiyatristin odasına girer girmez çöpteki kağıtlara saldırmış. Baktığını, "Bu o değil", deyip geri atıyormuş. Sonra doktorun masasındaki kağıtlar filan derken, hep "Bu o değil... bu o değil..." En sonunda psikiyatrist, kişinin hasta olduğunu düşünmüş ve "askerlikten muaf" raporu düzenlemiş. Genç adam raporu içeren kağıdı alıp okuduğunda "İşte bu o" demiş.

AKP'nin süreci çalıştırma hikayesi de bu performatif işleme benziyor...

Gizli ajanda, gizli gündem ile ilgili çekincelerin kaynağı da; sürecin nasıl nihayetleneceğine dair belirsizliğin "sürecin çalıştığının" ana işareti haline gelmesinden kaynaklanıyor.

ŞARKI /TÜRKÜ: Şarkı ve türkünün bazen somut örnekleriyle söyleme girdiği durumlar zaten var olduğu düşünülen duygu birliğine ya da olması arzu edilene denk düşer. Aynı cümlede değil de tek başına kullanıldıkları örnekler karşılaştırıldığında şarkılı ve türkülü sözlerin karşıt işlevler üstlendiği görülmektedir.

Türkü, yönetilenlerin kendi aralarındaki duygu birliğinin saf örnekleri olarak sunulur:

> "Türkiye'nin, Yemen Türküsü gibi hiçbir millette ve ülkede olmayan muhteşem bir türküsü olduğunu belirten Başbakan Erdoğan, Yemen Türküsü'nün ülkenin her köşesine aynı derecede hitap ettiğini vurguladı. ''Havada bulut yok, bu ne dumandır'' denildiğinde Diyarbakırlı'nın gönül teli nasıl titriyorsa, Edirneli'nin, Uşaklı'nın, İstanbullu'nun, Ankaralı'nın, Yozgatlı'nın ve Trabzonlu'nun da gönül telinin aynı derecede titrediğini kaydetti." ("Başbakan Erdoğan, İstanbul Çalışma Ofisinde kahvaltıda sanatçılarla bir araya geldi.", 20.02.2010)

Ya da Sarı Gelin:

> "Aynı şekilde ''Sarı Gelin'' türküsünün sözlerinin ve tek başına ezgisinin, Azerice de Ermenice de Türkçe de olsa geniş bir coğrafyayı duygulandırmaya yettiğini belirten Başbakan Erdoğan, sözlerini şöyle sürdürdü:
>
> ''Bazı insanlar birbirine karşı sağır kesilmiş olabilir. Kitleler, birbirlerine ön yargılarla yüklenmiş olabilir, etnik kökenler, değerler, inançlar arasına yapay bariyerler inşa edilmiş olabilir. Bir kısım siyasetçiler, ikbal kaygısı içinde duyarlılıklarını yitirmiş olabilir ama ben inanıyorum ki ne kurşun sesleri ne de politik nutuklar, sizin ezgilerinizi bastırmaya ve onlara sınır çizmeye yetecektir. Tarih boyunca da yetmemiştir. Ben birbirlerini tanımasalar, belki hiç karşılaşmamış olsalar da Neşat Ertaş'ın Şivan Perver'i, Şivan Perver'in de Neşat Ertaş'ı çok iyi anladığına inanıyorum. Çünkü her ikisi de yürekleriyle, gönülleriyle konuşuyorlar. Her ikisi de ezgilerine bu toplumun kokusunu katıyorlar.''("Başbakan Erdoğan, İstanbul Çalışma Ofisinde kahvaltıda sanatçılarla bir araya geldi.", 20.02.2010)

Bu sözler Başbakan'ın müzisyenlerle yaptığı 'açılım' kahvaltısından. Yine sözü söyleyen dışında herkesi 'sürecin çalışmaması' konusunda suçlayan bir dille epey genel geçer kabullerin ardı ardına sıralandığını görüyoruz. Yine de, işte, dip akıntılar devreye giriyor; söylenenlerden çok söyleyiş biçiminin önemli olduğunu, o dip akıntıların yaşayan en büyük temsilcilerinden Neşet Ertaş'ın adında, bizzat biçimi bozarak buradayım diyorlar: Neşat... Neşat...

Peki biçimsel olan ne?

AKP'nin 2010 yılında kemikleşmiş bir ideolojik yapıya kavuşması ve deyim yerindeyse sırtındaki küfeleri bir bir atma süreci de olan 'açılım' sürecinde müzisyenlerden, sinemacılardan yeni ideolojik özneler inşa etmek ve 'alana sürmek'.

Olası itirazların bir sürçme olarak en sık yaşanabileceği popüler kültürü yeniden düzenlemek. Zaten söz konusu sürecin tamamlayıcılarının kısa sürede devreye girdiğini, 'keyif alanları'nın yeniden tarif edildiğini de gördük.

Şarkı'ya gelince... Şarkı söylemi sıklıkla kadro-içi bir istihdamın par-

çası gibi. AKP'nin bir siyasi örgüt olarak biat ritüelinin parçaları...

Bir kabul etme/onaylama ritüeli örneği: "Beraber yürüdük biz bu yollarda..."

> "Bizim birde ahdimiz var biliyorsunuz, neydi ahdimiz?
> Hazır mıyız?
> BERABER YÜRÜDÜK BİZ BU YOLLARDA,
> BERABER ISLANDIK YAĞAN YAĞMURDA,
> ŞİMDİ DİNLEDİĞİM TÜM ŞARKILARDA,
> BİZE HER ŞEY SİZİ HATIRLATIYOR...
> 29 Mart hayırlı olsun...
> Günümüz kutlu olsun... Geleceğimiz aydınlık olsun..." (Siirt Mitingi, 28.02.2009)

Eylemi içermeyen ritüel olur mu? Peki bu ritüelin eylemsel karşılığı ne?

> "Başbakan Erdoğan, her toplantıda partililerle birlikte dile getirdiği ''Beraber yürüdük biz bu yollarda'' şarkısının sözlerine işaret ederek, buna inananların, her sandıkta 9 müşahidin önlerine verilecek liste üzerinden adam adama markajla çalışarak getireceği başarıyı 29 Mart'ta göreceklerini kaydetti." (Seçim öncesi İstanbul İl Başkanlığı'nda yapılan konuşma)

Yine hemen her söylem parçacığında karşımıza çıkan şey şarkı – türkü mevzusunda da çıkıyor işte. Gördüğümüz gibi, sosyokültürel yapıda da karşılığı olan şarkı / türkü, ya da yerleşik / göçebe, ya da yönetici/yönetilen karşıtlıkları bu söylemde de dipdiri. Tam da duygu birliğine işaret ederken bölüyor.

Bir başka bölme işlemi daha gerçekleşiyor:

> "Onlar, hâla ezberlerini bozamadılar, repertuarlarını yenileyemediler, hâlâ eski alışkanlıklarıyla o bildikleri şarkıları türküleri okuyorlar. Varsın onlar bildiklerini okusunlar, varsın onlar bildiklerini tekrarlasınlar."(Şanlıurfa Mitingi, 06. 03. 2009)

Onların şarkıları, türküleri... bizim şarkı ve türkülerimiz...

ŞOV: Siyasi bir söylemin alanlar arası mesafeyi kolay kat eder hale gelmesi ve başka bir alanın, mesela sahne sanatlarının söylem ağına kapılması, daha doğrusu oradan kavramları sömürmesi, bu yer değiştirme hamlesi bizzat söz konusu söylemin yapısına dair bize bilgi veriyor olabilir.

Tayyip Bey, özellikle başka kişi ve gruplar siyasette 'oyun kurma'ya kalkıştığında sıklıkla sahne-şov metaforunu kullanıyor. Bu kişi ve grupların güçleri, kariyerleri, hangi sınıftan olduklarının önemi de yok. Neredeyse çerçeveye alınmış bir kurguya girmeye çalışan yabancı mu-

amelesi görüyor, kişiler.

Bazen Mersin'li çiftçi oluyor söz konusu kişi ve aldığı cevap şaşırtıcı değil: "Artistlik yapma lan!"

Çerçeve, lider ve ona bir şekilde biat etmesi gerekenlerin ilişkisine dönüşünce Mersin'li çiftçi ile HSYK üyeleri arasındaki mesafe de kaybolup gidiyor:

> "O makamlara haksızlık ettiğinizi görmek istemediniz. Onu görmek durumundasınız. Biz siyasetçi olarak yetkimizi milleten alıyor, hesabımızı millete veriyoruz. Millet adına karar verenlerin, yetkisini milletin yaptığı Anayasa'dan alanların da milletin kararına saygı duymasından daha tabii bir şey olamaz. Bunu görmek lazım. HSYK'da istifalar oldu. Hayırlısı olsun. Yani, elinizi tutan yok. Geç de kaldınız. Bunun adı aslında dört dörtlük şovdur." (AKP Grup Toplantısı, 12.10.2010)

Millet kurgusu, bu ve buna benzer kısa devrelerin iletkeni gibi... Referans bu 'yüce millet' olunca, liderin kurduğu çadıra yaban düşenler, bireysel veya bir gurup olarak nitelikleri ne olursa olsun, hepsi aynı kaderde birleşiyorlar: sahneden kovulmak. Lanetlenmek.

Üstelik antik sahnenin korosu da manzarayı tamamlıyor.

Bu arada bizzat 'açılım' kelimesinin kendisi 'açmak' fiilinden gelen nice çağrışımla birlikte sahneye işaret etmiyor mu?

Süreçte arza olarak yaşanan iki anın da yine şov yapmak ithamıyla karşılandığını unutmayalım. Biri Deniz Baykal'ın, ikili görüşmeyi kamera eşliğinde yapmak talebiydi. Biz de bir benzetme yaparsak şuna benziyordu söz konusu talep: yapımcısı, senaryosu, yönetimi başkasına ait olan bir filmin ilk gösterimini gizlice kameraya almak ve piyasaya dvd olarak sunmak. Tabii ki şiddetle reddedildi:

> "Böyle bir yaklaşım olur mu? Televizyona şov programı yapıyor gibi, üç beş kameranın önünde görüşmek, baş başa görüşme de olmaz, ikili görüşme de olmaz. Ama açık söylüyorum, bu tavır, işi yokuşa sürmektir, kapıları kapatmaktır, bin dereden su getirmek, bahane üretmek, ipe un sermektir. Biz, oraya gidip, Sayın Baykal'ın beynini yıkayacak değiliz. Öyle bir kabiliyetimiz de yok. Sayın Baykal'ı hipnotize edecek de değiliz. Öyle de bir kabiliyetimiz yok." (AKP Grup Toplantısı, 20.10.2009)

Hipnotize etmek... beyin yıkamak... tuhaf çağrışımlar değil mi, bunlar? Özellikle de Freud'un kitle psikolojisi çözümlemesinde liderin hipnotize edici gücüne verdiği yüksek değer anımsayınca...

Bir diğer örnek ise sürece başka bir sahnenin Habur Sahnesi'nin eklenmesi girişimi üzerine yaşandı:

"Ve değerli kardeşlerim, burada ben gerek dağdakilere, gerek Mahmur kampında olanlara gerek Avrupa'da olanlara hepsine çağrımı yineliyorum, vakit yitirmeden ülkelerine dönmelerini tavsiye ediyorum. Tabii, bu güzel manzarayı yine siyasi bir şova döndürmek isteyenlere de, lütfen sorumlu davranınız diyorum. Sorumlu davranın. Burada bir siyasi şova ihtiyaç yok. Devletin yetkili kurumları orada gerekli bir şekilde kendilerini karşılar, orada gerekli muameleler yapılır. Gerekli muameleler yapıldıktan sonra da serbest bırakılanlar serbest bırakılır ve bu süreç başarılı bir şekilde devam eder. Ama gerginlikle, tahrikle, sorumsuzca yapılan açıklamalarla bu sürece katkı sağlanmaz, tam tersine sürece zarar verirler. Çünkü bu işi arzu edenler olduğu gibi, arzu etmeyenlerin de olduğunu bilmelidirler." (AKP Grup Toplantısı, 20.10.2009)

Güzel manzara... gerekli muameleler... arzu edenler...

Yani Lacan'cı biri bu muktedir dilini şöyle de özetleyebilirdi: "Yok öyle keyif hırsızlığı!... benim izin verdiğim kadar..."

ŞÜPHE: Bu bahsi okumadan önce "İKİRLİ" maddesini salık veriyorum. Ne denildiği daha iyi anlaşılacaktır.

"Şüpheye mahal bırakmayacak şekilde...
"Bundan hiç şüphemiz yok.
"Hiç şüphe duymayalım ki...
"Şüphe ile bakar hale getiriyorsunuz
"Şüphesiz ki...
"Hiç şüphesiz...
"Hala samimiyetimizden şüphesi olanlar...
"Kimsenin şüphesi olmasın
"Hiç şüphemiz yok...
"Şüphem yok...
"Bundan kimsenin şüphesi olmasın...
"Asla şüphe etmiyorum.
"Kimsenin şüphe duymaması gerekir...
"Herkese şüphesiz eşit...
"Bankacılık sistemine şüpheli, zararlı ürünlerin girmesine...
"Hiç şüpheniz olmasın...
"Kutuplaşma, şüpheler, korkular, kemikleşmiş ön yargılar..."

Bunlar Tayyip Bey'in konuşmalarında rastladığım 'şüphe kalıpları'.

Öncelikle Kalıplarda yapılan çağrıların ikili yapısına dikkat etmek de yarar var. Hem liderin seslendiklerinde- ki grup olarak onların bu terminolojide 'aziz millet', ya da 'yüce millet' olduğunu artık biliyoruz- hem de liderdeki şüphenin bir ve aynı şey olduğu, söylemdeki iki-değerliliğin bir mutlakta, elbette o da Lider'in ruhsallığıdır, eritileceği

vaadi de var bu "kalbindeki şüpheyi kov" çağrısında.

Daha özlüsü, liderin ruhsal gereksinimleri, istek ve arzuları dışında söz konusu 'yüce millet'in bir gerçekliğinin olmadığının, liderden geçmemiş böylesi bir gurup varoluşunun imkânsız olduğuna dair işaretleri barındırıyor bu sözler.

Tayyip Bey'in en az "bakınız" çağrısı denli sık kullanılan, o denli ideolojik bir geçiş kalıbı bu.

'Bakınız'dan farkı, başka bir söylem ağı ile de geçiş imkanları sağlamasında, söylemi teolojik olanla buluşturmasındadır. 'Bakınız'lı cümleler performatif sürece bireyleri katarak onları ideolojik özneler haline getirirken, "şüphesiz" olanlar ideolojik ağın "açılım" yaparak kendi içine kapandığı yerde mutlaklık iddiasının 'artık' yıkılmaz, 'şüphesiz', muktedir olduğu savını 'bir ve diri' tutuyor.

Açılım ve benzeri performatif süreçlerle ilgili sürekli "şüphenin yersiz yurtsuzluğu" – hiç şüphesiz- telkin edilirken, yersiz yurtsuz olanın mekan bulduğu yer bizzat söylemin ideolojik yapısını ele veriyor:

> "ABD'de, Avrupa'da birçok banka iflas etti. Ama bakın şu anda Türkiye'de iflas eden bir tane banka yok. Yaptığımız düzenlemelerle hiçbir banka hamdolsun batmadı, hiçbir banka şu anda bir zorluk yaşamadı. Çünkü krizin sinyalleri alınır alınmaz bankaların likiditesi yükseltildi, açık pozisyonda çalışmalarının önüne geçildi, bankacılık sistemine şüpheli, zararlı ürünlerin girmesine izin verilmedi." (AKP Grup Toplantısı, 05.05.2009)

Tüm bu itimat telkin etme retoriğinin özü de, bankacılık sisteminde alınan önlemin gerekçesinin ideoloji düzleminde devreye sokulmasından gayrı nedir ki?

Liderin kontrol alanından kaçan "şüpheli, zararlı ürünlerin" bertaraf edilmesi.

Zira onlar liderin egosunun/ideasının bir parçası olmayı reddederek bunu çoktan hak etmişlerdir! Şüphesiz...

VİZYON: Vizyon, bilindiği gibi AKP söyleminden çok önce Turgut Bey'ce Türkiye siyasetinde kullanılmıştı. Tayyip Bey de bu kavramı mevcut söylemin 'hep-iyi' nesnelerinden biri olarak sık sık kullanıyor.

İç siyasette 'demokratik açılım'ın ideolojik değeri ne ise dış siyasette de vizyon aynı kıymette işlev görüyor. Temel olarak, dünyanın mevcut koşullarının Türkiye için en yetkin bir şekilde okunup ona göre siyaset üretilmesini ifade ediyor. Vizyon kavramının Tayyip Bey'ce kullanım biçiminin gösterdiği önemli noktalardan biri; kastedilen her neyse

onda asıl belirleyici olanın ABD ile ilişkiler olduğudur:

> "Başbakan Erdoğan, dünyada ABD'nin ilgili olduğu birçok konu ile Türkiye'nin de ilgili olduğunu belirterek, ortak çıkarların bulunduğunu, ortak bir vizyonun paylaşıldığını kaydetti. Başbakan Erdoğan, şunları söyledi:
>
> "Her şeyden önemlisi somut bir iş birliği içerisindeyiz. Sayın Obama'nın da belirttiği gibi bir 'model ortaklık' dönemine girmiş bulunuyoruz. Bunun gereği neyse onu da yapıyoruz. Ama öyle şeyler olur ki paylaşırız, öyle şeyler de olur ki paylaşamayabiliriz. Türkiye-ABD ilişkilerine gölge düşürmeye çalışan bazı çevreler bu ilişkinin çok boyutlu yapısını ve derinliğini göz ardı ediyorlar. Açık ve net söylüyorum: Müttefikler arasında zaman zaman yöntem ve üslup farklılıkları olabilir, farklı görüşler ortaya çıkabilir. Kimse bunu bir çekişme, çatışma, karşıtlık ve kopuş olarak lanse etmemelidir. Bizim ilişkilerimiz dostluk, müttefiklik ve karşılıklı menfaatler zemininde devam ediyor, devam edecek. İki ülke arasındaki tarihi ilişkiler lobilerin rüzgarlarıyla oluşmamıştır. Lobilerin kara propagandalarıyla da yönünü belirlemez. AK PARTi iktidarı, Obama yönetimi gibi bu ilişkilere büyük önem vermektedir, çok yönlü iş birliğini aynı kararlılıkla sürdürmektedir." (AKP Grup Toplantısı, 29.06.200)

Oysa AB'ye dair eleştiriler giderek içerde muhalefete yöneltilen eleştiri ile örtüşebiliyor: vizyon yokluğu.

> "Her zaman söylüyorum, Avrupa Birliği içinde bazı liderler ne yazık ki ciddi bir vizyon eksikliği içindeler ve bunun faturasını da kendi halklarına, Avrupa'ya ödetmek zorunda kalıyorlar. Tek başına enerji sektöründeki yeri ve önemi bile Türkiye'yi Avrupa Birliği için hayati önemde bir ortak konumuna yükseltiyor. Bunu ister görsünler ister görmesinler... Biz, üzerimize düşeni yaptık ve yapıyoruz." (Enerjisa Bandırma Doğalgaz Çevirim Santrali'nin açılış töreni, 24.10.2010)

Bu 'vizyon eksikliği' vurgusu bazen o kadar şiddetleniyor ki, Tayyip Bey'in "istediği gibi vizyon sahibi bir muhalefet olmadığı" için mevcut muhalefeti paylama kertesine yükselebiliyor:

> "Biz bir konuda başarısız olduk, muhalefete tüm çabalarımıza, tüm gayretlerimize rağmen büyük Türkiye vizyonunu kazandıramadık..." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 06.11.2010)

En nihayetinde talep net: bu ülkede yaşayan kişi ve kurumların varlık sebebi AKP'nin vizyonunu paylaşmak. Bu ideolojik şemsiyenin dışında kalanları ise söz konusu vizyon için gerekli olan 'huzur ve güven ortamı' açısından riskli kişiler ve gruplar algısına hapsetmek:

> "Başbakan Erdoğan, hükümet olarak bir vizyon ortaya koyulduğunu, Cumhuriyetin 100. yılı olan 2023 yılında Türkiye'yi her adımda büyük ve güçlü bir ülke haline getirmek için hedefler konulduğunu anlattı. Bu hedeflere ulaşmak için kararlılıkla hep birlikte, el birliğiyle,

> gönül birliğiyle yola devam edileceğini ifade eden Başbakan Erdoğan, "Ülkemizi dünyanın ilk 10 ülkesi arasına sokacağız, bunu başaracağız" dedi. Ancak, istikrarı korumak ve idame ettirmenin, güven ortamını muhafaza etmek ve sürdürmenin tek başına hükümetlerin görevi olmadığını ve olamayacağını söyleyen Başbakan Erdoğan, bu noktada herkesin sorumluluk sahibi olduğunu, bu konuda herkese görev düştüğünü belirtti." (Türkiye Müteahhitler Birliği'nin Sheraton Otel'de düzenlediği "2010 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Ödül Töreni", 27.12.2010)

Pascal'cı düstur iş başında: İnanıyormuşsun gibi yap... inanacaksın.

YANDAŞ: Yandaşlık, öncelikle muhalefetin kullandığı bir kavramdı ve Tayyip Bey'in muhalefetten devşirip hep belirttiğimiz savunma düzeneği ile –ben değil o yapıyor- tersine büktüğü kavramlardan biri oldu.

Başta medya olmak üzere ortaya çıkışı veya el değiştirişi AKP iktidarları dönemine denk gelen veya etkinliğinde bu dönemde belirgin artış olan yapıları belirtmek için kullanılmıştı.

Tayyip Bey önce 'yandaş'ın karşısına 'candaş'ı çıkarttı:

> "Yandaş medya diyeceksin, candaş medyanın bütün mensuplarını partine davet edeceksin, partinden şu anda aday yapmaya hazırlanacaksın. Sevsinler seni, bunu kimse yutmaz." (AKP Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı, 14.01.2011)

Belki 'demokratik açılım' söylemine karşıtlığı nedeniyle ısrarcı olmadı ve çubuğu tersine büktü:

> "CHP'si bir yandan, MHP'si bir yandan, diğerlerini söylemeye gerek yok. Bir yandan, bunların yandaş medyaları, bir yandan bunlarla birlikte işbirlikçileri bize saldırıyorlar.
>
> Her gün yeni bir iftirayla ortaya çıkıyorlar. Her gün farklı bir yalanla gündemi meşgul ediyorlar. Her gün bize, bizim partimize, bizim hizmetlerimize çamur atıyorlar.
>
> Mevlana ne demiş: TESTİNİN İÇİNDE NE VARSA, DIŞINA O SIZAR..." (Rize Mitingi, 05.03.2009)

Burada da muhalefetten söz açıldığında yine bir ak-kara, temiz-kirli söylemine ulaşılması dikkat çekici.

Tüm bu yandaşlık-candaşlık mevzusunda sanırım çok daha önemli olan 'yeni zenginler' türetilirken, mevcut muktedirin nezaretinde yeni bir paylaşım yapılırken yandaşlık tartışmasının medya ve söze dair yapılması.

Tartışmanın bu düzeyde askıda tutulması toplumsal sistem için za-

ten bir nimet...

Özellikle yandaş olsun candaş olsun reklamlarla yürüyen bir sektörde.

YAVRULAR: Yeni doğandan üniversite öğrencisine değin her yaş grubunu ifade etmek için kullanılıyor. Tayyip Bey'in söyleminde 'yavrular'ın ortak paydası mağdur ya da kurban edilmiş olmaları.

Başörtülü genç kızların eğitim sürecinde yaşadıkları yasaklamalar üzerinden CHP eleştirisi yürütülürken o gençlerin kısa sürede reşit olmayan, koruyup kollanması gereken ve neredeyse yeni doğanlar denli çaresiz kişiler olarak anlatılması dikkat çekiyor:

> "Ama bu ülkede yıllarca özgürlükler adına konuşanlar, yavrularımızı okullara sokmadılar. Ben öyle bir babayım. Benim de yavrularımı okula sokulmadı. Bunun çilesini ben de çektim. Bu çileyi çeken bir insan olarak, şimdi aynı çileyi bu ülkenin evlatlarına biz çektirmek istemeyiz. İşte verilen mücadele bunun mücadelesi. Özgürlükler adına konuşanlar, önce sırtlarındaki o dolu dolu çuvalları temizlesinler. O çuvalların içinde çok çirkin belgeler var. Şimdi konuşanlar, bundan dolayı kimleri yargıladılar. Kimleri mahkum ettiler. Hangi kızlarımızı nasıl sokaklarda savurdular, biz bunları biliriz. Biz bunları hep yaşadık, gördük." (Muş Alparslan Üniversitesi, 18.12.2010)

Benzer bir regresif kimlik algısına dair sürçme örneği de şu:

> "İşte bu 12 Eylül bir iade-i itibar olacaktır aynı zamanda. İnanıyorum ki ülkemin tüm kadınları, kendi haklarının anayasal güvenceye kavuşması için bu değişikliğe 'evet' diyecek. Sadece kadınlar değil, erkekler de 'evet' diyecek. İnanıyorum ki ilk defa bu seçimde oy kullanacak gençlerimiz 'evet' diyecek. İnanıyorum ki özürlü yavrularımız, yaşlılarımız, şehitlerimizin dul ve yetimleri, gazilerimiz için onların avantajlı konuma yükselmeleri için 'evet' diyecekler." (AKP Grup Toplantısı, 20.07.2010)

İnsan mesela bedensel bir özrü olunca niye yetişkinlikten feragat ediyor ve 'yavru'laşıyor ki?

Gerçekte yoksulluk ve yoksullar imgesinin de bu 'yavru' olma haliyle birleştiği görülüyor. Öyle ki 'fakir fukara', 'garip gureba'lık bir kadere ve onların kederi de varsılın – muktedirin sevap kazanması için bir araca dönüşüyor. Ötekinin mahrumiyeti üzerinden katartik bir arınmayı sağlayan yeryüzünün en kadim ahlak anlayışının bir kez daha inşası:

> "Paltosu, ayakkabısı, çarığı, kalemi, defteri olmayan, bütün bunların üzerine evine geldiğinde o küçücük ellerini ısıtacak bir sobası olmayan yavrularımız bulunabilir. Bunları arayıp bulacağız ve koruyup kollayacağız. Bulamadığımız her yavrunun vebali önce sizin sonra

benim üzerimdedir. Onun için bu işi beraber yöneteceğiz." ("Valiler Toplantısı", 27.01.2010)

YENİ RADİKAL: Elbette ne AKP liderinin ağzından ne de kadrolarından böyle bir tanımlamayı duyduk. 'Gaz bombası' maddesinde yazdığımız bir gerekçeyle; ideolojik yapıyı açıklayıcı özelliğiyle mevcut iktidar biçiminin gizli kahramanlarından olduğu ve görünür kahramanlarını da bünyesinde taşıdığı için bu bahsi açıyoruz.

Walter Benjamin'in, yazık ki melankoli kavramına da kıyarak ad koyduğu bir entelektüel 'hastalığı' vardır: 'Sol melankoli.' Benjamin'in üzerinde belirgin Brecht etkisi hissedilen bu kısa metninde temel dert; böyle karikatürleştirdiğim için suçumuz bağışlana, yazının – şiirin bir 'fazla gazı' alma aracına indirgenmesi ve bunun 'ben sizin acılarınızı sizden daha iyi hissediyorum... ben böyle hisli bir dille yazmasaydım zaten görünür olmayacaktı(nız) ve acınız da olmayacaktı' hırsızlığına dönüşmesi. Yoksulların, mazlumların acılarını estetize ederken hep radikaldirler. Bir süre sonra Şef'in hayaleti onların da üzerine düşer: olan şeylerin niye tam da onun arzu ettiği gibi olmadığının derdi başköşeye oturur. Benjamin'den harika bir pasajı buraya alalım:

> "... şiirleri yüksek gelir grubuna dahil olanlar içindir, yollarındaki herkesi ve her şeyi çiğneyen o kederli, melankoli kuklaları için. Zırhlarının sertliği, ilerleyişlerinin yavaşlığı ve eylemlerinin körlüğüyle, insanların tankerlerle ve tahtakurularıyla randevularının müsebbibidirler. Bu şiirler, borsa kapandıktan sonra dolup taşan bir kent kahvesindekine benzeyen insanlarla doludur. İşlevlerinin böylesi insanların kendileriyle barışık olmasını sağlamak ve bu adamların, "insanlık"tan anladıkları şey olan profesyonel ve özel hayat özdeşliğini – ki bu hayat saf hayvani hayattır, çünkü, mevcut koşullar altında, sahih insanlık ancak bu iki kutup arasındaki bir gerilimden doğabilir – kurmak olması şaşırtıcı mıdır? Bu gerilimden bilinç ve eylem doğar. Bu gerilimi yaratmak ise bütün politik lirizmin görevidir, günümüzde ise bu görev Bertold Brecht'in şiirleri tarafından eksiksiz yerine getirilmektedir..."

Zaman zaman asri ermiş düzeyine çıkartılan ve böylece bildik ehlileştirme işlemine tabi tutulanlardan biri, Benjamin neler söylüyor böyle!.. Şiir... görevi eksiksiz yerine getirmek... Benjamin de meseleyi 'gaz mevzusu'na getiriyor:

> "Kästner'da görev gönül rahatlığına ve kaderciliğe yol açmaktadır. Bu, üretim sürecine en uzak olanların kaderciliğidir ve bunların piyasanın devletine gizlice yağ çekişleri kendini tümüyle sindirim siste-

minin gizemli kazalarına teslim eden adamın tutumuna benzer..."[97]

Bu tutumun 'idam edilenleri' anarken muktedirin gözlerinden akan iki damla yaşla akrabalığını da biz kaydedelim.

Aşağıdaki yazı Radikal gazetesi yenilendiğinde yeniHarman'da yayınlanmıştı:

"İktidarının Keyfini Sürmek

Lenin, Rusya'da gericilik yılları olarak dönemleştirdiği 1907 -1910 arasını tarif ederken dönemin siyasal öznesinin, yılgınlık ve dağınıklıkla beslenen mistisizm soslu kişiliğin şiarını da yazar: "Siyaset yerine pornografi."

Günümüzde aynı çekirdekten açılıp saçılan nice benzer formüller arz-ı endam ediyor, işte. Bir farkla: 2010 yılındayız ve arada politik psikolojinin, iletişim tekniklerinin, reklamcılığın... neoliberalizmin tezgahında imal edilmiş başka bir dilin hükmü yürüyor. Artık siyasetin yerine konulan pornografiden çok bizzat pornografik bir eylem silsilesine dönüşmüş siyasetten söz edebiliriz. Ya da "pornografik bir anlatı olarak devrim"den. Ya da "pornografik bir malzeme olarak yazı"dan. Klasik demokrasi retoriğinde siyasetin öznesi olarak inşa edilen halk, bu pornografik işlemle ve muktedirlerin keyfinin nesnesine dönüştürülerek "hard-core" bir kasavete ve tiksintiye kapatılıyor. Üstelik bu tiksintinin dile gelişi de yine halkı kitleye ya da daha sıklıkla kurbanlardan oluşan toplumsal gruplara indirgeyen dilin – ideolojinin sahiplerince değil, bizzat geçerli ideolojinin devşirip istihdam ettiği özneler vasıtasıyla sahneleniyor.

Böylece, en az iki işlev yerine getirilmiş oluyor: kurbanın acısı kendi gerçeğinden kopartılıp mesela o köşe yazarının kişisel dilinde masedilerek bir fantezi materyaline dönüştürülüyor. Bir gün yoksulların hamiliğine soyunan, erte gün ülkenin büyük burjuvazisinin garden-party'sinden bildirebiliyor. Dahası kurbandan bile daha keskin hisseden, onun bile ulaşamadığı bir derinlikle yaşantılıyan, bunları, simulasyon yapsa bile hepimizden daha iyi beceren ve ekranda ya da gazetede kurbanın bir özne olma hakkını elinden alan, onu kendi keyfinin seyirciliğine indirgeme kertesince aşağılayan, kendi çölünü beslemek için hem kurbanı hem de acıyı nesneleştiren bir vandalın sapkınlığına dönüşüyor, olup bitenler. Kurbanın acısı kendi rutinselliklerini aşmanın manivelası haline geliyor. Walter Benjamin'in deyişiyle yeni-radikallerin ironilerine yol alan bu acı, "kişisel fikrin yoğrulmuş hamurunu kabartmaya yarayan kabartma tozu görevi"ni üstleniyor.

Söz konusu ideolojik istihdamın diğer işlevi ise belki bundan da yıkıcı. İstihdam edilenler, bu yeni dile biat ederken ve üstelik biat ettiğini göstermek için hep bir fazlasını söylemek, öyküsel gerçekliğe kişisel öykü-bedenden bir fazlalığı katmak zorunda kalırken, daha öncesinde

---

97) *Sol Melankoli, Walter Benjamin, Çev. Şeyda Öztürk, Cogito, sayı 51,YKY Yayınları, 2007, sayfa 265-266*

var oldukları kimliklerin; sosyalistliğin, halk söylencelerine yaslanan dervişçe tutumun, vicdan sahibi televizyon programcısı olmanın, inanmışın, acılarla yüklü aile öykülerinin üzerini çiziyorlar. Daha önceki öyküler, o öyküde inatla direnenlerin hilafına, 'bu arkadaşlarca' iktidarın diline tahvil ediliyor ve bu süreci alacalı bir karnavalla kutluyorlar. Modernizmin şafağında Bakhtin'in ünlü teziyle romana evrilen bu olanaklar ve çeşitlilik sahnesi, bu coğrafyada ve aynı modernizmin gurub vaktinde bırakın romanı, herhangi bir öyküyü bile olanaksız kılan bir keyif hırsızlığına dönüşüyor.

Sahi, bir de, bu yolda şerbetli olan eskilerde kahkaha şeklinde olmak üzere, soldan devşirilenler gazete köşelerine yerleştirilen fotoğraflarında niye hep gülüyorlar? Gülüşünüz bir yana, sözünüze güvenirsek bunca acının erbabısınız niye hiçbirinizin fotoğrafında, insanın tarihince biriktirdiği melankolik dilin işareti yok?

Bu gülüşler, kendilerine yönelmiş bakışın çaresizliğiyle de besleniyor. Cinsel sorunlarıyla, ki bunun en kestirme adlandırması iktidarsızlık değil mi!, doktora gelen birinin eninde sonunda sözü porno filmlere getirip, seyirci olarak, bakışın sahibi olarak, ve o filmin nesnesi olarak maruz kaldığı çaresizliğe benziyor olup biten. Ya suskunluk, ya da şu ünlü soru gelecektir: "sahi bu filmlerdeki gerçek mi? Bu kadar uzun sürdüğü oluyor mu?"

Slavoj Žižek, Yamuk Bakmak'ta pornografinin asıl malzemesinin, yani bu hep fazladan gösterilenin neyi iptal ettiğini güzel bir örnekle açığa çıkartır. Benim Afrikam (Out of Africa)'a fazladan bir on dakika eklendiğini düşünelim, diye yazıyor Žižek: "Robert Redford ile Meryl Streep ilk kez seviştiklerinde, -filmin bu biraz daha uzun versiyonunda-sahnenin kesilmediğini, kameranın "her şeyi", oyuncuların uyarılmış cinsel organlarını, duhul anını, orgazmı, vb. ayrıntılarıyla "gösterdiği"ni düşünelim. Olaydan sonra, hikaye bildiğimiz gibi devam etsin, hepimizin bildiği filme geri dönelim. Sorun şudur ki böyle bir film yapısal olarak imkansızdır. Böyle bir şey çekilseydi bile, "işlemezdi"; o fazladan on dakika hepimizi raydan çıkarırdı, filmin geri kalanında dengemizi yeniden sağlayıp anlatıyı öyküsel gerçekliğe duyulan o bildik ama tekzip edilen inançla izleyemezdik."[98]

Filme bu kurguda eklenen fazladan 10 dakika, tüm filme yine Žižek'ce bir deyişle 'sapık kısa devre' yaptırır ve filmin öyküsü bir daha iflah olmayacak bir tutarsızlığa kapılır.

Yeni radikallerin söyleminde de her devrim, sosyalizm kelimesi böyle bir ziyan için kullanılıyor ve öykü çürüyor...

Şununla bağlayalım: 12 Eylül günlerinin sisinin görece daha belirli bir havaya kavuştuğu 1983 seçimleri sonrasındaki Özal dönemiyle birlikte bir; serbest piyasacılık, iki; pornografi altın şafağını yaşamaya başlamıştı. İlkinin sembolü amerikan yuppiciliğinin türkçesi olan 'Özal'ın

---

98) *Slavoj Žižek, Yamuk Bakmak – Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayinları, İkinci Basım, Eylül 2005, syf. 152*

prensleri' idi. İkincisi ise her ne kadar Erkekçe'ler piyasaya çıkmış, Nokta'da filan cinsel kimlikler daha önce olmadığınca bir geveze-saldırgan dille afişe edilir hale gelmişse de, yine de Tan gazetesi ile temsilcisini bulmuştu. Gün, devrim kelimesini kullandığınızda mahpusu boyladığınız günlerdi.

Otuz yıl sonra, daha inceltilmiş haliyle tam da Tan'ın boşalttığı yerin nasıl doldurulduğunu tartışıyoruz işte, yazının başından beri... O gün baskı aygıtlarıyla yasaklanan şimdi böyle geçersizleştiriliyor."

Yeni Harman Dergisi, Kasım 2010

ZEHİR: Bu kitabın bağlamını okur bilmese ve şu iki cümleyi artarda okusa, sonra da cümlenin sahibi olabilecek iki kişi söyleyin desek, bu ülkede kimler akla gelir:

"Zıt kutuplarda, karşıt cephelerde görünenlerin tezgahın gerisinde suç ortağı oldukları, bakın nasıl da aşikar oluyor."

"Körpe dimağları, masum gençleri nifakla, kör ideolojilerle çıkmaz sokaklarda zehirleyenlerin esasen işbirliği içinde oldukları nasıl da gün yüzüne çıkıyor."

Benim aklıma ilk gelen Kenan Evren ve 1980-1982 arasında yaptığı konuşmalar oldu... Diğer adı söylemeyeyim.

Zaten adların ne önemi var.

Mühim olan zihniyet!..

ZİHNİYET: Neredeyse statükonun eş anlamlısı, dahası onu yaratan ne varsa buluştuğu bir 'şer odağı'nın adı olarak söylemde yerini alıyor:

"Bu yumurtalı olan öğrenciler üniversiteye nasıl sokulmuştur ve bunlar gerçekten SBF'nin öğrencileri midir? Bir diğeri, burada öğrenci olmayanların da olduğunu gördüm ve bunlar da ön sıralardakilerdi ki bunlar önümüzdeki günlerde bütün o görüntülerden çıkacaktır ve onların oradaki yaklaşım tarzları da bu işin aynı zihniyetin orada hazırladığı tuzağın değişik bir görüntüsüdür ve bunların hangi yapının mensubu olduklarını tahmin ediyoruz." (Basın toplantısı, 09.12.2010)

Bir düşünme biçimi olmaktan çok AKP dönemine değin olan sistemin 'genetik kodları' gibi algılandığı anlaşılıyor. Demokratik açılım ve referandum ile kastedilen, hedeflenen ne varsa onun tersi olarak da sunuluyor.

İster geçmişten, ister bugünden, isterse gelecekten 'demokratik açılım'ın önüne çıkabilecek söz, eylem, kişi veya kurumlar aynı 'zihniyet' sepetinin içine atılıp eleştiri imkansız bir pratik haline getirilirken, tüm AKP süreci yeni bir kurucu dönem olarak yüceltiliyor, 'zihniyet devri-

mi' olarak selamlanıyor.

AKP ile başımıza gelen bir devrim, zihniyet devrimi olarak selamlanıp yüceltilirken, bu yüceltme dışında 'zihniyet' kelimesinin her kullanımı bir eskimişliğe, köhneliğe, körlüğe işaret ediyor.

Tayyip Bey'in dilinde 'zihniyet' kelimesi bir özür damgası gibi.

Liderin bu nitelemeyi layık gördüğü her şeyden ve herkesten umudu kesmek gerekiyor, zira onlara duyulacak her hangi bir muhabbet bizzat özürlü olma haline dönüşebilir.

AKP'nin öznesi olduğu bir 'zihniyet devrimi' arayışının öteki yüzü elbette AKP öncesinin değersizleştirilmesi:

> "Başbakan Erdoğan, bu zihniyetin; 1940'lara, 1950'lere, 1960'lara damgasını vurmuş olabileceğini ifade etti. O yıllarda Türkiye'nin neler kaybettiğinin bilindiğini belirten Başbakan Erdoğan, 2010'ların Türkiye'sinde artık bu zihniyetin kabul edilemeyeceğini söyledi." (AKP Grup Toplantısı, 26.10.2010)

Bir kelimeyi öteki için düşkünlüğü, kendin için yüceliği ifade etmek için kullanma örneği sanırım çok azdır:

> ''Sizlerin sayesinde şefkat ve merhamet belediyelerimizi inanıyorum ki kuşatacak. Sizlerin sayesinde şehirlerimiz zarafetle, estetikle büyüyecek. Yine sizlerin sayesinde şehirlerimiz gençlik aşısına, dinamik bir ruha kavuşacak. Şahsen yerel yönetimlerde gerçekleştirdiğimiz bu zihniyet devriminin öncüleri olarak sizlerle gurur duyuyoruz. AK PARTi, siyasete kazandırdığı bu yeni yüzlerle siyaset sahnesine taşıdığı hanım kardeşlerimiz ve genç kardeşlerimizle gurur duyuyor. 'Allah utandırmasın' diyor, uzun ve zorlu yolculuğunuzda hepinize başarılar diliyorum. Biz bir farkın partisiyiz. Biz farklıyız. Bizim diğer siyasi partilerle çok farklı yönlerimiz var. Bu farklılığın en güzel ifadesi sizlersiniz. Söze fazla hacet yok.'' (İzmir İl Kongresi, 2009)

Bir şey daha var bu sözlerde. Tayyip Bey'in partililere seslenme biçimi ile tüm topluma seslenme biçimi arasındaki fark ortadan kalkmış durumda.

Bu ne anlama mı geliyor?

Yeniden, yine, bir daha:

"-Liderinizin Türkiyesi'ne Hoşgeldiniz...."

Şubat-Mart 2011,

Okmeydanı, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ 4
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 5
BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 12

GİRİŞ: PLİHOZ-KASIMPAŞA-HIDİV KASRI-ÇANKAYA 17

BİR: "ANNELER, BABALAR, NİNELER, DEDELER,
DEĞERLİ GENÇLER VE SEVGİLİ YAVRULAR..." 23
"Türkiye Gemisi..." 24
Babalar ve Oğulları 32
Bi' at'ın Dayanılmaz Ağırlığı 40
Okuma parçası:"Şiir Okuyan Adam..." 58

İKİ: "OKU!.." 70
"Okuyup Adam Olun!.." 71
"İyiler ve Kötüler..." 83
Okuma Parçası:"O Şimdi Başbakan" 92

ÜÇ: 'YENİ MUHIT 103
28 Şubat ya da 'İslamcılar'ın 'Devlet'le İmtihanı 104
"Yeni Muhitiniz Hayırlı Olsun" 118
Okuma Parçası:28 Şubat 1997 MGK Kararları 132

DÖRT: 3 EKİM YA DA KARDEŞLİKTEN 'ŞEFLİK'E TERFİ 135
"Allah Nasip Ederse Bir Nihai Hedefim Çankaya Köşkü..." 136
"Racon Kesme Metodolojisi" 142
Okuma Parçası: "Babamın Sazının Önünde Oynadım,
Başkasının Değil" 158

SONSÖZ: "TAYYİP ERDOĞAN DEĞİLİM BEN,
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BAŞBAKANIYIM..." 175

EK: SÖYLEŞİLER 179

GEZİ DİRENİŞİ VE SONRASI: BİR DÜŞÜŞ HİKAYESİ 238

ÖFKE DİLİ: YENİ SAĞ ZİHNİYETİN YAPITAŞLARI 269

AKP SÖZLÜĞÜ 301

Psikobiyografi türünün Türkçedeki ilk örneklerinden biri.

Bi'at ve Öfke'nin genişletilmiş üçüncü baskısı yeni sağ zihniyet üzerine bir incelemeyle birlikte AKP Sözlüğü ve Gezi Direnişi sonrası Erdoğan portresini de içeriyor.

2000'li yıllar boyunca 'büyük demokrat' olarak çok çeşitli toplumsal gruplardan alkış toplayan bir kişilikti, Erdoğan. Onun despotizme eğilimini daha o günlerde 'ruhsallık bilgisi' ve özellikle psikanaliz ile çözümleyen Bi'at ve Öfke, Freud'un insanbilimleri üzerine yazdıklarına bu topraklardan bir şükran bildirisidir de...

"Zamanımızın ruhu üzerine düşünmek için..."
Zahit Atam, BirGün, 10 Ekim 2010

"Doktor Dindar'ın bu değerli çalışması, Yalçın Küçük'e karşıdır... bana karşı kitapları daha çok seviyorum."
Yalçın Küçük, Aydınlık, 23 Şubat 2012

"(Başbakanın) özellikle kavramları 'eğip bükerek' nasıl 'kullandığına' ve bir dönemine dair Cemal Dindar'ın kitapları aydınlatıcı..."
İlhan Cihaner, soL, 7 Kasım 2012

"Bi'at ve Öfke - Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi kitabına bakarsanız... daha iyi anlarsınız."
Banu Güven, BirGün, 16 Şubat 2014

ISBN-13: 978-6058564350